

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET VE İÇİŞLERİ
POLİTİKASI İLE TÜRKİYE'NİN UYUM
SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA

Serkan KÜÇÜKDOĞRU

2502140460

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Seyhun DOĞAN

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DOKTORA
TEZ ONAYI**

Adı ve Soyadı : SERKAN KÜÇÜKDOĞRU **Numarası** : 2502140460
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : AVRUPA BİRLİĞİ **Danışmanı** : PROF. DR. SEYHUN DOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 11.06.2019 **Saati** : 13:00
TEZ BAŞLIĞI : AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKASI VE TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SEYHUN DOĞAN		KABUL
2- PROF. DR. MİTHAT ZEKİ DİNÇER		KABUL
3- PROF. DR. OSMAN KÜÇÜKAHMETOĞLU		KABUL
4- PROF. DR. AYHAN AYTAÇ		KABUL
5- PROF. DR. BURAK GÜRİŞ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1. PROF. DR. MELTEM UCAL		
2. PROF. DR. GÜLDEN ÜLGEN		

ÖZ

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKASI
İLE TÜRKİYE’NİN UYUM SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA**

Serkan KÜÇÜKDOĞRU

Avrupa Birliği (AB)’nin adalet ve içişleri politikalarına Türkiye’nin uyum süreci konusu bugün AB’nin geldiği noktada son derece önem taşımaktadır. AB’nin amacı siyasi bütünleşme olup ekonomik birlik esasen bu amaca giden bir araç durumundadır. Ekonomik birlikte, hukuki birliğin önemini anlamış bir AB anlayışı ile üye ve aday ülkelerin hukuki mevzuatının Birlikle uyumlu olması ana koşuldur. Bu nedenle adalet ve içişleri politikaları, AB’nin varlığını korumakta ve geleceğini garanti altına almaktadır.

Bu çalışmayla; AB’nin kurulma gayesi, yapısı ve gelişimi konusu irdelenip, Türkiye’nin içişleri ve adalet politikalarına uyum sürecinin incelenmesi, yapılan anket çalışması ile katılımcıların insan hakları, siyasal ilişkiler, adalet sistemi, dış politikalar ve benzeri konularda görüşlerinin alınması, bunların uyum sürecine olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda; Türkiye’nin AB’ye uyum süreci içerisindeki attığı adımların yeterli olduğu, olası AB üyeliğinin desteklendiği; ancak, üyelik konusunda umutsuz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Politikaları, Avrupa Birliği Adalet Politikaları, Avrupa Birliği İçişleri Politikaları, Uyum Süreci.

ABSTRACT

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKASI İLE TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA Serkan KÜÇÜKDOĞRU

The issue of Turkey's European Union (EU) harmonization process to the Justice and Home Affairs policy is extremely important today at the point where the EU is. The aim of the EU is political integration and economic unity is essentially a tool for this purpose. It is the main condition for the EU to understand the importance of legal unity and to comply with the legal regulations of the member and candidate countries. Therefore, justice and home affairs policies protect the existence of the EU and guarantee its future.

In this study, it is aimed to examine the EU's founding purpose, structure, and development and the integration process of Turkey's Justice and Home Affairs, and to examine the impacts of this to the harmonization process by receiving opinion of the participants on human rights political affairs, justice system, foreign policy and other issues with the survey.

As a result, it is concluded that the steps taken by Turkey to the EU in the harmonization process are adequate, the membership to the EU is supported, but possible membership appears desperate.

Key Words: European Union, European Union Policies, European Union Justice Policies, European Union Internal Affairs Policies, Harmonization Process.

ÖNSÖZ

Türkiye, AB ile yüzyıllar boyu süregelen komşuluk ilişkisi içerisinde tüm hassasiyeti ile davranarak önemli bir müttefik konumuna gelmiştir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği sonucunda karşılıklı yararların sağlanacağı aşikârdır. Bu bakımdan Türkiye'nin AB' ye üyeliği sürecinde, tüm alanlarda ilişkilerin gelişmesi için öncelikle içişleri ve adalet politikasına uyumu gereklidir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin söz konusu sürece olan uyum kabiliyeti araştırılmıştır. Çalışmanın her aşamasında ilgi ve desteğini esirgemeyen, danışman hocam sayın Prof. Dr. Seyhun Doğan'a ve bu süreçte destekleriyle yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serkan KÜÇÜKDOĞRU

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU	5
1.2. TARİHİ GELİŞİMİ.....	6
1.2.1. Schuman Planı.....	7
1.2.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT).....	7
1.2.3. Roma Antlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu.....	8
1.2.4. Füzyon Antlaşması ve Avrupa Toplulukları.....	9
1.2.4.1. İlk Genişleme Dalgası.....	10
1.2.4.2. 1980'li yıllarda Topluluk Güneye Doğru Genişlemiştir.....	10
1.2.4.3. Avrupa Tek Senedi.....	11
1.2.5. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği.....	11
1.2.5.1. Yeni Bir Genişleme: Avusturya, Finlandiya, İsveç.....	12
1.2.5.2. Ekonomik ve Parasal Birlik.....	13
1.2.5.3. Son Genişleme Dalgaları.....	13
1.2.6. Lizbon Anlaşması.....	14
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İŞLEVİ, GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARI.....	16

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SİYASAL-HUKUKSAL YAPISI VE İNSAN HAKLARI.....	17
1.4.1. Avrupa Parlamentosu.....	17
1.4.2. Avrupa Birliği Zirvesi.....	18
1.4.3. Avrupa Birliği Konseyi.....	19
1.4.4. Avrupa Komisyonu.....	21
1.4.5. Konsey.....	22
1.4.6. Avrupa Birliği Adalet Divanı.....	23
1.4.7. Sayıştay.....	23
1.4.8. Avrupa Merkez Bankası.....	24
1.4.9. Diğer Kurumlar.....	24
1.4.9.1. Ekonomik ve Sosyal Komite.....	24
1.4.9.2. Bölgeler Komitesi.....	25
1.4.9.3. Avrupa Yatırım Bankası.....	25
1.4.9.4. Ombudsman.....	26
1.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BUGÜNÜ.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İÇİŞLERİ VE ADALET POLİTİKALARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İÇİŞLERİ POLİTİKASI.....	33
2.1.1. Birleşik Avrupa Düşüncesi.....	33
2.1.2. Avrupa Birliği'nin İçişleri Politikası.....	65
2.1.2.1. İnsan Hak ve Özgürlükleri Politikası.....	65
2.1.2.1.1. İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Alana Geçişi.....	70
2.1.2.1.2. İnsan Hakkı ve Eşitlik.....	78
2.1.2.2. Güvenlik Politikası.....	83

2.1.3. Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımı Politikaları.....	87
2.1.3.1.Mali Yardımlar.....	89
2.1.3.2. Vergilendirme Politikaları.....	99
2.1.3.3. Avrupa Birliği İktisadi Bütünleşmesinin Sınırları.....	112
2.1.3.4. Sınırların Korunması ve Güvenlik Birimlerinin İşbirliği.....	112
2.1.3.5. Kişilerin Serbest Dolaşımı.....	115
2.1.3.6.Hizmetlerin ve Sermayenin Serbest Dolaşımı.....	119
2.1.3.7.Malların Gümrüksüz Dolaşımı “Gümrük Birliği”.....	120
2.1.3.8.Tek Pazar ve Tek Para.....	121
2.1.3.9.Birlik Sınırlarının Belirlenmesi “Shengen Muktesebatının Kapsamı”.....	125
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET POLİTİKASI.....	126
2.2.1. ABAD, FRONTEX ve EUROPOL Avrupa Yargı Ağı.....	130
2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.....	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARINA UYUM SÜRECİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ADALET ve İÇİŞLERİ POLİTİKALARINA TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ.....	136
3.1.1. İçişleri Politikaları.....	136
3.1.2. Adli İşbirliği.....	144
3.1.3. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Adalet Politikalarına Uyumu.....	147
3.2.TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM YASALARI.....	151
3.3.TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA.....	156
3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	156
3.3.2. Araştırmanın Uygulaması.....	157
3.3.2.1.Frekans Dağılımları ve Demografik Bilgiler.....	158
3.3.2.2.Faktör Analizleri.....	162

3.3.2.3. Güvenilirlik Analizleri.....	168
3.3.3. Değerlendirme.....	169
3.3.4. Bulguların Değerlendirilmesi.....	174
SONUÇ.....	177
KAYNAKÇA.....	182
ÖZGEÇMİŞ.....	199

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. İkamet ettiğiniz İlçe?	157
Tablo 3.2. Cinsiyetiniz?	158
Tablo 3.3. En son bitirdiğiniz okulun düzeyi?	159
Tablo 3.4. Medeni haliniz?	159
Tablo 3.5. Avrupa Birliği hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?	160
Tablo 3.6. Basın ve medya organlarından AB ile ilgili haberleri takip ediyor musunuz?	160
Tablo 3.7. Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?	161
Tablo 3.8. Türkiye ne zaman AB'ye üye olabilir?	161
Tablo 3.9. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini destekliyor musunuz?	162
Tablo 3.10. KMO ve Bartlett Testi.....	162

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABİHA	: Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
AÇA	: Avrupa Çevre Ajansı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ANOVA	: Analysis of Variance
AP	: Avrupa Parlamentosu
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
ASİ	: Avrupa Siyasi İşbirliği
AT	: Avrupa Topluluğu
ATGY	: Araştırma, Teknoloji Geliştirme ve Yenilik
ATS	: Avrupa Tek Senedi
AYM	: Avrupa Yatırım Bankası
BAB	: Batı Avrupa Birliği

BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
CE	: Conformance European
COREPER	: Comité des Représentants Permanents
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DUP	: Democratic Unionist Party
EAGGF	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund
EDA	: European Defence Agency
EEA	: European Environment Agency
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EMCDDA	: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
ERDF	: European Regional Development Fund
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ESF	: European Social Fund
EU	: European Union
EUCPM	: EU Civil Protection Mechanism
EURATOM	: European Atomic Energy Community
EUROJUST	: European Agency for the Enhancement of Judicial Cooperation
EUROPOL	: European Police Office
FIFG	: Financial Instrument for Fisheries Guidance
FRONTEX	: European Border and Coast Guard Agency
GATT	: General Agreement On Tariffs and Trade

GB	: Gümrük Birliği
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GRECO	: Council of Europe Group of States against Corruption
GSMH	: Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
IEPG	: Independent European Programme Group
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
IMF	: International Monetary Fund
ILO	: International Labour Organization
KAK	: Kuzey Atlantik Konseyi
KMO	: Kaiser Mayer Olkin
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NUTS	: Nomenclature of Territorial Units for Statistics
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OGSP	: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
S&P	: Standard & Poor's
WEAG	: Western European Armaments Group
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TUBİM	: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WEAG	: Western European Armaments Organization
WEAO	: Western European Armaments Group

GİRİŞ

Çalışmanın amacı; Avrupa Birliği'nin var olma gayesi, yapısı ve gelişiminin ele alınarak, aday ülke statüsündeki Türkiye'nin AB'ye uyum süreci konusundaki kabiliyetini ölçme, verilen ev ödevlerine nasıl hazırladığı ve bu ödevlerin nasıl anlaşıldığı hususlarının incelenmesi ve kişilere yapılan anket yöntemi ile katılımcıların insan hakları, siyasal ilişkiler, adalet sistemi, dış politikalar ve benzeri konularda görüşlerinin alınıp bunların AB'ye uyum süreci hususundaki etkilerinin ve katılımcıların AB'ye uyum süreci hakkındaki görüşlerinin analizidir.

Çalışmada öncelikle AB'nin tarihsel gelişimi, yapısı, bugünü, içişleri ve adalet politikaları ele alınmıştır. Daha sonra aday ülke konumundaki Türkiye'nin, bu yapının ürettiği politikalardan içişleri ve adalet politikalarına gösterdiği uyum kabiliyeti üzerinde durulmuştur. Son olarak da araştırmanın asıl sorununu oluşturan Türkiye'nin AB ile uyum sürecinin incelenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Anket çalışması 55 soru olup Ankara ilinde ön lisans, lisans, lisansüstü ve doktora mezunu olan toplam 960 kişiye uygulanmıştır. Yapılan bu araştırmaya göre; Türkiye'nin uyum süreci ile ilgili bir anket yapılarak, katılımcı popülasyonunun demografik yapısına göre verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir.

Ortaçağdan beri AB düşüncesi var olmakla birlikte, güçlü bir Avrupa kurma düşüncesi tarihsel bu süreç içerisinde her zaman temel amaç olmuştur. Ancak, bu düşünce savaşlar nedeniyle hayata geçirilememiştir. Avrupa'nın birleşmesi aslında haçlı seferleri ile askeri olarak orta çağda gerçekleşmiş ise de bu bir amaç uğruna birleşmekten ibaret kalmıştır. Ortaçağda bölünmüş bir şekilde bulunan Avrupa ülkelerinin güç savaşları yalnız savaş meydanlarında gerçekleşmemekte, çeşitli ülkelerinin soylularının karşılıklı evlilikleri ile de stratejik olarak yaşanmaktadır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bir evlilikleriyle kurulmuştur. I. Dünya Savaşını da tetikleyen olay bu imparatorluğun prensinin vurulmasıdır. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları, AB anlayışına mani olmuş ve aynı zamanda da birliği elzem bir ihtiyaç haline getirmiştir.

Savaşların ekonomik durgunluk dönemlerinde ortaya çıkması doğal olmakla birlikte, daha büyük yıkımlar nedeniyle savaş ekonomisinin ardından büyük ataklar

oluştugu da bilinmektedir. Örneğin Alman ekonomisi II. Dünya Savaşının ardından dipten zirveye yükselmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında bölünmüş olan Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve diğer dünya devletleri karşısında güçlerini birleştirmenin zorunlu olduğunu görmüşlerdir. Aslında II. Dünya Savaşında Hiroşima' ya atılan bomba tüm Dünya'ya göstermiştir ki, devletlerin toprak genişliklerinin güç anlamında büyük bir önemi kalmamıştır. Asıl güç, teknolojik anlamdaki güçtür. Japonların teknolojik olarak ilerlemelerinin ana nedeni, başka bir deyimle sırrı da burada gizlidir. Birliğin kurulmasının temellerini de I. Dünya Savaşı'nın en büyük sebeplerinden olan Alsace-Lorraine Kömür ve Çelik Havzası oluşturmuştur.

Avrupa ülkelerinin birleşmesi ve bu birlikte geçerli bir hukuk sistemini kabul etmeleri, kendi devlet yapılarını korumaları ve ulusal kimliklerinden vazgeçmemeleri bu birliğin temelini oluşturmaktadır. Avrupa ülkeleri birliğinin ilk yıllarında üye ülkeler tam bir refah toplumu olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'nin oluşumu ile ekonomik hayatta yaşanan birleşim toplumların hayatının diğer alanlarına da yansımış bulunmaktadır. AB, toplumlara aynı zamanda bir kültür birliği de kazandırmıştır. Avrupa medeniyeti her ne kadar sömürgeler üzerinde yükselen ekonomik bir güç olarak eleştirilse de kendi içerisinde toplumsal hayat anlamında belli bir kültürel, sosyal, ekonomik ve hukuki anlamda bir birlik ve gelişmişlik sağlamıştır. Bu gelişmişlik düzeyi Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ile çok daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Ancak, bunda komünist düzenden çıkan bir Doğu Almanya'nın da geri kalmışlığının etkisi yüksek ise de yine Avrupa'nın özellikle Alman ekonomisinin gelişmişliğinin de etkisi çok büyüktür.

AB ekonomisinin gelişmesindeki en büyük faktör, şüphesiz birlik anlayışının temelini oluşturan, ortak pazar ve bu sistem içerisindeki insan, hizmet, mal ve sermayenin serbestçe dolaşabilmesidir. Aslında ekonomi, para, mal ve hizmetlerin dönüşümünden ibarettir. Bu döngü ne kadar hızlı ve etkin ise ülkeler ekonomik olarak güçlenmektedir. Ancak bu döngünün gözden kaçırılmaması gereken ana noktası kişisel olarak gerçekleştirilen tasarruflardır. Yalnız bu tasarrufların Türkiye'de olduğu gibi yastık altında kalmaması ve ekonomik döngünün dışında tutulmaması gerekmektedir. Tasarrufların yatırımlarla değerlendirilmesi ya da

bankalarda mevduat olarak ekonomiye tekrar kazandırılması halinde ekonomik büyüme sağlanabilecektir. AB'nin tek bir para birimi kullanmaya başlaması, Birliği ekonomik olarak daha da güçlendirmiş ve Birliğin devamlılığına katkıda bulunmuştur. Aslında gerçek anlamda bir demokrasinin ancak refah toplumlarında mevcut olduğu düşünüldüğünde Avrupa demokrasisi, hukuki bir birlik ve adalet mekanizması da oluşturarak hukuk devleti ilkesini üyelerine zorunlu kılmıştır.

AB'nin hem üye ülkeler hem de bu yapıyı kabul edip taahhüt altına giren ülkeler açısından koruyucu ve önleyici bir misyonu bulunmaktadır. Ülkeler taahhütlerini ihlal etmeden hukuk devleti ilkesinden ayrılamayacaktır. Hukuk devleti aslında demokrasinin sakıncalarından biri olan seçilmişlerin hukuktan ayrılarak demokrasiyi ortadan kaldırma ihtimaline karşı devletleri korumaktadır. Bu anlamda AB bünyesinde üye ülkeler veya üyelik başvurusun da bulunanlar için bir hukuk birliği sağlanması amaçlanmakta, bunun yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi vasıtasıyla ülkelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olarak yaptığı haksız uygulamaları hukuk düzeninden ayıklama amacı güdülmektedir. AB adalet ve içişleri politikaları toplumun refahını ve doğal olarak kişilerin mutluluğunu sağlama amacını taşımaktadır.

Avrupa'nın bütünleşme amacı siyasi ve ekonomik bir birlik oluşturmaktır. Birliğin refah göstergeleri ile dünyadaki küreselleşme süreci, beraberinde büyük göç dalgalarına neden olmuştur. Bu göçlerle birlikte bugün gelinen noktada AB, dağılma tartışmaları ile yıpranmakta ve zayıflamaktadır. İngiltere yaptığı referandum ile bugün AB'den ayrılma kararı almıştır. Göçler karşısında kimliğini kaybeden bir AB, salt kendisi için gelişmişlik hedeflediği sömürgeleştirilerek ötekileştirilen bir dünya düzenindeki az gelişmişlikle yüzleşmektedir. Avrupa ekonomisi mültecilerin göçü karşısında ayakta kalmakta zorlanmakta ve kültürel olarak kendi değerlerini sorgular hale gelmektedir. Kendi vatandaşları için getirdiği yüksek standartlar, "insan hakkı" olarak tanımlanmışken sömürgelerinden veya diğer az gelişmiş ülkelere göçen insanlar için aynı değerleri ve aynı hakları kabul etmekte zorlanmaktadır. Avrupa, sömürge düzeni ile fakirleştirdiği halkla artık yüz yüzedir. Bu nedenle de ekonomik olarak sarsılmaya başlayan Avrupa dağılma sürecinin başında gibi görünmektedir. İngiltere'deki referandum da bunun ilk somut göstergesidir.

AB'nin adalet ve içişleri politikalarının incelenmesini amaçlayan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; AB'nin kuruluş süreci, işlevi, siyasal ve hukuksal yapısı incelenecektir. İkinci bölümde; AB'nin adalet ve içişleri politikaları irdelenecektir. Üçüncü bölümde ise; Türkiye'nin AB adalet ve içişleri politikalarına uyum süreci ele alınacaktır. Bu kapsamda, yapılan araştırmanın bulguları değerlendirilecektir.

Tümevarım metodunun kullanıldığı çalışmanın araştırma kısmında, Türkiye'nin AB adalet ve içişleri politikalarına uyum süreci konusunda anket yöntemi kullanılarak, katılımcıların insan hakları, siyasal ilişkiler, adalet sistemi, dış politikalar ve benzeri konularda görüşlerini analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU

Avrupa Birliği'nin kuruluşunun altında yatan ideal, birleşik, güçlü ve savaşların olmadığı bir Avrupa hayaline dayanmaktadır. Birleşik Avrupa¹, Roma İmparatorluğu döneminden bu yana bir ideal olarak kabul edilegelmektedir. Orta çağ boyunca yapılan birlik çağrıları “Hristiyan Birliği” olarak temellendirilmiştir. Pierre Dubois' nın Hristiyan Cumhuriyeti kurma fikri de buna örnek olarak gösterilmektedir. Hristiyan birliği düşüncesinin ise ilk çıkış noktası Türklerin ilerleyişini durdurma gayesinden doğmaktadır. Birlik düşüncesinin temelinde Türklere karşı birlik anlayışı bulunmaktadır².

Daha sonra ise Napolyon, Hitler ve Mussolini' nin zor kullanarak savaşlarla Avrupa' yı kendi diktalarına dâhil ederek hegemonyalarını Avrupa' ya kabul ettirmeyi amaçladıkları bilinmektedir. Fransız ihtilalinin fikir babası olan Jean Jacques Rousseau tarafından “sürekli barış projesi”, daha sonra Avrupa'da yayılarak akım olarak güçlenmiştir³. Bu akımın amacı Avrupa'da yer alan ülkeler arasında barış temelinde işbirliğinin kabulüdür. Büyük ve birleşik Avrupa idealinin barış ve işbirliği esasları üzerine kurulması bu dönemde Alman filozof İmanuel Kant ve Saint Simon tarafından sürekli barış ideali olarak adlandırılmıştır. Daha sonra yaşanan büyük savaşlar barış içerisinde birleşik Avrupa idealinin şekillenmesinde etkili olmuştur⁴.

Birinci Dünya savaşı sonrasında Milletler Meclisinde Fransa Başbakanı tarafından Avrupa Birliği'nin oluşması için bir plan öngörülmüştür. Bu planın amacı barış ve istikrar içerisinde bir Avrupa Birliği'nin oluşturulması öngörüsüdür. 1930 yılında Fransızlar tarafından bu kapsamda Avrupa Federal Birliği Rejimi adı altında

¹ Hasan Türe, Seyyide Doğan, Deniz Koçak, **Avrupa Birliği 2020 Stratejisi ve Türkiye**, İstanbul, Gazi Kitapevi, 2018, s. 51.

² İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği Rehberi**, 2. bs., İstanbul, Umuttepe Yayınları, 2015, s. 23-24.

³ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği**, 11. bs., Bursa, Beta Yayınları, 2014, s. 2-5.

⁴ Muhsin Kar, Harun Arıkan, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005, s. 14-15, Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s.26-28, Ülger, **a.g.e.** s. 23-24.

bir öneri getirilmiş ise de İngiltere'nin baskısı ile reddedilmiştir. Ancak daha sonra İngiltere, Rusya'ya karşı "Birleşik Avrupa" ya ihtiyaç olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Churchill tarafından 1949 yılında "Birleşik Avrupa Devletleri" anlayışı vurgulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Fransa Dışişleri Bakanı Monnet ve Alman Dışişleri Bakanı Schuman tarafından barış ve istikrarın ancak kurumsal bir yapıya sahip "Birleşik Avrupa" ile süreklilik kazanabileceği kabul edilmiştir. Bu plan bugün ki anlamda Avrupa Birliği'nin temellerini oluşturmuştur⁵.

Kısacası Avrupa Birliği Ekonomik Topluluğu' nun amacı üye ülkeler arasındaki birliğin, sürekli barış ortamının ve istikrarın sağlamasıdır. Zira Avrupa, ulus devletler döneminde tamamen parçalanmış ve küçük devletler şeklinde örgütlenmiştir. Avrupa'nın, kendi içerisinde yaşadığı savaşlar yanında I. ve II. Dünya Savaşından da çıkardığı dersle ulus devletleri koruyarak ekonomik kurumsal bir birlik oluşturma anlayışı geliştirdiği bir gerçekliktir⁶. Asıl nihai amaç ise Avrupa'da siyasi birliğin kurulmasıdır⁷.

1.2. TARİHİ GELİŞİMİ

Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesi insani bir anlayışla barışı sağlama amacıyla oluşturulmuş bir idealdir. Avrupa ortaçağdan bu yana süreklilik arz eden çok sert ve kanlı savaşlarla sarsılmıştır. 1870-1945 yılları aralığında Fransa ve Almanya silah üretiminin ham maddesinin üretiminde önemli bir alan olan Assas Lorein Kömür, Demir ve Çelik havzası için üç kere savaşmışlardır⁸. Avrupa' da yaşanan bu savaşlarda birçok insan hayatını kaybetmiştir. Yaşanan felaketler barışın sürdürülebilmesinin ulus devletlerden oluşan Avrupa'nın Topluluğa üye olan ülkeleri ekonomik ve siyasi açıdan birleştirmek suretiyle bağlamak olduğu sonucuna varılmıştır⁹. Bugün ki Avrupa Birliği anlayışı ulusallıktan kaynaklanan sorunlar nedeniyle ülkelerin anlayamadıkları konuları ortak bir zeminde çözüme

⁵ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 14-15, Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** , s. 25- 35, Ülger, **a.g.e.** s. 24, Ahmet M. Güneş, **Avrupa Birliği Hukuku'na Giriş**, Güncellenmiş 2. bs., İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2016, s.1-4.

⁶ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** , s.26

⁷ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s. 37, Güneş, **a.g.e.** s. 6.

⁸ Serkan Gürlük, Özlem Turan, "Türkiye Tarımı ve Ortak Tarım Politikası", **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2013, s. 3 vd.

⁹ Yaşar Ekrem Akçay, **Türkiye- AB ilişkileri ve 'İmtiyazlı Ortaklık' Meselesi**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2016, s. 14-17.

bağlayabilecekleri bir örgütlenmeden geçeceği düşüncesi ile doğmuştur. Bu fikir ise aslında İkinci Dünya Savaşı ile oluşan totaliter rejimlerle savaşıran direnişten sonra ki bir ihtiyaçla belirmiştir¹⁰.

1.2.1. Schuman Planı

İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan büyük yıkımın ardından, Avrupa artık barış ve birlik konusunda daha kararlı bir tutum izlemeye başlamıştır. Avrupalı Ülkelerce artık Avrupa Kıtası'nda sürekli bir barış ortamının tesis edilmesi için görüşmeler ve çalışmalar yoğunlaşmıştır. Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından o tarihte Birleşmiş Milletlerden önce faaliyette bulunan Milletler Cemiyeti'nin Genel Sekreteri Jean Monnet tarafından tasarlanan plan doğrultusunda bir öneri getirilmiştir. Bu öneri ile 09.05.1950 tarihinde Avrupa'nın Devletleri, kömür ve çelik üretmek konusunda ortak bir karar alınması amacıyla bağımsız nitelikteki uluslararası bir kuruma karar alma yetkisini devretmeye davet etti¹¹.

Schuman tarafından önerilen bu plana göre, Avrupa Kıtası'nda sürekli bir barış ve istikrarın oluşturulabilmesi amacıyla Fransa ve Almanya'nın sınırlarında bulunan Assas-Lorein Kömür ve Çelik havzası sebebiyle yüzyıllardır aralarında devam eden savaşların bitmesi gerekmektedir. Bu plana göre bu sorunun çözümü kurumsal bir yapının denetiminde, birliğin ortak kömür ve çelik üretimini gerçekleştirmesini sağlamak ve aynı zamanda söz konusu örgütlenmeye Avrupa'daki tüm devletlerin katılımını sağlamaktı¹².

1.2.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)

Schuman Planının uygulamaya başlanması ile 18 Nisan 1951 tarihinde Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Paris Anlaşması ile kurulmuştur. Bu topluluğun ilk başkanı ise, Schuman Planına ilham veren bu fikrin sahibi Jean Monnet' dir. Savaşların ana nedeni ve kullanılan silahların ana ham maddesi olan

¹⁰ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

¹¹ Kar, Arıkan, a.g.e. s. 14-15, Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 31-32, Ülger, a.g.e. s. 33-35.

¹² Güneş, a.g.e. s. 11, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15. 10. 2016.

“kömür ve çelik”, üretiminin topluluk yönetimine geçmesi ile artık barışın ana sebebi ve aracı olmuştur. Böylece tarihte ilk kez bir takım devletler kendi iradeleri ile egemenlik alanlarının içerisindeki bir alanı uluslararası bir kuruluşla devretmişlerdir¹³.

1.2.3. Roma Antlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AKÇT’ nun hayata geçirilmesi sonucunda topluluğa üye olan devletler daha fazlasını gerçekleştirmek için cesaret bulmuşlardır. AKÇT tarafından “Birleşik Avrupa”nın gerçekleştirilebilmesi için 01.06.1955 tarihinde kurucu üyelere gerçekleştirilen Mesina Konferansında enerji sektörünün yanı sıra diğer sektörlerde de bütünleşme sürecini içeren Topluluğa üye 6 kurucu devlet tarafından 1957’de, işgücünün yani çalışanların, mal ve hizmetlerin topluluk içerisinde serbest dolaşımı esasına dayanan ekonomik bir topluluğa dönüşmeye karar vermişlerdir¹⁴. Bu dönüşüm sonucunda ise kömür ve çelik yanında diğer sektörlerle birlikte ekonomik bir birlik oluşturmak gayesiyle Roma Antlaşması akdedilmiştir. 1957 tarihinde imzalanan Roma antlaşması ile Avrupa Birliği’nin temellerini oluşturan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Roma antlaşması 25.03.1957’de imzalanarak 01.01.1958 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁵.

Bu topluluğun amacı, malların, çalışanların (işgücünün), hizmetlerin ve sermayenin üye devletler sınırları içerisinde serbestçe dolaşması ve ortak Pazar oluşturulmasıdır. Bu hedefi sağlayacak araç ise gümrük birliğinin oluşturulmasından geçmektedir. Bu nedenle gümrük birliği Roma Anlaşmasındaki ana hedeflerden birisidir¹⁶. Roma anlaşmasında gümrük birliğine dayalı bir ortak Pazar kurulması amaçlanmış olduğundan taraflar arasında gümrük tarifelerinin ve haksız rekabet teşkil eden unsurların ortadan kaldırılması yanında sözleşmeye taraf olmayan

13 Kar, Arıkan **a.g.e.** s. 14-15, Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s. 28- 36, Ülger, **a.g.e.** s. 37-39, Güneş, **a.g.e.** s. 8-14, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

14 Akçay, **a.g.e.** s. 17.

15 Güneş, **a.g.e.** s. 20 vd.

16 Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 26 vd.

ülkelere karşı da ortak bir tarifenin oluşturulması öngörülmüştür¹⁷. Aynı zamanda bunun sonucunda siyasi bütünleşmeye gidilmesi ise nihai hedefti. Yine Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulduğu Roma Antlaşması ile öngörülen Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da anlaşmanın yürürlük tarihi olan 01.01.1958 tarihinde kurulmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun amacı nükleer alandaki enerjinin barış için ve güvenli bir şekilde kullanılmasının sağlanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda topluluk üye devletlerin araştırma programlarını koordine etmeyi hedeflemekteydi¹⁸. Bu nedenle üretilen mamul mallar hakkındaki gümrük vergileri, 01.07.1968 tarihinde planlanan süreden önce kaldırılmıştır. Tarım ve ticaret politikalarına özel önem verilerek ortak politikalarla 1960'ların sonlarında bu konuda çalışmalar yerli yerine oturmuştu¹⁹.

1.2.4. Füzyon Antlaşması ve Avrupa Toplulukları

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile üye ülkelerin refah düzeyi yükseldiği gibi topluluğa ekonomik yönden bağımlılıklarının geliştiği gibi bunun yanında yapılan anlaşmalarla tarafları bağlayıcı yükümlülükler getirilerek üye ülkeler taahhüt altına girmiştir. Brüksel' de 08.04.1965 tarihinde üye devletlerarasında imzalanan “Füzyon Antlaşması” ile “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu”, “Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu” tek bir Konsey ve tek bir Komisyon'un altında birleştirilmesi kabul edilmiştir. Aynı zamanda tek Bakanlar Konseyinden oluşan kurumsal bir yapı tesis edilmiştir. Bu Topluluklar, Birleşme Antlaşması sonucunda Avrupa Toplulukları adı altında anılmaya başlanılmıştır²⁰. Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulması ile mamul mallarda gümrük vergileri 01.07.1968' de kaldırılmıştır. Bunun akabinde tarımsal ve ticari politikalar başta gelmekle ortak tüm ekonomik politikaların 1960'ların sonlarında yerini almış ve ortak bir hedefe oturmuştur²¹.

¹⁷ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak**, Ankara, Beta Yayınları, 2013, s. 31-35.

¹⁸ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 14-15, Ülger, **a.g.e.** s. 37-39, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

¹⁹ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 16.

²⁰ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 14-15, Ülger, **a.g.e.** s. 37-39, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

²¹ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 16, Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s.36-42, Güneş, **a.g.e.** s.14-18.

1960 ve 1970'li yıllarda ekonomik alanda yaşanan bu bütünleşme süreci politikanın yüksek kavramları olarak adlandırılan güvenlik ve siyasi alanda dış politika yönünden ilk başta üye devletlerce kabul görmemiştir. Ancak 1969 yılında Hauge Zirvesinde topluluğa üye ülkelerce siyasi bir birlik kurma konusunda bir anlaşmaya varmışlardır. Bu doğrultuda 1973 yılında hazırlanan Lüksemburg Raporu kapsamında hükümetler arası işbirliğine dayanan ancak kurucu bir anlaşma niteliğini taşımayan Avrupa Siyasi İşbirliği grubu oluşturulmuştur. Avrupa Siyasi İşbirliğinin işleyişinde üye devletlerin Dış İşleri Bakanları yılda iki kez toplanarak Siyasi Komite tarafından düzenlenen raporlar doğrultusunda, uluslararası sorunlar karşısında ortak çözümler içeren politikaları belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu yapı daha sonra 1974 yılında Paris Zirvesinde Avrupa Konseyi kurularak kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. Avrupa Konseyinin kurulması ile Avrupa Siyasi İşbirliği oluşumu kurumsal ve işlevsel bir yapıya kavuşmuştur²².

1.2.4.1. İlk Genişleme Dalgası

Altılar olarak adlandırılan kurucu üyelerden oluşan Avrupa Ekonomik Topluluğunun başarılı olması Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı da Topluluğa üye olma isteminde bulunmaya yöneltmiştir. İlk sistemde Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle 1963 ve 1967 tarihlerinde İngiltere'nin üyelik istemine ilişkin oylamalarda iki kere veto yetkisini kullanmıştır. Lüksemburg Uzlaşısı ile önemli ulusal menfaatler ile ilgili olarak nitelikli çoğunluk yerine devletlerin veto etme hakları saklı tutmaları ilke olarak kabul etmişlerdir²³.

1.2.4.2. 1980'li yıllarda Topluluk Güneye Doğru Genişlemiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu 1981 yılında Yunanistan'ın, 1986 yılında da İspanya ve Portekiz'in katılımıyla da güney yönünde genişlemiştir²⁴. Yeni üyelerin katılımı ile topluluğun üye sayısı 12'ye ulaşmıştır. Avrupa Birliği bu dönemde asıl

22 Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 14-15, Ülger, **a.g.e.** s. 41- 60, Hacı Can, **Avrupa Birliği Hukuku**, İstanbul, Sürat Üniversite Yayınları, 2013, s. 13, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

23Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 17, Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s.87-88, Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 8, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

²⁴Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 8.

kimliğine kavuşmaya başlamıştır²⁵. Bu gelişme Avrupa'nın sürekli ve kalıcı barış için birleşmesi amacının gerçekleşmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak bu seviyeden sonra meydana gelen gelişmeler topluluğu zayıflatmaya başlamıştır.

1.2.4.3. Avrupa Tek Senedi

1970'lerde dünya çapında yaşanan ekonomik krizler nedeniyle oluşan genel olan durgunluğun giderilebilmesi amacıyla ekonomik yükün paylaşımı konusunda politikalar oluşturulması topluluk bünyesinde zorunlu hale gelmiştir²⁶. Ülkede ekonomik krizler, "Bir ülke de beklenmedik şekilde veya yetersiz ya da yanlış yönetsel tercihlerle belirli bir dönemde ortaya çıkan makroekonomik buhranlar" olarak tanımlanabilir.²⁷ Ancak bu dönemde üye olan ülkelerde ekonomik kriz nedeniyle iç çekişmeler oluşmuştur. Bu ekonomik durgunluk dönemi 1980'li yılların ilk yıllarında "Avrupa karamsarlığı" havasına yol açmıştır. Ancak bu krizin aşılabilmesi için 1984'ten sonra bunun yerini Avrupa Ekonomik Topluluğunun ekonomisinin canlandırılması için getirilen öneriler çerçevesinde olumlu bir beklenti oluşmuştur. Bu değişim ile Avrupa Tek Senedi, 17 Şubat 1986'da Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz arasında imzalanmış ve daha sonra ise 28.02.1986 tarihinde ise Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından imzalanmak suretiyle topluluk genişlemiştir²⁸. Avrupa Topluluklarını kuran anlaşmalar 1987'de yürürlük kazanan Avrupa Tek Senedi ile kapsamlı bir biçimde değişikliğe uğramıştır²⁹. Avrupa tek senedinin yürürlüğe girmesi ile ekonomik bütünleşme süreci hız kazanmıştır³⁰.

1.2.5. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

Sosyalist Devletlerin tarih sayfalarına karışmasından sonra Berlin'i ve Almanya'yı ayıran Berlin Duvarı da yıkılmıştır. Bunun sonucunda 3 Kasım 1990'da

²⁵ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

²⁶ Funda Başaran Yavaşlar, **Avrupa Birliği'nde Mali Kriz ve Türkiye'ye Etkileri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 56, 120-124.

²⁷ Ayhan Aytaç, Sudi Apak, **Küresel Krizler**, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2009.

²⁸ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 88.

²⁹ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 42-44, Ülger, **a.g.e.** 61-68, Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 9, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim

Tarihi: 15.10.2016.

³⁰ Kar, Arıkan, **a.g.e.** s. 17, Ülger, **a.g.e.** s. 41- 60, Güneş, **a.g.e.** s. 18-20.

Doğu Almanya ve Federal Almanya birleşmiştir. Eski Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin (Doğu Almanya'nın) Federal Almanya'nın birleşmesi ile bu ülke bir bütün olarak otomatik bir şekilde Avrupa Birliği'ne de üyelik kazanmıştır. Sovyetler Birliğinin çökmesi ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri baskı ve denetimden kurtularak demokratikleşme sürecine girmişlerdir. Sovyetler Birliği Aralık 1991'de dağılmış ve bunun sonucunda Avrupa'nın siyasi yapısı tamamen değişime uğramıştır. Avrupa Topluluğuna üye devletler ekonomik düzey yanında siyasi alanda da bağlarını güçlendirme kararlılığı geliştirilmiştir³¹.

Bu amaçla bütünleşmenin temel özellikleri 09-10.12.1991 tarihlerinde Maastricht' de düzenlenen "Avrupa Birliği Zirvesi" nde gelişmiş bir bütünleşmeyi amaçlayan yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başlamışlar. Bu müzakereler sonucunda Maastricht Antlaşması kabul edilmiş olup Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması olan bu anlaşma 01.11.1993' de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma Avrupa Birliği'nin ortak para biriminin Euro olmasına ve 1999'a kadar bu ortak para birimine dayanan parasal alanda da birliğin tamamlanmasına karar verilmiştir³². Yine bu anlaşma ile Avrupa vatandaşlığının oluşturulmasına ve ortak dış ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde işbirliği politikalarının oluşturulması anlaşamaya üye devletlerce kabul edilmiştir. Maastricht Antlaşması ile üç alanda Avrupa Birliği' nin kurumsal yapısı oluşturulmuştur. Topluluk yapısal olarak ilk sütununda Avrupa Toplulukları'nın (AKÇT, AET ve EURATOM), ikinci sütunda "Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası", üçüncü sütunda ise "Adalet ve İçişleri" alanındaki kurumsal yapılardan oluşmaktadır³³. Tez konumuz itibari ile bu alandaki politikalara ilerideki bölümlerde ayrıca yer verilecektir.

1.2.5.1. Yeni Bir Genişleme: Avusturya, Finlandiya, İsveç

Avrupa'nın aslında elit ülkeleri olarak adlandırabileceğimiz insan hak ve özgürlükleri alanında son derece gelişmiş olan Avusturya, Finlandiya ve İsveç 1995

³¹Güneş, a.g.e. s. 20.

³² Çağrı Erhan, Erhan Akdemir, "Avrupa Bütünleşmesi" Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 55.

³³Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 54- 60, Ülger, a.g.e. s. 21, Güneş, a.g.e. s. 20-26, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

yılında topluluğa katılmıştır. Bu ülkelerin topluluğa dâhil olmasıyla Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin sayısı 15'e yükselmiş ve böylelikle topluluk Kuzeye doğru büyümüştür³⁴.

1.2.5.2. Ekonomik ve Parasal Birlik

Avrupa Birliği ortak para birimi olan Euro, 01.01.2002'de resmi olarak tedavüle girmiş ve 12 ülkede aynı anda kullanılmaya başlanılmıştır. Euro'nun yürürlüğe girmesi ile üye devletlerin kendi para birimleri tedavülden kaldırılarak Euro kullanılmaya başlanılmıştır³⁵. Ortak para birimi Avrupa Birliği'nin ekonomik birliğine katkıda bulunarak birlik hedeflerinin gerçekleşmesinde yararlı olmuştur. Aslında üye ülkeler siyasi olarak bağımsızlıklarını korumakla birlikte devlet olmanın özellikleri arasında kabul edilen kendine ait para biriminin olması koşulundan vazgeçerek yeni bir devlet anlayışına yol açmışlardır. Avrupa Birliği, bir devlet niteliğini taşımasa da devletin bazı yetkilerine sahip olmaya başlamıştır. Ülkeler genel olarak bağımsızlıklarını korumakla birlikte özellikle ekonomik anlamda yetkilerinin önemli bir bölümünü Avrupa Birliği'ne devretmişlerdir. Ayrıca yargılama alanında da Birliğin devletlerini ve vatandaşlarını yargılamalarını kabul etmişlerdir. Aslında bu kabulün altında yatan yegâne neden insan hak ve özgürlüklerinin hayata geçirilmesidir³⁶. Euro, yani tek para birimi ortak pazarı güçlendirici ve genişletici bir araç olarak düşünülerek kabul edilmiştir³⁷.

1.2.5.3. Son Genişleme Dalgaları

Yıkılan sosyalist ülkelerin enkazı altında ekonomik olarak zor durumda kalan Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne katılması kabul edilmiştir³⁸. Avrupa Birliği bu katılımlarda ülkelerin ekonomilerinin birliğe getireceği yükü göz ardı etmiştir. Bu ülkelerin topluluğa dâhil olmasında daha çok ideolojik temelli bir kabul

34 Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s. 88-89, Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 9-10, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

35 T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

36 Güneş, **a.g.e.** 258 vd.

37 Erhan Akdemir, *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Bursa, Ekin Kitapevi Yayınları, 2014, s. 55

38 Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 9-10.

söz konusudur. Aynı şekilde 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya birliğe dâhil edilmiştir. En son ise 2013’de Hırvatistan’ın topluluğa kabulü ile Avrupa Birliği’ne üye olan devletler 28’e ulaşmıştır³⁹.

1.2.6. Lizbon Anlaşması

1 Aralık 2009’da yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile AB kurumlarında önemli yapısal ve işlevsel değişimler yaşanmıştır.

Lizbon anlaşmasının imzalanma ve yürürlüğe girmesindeki gecikme 2005’teki Hollanda ve Fransa’daki halk oylamalarının olumsuz sonuçlanmasıdır. Yaşanan imza krizi, başta “Anayasa” olarak düzenlenen metnin “Anlaşma”ya dönüştürülmesi ve bayrak, marş gibi sembolik unsurların metinden çıkarılmasıyla aşılmış ve son halini almıştır. İmza sürecinde İrlanda’da yaşanan tikanıklık da yapılan ikinci halk oylamasından ‘Evet’ çıkması sonrasında giderilmiştir.

“Lizbon Antlaşması, parlamentoların ve vatandaşların katılımlarının artırılması ile daha demokratik ve şeffaf bir Avrupa oluşturulmasını; Birliğin çalışma yöntemleri ve oylama kurallarının kolaylaştırılması ile etkinliğinin artırılmasını; Avrupalı vatandaşlara daha fazla hak, özgürlük ve güvenlik sağlanmasını ve Avrupa Birliği’nin küresel arenada daha etkin bir aktör haline gelmesini öngörülmüştür. Aynı zamanda, Antlaşma AB ile AT Antlaşmalarını başka Antlaşmalar ile değiştirmek yerine bunları tadil etmektedir. Antlaşma, Birliğe gelecek talepleri karşılayabilmek ve vatandaşların isteklerine cevap verebilmek için gerekli hukukî çerçeve ile araçları sunmaktadır”⁴⁰.

Başlıca değişiklikler şunlardır:

- **Tek bir tüzel kişilik;** “AB, tüzel kişilik haline geldi. Avrupa Topluluğu ibaresi, Avrupa Birliği olarak değiştirildi. Avrupa Birliği Antlaşması adını aynen muhafaza ederken, Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma ise Avrupa Birliği’nin İşleyişine Dair Antlaşma haline geldi.

39 Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s.89-90, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

40 Sumru Bilçen, “AB’de Önemli Bir Adım: Lizbon Antlaşması”, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/lizbonsumru24032010.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

- **Lizbon Antlaşması ile AB'nin Üç Sütunu kalkmıştır;** İkinci ve üçüncü sütundaki ulusal çıkarlar, artarak Topluluk çıkarı haline gelmektedir⁴¹.
- **Kurumsal yapı;** “Avrupa Konseyi ve Avrupa Merkez Bankası’na AB Kurumu statüsü kazandırmaktadır. Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Başkanlığı (AB Başkanlığı) Lizbon Antlaşması ile ilk kez daimi bir Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Başkanlığı (AB Başkanlığı) görevi oluşturuldu. Üye ülkeler tarafından 2,5 yıllığına ve en fazla iki dönem için seçilecek Başkanın, Birliğin politikalarında devamlılık sağlanması, üye ülkeler arasında eşgüdümün kolaylaştırılması ve AB'nin istikrarına katkıda bulunması hedeflendi. Başkan, ortak dış politika ve güvenlik politikasını ilgilendiren meselelerde Birliği dışarıda temsil edecektir.
- **Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi;** AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi atanmıştır. AB Dışişleri ve güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisinin aynı zamanda Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcılığı görevini de üstlenmesi öngörülmüyor. Yüksek Temsilci; dış politika ile ortak savunma politikasının yönlendirilmesinden sorumlu olacak. Ayrıca, Birliği Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası alanında uluslararası arenada temsil edecek. Görev süresi (beş yıl) olacaktır⁴².
- **Karar alma süreci;** “Konsey’in işleyişine yönelik getirdiği temel değişiklik karar alma sürecine ilişkindir. Konsey’de daha etkin bir işleyiş ve esneklik sağlanması amacıyla nitelikli çoğunluk sistemi esas oylama yöntemi haline getirildi.
- **Vatandaşlık inisiyatifi;** Avrupa vatandaşlarına AB politikalarının oluşturulması aşamasında daha fazla söz hakkı verilmektedir. Bu çerçevede “Vatandaşların İnisiyatifi” olarak adlandırılan mekanizma ile AB üye ülkelerinde 1 milyon imza toplandığı takdirde, vatandaşlar, AB'nin yetki alanındaki herhangi bir alanda Komisyon’un bir yasa teklifi hazırlanmasını talep edebilecektir.

⁴¹ A.e..

⁴² A.e..

- **Birlikten çıkma;** Üye devletlere üyelikten ayrılma imkânı tanınmaktadır⁴³.

Avrupa Birliği'nin ekonomik temeller yanında siyasi birliği de sağlama amacıyla derinleşmesi amacını güden bu süreçteki en önemli son aşamaysa, 2007'de imzalanarak, 2009'da yürürlüğe girmiş olan Lizbon Antlaşması'dır. Söz konusu antlaşma ile esas olarak, Avrupa Birliği'nin kararlarını almasına ilişkin sistemdeki sorunların ortadan kaldırılması yanında daha demokratik ve etkili bir şekilde işleyen bir kurumsal bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. Bu amaçla kapsamlı değişiklikler getirilmiştir. Ayrıca Avrupa Topluluğu'nun kurucu antlaşmasının adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değiştirilmiştir⁴⁴.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İŞLEVİ, GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARI

Avrupa Birliği'nin amacı öncelikle ekonomik iş birliği iken asıl amaç ise zamanla birliğin siyasal alanda da sağlanması olduğundan bu yönünde gelişmeler olmuştur⁴⁵. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin ana işlevi ekonomik alandaki birliğin sağlanması, korunması ve geliştirilmesidir. O nedenle ilk olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak faaliyetlerine başlamış olup ilk kuruluştaki altı üye ekonomik alanda bu iş birliği ile son derece başarılı olmuşlardır. Bu ülkeler kendi içlerinde refah devleti olarak sosyal haklar alanında da kendilerini oldukça geliştirmişler. Avrupa Birliği'ne üyelik yukarıda da açıklandığı üzere her ülkeye özellikle ekonomik alanda birçok getiriler sağlamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği mevzuatına uyumun aranması da üye olmak isteyen ülkeler hukuki anlamda katkılar sağlamaktadır. Bu uyum koşulu aynı zamanda birliğe üye ülkelerin de kendilerini koruması için önemli bir yoldur. Zira birlik içerisinde geçerli olan ekonomik serbest bölge rejimi ürün, hizmet ve iş gücünün serbest dolaşımı için aynı düzeyde hukuki düzenlemeler her iki taraf içinde önemli bir koruma sağlamaktadır⁴⁶.

Avrupa Birliği ekonomik alandaki iş birliğinin yanı sıra siyasal olarak tarafların aynı zamanda bir arada bulunduğu bir ortam hazırlamaktadır. Avrupa

⁴³ A.e..

⁴⁴ Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e., s. 47-82, Güneş, a.g.e. s.20,36-45, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, Erişim Tarihi: 15.10.2016.

⁴⁵ Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e., s. 35.

⁴⁶ Güneş, a.g.e. s.258 vd, Karluk, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkamaz Sokak**, s.58,59.

Birliği' nin ortak ekonomi yanında siyasi ve yargılama alanında da kurumlara sahiptir. Avrupa Birliği, tüzel kişiliğe sahip olmakla kurucu anlaşmaların verdiği yetkilerin sınırları içerisinde üçüncü taraflarla anlaşma yapabilme yetkisinin bulunması⁴⁷ yanında gümrük gelirleriyle oluşan bağımsız bir gelire oluşan bütçeye sahip olması ve Birlik hukukunun bağlayıcılığının Yargı organları ve Ombudsman gibi denetim unsurları ile sağlanmış olması federal bir yapı ile benzerlik taşımaktadır⁴⁸. Ancak federal devletlerden ayrıldığı nokta dış Dünya'ya karşı devletlerin bağımsızlığının devam etmesidir⁴⁹.

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SİYASAL-HUKUKSAL YAPISI VE İNSAN HAKLARI

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı ile ilgili olarak Avrupa Birliği Anlaşmasınının 13. maddesinde Birliğin Kurumları; Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi, Konsey, Komisyon, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay iken daha sonra buna Ombudsmanlık kurumu da eklenmiştir. Avrupa Birliği kurumları arasında kesin çizgilerle ayrılmış bir güçler ayrılığı bulunmayıp Komisyon'un istisnai olarak yargı faaliyetlerinde bulunabildiği düşünöldüğünde birliğin kurumları arasında geçişken bir yapı bulunmaktadır. Avrupa Birliği kurumları üye ölkelerin menfaatlerinin korunması için siyasi ve hukuksal açıdan birbirlerini denetlemektedir. Avrupa Birliğini diğer uluslararası örgütlerden ayıran da siyasi ilişkilerle ilerlemesi değil kurumsal bir yapıdan oluşmasıdır. Ayrıca Birliğin amacın kurumsal olarak hedeflerine ulaşmasını sağlamaktadır⁵⁰.

1.4.1. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu üyeleri, Avrupa Birliği'ne üye olan ölkelerin vatandaşlarının temsilcilerinden oluşmakta olup beş yılda bir doğrudan bu vatandaşları oylamaları ile seçilmektedir. Avrupa Parlamentolarının üye sayısı, 8'nci dönem olan 2014-2019 için 751 kişiden oluşmaktadır. Üye ölkeler, Avrupa

⁴⁷ Sanem Baykal, "Avrupa Birliği'nde Yetki Sorunu ve Lizbon Anlaşması", Akçay, Kahraman, Baykal, **a.g.e** s.237.

⁴⁸Vahap Atilla Oğuşgil, "Avrupa Birliği ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları", **Üye Ölkelerden Örnek ve Uygulamalar**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2015, s.123-124.

⁴⁹Kar, Arıkan, **a.g.e.** s.20.

⁵⁰ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 97-98.

Parlamentosu'nda nüfusları oranında sandalye sayısına sahip olup Avrupa Parlamentosu milletvekilleri, geldikleri ülkeden bağımsız bir şekilde, Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi grupların içerisinde işlevsellik göstermektedirler. Bugün Avrupa Parlamentosu'nda 7 siyasi grup bulunmakta olup siyasi herhangi bir gruba bağlılığı bulunmayan bağımsız milletvekilleri de bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu Başkanı, milletvekilleri içerisinde, üyelerinin salt çoğunluğu ile seçilmekte ve 2,5 yıl süreyle görev yapmaktadır. Avrupa Parlamentosu, yasama, denetim, bütçe alanında yetkilere sahip olup bu çerçevede Komisyon'un tekliflerini inceleyerek Konseyle beraber yasa yapma sürecine katılmaktadır. Avrupa Parlamentosu yöneltmiş olduğu yazılı veya sözlü sorularla ve verdiği gensoru önermeleri sonucunda Komisyonu denetlemekle ilgili yetki sahibidir. Avrupa Birliği'nin bir yılı kapsayan bütçesinin onaylanması ve uygulanması denetlenerek Konseyle beraber bütçe inceleme yetkisi paylaşılmaktadır⁵¹.

Lizbon Antlaşması 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiş olup Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Birliği bütçesi üzerindeki yetkilerini artırılmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun yasama yetkileri hem hemen her alanda Konseyle eşit hale getirilmiştir. Bununla birlikte Avrupa Parlamentosu, Komisyon Başkanı ve Avrupa Ombudsmanı' nı da seçmektedir. Parlamento, olağan bir şekilde aylık olarak genel kurul yapmaktadır. Bu toplantılar bütün Avrupa Parlamentosu üyelerinin katılımıyla Strazburg' da; yapılan komite toplantıları ve genel kurullar ile Brüksel'de yapılan Avrupa Parlamentosu'nun Sekreteryası ise Lüksemburg' da bulunmaktadır. Tüm toplantı ve tartışmalar ise kamuya açık olan Avrupa Parlamentosu'nun kararları, tutumlarına ilişkin belgeler ve toplantılara dair tutanaklar Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanmaktadır⁵².

1.4.2. Avrupa Birliği Zirvesi

“Avrupa Birliği Zirvesi” nde, Birlik üyesi devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının, Avrupa Komisyonu Başkanı'nın, Avrupa Birliği Konsey Başkanı'nın ve ODGP Yüksek Temsilcisi'nin toplanması ile oluşmaktadır. Toplantılarda Avrupa

⁵¹Kamuran Rençber, **Türkiye- Avrupa Birliği Ortaklık Hukuku**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2016, s. 21.

⁵² Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s. 99-121 Ülger, **a.g.e.** s. 115-125, Güneş, **a.g.e.** s. 91- 112, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmî İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

Birliği'nin Zirve Başkanı başkan olarak yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin her yıl 4 kez dzenlenen toplantılara “Zirve” adı verilmektedir. Bu toplantılarda ise liderlerce gündemde yer alan önemli maddeler tartışmaktadırlar. Bu zirvelerde ayrıca Avrupa Birliği'nin ileriye dönük politikalarını belirlemektedirler. “Avrupa Birliği Zirvesi 1992 yılında resmi statü kazanmış olup Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Birliği'nin 7 resmi kurumundan birisi haline gelmiştir”⁵³. Avrupa Birliği liderlerinin katılımı ile yapılan Zirve toplantıları bir yıl içinde en az 4 defa yapılmaktadır. Genellikle Brüksel'de yapılmakta olan toplantılara Dışışleri Bakanları da katılmaktadır. Her zirve toplantısının sonunda Avrupa Birliği Başkanlığı'na Sonuç Bildirgesi yayımlanmaktadır. “Lizbon Antlaşması ile birlikte getirilen bir başka önemli değişiklik de üye ülkeler tarafından 2,5 yıllık bir süre için bir AB Zirvesi Başkanı'nın atanması olmuştur. Başkan, nitelikli çoğunluk ile göreve gelir ve görev süresinin bitiminde bir dönem daha bu göreve getirilebilir”⁵⁴. Avrupa Birliği'nce 1949 yılında kurulmuş olan, ancak Birliğin kurumsal yapısında yer almayan, Türkiye ile birlikte 47 üyesi bulunan Avrupa Konseyi örgütünün merkezi Strazburg'dadır⁵⁵.

1.4.3. Avrupa Birliği Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi aynı zamanda Bakanlar Konseyi adıyla anılmakta olup Birliğin karar verme organıdır. Avrupa Birliği Konseyi, her bir üye ülkenin bakanlarından oluşmaktadır. Her ülkenin Konseyi de üye olan kendi devletinin çıkarlarını temsil etmektedir. Konsey'in Başkanı'nca veya Komisyon üyelerince istemde bulunulması ile gündemde yer alan konular hakkında üye ülkelerin konuyla ilgili bakanlarının toplanması ile oluşmaktadır. “Örneğin, Bakanlar Konseyi, tarım ve balıkçılığa ilişkin konuları tartışacaksa, üye ülkelerin tarım ve balıkçılık bakanları Tarım ve Balıkçılık Konseyi olarak toplanmaktadır”⁵⁶. “Konsey toplantıları üye ülkelerin Daimi Temsilcilerinden oluşan Komite (Daimi Temsilciler Komitesi – *Comité des Représentants Permanents* - COREPER) tarafından hazırlanır. Toplam 9

⁵³Güneř, a.g.e. s. 36.

⁵⁴İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁵⁵İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁵⁶Gürlük, Turan, a.g.e. s. 13-14.

farklı Konsey konfigürasyonu vardır: Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, Adalet ve İçişleri Konseyi, İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici Hakları Konseyi, Rekabetçilik Konseyi, Ulaştırma, Telekomünikasyon ve Enerji Konseyi, Tarım ve Balıkçılık Konseyi, Çevre Konseyi, Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Konseyi”⁵⁷ olmak üzere alt konfigürasyonlara sahiptir. Avrupa Birliği Konseyi kararları ise üç tür usulde alınabilmektedir. Bunlar ise oybirliğiyle, oy çokluğuyla ve nitelikli çoğunlukla alınabilmektedir⁵⁸.

Lizbon Antlaşması, 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu anlaşmayla Konsey’ de karar alınması için gereken asıl oylamayla ilgili usul nitelikli çoğunluk olarak belirlenmiştir. Üye ülkeler nüfusları ile doğru orantılı olarak 3 ile 29 arasında değişmekte olan sayıda oy hakkına sahiptir. “Bu düzenlemeye göre Konsey’ de karar alınması için 345 oydan 255 olumlu oy alınması ve üyelerin yarısından fazlasının da olumlu oy kullanmış olması bir gerekliliktir. Eğer bir üye ülke istemde bulunur ise verilmiş bulunan oyların ve bunun yanı sıra toplam Avrupa Birliği nüfusu toplamının yüzde 62’sini de temsil etmelidir. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve yeni üyelerin katılımı gibi önemli alanlarda oybirliği aranmakta ise de aslında istisnâ nitelikte bir durumdur”⁵⁹.

Lizbon Antlaşması’ na göre Avrupa Birliği Konseyi kararlarında, 01.11.2014’ den başlayarak “çifte çoğunluk” koşulu aranmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği kararları üye ülkelerdeki nüfusun minimum % 55’ini onayı ve Avrupa Birliği’nin toplamda nüfusun minimum % 65’ine sahip ülkelerinin oyunun alınması koşulu aranmaktadır. Bununla beraber en az dört üye ülkenin kararda olumsuz oy kullanmamış olması da gerekmektedir. Getirilen bu sistemde üye ülkelerin nüfus sayılarının karar alınmasında önemi artmıştır. Örnek olarak günümüzde, Birlikten ayrılma kararı alan “İngiltere, 345 oyun yüzde 8’ini temsil ederken yeni düzende İngiltere’nin temsil oranı yüzde 13 olacaktır”⁶⁰. AB’ye üye olan tüm ülkeler, dönüşümlü bir şekilde Konseye altı ay süresi ile başkanlık edecektir. Lizbon

⁵⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁵⁸ Güneş, a.g.e. s. 36.

⁵⁹ Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 53 vd.

⁶⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

Antlaşması'ndan sonra altı aylık dönemlerde Konsey'in başkanlığının el değiştirmesine dayanan sistem, üç ülkenin 18 ay boyunca başkanlık edeceği başka bir sistemle değiştirilmiştir⁶¹. Avrupa Birliği Konseyi'nin göreve sorumluluklarının kapsamı; Avrupa Parlamentosuyla genel olarak yasama yetkisinin sorumluluğu paylaşılmaktadır. Üye Devletler' de genel olarak ekonomi politikalarının koordine edilmesi, Avrupa Birliği'nin bütçesinin onaylanmasına dair sorumluluğunu Avrupa Parlamentosu ile beraber gerçekleştirmektedir. Avrupa Birliği ile diğer ülkeler veya uluslararası kuruluşlarla uluslararası antlaşmalar yapılması, Avrupa Birliği Konseyi'nce ortaya konulmuş olan yol gösterici kurallara dayanmakta olan Avrupa Birliği'nin "ortak dış ve güvenlik politikasının" belirlemesi ve ceza yargılamasını gerektiren alanlarda ulusal mahkemelerle ve polis güçlerinin işbirliği ve koordinasyonu alanındadır⁶².

1.4.4. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyon'un 4 ana görevi bulunmakta olup Avrupa Parlamentosu'na ve Avrupa Konseyi'ne yasa teklifi verilmesi, Avrupa Birliği politikalarını ve mali durumunu yönlendirmesi ve uygulanması, ABAD ve müktesebatin uygulanmasının sağlanması, Avrupa Birliği'ni uluslararası alanda temsil etmek olarak sıralanabilir. Örneğin Avrupa Birliği ve diğer ülkeler arasında anlaşmaları müzakeresi Komisyonun temel görevlerindedir. Bu kapsamda, kanun teklifinde bulunması Komisyon'un münhasır yetkisi olup üye devletlerin menfaatlerini koruyan Konsey'den farklı olarak, hükümetlerden bağımsız bulunmaktadır. Bu nedenle de Komisyon genel olarak Avrupa Birliği'nin çıkarlarını korumaktadır. Bu anlamda, Komisyon'un üyeleri 5 yıl süreli görev yapmakta olup tarafsızlık için yemin ederek görevlerine başlamaktadırlar. Komisyon, faaliyetlerinden Avrupa Parlamentosuna karşı siyasi olarak da sorumlu bulunmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Parlamentosu, güvensizlik önergesinin verilmesi ile Birliğin yürütme organı Avrupa Birliği Komisyonu'nu fesih etme hakkına sahiptir⁶³.

⁶¹Güneş, a.g.e. s. 39-45.

⁶² Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 121-126 Ülger, a.g.e. s. 91- 105, Güneş, a.g.e. s. 51-60, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁶³Güneş, a.g.e. s. 77.

Avrupa Komisyonu Başkan adayı Avrupa Birliği Zirvesi tarafından, Avrupa Parlamentosu'nda gerçekleştirilen seçimleri göz önüne almak suretiyle, nitelikli çoğunlukla oylama sonucu belirlenmekte ve Avrupa Parlamentosu'na sunulmaktadır. Avrupa Komisyonu Başkanı Avrupa Parlamentosu üyelerinin çoğunluğu tarafından seçilmektedir. Üye devletlerce gösterilen adayların içerisinde Komisyon Başkanınca seçilen Avrupa Komisyonu'nun üyeleri de, Avrupa Birliği Zirvesince Avrupa Birliği'nin Parlamentosu'nun onayına sunulmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu heyet şeklide Avrupa Parlamentosu'ndan güvenoyu alarak daha sonra Avrupa Birliği Zirvesince nitelikli çoğunlukça atanmaktadır⁶⁴. “Başkan yardımcılarında birisi, Lizbon Antlaşmasıyla getirilen yeni bir görev olan Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi olarak Başkan ile mutabık kalarak AB Zirvesi tarafından atanır. Yüksek Temsilci, Konsey'in talimatları doğrultusunda kendi katkılarıyla birlikte Birliğin ortak dış ve güvenlik politikasını yürütür. Komisyon'un bugünkü üye sayısı 28'dir (her üye devleti temsilen bir üye). Merkezi Brüksel'de olan Komisyon'un Lüksemburg'da ofisleri, tüm AB üyesi ülkelerde temsilcilikleri, dünyanın birçok başkentinde ise delegasyonları vardır”⁶⁵.

1.4.5. Konsey

Avrupa Birliği Anayasası'nın 16. maddesine göre oluşturulmuştur. Parlamento ile beraber, yasama bütçe alanındaki görevlerini ifa etmektedir. Aynı zamanda Anlaşmaların şartlarına göre, politikalarını belirleme ve koordinasyonel görevlerini yerine getirmektedir. Konsey, her üye devletin, temsil etmiş olduğu üye devletin hükümetinin Birliğe taahhütte bulunabilecek ve oylamada temsil ederek o verebilecek bakan düzeyinde bir temsilciden oluşmakta olup öngörülmedikçe nitelikli çoğunlukla karar almaktadır. Nitelikli çoğunluk ise Konsey'in üyelerden en az on beşince kabulü ile Birliğin nüfus toplamının en az % 65' ini temsil eden üye devletlerin temsilcilerinin yani üyelerinin minimum yüzde ellibeşi olarak

⁶⁴Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 120,

⁶⁵ Ülger, a.g.e. s. 105-115, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

tanımlanmaktadır. Bu oylamada bunun gerçekleşmesi, bloke edici azınlıkta olan minimum 4 Konsey üyesinin oyu da red yönünde olmamalıdır⁶⁶.

1.4.6. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın başlıca amacı birlik mevzuatında yer alan hükümlerin bütün üye olan devletlerce aynı şekilde yorumlanmış olması ve uygulanmasının sağlanması olup bu konu ise aynı zamanda görevidir. Adalet Divanı bu görev gereğince üye devletler, Avrupa Birliği'nin kurumları, Birlikte faaliyet gösteren işletmeler ile kişiler arasında doğan anlaşmazlıkların çözülmesi konusunda da yetkilidir⁶⁷. Bu yetki yalnızca Birliğin tasarruflarının yorumu ya da geçerli olup olmadığı hakkında karar alınması ile sınırlı bulunmaktadır. Ulus devletler alandaki uyuşmazlıklarla ilişkin olarak Divanın karar alma yetkisi bulunmamaktadır⁶⁸. Adalet Divanı'nın Kararları bağlayıcı olup "Divan, her üye devletten birer tane olmak üzere 28 hâkim ve 9 hukuk sözcüsünden oluşur. Hâkimler ve hukuk sözcüleri, üye devlet hükümetlerinin mutabakatı ile altı yıl için atanırlar ve yeniden atanmaları da mümkündür. AB Adalet Divanı, Genel Kurul, Büyük Daire ve Daireler (uzmanlık mahkemeleri) olmak üzere üçlü bir yapıdan oluşur"⁶⁹.

1.4.7. Sayıştay

"1975 yılında kurulmuştur ve merkezi Lüksemburg'dadır. Her bir üye ülkeden Konsey tarafından 6 yıl için atanan toplam 28 üyeden oluşur; üyeler, Konsey tarafından AP'ye danışıldıktan sonra tayin edilir"⁷⁰. Sayıştay'ın temel görevi, Avrupa Birliği'nin bütçesinin yerinde kararlarla doğru bir şekilde kullanılmasının sağlanmasıdır⁷¹. Bu görevin yerine getirilmesinde Avrupa Birliği'nin gelirleri ya da harcamaları kontrol edilirken ayrıca tüm kurumların kayıtları inceleme yetkisine sahip olup gerekli görür ise yerinde denetim de yapabilmektedir. Sayıştay,

⁶⁶Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 126-139, s. 131-133, Güneş, a.g.e. s. 60-77.

⁶⁷Gürlük, Turan, a.g.e. s. 18-19.

⁶⁸İşıl Özkan, **Lizbon Anlaşmasındaki Son Değişikliklerle Avrupa Birliği Kamu Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011, s. 199 vd.

⁶⁹Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 149-169, Ülger, a.g.e. s. 125-128, Güneş, a.g.e. s. 112-127, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁷⁰İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁷¹Gürlük, Turan, a.g.e. s. 19.

muhasebesel olarak “her yıl bir önceki mali yıla ilişkin bir rapor hazırlar ve bunu Avrupa Parlamentosu’na ve Konsey’e sunar. Bu yıllık rapor, Avrupa Parlamentosu’nun Komisyon’un bütçeyi idaresini onaylayıp onaylamamasında önemli bir rol oynar. Sayıştay, bunların yanı sıra, AB mali tüzükleri kabul edilmeden önce görüş bildirir”⁷².

1.4.8. Avrupa Merkez Bankası (AMB)

“Maastricht Antlaşması’na dayanılarak 1998 yılında Frankfurt’ta kurulmuştur. Avrupa’nın tek para birimi olan Avro’nun idaresinden (kambiyo işlemlerinin yürütülmesi ve ödemeler sisteminin aksamadan çalışmasının sağlanması) ve AB’nin ekonomi ve para politikasının oluşturulması ve uygulanmasından sorumludur”⁷³. Kurum bu görevlerini yaparken tüm Avrupa Birliği’ne üye olan ülkeler Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ile beraber çalışmaktadır. Avrupa Merkez Bankası Euro sisteminde karar veren organların kararlarını uygulamaktadır. Avrupa Merkez Bankası, işlevlerini tamamen bağımsız olarak yürütmektedir. Banka dışındaki hiçbir kurumca, Euro Sistemi⁷⁴, ne üye olan devletlerin merkez bankalarına veya karar alma kuruluşlarına talimat veremez⁷⁵.

1.4.9. Diğer Kurumlar ve Organlar

1.4.9.1. Ekonomik ve Sosyal Komite

Avrupa Birliği’nin Ekonomik ve Sosyal Komitesi öncelikle işverenler, sendikalar, çiftçiler, tüketiciler ve diğer çıkar grupları olmak üzere sivil toplumun görüşlerinin temsilcilerinden oluşan ve menfaatlerini korumakta olan bir danışma kuruldur. Avrupa Birliği’nin karar alması için gereken sürecin ayrılmaz bir parçası olarak görev almaktadır. Ekonomik ve sosyal politikalar alanlarında karar verirken

⁷²Türkiye İş Kurumu Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi)

https://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/FERUDU~3.PDF, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁷³Türkiye İş Kurumu Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi)

https://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/FERUDU~3.PDF, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁷⁴Bkz. Akdemir, **a.g.e.** s. 58 vd.

⁷⁵ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.** s. 169-170, Ülger, **a.g.e.** s. 133-135, Güneş, **a.g.e.** s. 128-132, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

görüş alınması gerekli olan Komite, önemli olan konularda ise kendisi inisiyatif olarak da görüş bildire bilmektedir. Komite üyeleri, 5 yıl için üye olan devletlerce belirlenen adaylar içerisinden, Konseyce atamaktadırlar. Komite üyelerinin tekrar görev süreleri yenilenebilmektedir⁷⁶.

1.4.9.2. Bölgeler Komitesi

Avrupa Birliği'nin karar vermesine ilişkin süreçte bölgeler yönünden ve yerel olarak görüşlerin göz önüne alınarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bölgeler Komitesi adında da ifade edildiği üzere bölgesel politika, çevre, eğitim, gençlik, ulaştırma gibi yerel ve bölgesel yönetimleri ilgilendiren konularda karar verilirken bu Komiteye danışılması gerekmektedir⁷⁷. Bu Komite ayrıca söz konusu alanlarda kendisi inisiyatif olarak görüş de bildirebilmektedir. Maastricht Antlaşması ile 1994 yılında kurulan Bölgeler Komitesi, üye ülkelerin önerileri gereğince Konseyce 5 yıllığına atanmaktadır. "353 bölgesel ve yerel yetkiliden; bölgesel başkanlar, bölgesel parlamenterler, belediye meclis üyeleri, belediye başkanları vb."lerinden oluşmaktadır⁷⁸.

1.4.9.3. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Birliği' nin, genelinin eşit ve dengeli olarak büyümesi için katkı sağlamak amacıyla kurulan yatırımsal projelere için kredi sağlayarak daha ucuz kredilendirme yapabilmek için bağımsız bir ekonomik gruptur. Avrupa Yatırım Bankası'nın başlıca hedefi, "Avrupa Birliği' nin dengeli bir şekilde gelişmesine katkıda bulunmaktır"⁷⁹. Ayrıca buna ek olarak, "Trans-Avrupa ulaştırma ve telekomünikasyon ağlarının geliştirilmesine, çevrenin korunmasına, enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve Avrupa sanayinin uluslararası düzeyde rekabet gücünün artırılmasına yönelik finansman kredisinin sağlanması da AYB'nin görevleri arasında yer almaktadır. AB içerisinde ekonomik açıdan geri

76 Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 172-174, Ülger, a.g.e. s. 130, Güneş, a.g.e. s. 132-134, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

77 Nurettin Bilici, "Bölgesel Farklılıklar ve Çözüm Çabaları", Akçay, Kahraman, Baykal, a.g.e s. 93.

78 Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 175-176, Ülger, a.g.e. s. 129-130, Güneş, a.g.e. s. 134-136, İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

79 Gürlük, Turan, a.g.e. s. s. 20.

kalmış bölgelerin kalkınması amaçlı projelerin yanı sıra Akdeniz, Afrika, Karayip ve Pasifik, Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki projeleri de destekler. Mali piyasalardan borçlanılarak ve bankanın hissedarı olan AB üyesi ülkelerin ekonomik büyüklükleri oranında yaptığı sermaye katkısıyla finanse edilen AYB'nin merkezi Lüksemburg'dadır. Başkanlığını üye ülkelerin Maliye Bakanlarından oluşan Guvernörler Kurulu'nun yaptığı AYB, üye ülkelere birer temsilci ile Komisyon'un bir temsilcisi yer aldığı Yönetim Kurulu tarafından yönetilir⁸⁰. "Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Birliği içinde ekonomik olarak geri kalan bölgelerde kalkınmanın sağlanması için projeler geliştirilmekte bunun yanında Akdeniz, Afrika, Karayip ve Pasifik, Latin Amerika ve Asya ülkelerindeki projeleri de desteklemektedir. Banka mali piyasalardan borçlanmakta ve bankanın hissedarı olan Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ekonomileri ile orantılı olarak yapmış oldukları ana sermayeye katkılarla finanse edilmektedir. Avrupa Yatırım Bankası'nın merkezi Lüksemburg'da bulunmaktadır. Bankanın Başkanlığı'nı üye ülkelerin Maliye Bakanlarından oluşmakta olan Guvernörler Kurulu'nun gerçekleştirdiği Avrupa Yatırım Bankası, üye ülkelere gönderilen birer temsilci yanında Komisyon'un da bir temsilcisi yer almakta olduğu Yönetim Kurulu'nca yönetilmektedir"⁸¹.

1.4.9.4. Ombudsman

Ombudsmanlık, iç denetimi amaçlamakta olup bu görev Maastricht Antlaşması ile kurulmuştur. Ombudsman, Avrupa Birliği vatandaşlarının, ticaret hayatı ve kurumları veya Avrupa Birliği ülkelerinin herhangi birinde ikamet eden gerçek kişiler ile Avrupa Birliği'nde kayıtları bulunan tüzel kişilerin Avrupa Birliği'nin kurumlarına (Avrupa Birliği Adalet Divanı hariç) ilişkin şikâyetleri soruşturmakla görevlidir. Avrupa Parlamentosu'nca Ombudsman, her 5 yılda bir seçilmektedir⁸². Ombudsmanlık uluslararası anlaşmalarla kabul edilmiş olup ilkesel

⁸⁰ Tuğçe Ersan, **Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye**, (Çevrimiçi) <https://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/AYBveTürkiye.pdf>, Erişim Tarihi: 03.07.2017.

⁸¹ BBC News Resmi İnternet Sitesi, **AB Kurumları ve Görevleri**, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/40391373>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

⁸² Hasan Abdioğlu, **Yönetişim İlkelerinin Uygulanmasında Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu Ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Açısından Önemi**, (Çevrimiçi) <http://acikerisim.ticaret.edu.tr:8080/xmlui/handle/11467/330>, Erişim Tarihi: 03.07.2017.

olarak bağımsız bir hakem olarak kabul edilmiştir. Ombudsman kendisi inisiyatif kullanarak soruşturma başlatabilme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca doğrudan veya bir Avrupa Parlamentosu üyelerince de ombudsmana incelenmek üzere şikâyette bulunulabilmektedir. Ombudsmanlık dışındaki “kurum ve organların dışında bazı teknik, bilimsel ve idari konularla ilgili olarak ajanslar (Avrupa Çevre Ajansı, EUROPOL, Eurojust vb.) da mevcut” bulunmaktadır⁸³.

1.5. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN BUGÜNÜ

Avrupa Birliği’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olmasının tartışıldığı bir dönemde İngiltere birlikten ayrılma kararı almıştır⁸⁴. İngiltere’nin birlikten ayrılma kararı alması Avrupa Birliği dağılıyor mu? Tartışmalarına hız kazandırmıştır.

23 Haziran 2016’da yapılan referandumda Birleşik Krallık, % 52 oy oranıyla AB’den ayrılma kararı almıştır. “Birleşik Krallık’ın AB üyeliğini 29 Mart 2019’da sona erdirecek olan Londra ve Brüksel arasındaki anlaşmanın, Birleşik Krallık Parlamentosu ve AP tarafından da onaylanması”⁸⁵ gerekmektedir. “AP Başkanı Antonio Tajani yaptığı açıklamada Avrupalı parlamenterlerin büyük çoğunluğunun anlaşmayı desteklediğini söylemişti”⁸⁶.

11 Aralık 2018’de yapılması planlanan, ancak Başbakan Theresa May tarafından reddedilme kaygısı ile 15 Ocak 2019’da oylanan anlaşma Birleşik Krallık Parlamentosu tarafından reddedildi.

25 Kasım 2018 de AB ve Birleşik Krallık müzakerecileri tarafından hazırlanmış ve Brüksel Zirvesi’nde onaylanmış 585 sayfalık metinde, ayrılık sonrası oluşacak hususlar hakkında hukuksal belirginlikler oluşması öngörülüyordu. Anlaşmada öne çıkan bazı maddeleri irdelersek;

⁸³ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmî İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

⁸⁴ Hakan Samur, “Birleşik Krallık-AB ilişkileri”, **AB ve Üye Devletler-AB15 Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2016, s.213-260.

⁸⁵ İngiltere’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde çok fazla sorun, aykırılık ve istisnai durumlar yaşanmıştır. Bu konuda bkz. **a.g.e.** s. 213- 255, Emre Ataç, “Birleşik Krallık’ta Ertelenen Oylama Ve Brexit Kaosu”, **İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni AB Gündemi**, (Çevrimiçi) https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9418&id=9420&anahtar=brexit, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

⁸⁶ **A.e.**

- “Ekonominin olumsuz etkilenmemesi için Birleşik Krallık’ın geçici olarak ortak pazarda ve gümrük birliğinde kalacağı bir geçiş dönemi belirlenmişti. 29 Mart’ta başlayacak bu geçiş dönemi 2020 yılının sonuna kadar sürüyor ve 1 Temmuz 2020’den önce başvurmak kaydıyla bir kereliğine uzatılabiliyordu. Bu süre kapsamında Birleşik Krallık, AB kurallarına uyacak, oy kullanamayacak ve üyelik aidatlarını ödemeye devam edecekti. Birleşik Krallık hükümeti geçiş süresi tamamlandıktan sonra yürürlüğe girmek şartıyla üçüncü ülkelerle ticaret anlaşmaları imzalayabilecekti.

- Birleşik Krallık’taki AB vatandaşlarının ve AB’deki Birleşik Krallık vatandaşlarının buldukları ülkede çalışma veya eğitim hakları sürecek, aileleri de kendilerine katılabilecekti. Bilindiği üzere Birleşik Krallık’ta diğer AB ülkelerinin üç milyondan fazla vatandaşı yaşamakta, AB ülkelerinde yaşayan Birleşik Krallık vatandaşlarının sayısı ise 1 milyonu bulmaktadır.

- Birleşik Krallık AB’ye, adil bir finansal anlaşma diye nitelendirilen 39 milyar sterlinlik boşanma ücreti ödeyecekti”⁸⁷.

- “AB üyesi İrlanda Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık’a bağlı Kuzey İrlanda arasındaki sınır sorununa yönelik çözüm de bulunuyor. Hatırlanacağı üzere Kuzey İrlanda ile AB üyesi İrlanda arasındaki sınırın statüsü, Brexit görüşmelerinin en sıkıntılı konusunu oluşturuyordu. Bilindiği üzere şu anda adanın iki tarafında da emeğin ve malların serbest dolaşımı mevcut. Fakat bu durum, Brexit sonrasında değişecek. Hem Birleşik Krallık hem de AB araç kontrollerinin yapıldığı ve sınır görevlilerinin başında durduğu türden bir sınır istemediklerini söylüyordu. Ancak ayrılık sonrası bu sınırın nasıl bir sınır olacağı konusu da iki taraf arasında büyük bir sorun yaratıyordu. Anlaşma taslağı, fiziki bir sınırın önüne geçebilmek için *backstop* denen bir acil durum mekanizması öngörüyor. Bu mekanizma ile gelecekte AB ve Birleşik Krallık arasındaki STA’lar nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın adada fiziki bir sınır olmaması garanti ediliyor”⁸⁸. “Özellikle sert Brexit yanlıları bu maddeye Birleşik Krallık’ı belirsiz ve ucu açık bir süre için AB ile gümrük birliği içinde

⁸⁷ A.e.

⁸⁸ A.e.

tutacağı ve üye olmadan gümrük birliği içinde olmanın da bağımlı bir ilişkiye yol açacağı nedeniyle karşı çıkıyor”⁸⁹du.

- “AB’nin Cebelitarık ile ilgili olarak AB ve Birleşik Krallık arasında yapılacak bağımsız anlaşmalar için önceden İspanya’nın onayının alınmasının garanti edildiğini belirtmesiyle engel aşılmıştı. Birleşik Krallık’ın bir parçası olan ve İspanya ile kara sınırı bulunan küçük bir bölge olan Cebelitarık’ın statüsüne ilişkin görüşmelerin daha sonra yapılacağı belirtilmişti, ancak İspanya bu görüşmelerin sadece kendisi ve Birleşik Krallık arasında yapılmasını talep ederek, bu sağlanmazsa Brexit anlaşmasını veto edeceğini söylemişti. Akdeniz’i Atlas Okyanusu’na bağlayan nokta konumunda olan ve İspanya’nın yüz yıllardır üzerinde hak talep ettiği Cebelitarık, 1713’te imzalanan Utrecht Antlaşması ile Birleşik Krallık’ın egemenliğine girmişti. Birleşik Krallık, 1973’te şimdiki AB olan AET’ye girdiğinde Cebelitarık da dış ilişkileri Birleşik Krallık’a bağlı bir Avrupa toprağı olarak dâhil olmuştu. Cebelitarık’ta halk % 96 gibi ezici bir çoğunlukla referandumda Brexit’e karşı çıktı, çünkü bölge nüfusunun yarısı her gün İspanya’da bulunan işlerine gitmek için sınırı geçmek zorunda olduğu için özellikle anlaşmasız bir Brexit, bölge halkı için büyük zarara yol açması beklenmektedir”⁹⁰.

“Birleşik Krallık başbakanının ‘en iyi şartlar bu’ dediği anlaşmaya Brexit yanlıları, ülkeyi AB’ye mahkûm edecek gerekçesiyle karşı çıkıyordu. Brexit karşıtları ise ‘AB’nin kurallarına tabi olacaksak zaten çıkmamızın bir anlamı yok’ diyerek Brexit’ten vazgeçilmesini istiyor”⁹¹du.

Oylama öncesi Muhalefetteki İşçi Partisi, “hükümet ortağı Kuzey İrlanda’daki Demokratik Birlik Partisi (*Democratic Unionist Party* - DUP) ve May’ in kendi partisinden bazı milletvekillerinin de anlaşmaya karşı açıklamalar yapmıştı. Bunların

⁸⁹ Emre Ataç, **İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni AB Gündemi**, “AB, May’in Planını Kabul Etti Ancak Zorluklar Devam Ediyor”, (Çevrimiçi), https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9418&id=9420&anahtar=brexit, Erişim Tarihi: 20.12.2018.

⁹⁰ Emre Ataç, **İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni AB Gündemi**, “Birleşik Krallık’ta Ertelenen Oylama Ve Brexit Kaosu”, (Çevrimiçi), https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9418&id=9420&anahtar=brexit, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

⁹¹ A.e.

yanı sıra 2018 yılı Kasım ayı içerisinde AB ile yapılan anlaşmadan memnun kalmayan birçok İngiliz bakan istifalarını sunmuştu”⁹².

Anlaşmanın reddedilmesinin sonuçları olarak bir dizi olası seçenekler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; Anlaşma olmadan AB’den çıkış, referanduma gidilmesi, yeniden müzakere, Brexit’in ertelenmesi, Brexit’in iptali.

İngiltere’de kâbus senaryosu olarak adlandırılan “Anlaşma olmadan AB’den çıkış” en kötü seçenek olarak görülmektedir. Bu ihtimal dâhilinde iki taraf da önlem almaya başlamış durumdadır. “Anlaşma olmadan AB'den çıkılması halinde Birleşik Krallık, herhangi bir üçüncü ülke haline gelecek ve bu durum Avrupa ile olan siyasi, ticari ve güvenlik yönünden tüm ilişkileri derinden etkileyecektir. AB ile ticaretin DTÖ kurallarına göre yapılması anlamı taşıyacağı, bunun da gelecek 15 yıl içerisinde büyümeyi %8 azaltabileceği belirtilmektedir. Bu senaryoda kısa süre içerisinde gıda ve ilaç krizine girebilecek ülkede, on binlerde şirket de oluşacak ekonomik şoktan kötü etkilenecek olup turistik seyahatlerden çalışma ve oturma izinlerine, tüketici haklarından üretim ve ürün standartlarına her alanda büyük belirsizlikler bulunmaktadır. Birleşik Krallık’ ta ciddi bir panik ve ekonomik kriz yaşanabilir”⁹³.

Birliğin genişlemesinden eski üyelerin vatandaşları endişe duymaktadır. İngiltere’de gençler birlikte kalma yönünde oy kullanırken azınlıkta kalmışlar ve % 52’lik az farlı bir çoğunluğun isteğiyle İngiltere Avrupa Birliğinden ayrılma kararı almıştır. Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, ilk beyanlarında ayrılmaya ilişkin kararı fazla ciddiye almadığını ifade ederek “son birkaç yılın Avrupa Birliği tarihinin en zor yılları olduğu doğru, ama ben böyle durumlarda hep babamın bir sözünü anımsarım: 'Seni öldürmeyen şey, güçlendirir.' demiştir. Ancak Hollanda ve Fransa'daki aşırı sağdan ayrılmaya dair referandum oylamaları yapılmasına ilişkin çağrı gelmesi dikkat çekicidir. Brexit yani Büyük Britanya’nın Avrupa Birliği’nden çıkışı için iki yıl sürece bir müzakere süreci öngörülmektedir. İngiliz Hükümeti’ nin bu karardan sonra yapması gereken ilk iş 2009 yılında imzalanmış olan Lizbon Anlaşması’nın, Birliğe üye ülkelerin birlikten çıkışını düzenlemekte olan 50. Maddenin yürürlüğe girmesi gerekecektir. Bugün Brexit görüşmelerinde 3.

⁹² A.e.

⁹³ A.e.

Müzakere tamamlanmış olsa da İngiltere'nin Birliğin getirdiği ayrıcalıkları koruma çabasında olduğu en azından Birlik sınırları içerisinde dağılmış İngiliz vatandaşlarının kazanılmış haklarının korunma isteği dile getirilmektedir. Ancak Avrupa Birliği bu ayrıcalıkların kazanılmış haklarla sınırlı kalması konusunda kararlı gözükmektedir. Zira Birlikten ayrılan ülkeler için bu karar bir örnek teşkil edecek olup Birliğe üye olanlarla ayrılanlar arasında hukuken büyük bir fark bulunmasında doğaldır. Avrupa Birliği Dış İşleri Bakanı buna vurgu yaparak Birlikten ayrılmak isteyeninin bizzat İngiltere olduğunu ve bu nedenle de hukuki sonuçlarına katlanması gerekeceğini ifade etmektedir. Aslında bu kararlılık Birliğin dağılmaması için izlenmesi gereken bir yoldur⁹⁴.

Avrupa Birliği'nden çıkmak aslında çok zorlu olan bir müzakere sürecinden sonra gerçekleşmektedir. Bu maddeye göre bu sürecin iki yıl içerisinde sonuçlanması gerekmektedir. Müzakerelere ilişkin yapılan bu süreçte çıkış sonuçlanıncaya kadar İngiltere, Avrupa Birliği içinde kalacak ve Avrupa Birliği yasaları yürürlükte kalacaktır⁹⁵.

Ancak bu iki yıllık süreç sonucunda taraflar bir anlaşma yapamazlar ise Avrupa Birliği İngiltere'nin Birliğe üyeliği sona erecektir. Ancak ilişkiler Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kuralları çerçevesinde devam edecek olduğundan İngiltere'nin bu örgüte katılımı ise Avrupa Birliği'ne üyeliğinden sonra gerçekleşmiştir. “Avrupa Birliği ise İngiltere'nin dünyayla ticaretini de baştan müzakere edilecek konular kapsamına almaktadır. Almanya, İngiltere çıkarsa Avrupa Birliği'nin dağılabileceğini düşünmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ise ‘Terk edenlere nazik davranılmayacak’ demişti. Ancak Avrupa, iş dünyası hızlıca İngiltere'yle çalışmak, belki de geçici anlaşmalar yapmak için güçlü bir baskı”⁹⁶ yaratacak olduğu ifade edilmektedir.

⁹⁴ Gökhan Sümer, **Lizbon Antlaşması. Avrupa Nereye? Türkiye Nerede?**, (Çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/803/-lizbon-antlasmasi--avrupa-nereye--turkiye-nerede-/#.WVolf4VOIns>, Erişim Tarihi: 03.07.2017.

⁹⁵ Çağrı ERTAN, **İngiltere AB'den çıkabilir**, (Çevrimiçi) <http://www.akademikperspektif.com/2016/02/29/ingiltere-abden-cikabilir/>, Erişim Tarihi: 03.03.2016.

⁹⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=29, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

Birliğin bugün Türkiye'nin katılımı için müzakereleri dondurma tehditi altında sürekli olarak tam üyeliği geciktirmesi hem Birliğe üyelik karşıtı olan iç politikadaki görüşe destek vermekte hem de bu politikaların artmasına neden olarak kısır bir döngüde üyeliğin önünü tıkamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İÇİŞLERİ VE ADALET POLİTİKALARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İÇİŞLERİ POLİTİKASI

2.1.1. Birleşik Avrupa Düşüncesi

Avrupa Birliği, 4-5 yüzyıl öncesine dayanan Avrupa ülkelerinin tek bir çatıda birleşimi konusundaki çabaların en başarılısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında Avrupa Birliği ile Avrupa'nın bütünsel bir şekilde coğrafi, ekonomik ve siyasi birleşimi amaçlanmış ise de; başlangıç olarak ekonomik entegrasyon bir taktik olarak seçilmiştir. Teoride ekonomik entegrasyonun başarı koşulları genel olarak şu şekilde sıralanabilir; ekonomik alanın büyük olması ve çok sayıda ülkeden oluşması ve ülkelerin birbirlerinin ürünlerine yönelik talebin şiddetinin yüksek olması, entegrasyonu hızlandırır⁹⁷. Bunun ilk adımı ise 1951 Avrupa Kömür ve Çelik Toplulukları Andlaşmasının imzalanması olup akabinde 1957 Roma Andlaşması bunu takip etmiştir. Bu anlaşmalar sağlam bir temel oluşturmuş daha sonrasında yapılan ekonomik işbirliğine ilişkin anlaşmalarla başarıya ulaşmıştır. Bu alanlarda hızlı ve gelecek vaat eden gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa Birliği'nde olduğu gibi birbirine coğrafi olarak yakın ve ortak sınıra sahip ülkeler arasındaki ticaret ve EİT'in yüksek olma eğilimini yansıtmaktadır⁹⁸. Bu dönemi takip eden 1986 Avrupa Tek Senet Andlaşması ile o dönem yaşanan soğuk savaş ortamındaki iki kutupta yer alan uluslararası alanda yaşanan değişimde etkisi ile güvenlik ve dış politika konusunda da işbirliği yapılması mümkün olabilmıştır. Bu sayede iktisadi alandaki bütünleşme siyasal alanda daha önemli bir boyut kazanmıştır⁹⁹.

Dünyanın bugün ki düzeninin başlangıcı olan soğuk savaşın sonu olan 1992'de iki kutba ayrılmış olan uluslararası sistemi sona ermiştir. "Artık yenedünya düzeni ile birlikte Maastricht Birlik Andlaşması akdedilerek ekonomi, adalet ve içişleri ve dış politika ve güvenlik politikalarını kapsayan kurucu esaslara haiz bir

⁹⁷ Osman Küçükahmetoğlu, **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım**, Ekin Kitapevi Yayınları, 2006.

⁹⁸ Osman Küçükahmetoğlu, Ahmet Aydın, "Türkiye'nin Ticari Hizmetler Endüstri-İç Ticareti: Ülkeye Özgü Belirleyicilerin Tespiti Üzerine Bir Uygulama", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 326-347, 2015.

⁹⁹ Güneş, a.g.e. s. 1-39.

“Avrupa Birleşik Devletleri” amacına giden bütünleşmiş bir Avrupa’nın temelleri atılmıştır”¹⁰⁰. Bu sözleşme ile artık Avrupa Birliği’nin bütünleşmiş büyük bir güçle uluslararası alanda belirleyici temel rol oynayan küresel arenada önemli bir aktör olması hedeflenmekteydi. Bu amaçla bu sözleşmeden sonra Avrupa kıtasının tamamını kapsayacak şekilde hızlı bir şekilde yayılma sonucunda ekonomik, siyasi ve coğrafi alanlarda bütünleşmenin tamamlanması için yoğun çaba harcanılmıştır¹⁰¹.

Bu anlamda Avrupa kıtasının bütünleşmesinin tamamlana bilmesi için teknik, kurumsal ve hukuki altyapısı anlamında yeniden sağlam temellerle inşa etmek için 1997 Amsterdam Antlaşması, 2001 Nice Antlaşması ve en son olarak 2004 Anayasa Antlaşması imzalanmıştır. Ancak son olarak yapılan Anayasa Antlaşması 2005’de Fransa ve Hollanda’da da gerçekleştirilen referandumlarla reddedilerek Avrupa’nın tam bütünleşmesi hedefinde kriz dönemi başlamıştır. Bu hedefin gerçekleşmesi için 2007’de Anayasa Antlaşması’yla ilgili olarak yeni bir reform gidilmiş ve bu hali ile Lizbon Reform Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi son derece güç bir şekilde gerçekleştirilmiş ve 2009’dan itibaren söz konusu anlaşmanın yürürlüğü ile birlikte, Avrupa Birliği’nin entegrasyonu bugün ki halini yavaş yavaş almıştır¹⁰². Avrupa’nın bütünleşik kurumsal yapısı ile Avrupa Birliği, hedefe yaklaşarak büyük bir oranda kıta Avrupası’nı birleştirmiştir. Avrupa Birliği ile Avrupa Kıtası bölgesel barışı sağlayarak, toplumların refahına da çok büyük katkılar sağlamıştır. Avrupa Birliği başarılı bir örnek olup bu açıdan bölgesel entegrasyona güzel bir model teşkil etmektedir¹⁰³. Ancak tüm bu olumlu özelliklerine rağmen Avrupa Birliği yeterli düzeyde sahip olduğu reel gücü kullanma yanında hem hedeflediği hem de dünyanın ondan beklediği büyüklük ölçüsünde gücünü kullanma anlamında yetersiz kalmaktadır. Küresel barış ve istikrarda kurucu ve koruyucu rolünü küresel alanda ise belirleyici nitelikte bir rol oynamamakta böyle bir güç ve etkiye de sahip görülmemektedir. Avrupa Birliği bugün “Avrupa Birleşik Devletleri” olma amacına erişebilme açısından son derece yetersiz kalmakta olduğu düşünülmektedir. Bu

¹⁰⁰Türe, Doğan, Koçak, a.g.e s. 53.

¹⁰¹ Bozkurt, Özcan, Köktaş, a.g.e. s. 14.

¹⁰² Güneş, a.g.e. s. 39.

¹⁰³ Bilici, a.g.e., s.95.

anlamda olaylara dar bir açıdan tutucu yaklaşımlarının da etkisiyle, söz konusu küresel güç rolünün gerektirdiği siyasi irade ve stratejik vizyonlara sahip olma konusunda net bir yapıya sahip olmadığı da söylenebilir. Bugün dünyanın artık küçülmesi yani küreselleşme sonucunda iki paradoks aynı anda gelişmektedir. Ulusal anlamdaki milliyetçilik alanında yaşanan parçalanmaya doğru giden hareketlilik yanında özellikle bölgelerin bütünleşmesine yönelik gelişmeler hız kazanmaktadır. Bu ikili aksi yönde eğilimin yarattığı paradoks ise Türkiye’yi dünyadaki benzerlerine göre çok daha fazla ve ileri düzeyde ilgilendirmekte ve aynı zaman etkilemektedir¹⁰⁴. Küreselleşme birçok siyasi, iktisadi ve sosyal koşulların bir birine etkisi kapsamında dünyanın tamamının kapsar hale gelmiştir. Bunun sonucunda ise devletler arasında toplumsal olarak etkileşim ve birbirine bağlılık yoğunlaşmaktadır¹⁰⁵.

Soğuk savaşın sona ermesi ile Avrupa’da yer alan komünist sistemden çıkan ülkeler ulus devlet olarak parçalanmış ve Çekoslovakya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya; Yugoslavya ise Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve şimdilerde Karadağ ve Kosova şeklinde ayrılmıştır. Avrupa dışında Dünyada diğer alanlarda Irak bölünmekte ve Etiyopya’dan Eritre devleti ayrılarak parçalanmaktadır. Yine Sudan’da buna benzer ayrılıkçı hareketler görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’deki ayrılıkçı hareket de bu akıma örnek gösterilebilir¹⁰⁶.

Bu akımın karşısında yer alan bölgesel düzeyde rastlanan bütünleşme hareketleri ise ABD’ nin başını çektiği, Kanada ve Meksika’dan oluşan NAFTA; Japonya’nın öncüsü olduğu “Asya Kaplanları” adı ile anılan ASEAN ve tabii en büyük birliği gerçekleştiren 28 üyeden oluşmakta olan Avrupa Birliği gelmektedir. Bu tür bölgelerin içerisinde gerçekleştirilen bütünleşme hareketleri içerisinde ise en etkin ve gelişmiş olan Avrupa Birliğidir¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Hatice Yazgan, **Avrupa Birliği Genişleme Stratejileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 41-43.

¹⁰⁵ Mustafa Erdoğan, “Küreselleşme, Hukuk ve Türkiye”, Turgay Uzun, Serap Özen, **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 13.

¹⁰⁶ Aylın Ege, **Avrupa Birliği’nin Uluslararası Ekonomik İlişkileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Ankara, 2015, s. 41-43.

¹⁰⁷ M. Vedat Gürbüz, “Avrupa Birliği’nin Kafkasya ve Orta Asya İle İlişkileri ve Bu İlişkilerin Türkiye’ye Yansımaları”, Kar, Arıkan, a.g.e. s. 215 vd.

Türkiye ise Aralık 1999'da Helsinki de gerçekleştirilen Zirve sonrasında Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda alınan kararlar çerçevesinde, birliğe tam üye olmayı ulusal olarak bir dış politika hedefi olarak kabul etmiştir. Ancak bu hedef esas itibari ile iç politikada da etkileri olan bir yaklaşım sonucunu da doğurmuştur. Türkiye'nin birliğe tam üyeliğinin gerçekleşmesi öncelikli birincil bir dış politika hedefi olup bu açıdan günümüzde dünyanın küreselleşmesi nedeniyle bütünleşme hareketlerindeki birliğin yeri açısından en önemli ve ileri düzeydeki bütünleşme hedefine ulaşmış olmasından dolayı Avrupa Birliği, her zaman gündemde ve odak noktasındadır¹⁰⁸.

Avrupa Birliği, dünya açısından büyük bir ölçüde yapısal olarak güçlü devletlerin yer aldığı bir coğrafya olması nedeniyle yaklaşık son üç yüzyıldır dünyanın merkezinde yer alan bir kıtadır. Bu nedenle Avrupa İkinci Dünya Savaşını takip eden soğuk savaş ile bölünmüştür. Özellikle Almanya açısından bu bölünme bir ulusun bölünmesi sonucunu doğurmuştur. Avrupa'da 1990'lı yıllardan sonra Avrupa Birliği yeni bir güç olarak küresel bir siyasi oyuncu olarak uluslararası alanda sistem içerisinde kendisini göstermeye başlamıştır¹⁰⁹.

Günümüzde Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin amaçlanması çerçevesinde, birliğin yapısının nasıl ortaya çıktığı, geçirdiği evreler ve anlamsal boyutunun analiz edilmesi Türkiye açısından önem arz etmektedir. Söz konusu durumun fark edilmesi Türkiye'nin Avrupa Birliği içerisinde alacağı yerin de anlaşılmasını sağlayarak tam üyeliğe giden yolun yürünmesi gereken bir yer olduğuna inancı sağlamlaştıracaktır. Bu da Avrupa Birliği'ne girme çalışmalarını kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda Türkiye'nin ulusal alanda dış politika hedefi olan birliğe tam üyeliğin anlamsal olarak kavranması ise birliğin yapısının ana çizgilerler çerçevelendirilerek açıklanması ile anlaşılabilir hale gelecektir. Bu incelemede Avrupa Birliği'nin bütünleşme hedefi genel bir profil olarak çizilerek geleceğe yönelik olan birliğin

¹⁰⁸Bkz. Güneş, a.g.e. s. 46 vd.

¹⁰⁹Hüsnü Dilemre, "Türkiye- AB Gümrük Birliği'nde Güncel Durum Tespiti", Belgin Sariye Akçay, **Türkiye – AB İlişkileri Yeni Açılımlar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 107 vd.

küresel alanda ifade ettiği anlam yanında gelecekte nasıl bir anlam edebileceği yönünde öngörülere de yer verilecektir¹¹⁰.

Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin tam üyeliği dış politika alanında ana gündem maddesi olup doğrudan veya dolaylı olarak sürekli bir şekilde ilgi çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin dış politika alanında öncelikler listesinde yer alan ilk konu Avrupa Birliği ile hedeflenen bütünleşmedir. Avrupa Birliği'nin ilk temelleri düşünsel olarak en az dört yüzyıl öncesine dayanan bir geçmişe sahiptir. Bu hedef her zaman olumlu gelişmelerle hayata geçirilmemiştir. "Avrupa'nın birleştirilmesi" amacı olarak beliren bu düşünce, son derece derin, kalıcı ve yıkıcı etkilere yol açması nedeniyle Napolyon ve Hitler'in savaşan yapıları ile zorlu bir şekilde gerçekleştirilmek istenilmiştir¹¹¹. Esasen yöntem ve araçları güç kullanarak ve farklı yollarla ortaya çıkmışsa da sonuç olarak söz konusu girişimler de Avrupa'nın bütünleşmesi hedefi için yapılan girişimler kapsamında algılamak ve belki de bütünleşme sürecine dâhil bir dönem olarak görmek tarihi süreci algılamada fayda sağlayacaktır¹¹². Söz konusu girişimler ve son olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlar Avrupa'nın en büyük felaketi olmuştur. Avrupa kıtası özellikle de Almanya ortadan Doğu ve Batı Avrupa olmak üzere "demir perde" ile ikiye ayrılmıştır. Bu dönem sonrasında Avrupa dünyaya hâkim olan Amerika Birleşik Devletleri batıda ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği doğuda olmak üzere nüfuzuna girmiştir¹¹³. Bu son elim hadise ile Avrupa artık bütünleşmenin tek tarafı olarak üstün bir güçle gerçekleştirilmemesi gerektiği anlayışını yerleştirmiştir. Bu anlayış ile "eşitlerin özgür iradeleri temelinde gönüllü birliktelikleri" olarak belirlenen bir bütünleşik Avrupa arayışı ile Avrupa'nın birleştirilmesi üzerine yöntemler düşünölmeye başlanılmıştır¹¹⁴.

Avrupa'nın kıta olarak "Bütünleşik Avrupa Hedefleri" anlamında anlaşmasal bir zeminde birleştirilmesi düşüncesi eskilere dayanmakta olup 1623 yılında Emeric

¹¹⁰Yaprak Alp, **Değişen Uluslararası Ortamda Türkiye ve AB İlişkileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Ankara, 2015, s. 119.

¹¹¹Gürlük, Turan, **a.g.e.** s. 23 vd.

¹¹² Belgin Sâriye Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.

¹¹³Reyhan Atmaca, **Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecinde Gümrük Birliği'nin Yeri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 91 vd.

¹¹⁴Akdemir, **a.g.e.** s. 42 vd.

Crucé, Avrupalı devletlerin arasında yaşanan sorunların çoğunlukla alınacak kararlar çerçevesinde çözümlenmesi için hükümdarların elçilerinden meydana gelen bir mecliste düzenli olarak toplanılmasını önermekteydi. Daha sonra ise “William Penn, 1693’te Avrupa’nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Deneme başlıklı çalışmasında, artık bir AP kurulması ve buna, Rus ve Osmanlı temsilcilerin katılması sorunların konuşulması ve çözüme bu şekilde bağlanmasını önermektedir. Ancak Avrupa Kömür ve Çelik Birliği kurulana kadar bütün gönüllülük ekseninde Avrupa Kıtası’nın birleştirilmesine ilişkin proje ve öneriler sadece düşünsel alanda kalmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında tahakkümle ortaya çıkan bir güç Avrupa’yı ezip geçtikten sonra anlaşmasal olarak Avrupa Birliğinin gerekliliği anlaşılabilmiştir”¹¹⁵.

Ancak asıl birleşme 1991’de soğuk savaşın biterek Sovyetler Birliği’nin ve komünist sistemin dağılmasıyla ile gerçekleşmiştir. Dünya üzerinde en belirgin olarak Avrupa’ da görülen iki kutupluluk esasına dayanan soğuk savaşın bitmesi sonucunu doğuran bu çöküş ile uluslararası yapı evrim geçirmiştir. Uluslararası sistem böylelikle bu kısır döngüden kurtulmuş ve sınırların kalktığı doğu Avrupa için özgürlüklerin başladığı yeni bir döneme girilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan ve yarım asra yakın bir süre devam eden bu anlamsız yapının sona ermesi ile Avrupa’nın bütünleşmesinin önündeki engeller kalkmış ve artık bir kırılma noktası yaşanmıştır. Soğuk savaş döneminde Avrupa kıtası bölünmüşlük temelinde iki süper güç tarafından bölüşülmüştü. Aslında bu bölünmüşlük, bütünleşmeye duyulan özlemi ve gerekliliği anlamada etkili bir dönem yaşanmasına neden olmuştur. Sonuçta her şey bir neden sonuç ilişkisinde gerçekleşmektedir. Bölünmüşlikle yaşanan bu zor dönem bütünleşme ihtiyacını doğurmuştur. Bölünmüş Avrupa’da Doğu Bloku, temelde Sovyetler Birliği’nin üstün güç olarak güdüm altına aldığı Doğu Avrupa iken, Batı Bloku da Amerika Birleşik Devletleri güdümlüsü Batı Avrupa’dan ibaretti. Dünya üzerinde de geçerli olsa da bu iki kutuplu uluslararası yapı aslında bölünmüş Avrupa temelinde oluşturulmuştu. Bu iki kutupta yer alan blokların Avrupa’nın dışında yer alan bölgelerdeki etkileri ve nüfuz alanları ise söz konusu yerlerin

¹¹⁵Hasan Mor, “Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIV, Y. 2010, Sa. 1., s. 500-503, (Çevrimiçi) http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_2_16.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

merkez olup olmamasına ya da taktiksel evrelerinden ve manevra alanı olmalarından öte fazla bir önem de taşımamaktaydı. 1985’lerde yaşanan Sovyetler Birliği’ndeki siyasi gelişmeler sistemin değişeceğinin belirtilerini önceden vermekteydi.

Avrupa Tek Senet Andlaşması (ATSA) işte böyle bir bütünleşmeye ihtiyaç duyulan zamanda ve bu yaşananların etkisiyle gerçekleştirilmiştir. 1991 artık bir yandan sistemin artık değişmeye başladığı bir dönemden önce yaşanması olası değişimden önce Avrupa’yı hazırlama amacıyla oluşturulmuştur. Böylelikle aslında Birleşik Avrupa hedefinin inşası anlamında altyapısı gerçekleşmiştir. ATS ile planlanan mali amaçlar uygulamaya konulacak, Avrupa içerisinde ortak pazarı oluşturulmuştur. Avrupa’nın Bütünleşmesinin siyasal alanda işbirliği boyutu da ODGP olarak artık BAB da canlandırılmakla Avrupa Birliği bütünleşmesinin hukuki alt yapısı oluşturulmuştur.

Avrupa’nın Bütünleşmesine ilişkin hareketler 1991’de gerçekleşen Sovyetler Birliği’nin dağılması ve iki kutuplu küresel soğuk savaş yapılanmasının ortadan kalkması ile artık Avrupa bütünleşmeye hazır hale gelmiştir. Bu ortam özellikle Avrupa’nın birleşmesine, büyük bir ölçüde hazırlık aşaması gibidir. Bu hazırlık ilk olarak 1992’ de gerçekleştirilen Maastricht Birlik Andlaşması ile hayata geçirilmiştir¹¹⁶. Soğuk Savaşın artık sona ermekle dünyanın sahte bir anlayışa dayanan sistematığı de yıkılarak büyük bir değişim yaşanmıştır. 2000’li yılların başlarında milletler arası ilişkiler insanlığa önemli bir basamak getirmiştir. Bu noktada Avrupa üzerinden yaşanan büyük meydan okuma artık tamamen çökmüştür.

Sistemin çöküşü ile birlikte özellikle Avrupa’da gerçekleşen köklü değişim gündeme birbiriyle bağlantılı üç yaşamsal sorunu getirmekteydi: İlk sorun çöken sistemin ardından “ikiz gecekondulu kontrol kulelerinin” kurulu olduğu geniş bölgenin tapusunda malik olan emektar mimarlar yeni boşalmış olan bu mevkide ne yapacaklardır? İkincisi sorunsu yeni başlayan bu farklı yapıda ileri giden bir batı Avrupa karşısında çok geri de kalmış Doğu bloku ülkeleri yer almaktaydı. Bu anlamda yeniden yapılandırılması gereken doğu bloku ülkelerinin yenilenmesine ve gelişmesine bu mimarlar nasıl bir katkıda bulunacaklardı? Söz konusu inşa

¹¹⁶Güneş, a.g.e. s. 20.

faaliyetlerinin bu Küresel Köy olarak kalmış alanın görünümüne katkısı, malik oldukları çöken kulelerin yerine inşa edilecek olan yapının sadece mimari ihtişam ve zarafeti mi geçerli olacaktı? Ya da inşa edilecek olan bu görkemli yapının Küresel Köyü bayındırlık hizmetlerine ihalelerle katılarak geniş mimarlık hizmetleri veren daha büyük bir alanda mı gerçekleştireceklerdi? Avrupa Birliği'nce 90'lı yılların başında bu zorlu dönemde 1991'de Maastricht Andlaşması hazırlanmakta ve topluluk bu kritik eşikte yol almaktaydı. Artık Sovyetler Birliği'nin hâkimiyet alanının sona ermesi ile Varşova Paktı son ermiş ve bu baskıcı güçten kurtulmuş olan Doğu Avrupa ülkelerinin de tek tek veya birlikte nüfuz gösterme çabası olmaksızın artık Avrupa bütünleşme çatısına dâhil olması söz konusuydu. Ayrıca bütün Avrupa kıtasının bütünleşmesi için bir çatı inşasına fırsat tanıyan zor bir dönemece girmiş olan dünyanın içerisinde yüksek önem taşıyan Avrupa açısından da hayat memmat meselesiydi.

Bu aşamada artık dünyada küreselleşme başlarken Avrupa'nın bu yeni düzende etkinlik taşıyan bir büyük güç olarak, uluslararası alanda yeniden sistemin oluşmasını ve işleyişini belirlemek için ya da bir şekilde müdahil güç odağı olarak yer alması önem taşımaktaydı. Bu dönem çok önemli bir fırsattı ve Avrupa'nın bütünleşmesi yönünden gelinmiş olan bu zorlu ortamda, ülkelerin farklı yollara sapmasının önü kesilerek aksi yöndeki tüm meydan okumalar karşısında Avrupa Birliği kapsamında bir bütünleşik Avrupa Birleşik Devleti ortaya koymak önem taşımaktaydı. Ancak dönem uygun olsa da bu projeyi gerçekleştirmek son derece zor gözükmekteydi. Bu anlamda o dönemde imzalanan 1992 Maastricht Andlaşması ile esas olarak Avrupa Birliği'nin kurulması amaçlanmıştır¹¹⁷. “Anlaşmaya göre Avrupa Birliği üç temel alanda inşa edilecektir: Ekonomik ve Parasal Sütun, Adalet ve İşleri Sütunu ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Sütunu”¹¹⁸.

Aslında sistemin başarısı ilk kuruluş aşamasında gerçekleştirilmiş olan Ekonomik ve parasal sütunu düzenleyen AET ve AT aşamaları Avrupa Birliği' nin bu yöndeki amacını büyük ölçüde gerçekleştirmişti. İkinci alan olan Adalet ve işleri sütununun da yer alan hukuki konular ise ekonomik ve parasal sütundaki kadar

¹¹⁷Güneş, a.g.e., s. 21.

¹¹⁸ Bilici, a.g.e., s.36.

değilse de temeli belirlenmiş ve alt yapısı oluşturulmuştu. Bu nedenle hayata geçirilmesinde güçlükler fazla yaşanmadan oluşturulabilecek bir sütundu. Ancak üçüncü sütün Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) bütünleşme sürecinde yer alan Avrupa Topluluğu müktesebatının en mütevazı düzenlemelerin bulunduğu alanı oluşturmaktaydı¹¹⁹. Zira bu konu bağımsız Avrupa Devletleri için henüz vazgeçilmesi ya da devredilmesi zor olan yetkileri kapsamaktaydı¹²⁰.

Avrupa Topluluğunun hukuk alanındaki alt yapısı 1986 ATSA ile birlik müktesebatına dâhil edilebilmiştir. Bu anlamda işbirliği ortamı halen “milletler üstü” alanda değil, “milletlerarası” karşılıklı müzakerelere dayanan bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu anlamda bir zafiyet söz konusu ise de bir bütün olarak bakıldığında küresel bir güç rolü oynayabilmesi için Avrupa'nın bütünleşmesi yönünden hayati bir öneme sahiptir. Aslında Avrupa'nın bütünleşmesinin gelişiminde, “Avrupa Birleşik Devletleri” olmanın ve sürecin başarıyla tamamlanmasının ana kritik noktasını oluşturan ve sistemin gerçekleşmesinin bağlı olduğu en önemli kilit anahtarını oluşturan sütun ODGP sütunu olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle Maastricht Andlaşması ve sonrasında bu anlaşmanın devamında akdedilen diğer andlaşmalar bu alanda olup merkezi düzenleme kapsamında doğrudan veya dolaylı olarak siyasi bir bütünleşmeyi hedeflemektedir. Bu aşamada ODGP boyutunun gerçekleştirilmesi böylelikle hız kazanmıştır.

1991 yılında yapılmış olan Maastricht Birlik Andlaşması'nın yapılmasına zemin hazırlayan ortam önemli olup Avrupa bütünleşmesinde dönüm noktasıdır. Bu dönem birlik düşüncesinin gerçekleştirilmesinde hem bir fırsat hem de zorunluluk olarak Avrupa'daki devletlerce artık kabul edilir hale gelmiştir. Zira yukarıda da belirttiğimiz üzere 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması dünyanın kaderini değiştirmiştir. Artık iki kutuplu soğuk savaş dönemi sona erdiğinden uluslararası sistem değişime uğramaya açık hale gelmiştir. Bu dönemde, Avrupa Topluluğu bu değişimin uluslararası sisteme getireceği yeni parametreleri dikkate alarak bambaşka bir yapı dizayn etmeyi amaçlamıştır. Avrupa'nın bütünleşmesini doğu bloku ülkelerini de içine alacak şekilde bir üst düzeye çıkararak daha ileriye taşımayı

¹¹⁹Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 17.

¹²⁰Sanem Baykal, “Temel Haklar”, Belgin Akçay, Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, **Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği, Serbest Dolaşım ve Politikalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 241.

amaçlamaktadır. Bunun sonucunda ise Avrupa'nın siyasi alandaki birliğini de gerçekleştirmek amacıyla yeni bir Avrupa bütünleşmesini tam olarak sağlama kararı alınmıştır. Bu nedenle Maastricht Antlaşması 1992'de imzalanmış olup 1993'te yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği yolunda bütünleşme süreci içerisinde yapılmış olan Tek Senet Andlaşması'ndan sonra ki önemli bir dönemdir. Maastricht Anlaşması ile Avrupa Topluluğu yeni bir kurumsal yapı kazanmış oldu. Bu anlaşma, "Avrupa Birleşik Devletleri" olarak ifade edilen birleşik bir devlet yapısına dönüşebilecek hukuki bir zeminle kurumsal bir altyapıya dönüşmüş bulunmaktadır. Kısacası denebilir ki bu anlaşma Birleşik Avrupa Devletini kurma iradesini taşımaktadır.

Bu nedenle Maastricht Andlaşması'na bugünden dönüp bakıldığından bütünleşme süreci için yapılan önceki andlaşmaları sona erdirmemekte ancak sistemde ciddi anlamda değişiklikler yapmaktadır. Bu anlaşma çok önemli yenilikler getirmekte ve neredeyse yapılması planlanan Avrupa Birliği Anayasası'nın temelini oluşturan bir andlaşmadır. Bu anlaşmayla birlikte "Avrupa Birleşik Devletleri" ni kurma iradesi artık her açık ve düzenli bir şekilde andlaşmalarda yer almıştır. Yine ilk kez bu anlaşma ile "Birlik Andlaşması" ifadesi kullanılmıştır. Bu tarihten sonra ise Avrupa Topluluğu kavramı yerini, artık örgütlenme yapısını kapsayacak şekilde Avrupa Birliği kavramına bırakmıştır. Maastricht Andlaşması, Birleşik Avrupa'yı taşıyıcı üç sütun temelinde inşa etmektedir. "Avrupa Birleşik Devletleri" ni çağrıştıran bu bütünleşme projesi incelendiğinde taşıyıcı sütunlara "Birliğin Üç Ayağı" denilmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere Birliğin inşa edileceği bu temel sütunlar şöyle açıklanabilir.

1) Ekonomik ve Parasal Sütunu Oluşturan Sistem: Bu sütunun ana dayanak noktaları, "gümrük birliği, ortak tarım politikası, ortak ticaret politikası, ortak sosyal politika, ortak sağlık politikası, ortak araştırma politikası, ortak çevre politikası, ortak tüketiciyi koruma politikası, ortak eğitim ve kültür politikası, ortak telekomünikasyon politikası ve nihayet ortak merkez bankası ve para birimi politikası gibi"¹²¹ ekonominin tek bir çatı altında toplanması hedefini sağlayacak olan bütünleşme araçlarından ve alanlarından oluşmaktadır. Burada anılan

¹²¹Karluk, **Arupa Birliği**, s.31-35.

başlıklardan oluşan gelişmiş politikaların gerçekten Avrupa Birliği'nin bölgesel olarak ekonomik yönden birbirine entegre olan büyük bir iç pazar oluşturulması hedeflenmektedir¹²².

2) Adalet ve İçişleri Sütunu Oluşturan Sistem: Bu sütun da, Adalet Divanı ile ortak hukuk sistemine tabi bir devletler birliği hedefine varabilmek için “insan ticareti, uyuşturucu ticareti gibi organize suçlarla ortak bir çatı altında mücadele; ortak göç ve mülteci politikası, ortak hukuk ve ceza politikası, ortak kolluk gücü politikaları gibi Avrupa’yı artık içişleri konusunda da bütünleştirmeyi sağlayacak işbirliği”¹²³ sistemini yaratmaktadır. Söz konusu sistemin ana başlıkları ortak politikalara yön veren adalet ve iç işlerine ilişkin olarak neredeyse tek devlet oluşumuna giden bir bütünleşme için zemin yaratılmak istenmektedir.

3) Dış Politika ve Güvenlik Politikası Sütunu Oluşturan Sistem: Söz konusu sistem içerisinde “dış politikada ortak dış politika tutum ve davranışlarını geliştirmeye yönelik işbirliği; dünya barışının korumasına yönelik ortak çalışmalar, demokrasi ve insan haklarının yayılmasını ortak bir dış politika hedefi haline getirip bu alanda geniş işbirliği yapmak, AB üyesi olmayan devletlere, bir dış politika aracı olarak, ekonomik yardımları koordine etmek; ortak güvenlik politikası anlamında da, ortak bir ordu, güvenlik politikalarını Avrupa kıtası ölçülerinde değerlendirmek ve bu alanda ortak tutumlar oluşturmak, terörle ortak mücadele politikaları geliştirmek”¹²⁴ yönünde daha geniş bir alanda işbirliği hedeflenmektedir. Bu son sütun “AB Dış Politikası” olarak tanımlanan, birbirine uyumlu, tek yani ortak dış politika formülünü amaçlamaktadır.

Maastricht antlaşmasının dönüm noktası olmasının en önemli nedeni bütünleşme sürecinde ilk olarak ortak dış politika hedefi ile yeni bir alanda işbirliğine gidilmiş olmasıdır. Bu politika güvenlik alanında işbirliğini de kapsamakta olup bu şekilde Avrupa Birliği'nin ortak bir şekilde savunulması politikası amacına doğru sağlam temeller atılmıştır. Bundan sonra yapılan Amsterdam ve Nice Andlaşmaları ile başlayan dönemde ise dış politika alanında

¹²² Güneş, a.g.e., s. 274, Gürlük, Turan, a.g.e. s. s 19-20.

¹²³ Güneş, a.g.e., s. 393 vd.

¹²⁴ Güneş, a.e., s. 365.

Birlik politikası artık açıkça kendini gösterecektir. Bu şekilde, üç temel sütun üzerine kurulu bulunan “Avrupa Birleşik Devletleri” çatısı artık kesinlik kazanıyor ve temelleri 1951’de Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ile atılan Avrupa’nın bütünleşme sürecinin tamamlanması amacı neredeyse tamamlanmaktaydı. Avrupa Birliği artık bütünleşmeyi kurumsal düzeyde tamamlayarak bu süreci derinleştirmekte ve diğer yandan da bütünleşmenin Avrupa’nın tamamına coğrafi olarak da yayılması amacıyla yeni adımlar atılmaktadır. Bu anlamda 1995’te Birliğe Avusturya, Finlandiya ve İsveç dâhil olurken söz konusu katılım anlaşması ile 01.01.2005’de Avrupa Birliği’nin üye sayısı artık on beştir. Bu dönemde ayrıca eski Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunluğunu oluşturmakta olduğu 12 aday ülkeyle de birliğe katılım için görüşmelere başlanmıştır. Bunun anlamı ise belirttiğimiz üzere Birliğin sınırlarının tam anlamıyla coğrafi olarak Avrupa’nın tamamının birleştirilmesi anlamına gelmekteydi.

Avrupa Birliği Bütünleşmeyi Doğu Avrupa Ülkelerinin katılımından önce pekiştirme ihtiyacı hissetmiştir. 1997 yılında gerçekleştirilen Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması’nın amacının aslında milletlerarası zemindeki 2 merkezli eski sistemdeki yapının yıkılmasından sonra oluşan yeni dönemle ilgili olarak Avrupa’nın bütünleşmesinin yenilenmesi olduğunu ifade etmektedir. Bir yandan bütünleşme amaçsal hedeflere ulaşma anlamında derinleşirken bu antlaşma ile 1995’te artık Batı Avrupa’da birliğe dâhil olmayan ülkelerin de Birliğe alınarak genişlemenin geniş bir alana yayılması için güçlü adımlar atılmaktadır. Ayrıca Maastricht’ten sonra başlayan bu önemli süreçte hem yapısal adımlar atılması hem de Soğuk Savaşın bitişinden sonra başlayan bu yeni dönemde Avrupa’nın bütünleşmesi için çok yüksek düzeyde önemli bir durum kazanmıştır. Bu aşamaya geçmeden önce Birlik etkin ve işlerliğini büyüdükten sonra da sürdürebilmek amacıyla Maastricht Antlaşması’nı saklı kılarak, 1997’de Amsterdam Antlaşması’ nı imzalamış bulunmaktadır. Bu anlaşma 01.05.1999 tarihinde yürürlüğe girmiş olup Avrupa Birliğinin Doğu Avrupa’yı da içine alacak şekilde genişlemesinden önce bu büyük ve aynı zamanda çok yönlü olan genişlemeye Avrupa Birliği’ni hazırlama amacıyla gerçekleştirilmiştir. Amsterdam Antlaşması ile öncelikli olarak birliğin bütünleşme sürecine yönelik kurucu antlaşmaya ilişkin maddeleri yeniden numaralandırılmıştır.

Söz konusu Antlaşmada Birliğin, özgürlük ve demokrasi ilkelerine dayandığının altı çizilmiştir. Ayrıca “insan hakları, temel hürriyetler ve hukuk devletine saygılı ve bu değerlere dayalı olarak kurulduğu”¹²⁵ belirtilmiştir.

Amsterdam Antlaşması ile ilk kez Avrupa Birliği’nde düzenlenen belgelere erişme hakkına anlaşmasal düzeyde yer verilmiştir. Bu antlaşma ile Avrupa Birliği’nin sınırları içinde demokrasiyi sağlamak amacıyla Avrupa Parlamentosunun kararlara etkin katılımını genişletmektir. Bu surete Konseyin yetkileri artırılarak klasik bir devlet içerisinde yer alan Bakanlar Konseyi seviyesine yakın bir yapı getirmektedir. Avrupa Birliği Parlamentosunun, bu antlaşma ile artık Komisyon üyeleri ile Komisyon başkanını birlikte atmak yetkisi getirilmiştir.

Amsterdam Antlaşması, Schengen Protokolüne ilişkin olarak yeni hükümler getirmekte ve bu alanda yeni adımlarla “ekonomik bir hedef olan istihdam politikası ve tedbirleri düzenlenerek koordine edilmesi”¹²⁶ amaçlanmaktadır. Avrupa Birliği’nin dünya genelinde yaşanan sorunlar karşısında artık daha etkin ve güçlü bir otorite olarak müdahil olması hedefi vurgulanmaktadır. Bu anlamda söz konusu antlaşma ile güçlendirilmiş bir işbirliği ve esnekliğin de kurucu antlaşmalara ilave edilmesi gözlemlenmektedir. Söz konusu Amsterdam Antlaşması ile artık Ortak Güvenlik ve Dış Politika belirlemeleri yapılmakta ve bu anlamda da önemli nitelikte bazı değişikliklere yer verilmiştir. Birlik içerisinde ODGP Yüksek Temsilciliği adı altında yeni bir birim oluşturularak birimin başına getirilecek olan kişinin AB dışişleri bakanı sıfatıyla da uluslararası alanda dışarıya karşı Birliğin temsilci olması ve Konsey Başkanına bu alandaki ODGP konularında yardımcı olması kabul edilmiştir. Avrupa Birliği ile ve Batı Avrupa Birliği’nin bütünleştirilmesi yanında Avrupa Birliği karar alma mekanizmasının, nitelikli çoğunluk ile karar altına alınabilecek başlıklar kabul edilmiştir.

Ayrıca Amsterdam Antlaşması ilginç bir kavramla adlandırılan “Yapıcı Çekimserlik” diye ifade edilmekte olan yeni bir yapı geliştirilmiştir. Bu mekanizma sayesinde devletler kararlara katılmayarak kararın alınmasını engellemeksizin, katılmayan üye devleti bağlamayacaktır. Ancak eğer karar yeter sayısı oluşmuş ise

¹²⁵Güneş, a.g.e., s. 20.

¹²⁶ Güneş, a.g.e., s. 252.

Avrupa Birliği için alınan karar bağlayıcı nitelikte olacaktır. Ayrıca 5 büyüklerin Avrupa Birliği Komisyonuna, 2 Komiser atama hususu bu antlaşma ile sona ermiştir. Bu antlaşma, Avrupa'nın Bütünleşmesi için esas olarak Birlikte demokratikleşmeye gidilmesini sağlamıştır. Ayrıca “istihdam politikası, ortak özgürlük, güvenlik ve hukuk alanı, ortak dış politika ve güvenlik politikası ile Birliğin kurumsal yapısı” sağlam temellere oturtulmuştur. Söz konusu son derece önemli olan değişikliklerle Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa yönünde genişlemesinin başlamasında önce birliğin kalıcılığını ve işlerliğini sürdürmek için bütünleşmeyi sağlamlaştıracak önemli birçok kararlar alınmıştır¹²⁷.

Amsterdam Andlaşması son derece ileri bir adım olup yapılan nihai nitelikteki düzenlemeler sonucunda Avrupa'nın birleşmesi hedefi ileri yapısal değişiklikler getiren hükümlerle biçimsel anlamda hukuki ve siyasal altı yapı büyük ölçüde oluşturulmuştur. Bu tarihten başlayarak alınan birçok karar daha kolay hayata geçirilebilmiştir. Böylece ortak para birimi ekonomik olarak kullanılabilir hale gelebilmiştir. Avrupa Merkez Bankası'nın kurulması ile bütünleşme “ekonomik ve parasal” olarak yapılabilmektedir. Ayrıca “adalet ve içişleri” de büyük ölçüde gerçekleştirilebilmiştir.

2001 yılında gerçekleştirilen Nice Andlaşması, Amsterdam Andlaşması'nın 1999 yılında yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa'nın Bütünleşmesi için niceliği, niteliği ve sembolik anlamda çok önemli olan Doğu Bloku Ülkelerini de içine alacak şekilde ki genişlemeden önceki aşamada 25 üyelik bu Birliğin işlevselliğini artırmak için bu antlaşma akdedilmiştir. Nice Anlaşması 2003'de yürürlük kazanmış olup Maastricht Andlaşması'nda ki Avrupa Birliği amacına ulaşmak için belirlenen hedeflerle ilgili olarak yeni düzenlemeler getirilmiş ve Amsterdam Andlaşması hükümlerindeki eksiklikleri veya belirsizlikleri tam olarak açıklığa kavuşturmak için ilgili konuları yeniden düzenlemiştir¹²⁸.

Nice Anlaşması öncelikli olarak “Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya”nın birliğe dâhil olmasını hedeflemektedir. Bu ülkelerin çoğu eski Doğu Bloku ülkeleri olup bu on

¹²⁷Güneş, a.e., s. 20.

¹²⁸Güneş, a.g.e., s. 26-32.

ülkenin birliğe dâhil olmasından sonra Romanya ve Bulgaristan'ın ve hatta Türkiye'nin de Birlik sınırlarına dâhil olması halinde, 28 üyelik geniş Avrupa Birliği'nin siyasi ve ekonomik hayatta etkili olacak bir şekilde işlemlerini sağlayabilmek adına reform niteliğinde hükümler getirmektedir. Nice Anlaşması, gelinen aşamalarında gerektirdiği için Amsterdam Andlaşması'nın, bu anlamda eksiklik taşıyan ya da var olan hükümler içerisindeki yetersizliklerin giderilmesi ve tamamlanması kapsamında Komisyon'un yapısal sistemi; oylamanın dağılımı ve nitelikli çoğunlukla karar alınabilecek konuların kapsamının geniş bir şekilde düzenlenmesidir. Burada amaç sadece Amsterdam Andlaşması'nda yer alan hükümlerin geliştirilmesi olmayıp her iki anlaşmanın ortak hedefi Avrupa'nın bütünleşmesi için hükümler getirilmesidir. Nice Andlaşması ile 27 üyelik bir Birliğe geçişte kurumsal işlerliğe haiz bir yapı hedeflenerek bu anlamda reformların yanında gelişecek ileri amaçlar taşıyan amaçlar belirlenmiştir. Söz konusu amaç sonuçta Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasını hedeflemekte olup bu kapsamda birliğin tanımlaması yapılmaktadır. Bu nitelikte bir birleşik devletin meşruluğunu sağlamaya yönelik de bütünleşme düzeyi öngören bir anlaşmadır.

Bu amaçlara ulaşılabilmesi için Nice Andlaşması'nda yapılan kurumsal reform hükümlerine ek olarak, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası anlamında kapsamının geliştirilmesi, Parasal anlamda Birlik için kurumsal nitelikte reformlar getirilmiştir. Ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri arttırılmakta, tüm üyeleri kapsayan bir Anayasa niteliğine sahip olacak ortak bir Avrupa Temel Haklar Şartı oluşturulması hüküm altına alınmıştır¹²⁹. Bunun yanı sıra AT ve AB Antlaşmaları'nın kapsamının sadeleştirilmesi, anlaşılabilir ve düzenli bir sistematik içerisinde ele alınması için yeniden düzenleme yapılmıştır. Avrupa Birliği ile üye ülkelerin arasında yetki dağılımı düzenlenmekte ve bu getirilen yeni hükümler söz konusu yetkilerin çizgilerinin belirgin haline getirilmesi amacıyla hizmet etmektedir. Bir sonraki aşama ise Avrupa Birliği'nin artık bir Anayasa ile hukuki ve kurumsal anlamda güvence altına alınarak bir devlet yapısının oluşturulması ve Avrupa bütünleşmesi hedefini gerçekleştirecek son derece güçlü bir altyapının

¹²⁹Can, a.g.e., s. 11, A. Aslı Bilgin, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Lizbon Antlaşması", Akçay, Kahraman, Baykal, a.g.e s.339.

oluşturulmasıdır. Bu anlamda Nice Anlaşması ile bütün kurucu nitelikteki andlaşmalarda artık önemli değişiklikler getirilmiştir¹³⁰.

Nice Andlaşması bu bakımdan taşıdığı hükümlerle, artık üye sayısının iki katını bulacak olduğu öngörülen Birliğin etkinliğini işlevsel hale getirecek kurumsal anlamda reformlar getirilmiştir. Bu anlamda bir önceki Amsterdam Antlaşması'nda yapılan düzenlemelerde yer alan eksikliklerin tamamlanabilmesi için reformsal anlamda birliğin güçlü ve sağlam temeller üzerine oturan bir işbirliği ile çalışmasını sağlamak amacıyla yenilikler yapılmıştır. Bu kapsamda Avrupa Birliği Komisyonu'na her üye artık 2005 yılından başlayarak önceki sistemden farklı olarak her ülke eşit bir şekilde, ancak tek Komiser gönderebilecektir. Avrupa Birliği'ne dâhil yirmiyedinci aday ülkenin dâhil olmasıyla oluşacak Komisyon ve Komiser sayısı 27'nin altında olacağı dönüşümlü sisteme getirilmiştir. Bu sisteme göre göre ülkelerin Komisyona Komiser göndermelerinin usulü belirlenmektedir. Bu anlaşma ile en önemli değişiklik önce ki sistemde oybirliği ile karara bağlanabilecek olan konulardan birçoğu hakkında artık nitelikli çoğunlukla karar altına alınması hükme bağlanılmıştır. Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu'nun her ülkenin gönderebileceği üye sayısı ve dağılımı yeniden belirlenmiştir. Bu anlamda üye ülkeler arasında temsilci gönderme sayısında mevcut dengesizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine bu nedenlere paralel olarak Parlamentodaki üye sayısı 732 olarak sabit bir rakamla belirlenmiş ve bu şekilde parlamentonun daha etkin bir şekilde çalışması sağlanmak istemiştir.

Yine bu anlaşma ile Avrupa Birliği Parlamentosu'nun yetkileri de arttırılmakta bu anlamda birliği oluşturan yapının sağlamlaştırılması için gerekli demokratik anlamda tabansal destek de güçlendirilerek yeni bir açılım getirilmektedir. Ancak Nice Andlaşması, söz konusu hedeflere ulaşma konusunda başarısız olmuştur denilebilir. Bu anlaşma için üye ülkelerde yapılan referandum sonuçlarına göre 2001 yılında ilk olarak İrlanda tarafından reddedilmiştir. Daha sonra 2002'de gerçekleştirilen ikinci referandumda kabul edilmiş ve 01.02.2003'de yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu şekilde zor bir süreçten geçerek Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra planlanan düzende, 01.05.2004 tarihinde "Çek

¹³⁰Bkz. Güneş, a.g.e., s. 18 vd.

Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya” Avrupa Birliği’ne tam üye olmuşlardır. Avrupa Birliği nihayetinde bu şekilde 25 üyeden oluşmaktaydı. Artık Avrupa coğrafyasında bu anlamda Avrupa bütünleşmesi geneli kapsayacak şekilde büyüklüğe sembolik anlamda ulaşmış ve amaca yaklaşması ile çok büyük bir aşamayı gerçekleştirmiştir. Bu ülkelerden, Güney Kıbrıs ve Malta dışındakiler Soğuk savaş döneminde doğu blokunda yer alıyor ve Avrupa’nın bölünmüşlüğü temsil etmekteydiler. Bu birleşme ile artık düşman kutuplarda yer alan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri hem barışı garantilemiş oluyorlardı hem de yeni bir geleceğe adım atıyorlardı. Bu anlamda sadece barış imzalamasının da ötesinde artık tek bir devlet olma hedefine giden ülkelerden bir olmayı da kabul etmekteydiler.

Nice Andlaşması aslında bir anlamda Avrupa’nın bütünleşme sürecine, imzalanmasından sonraki aşamada bütünleşme sürecine katkısının üye ülke halklarında umut verici olmasıdır. Bu cesaretle antlaşma bir güven ortamı oluşturmuştur. Anlaşma sonrasında genişlemenin gerçekleşmesi ile ortaya çıkması muhtemel olan sorunlarla ilgili olarak düşünmeye devam edilecek ve oluşacak olası sorunlar sonuca yönelik olmak üzere çözümlenecektir. Bu çözümlemede Avrupa Birliği’nin Anayasal olarak bir metinle düzenlenmesi için çalışmalara başlanılmasına da karar verilmiştir.

2004 yılında imzalanan Roma Avrupa Birliği Anayasasına ilişkin Andlaşma, Avrupa’nın bütünleşmesi için süre gelen aşamalarda dikkat çekici bir evreye Avrupa Birliği Konvansiyonu kapsamında gelinmiştir. İlk önce Avrupa Birliği’nin bir Anayasa’ya sahip olması bir devlet gibi anlaşılmasını getirmiştir. Anayasa’nın oluşturulması “Avrupa Birleşik Devletleri” ni inşa etme hedefine ulaşmak için son derece önemli ve anlamlıdır¹³¹. 2001 yılının Aralık ayında Laeken Zirvesinde verilen kararlar yönünde 28.02.2002 tarihinde Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d’Estain’in başkanlık ettiği komisyon tarafından AB için kurumsal yenilenme hazırlığı hazırlanmıştır. Söz konusu heyette üye olan ülkelerin temsilcileri, aday olan ülkelerin temsilcileri, üye ülkelerin parlamentoda yer alan

131 Mor, a.g.e. s. 500-503, (Çevrimiçi) http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_2_16.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2016, s. 510-523.

temsilcileri, aday olan ülkelerin parlamentodaki temsilcileri, Avrupa Birliği Parlamentosu temsilcileri ve Avrupa Birliği Komisyonu'nun temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu şekilde oluşan yapısal anlamdaki kurumsal yeniliklerin hazırlaması, uzun süren detaylı çalışmalar sonucunda bu heyet verilen görevleri de aşarak daha kapsamlı bir Avrupa Birliği Anayasası'nın taslağı hazırlanmıştır. Bu heyetin hazırlamış olduğu söz konusu Anayasa 18.07.2004 tarihinde Roma'da kabul edilmiştir. Söz konusu anlaşma üye ülkeler tarafından da imzalanarak hukuken geçerlilik kazandırılmıştır. Bugün söz konusu anlaşmaya Avrupa Birliği'nin de taraf olarak katılmasının gerekip gerekmediği tartışılmaktadır.

Avrupa Birliği'ne Üye devletler, kendi iç hukuklarına göre Anayasa'yı onaylayıp daha sonra birlik genelinde 1 Kasım 2006'da bu anlaşmada yürürlük kazandırılmış ve söz konusu andlaşmayla Avrupa Birliği böylelikle Avrupa Birleşik Devletleri'ne dönüşmek için Anayasa sahip olmuştur. Avrupa Birliği Anayasası, bu ifade ediliş tarzı ile yani "Anayasa" olarak belirlenmesi ile dahi Avrupa'nın bütünleşmesi için son derece anlamlı ve önemli nitelikteki bir toplumsal sözleşmedir. Ayrıca Avrupa Birliği yapısal olarak ve işleyişsel anlamda getirilen yeniliklerle de bütünleşme anlamında önemli aşama kaydetmiştir. Genel çerçeveden bakıldığında, öncelikle bu andlaşma Avrupa Birliği'ni yeniden tanımlamakta ise de "devlet" ya da "federal" gibi kavramlardan kaçınmanın yanı sıra, kurum olarak yapılaşma ve işleyişin prosedürünü çizmektedir. Bu nedenlerle Avrupa Birliği'nin yapısını "bir toplum oluşturacak şekilde" ifadesiyle belirlemektedir.

Bu kapsamda Anayasa'ya hazırlık aşamasında Avrupa Birliği'nin federal bir devlet olacağına yönelik öneriler o kadar tartışma yaratmıştır ki bu sebeple söz konusu tanımlama tercih edilmiştir. Söz konusu Birlik Anayasasıyla, artık andlaşmalarla oluşan ve artık karmaşık bir hal alan hukuki mevzuat tek bir zemininde bütünlük kazanmıştır. Avrupa'nın oluşturması planlanan bütünleşmesi son derece karmaşık bir hal alan yapısından kaynaklanmakta olan etkin bir şekilde işleyişindeki zafiyet yanında halkın birliğe doğrudan işlevsel olarak dâhil olamamasından kaynaklanan demokratiksel anlamda meşruiyete ilişkin sorunların yarattığı aksaklıkların düzeltilmesi için artık merkezi bir düzenleme yani Anayasa konusu yapılması zorunlu bir hal almıştır. Bu şekilde, bütün kurucu andlaşmalar da

tek bir hukuki dayanak metinde toplanıp Avrupa Birliği'ni daha da basit, açık, bütünsel, takip ve denetlenebilir bir yapıya kavuşturmaktadır. Söz konusu yapının da bütünlüşmiş bir Avrupa devletine doğru güçlenerek gitmesi hedeflenmekteydi. Bu kapsamda, Anayasa içerisinde açıkça bir devletten henüz söz edilmese de, Avrupa Birliği'nin tüzel kişiliği vurgulanmaktadır. Buna destek olacak şekilde Avrupa Birliği'nin bayrağı, marşı, para birimi, vatandaşlığı, ulusal günü gibi devlete has olan simgeleri Anayasada yer almaktadır. Söz konusu belirlemeler ise bu andlaşmanın “Anayasa” olarak ifade edilmesinin anlamı göstermektedir.

Kaldı ki Avrupa Birliği'nce kabul edilen bu Anayasayla “ortak dış ilişkiler, güvenlik ve savunma” konularında işbirliği ve ilgili yapıların geliştirilmesi yanında pekiştirilmesi amacını gerçekleştirmeye yönelik olmak üzere birçok prosedüre ve kurumlara ilişkin mekanizmalara yer verilmiştir. Anayasa ile artık Avrupa'nın geleceğine yön vermek için genel anlamda vizyon çizmekte, bundan sonra ki aşamada yeni üye kabulünün nasıl gerçekleşeceği yanında üyelerin hangi hallerde ve nasıl üyelikten çıkarılabileceği ile ilgili olarak ayrıntılı bir şekilde düzenlemelere yer verilmiştir. Anayasa 488 maddeden ve eklerinden oluşmakta olup kapsamlı bir hukuki metin niteliğindedir. Anayasa'ya göre üye devletlerin birlik yapısı içerisinde ulusal alandaki yetkilerini korumakla birlikte, iç pazarların düzenlenerek, dış ticaret, tarım, çevre, balıkçılık gibi birliğin ekonomik sisteminde önem taşıyan konularda ulusal yetkilerin birçoğundan vazgeçilerek Avrupa Birliği normlarına uygun davranma zorunluluğu getirilmiştir. Anayasa'nın asıl amacı ise Birliğin ortak bir dış politika belirlenmesini hedeflemektedir. Söz konusu toplum sözleşmesi anlamında bu hedefe yönelik uygulanacak yöntemler ile kurumsal yapıya ilişkin düzenlemeler yer almaktaydı.

Anayasa ile bir ilk gerçekleştirilerek Avrupa Birliği'nde Dışışleri Bakanlığı makam olarak kurulmuş ve Avrupa Birliği'nin Konseyi yanında dış politikayı belirlemekle görevlendirilmiştir. Bu belirlenen dış politik üye devletleri bağlamamakta olduğundan üye devletler gerekli gördüğünde ayrı bir dış politika izleyebileceklerdir. Avrupa Birliği'nin Güvenlik politikasını artık birlik sınırlarının savunulması anlayışı ile geniş yorumlanmakta ve bu alanda ortak olan bir savunma politikası geliştirilmesini öngörmektedir. Ancak yine de Birlik Anayasa'sında

NATO'nun Avrupa Devletlerinin savunmasının temelini oluşturduğu da vurgulamaktadır¹³². Anayasa, Nice Andlaşması'nda düzenlenmiş olan, oybirliği ile karar alınması kuralında gidilen değişikliği benimseyerek nitelikli çoğunlukla karar alınmasını daha geniş bir alanda benimsemektedir. Anayasa'da yine bir ilk olarak Bakanlar Konseyi'nin başkanlığına uygulamaya ilişkin bütünlük ve sürekliliği sağlamayacak olan 2,5 yıllığına görevlendirilecektir. Bu Anayasa ile artık Temel Haklar Şartı da Anayasal olarak hüküm kazanmış olmaktadır. Avrupa Birliği AP'nin Komisyon Başkanının seçilmesi gibi geniş haklarla donatılması bu Anayasa'da yer alan ilgi çekici ve önemli düzenlemelerdendir. Ancak Anayasa, 2006 Kasım ayında kabul edilmesine karşın taraflarca bu süreç tamamlanamadığından yürürlüğe girememiştir.

Fransızlar bu Anayasa ile ilgili olarak gerçekleştirilen 29 Mayıs 2005 tarihli referandumda % 54,87'lik bir oyla reddetmişlerdir. Aynı şekilde Hollandalılar da % 61,8'lik bir oyla Avrupa Birliği Anayasasını reddetmişlerdir. Aslında Avrupa'nın bütünleşmesinin temellerini kuran bu ikilinin Avrupa Birliği Anayasasını reddetmiş olmaları hayli dikkat çekici bir durumdur. Fransa'nın ilk olarak belirleyici ülke olması ve "Schuman Planı"nın dahi birleşmiş bir hayaline adını veren Dışişleri Bakanı'nın bulunması ile Avrupa bütünleşme sürecinde literatüre geçmiştir. Fransa, Avrupa Birliği içerisinde sürekli olarak ortak veya tek başına lokomotif bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle Fransa'nın söz konusu Anayasal düzenlemeyi reddi büyük bir şok ve şaşkınlık yaratmıştır. Asıl kurucu iki ülkenin Anayasa taslağını reddetmesi ile artık Avrupa'nın bütünleşme sürecinde büyük ve derin olan bir kırılma meydana gelmiş ve Birlik sarsıntıya uğramıştır. Avrupa'nın bütünleşmesi geleceğe yönelik olarak yeniden tartışmaya başlanmıştır. Bu çok yönlü tartışma ile değerlendirmeler sonucunda karşılaşılan bu olgu, bütünleşme sürecini sekteye uğratmıştır. Bu şekilde oluşan kriz sonucunda belirsizliğin egemen olduğu bütünleşme süreci Avrupa Birliği'nin, Ekim 2007'de gerçekleştirdiği bir çeşit Reform Antlaşması olarak ifade edilen Lizbon Antlaşması tekrar bir canlanma ve belirsizlik ortamından çıkış eğilimi ile krizin işaretini vermekte gibidir.

¹³²Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 45.

Avrupa Birliği 2007 yılında Lizbon Reform Andlaşması ile 2005 hezimetini yani önce Fransa’da, sonra Hollanda’da yapılmış olan referandumlarla Avrupa Birliği Anayasası’nın reddedilmesi, Avrupa’nın bütünleşmesinde derin bir krize yol açmıştır. 1951 yılında çok taraflı olan birden fazla anlaşma ile öncelikle ekonomik alanda başlayan ve bugün Avrupa Birliği olarak ifade edilen Avrupa’nın bütünleşmesine ilişkin proje nihai bir şekilde sona ermemekle birlikte hedefin başarısı ile ilgili olarak bir cesaret kırıklığı yaşanarak bütünleşmede sürecinde bir ivmede eksilmesi yaşanmıştır. Avrupa’nın bütünleşmesi hedefi özellikle kutuplaşmanın Soğuk Savaş’la birlikte bitmesi sonucunda hem derinleşmiş hem de genişlemiştir. Bu perspektif ile Avrupa’nın bütünleşme süreci içerisinde çok büyük bir ivme kazanılmıştır. Avrupa Birliği’nin oluşmasında ki önemli dönemeçleri belirleyen “1992 yılında gerçekleştirilen Maastricht Andlaşması, 1997 Amsterdam Andlaşması, 2001 Nice Andlaşması ve nihayet 2004 Avrupa Birliği Anayasası” sayesinde Avrupa’nın yeknesaklığı amacına yönelik olarak “Avrupa Birleşik Devletleri” hedefi son derece önemli hız kazanmıştır. Victor Hugo, insancıl ideallerden esinlenen barışçıl bir “Avrupa Birleşik Devletleri”ni hayal etmişti¹³³.

Bu son andlaşma “Anayasa” olarak adlandırılmakla bütünleşmeyle ilgili olarak yakalanan bu an sadece simge bir şekilde anlam ifade etmektedir. Kaldı ki, anlaşmanın da içeriği “Anayasa” tanımlamasını kapsamaktadır.

Bu yapılan anayasa ile bütünleşme iradesi güçlü bir şekilde ortaya konulmuş olup söz konusu dönemde, Avrupa Birliği Anayasası’nın referandum sürecinde birliğin kurucusu olan iki devlet vatandaşlarınca reddedilmiş ve yürürlüğe girmemiştir. Bu durum birlik üyesi ülkelerde hayal kırıklığına yol açmıştır. Anayasa’nın yürürlüğe girmemesine karşın daha önce kabul edildiği gibi Birliğe Doğu Bloku ülkelerinden Romanya ve Bulgaristan, 01.01.2007 tarihinde üye olarak alınmış ve böylece üyelerin sayısı 27’ye çıkarılmıştır. Bu genişleme ile birlikte bütünleşme açısından son derece önemli bir ilerleme ivmesi kazanılmıştır. Avrupa’nın bütünleşmesi süreci içerisinde gerçekleşen bu ekonomik duraklama ve hata

133 AB Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), “AB’nin tarihçesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-tarihcesi-82>, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

depresyonel dönem yaklaşık iki yıl devam etmiş ve sonra, Avrupa Birliği'nin bu derin krizden kurtarılması arayışları başlamıştır. Bu gelişme sırasında Birlik, 2007'de yapılan zirve toplantısında, reddedilmiş bulunan Anayasa'da yer alan esaslara fazla dokunmaksızın, isim değişikliğine gidilerek artık Anayasa adını taşımayan ve Anayasa'nın reddine neden olan hususlarda da aslında sembolik olarak biçimsel değişiklikler yapılan yeni bir metin geliştirilmiştir. Bu yeni metin Aralık 2007 tarihinde yapılan zirve toplantısında görüşülmesi için mutabık kalınmıştır. Söz konusu çalışmalar 19.10.2007' de, Avrupa Birliği'ne 27 üye ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının Lizbon şehrinde yapılan "Reform Andlaşması" adını taşıyan bu metin üzerinde anlaşılmasıdır.

Söz konusu antlaşma taslağı Avrupa Birliği'nin resmî kabul görmüş dillerine çevrilerek son şeklini almış sonrasında ise 2007 Aralık ayında zirve toplantısı ile kabul edilerek resmîleştirilmiştir. Bu prosedürün 2009 Haziran ayına kadar bitirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde kabul edilen Lizbon Reform Andlaşması, aslında 2004 de referandumda reddedilen Avrupa Birliği Anayasası'nın reform geçirmiş hali olup genel açıdan bakıldığında, bu reform edilen metin "Anayasa" olarak adlandırılmayıp "Andlaşma" olarak kabul edilmiştir. En önemli fark ise bu andlaşma ile Anayasa'da yer alan bayrak, marş gibi simgeler kabul görmemiştir. Bu anlaşmaya göre Bakanlar Konseyi, kararları, artık ülkelere önceden tanınan belirli oy ağırlıklarına göre değil de "çifte çoğunluk" olarak adlandırılan üyelerin en az % 55'inin oyu ile Bakanlar Konseyi'nin karar almış olması ve karara olumlu oy kullanan 55 üyenin nüfus toplamınının, Birliği toplam nüfusunun en az % 65'ni oluşturması gerekmektedir. Polonya'nın önerisi ile antlaşmaya "Loannina Kuralı" adı verilen bir kısım eklenmiş¹³⁴, Bakanlar Konseyi'nde çok az bir farkla çoğunlukla kabul edilen bu kararlar, azınlık devletleri tarafından ertelenmesine veya yeniden müzakereye konu edilmesi söz konusu olabilecektir. Böyle bir görüşme sonucunda yeniden müzakere edilen bu kural ise yeniden ancak oybirliği ile değiştirilebilecektir.

¹³⁴ Tülin Yanıkdağ, **Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na**, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/43516>, Erişim Tarihi: 03.03.2016.

Lizbon Reform Andlaşması ile Devlet ve hükümet başkanlarının toplanması ile oluşmakta olan Avrupa Birliği Konseyi, artık istikrar sağlayacak bir işleyiş sağlama amacıyla iki buçuk yıl görev süresi olacak olan kendi içerisinde bir başkan seçilecektir. Ancak Avrupa Birliği'ne üye devletlerin dış politika ile ilgili olarak önemli yetkileri devam etmektedir. Artık yapılan değişiklikle Birliğin dış politika alanındaki faaliyetlerinden “Birlik Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” sorumlu olacaktır¹³⁵. Bu temsilci Avrupa Birliği'nin dış politika faaliyetlerini koordine ederek, Dış ilişkiler konusunda temsilci sıfatı ile hareket edebilecektir. Temsilcinin hukuki unvanı ise Avrupa Birliği Komisyonu Başkan Yardımcısı olarak belirlenmiştir. Anayasa yerine dizayn edilen Lizbon Reform Andlaşması gereğince, Avrupa Parlamentosu'nun üye sayısı 751, Komisyon'un üye ülkeleri sayısınının 1/3'ne düşürülmüştür. Bu tarihten itibaren üye ülkelerin komiser göndermeleri ise rotasyon usulüne göre yapılmaktadır. Bu sisteme göre üye ülkelerin Ulusal parlamentoları Birlikçe hazırlanan kanun tasarıları ile ilgili olarak endişelerini dile getirebileceklerdir.

Bu Reform Andlaşması ile artık üyelerin Avrupa Birliğinden ayrılmaları veya çıkarılabilmeleri de hükme bağlanmaktadır. Anlaşmada amaç “adalet ve iç güvenlik, kolluk ve ceza” alanlarında ortak çalışma geliştirilerek yoğunlaştırılması olmakla bu konularda alınacak kararlar nitelikli çoğunluk şartına bağlı tutulmuştur. Böylece de Avrupa Parlamento'su bu alanda yetkilerini arttırmaktadır. Bu anlaşma ile Avrupa Temel Haklar Şartı, Avrupa Birliği'nin kurucu andlaşmalarına dâhil olan bir parça olmaktan çıkartılmış bulunmaktadır. Ancak bu andlaşma maddelerinde Şart'a atıf yapılmış olmakla, atıf hükümleri nedeniyle Şart hükümleri andlaşmanın bağlayıcılığı ile eşdeğerdedir. Bu anlaşma ile Birliğe Üye olan Ülkelerin halkları ile olan bağların güçlendirmesine yönelik olarak, Avrupa Birliği vatandaşlarından bir milyon imzanın toplaması ile Avrupa Birliği Komisyon'undan bir kanun teklifinin hazırlaması için talepte bulunabilme hakkı verilmiştir. Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Birliği' nin artık bir organı haline gelmekle Avrupa Birliği' ne bağlanmıştır. Lizbon Reform

¹³⁵ Haydar Efe, “Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1):66-78, 2008, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/223508>, Erişim Tarihi: 03.03.2016.

Andlaşması'nın üye ülkelerin iç hukuklarında belirlenen usullerle onaylanması ve 2009 Avrupa Parlamentosu seçimlerinden önce de yürürlüğe girmesi planlanmıştır.

Reforma Andlaşması da Anayasa'daki gibi İrlanda'da referandumda reddedilerek onaylanmamıştır. Söz konusu red kararı ile Avrupa Birliği'nin geleceğinin ne yönde olacağına ilişkin kaygı ve endişeler yeniden nüksetmiştir. Ancak daha sonraki aşamada uzun görüşmeler ve çalışmalar sonucunda Lizbon Andlaşması konusunda İrlanda'nın yeniden bir referanduma gitmesi konusunda bu üye ülke ikna edilebilmiştir. Söz konusu Andlaşma yapılan ikinci referandumda İrlanda'nın vatandaşları tarafından kabul edilmiş ve onaylanmıştır. Ancak bir başka üye ülke olan Çek Cumhuriyeti Lizbon Reform Andlaşmasını onaylamaktan çekinmekteydi. Bu alanda da yapılan görüşmeler sonucunda Çek Cumhuriyeti'ne bir takım tavizler verilmek suretiyle rezervleri zor bir şekilde kaldırılmış ve bu şekilde Lizbon Antlaşması en nihayetinde 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir.

AB tam olarak netleşmiş bir tablo olarak karşımıza çıkmaya da bu sözleşme sonrasında birliğin yapısı, hedefi olan bütünleşmeye yaklaşma düzeyi ile artık kurumsal ve hukuki anlamda altyapısal olarak eşdeği herhangi bir uluslararası örgütten oldukça ileridir. Ancak bir federasyon veya konfederasyon şeklinde kendini gösteren birleşik bir devletten ise daha geride bir yapı sergilemektedir. Avrupa Birliği'nin rejim olarak sistemini mevcut bulunan herhangi bir uluslararası örgüt ya da devlet şekline hukuk tipolojisi yönünden kategorize etmek son derece güç olduğundan, birliğin yapısal şeklinin en doğru tiplene ile “sui generis”¹³⁶ yani “kategori dışı” olduğu söylenebilir.

Bugüne kadar gelinen aşamaların yanı sıra birliğin vardığı noktanın anlaşılabilmesi Türkiye açısından da son derece önemli bir noktadır. Bu anlamda Birliğin gelişim seyrinin yanı sıra bu sürecin temel mihenk taşlarının belirlenmesi bugün oluşan sui generis yapının ortaya çıktığı sürecin ana çizgileriyle ortaya konulmasından sonra, biraz da söz konusu yapının günümüz dünyasında ki anlamının

¹³⁶ Haluk Günöğür, **Avrupa Birliği Hukukunun Uluslararası (Supranasyonal) Niteliği**, (Çevrimiçi) <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Gunugur-30.-Yil-Armagani.pdf>, Erişim Tarihi: 03.03.2016.

araştırılması ve sonuç olarak da Avrupa Birliği'nin geleceği yönünden öngörüler getirilmesi gerekmektedir. Zira bugün Brexit süreci ile İngiltere'nin birlikten ayrılma kararı alması dağılma sürecine mi girildi sorusunu akla getirmektedir. Bu kapsamda öncelikli olarak belirtmek gerekirse Avrupa Birliği'nin oluşum süreci, "Avrupa'nın birleşmesi amacıyla Avrupa'nın Entegrasyon konsepti" olmakla yöntemsel olarak en uygun olan veya bugüne kadar yapılan birlik denemeleri içerisinde en az zararsız olan girişimdir. Bu bakımdan Avrupa Birliği denemesi başarılı olmuştur denilebilir.

Savaşların azaldığı bir döneme de denk gelmiş olsa da Avrupa kıtası yaklaşık olarak elli yıldan fazla süredir artık büyük ve yıkıcı savaşlarla yaşamıyor. Ayrıca bugün itibarı ile 28 üyeden oluşan Avrupa Birliği, Avrupa kıtasının önemli ülkelerinin neredeyse tamamı kendi çatısı altında toplamayı başarmıştır. Bölünmüş bir Avrupa görünümünün sona ermesi ise azımsanmayacak bir başarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık öyle bir aşamaya gelinmiştir ki bütünleşmenin ekonomik ve parasal sütunu tamamlanmış, bu başlangıçla Avrupa Birleşik Devletleri'ne giden bir yapı oluşmaya başlamış ve neredeyse bu şekli taşımaya da büyük bir oranda uygun olan kurumlara getirilmiştir. Bu husus göz önüne alındığında bölgesel olarak bir ekonomik bütünleşme düzeyinin yakalanmış olması dahi Avrupa Birliği'nin dünya çapında başarılı bir kurumsal yapı örneği olmasını sağlamıştır. Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının çıkış nedenine ev sahipliği yapan Avrupa Kıtası savaşlar sırasında da geçmişte birçok kanlı çatışmalara sahne olmuş ve hem bölgesel alanda kendi halkı hem de tüm dünyaya yayılan şiddetli savaşlarla insanlığa pahalıya mal olan ağır acılar çektirmiştir¹³⁷. Bu anlamda genel barışı bozan gelişmeler yaratan, doğrudan ya da dolaylı olarak savaşlara neden olan bu kıtanın ekonomik alanla sınırlı olsa dahi elde etmiş olduğu bütünleşmeye ilişkin başarı son derece önemlidir. Ayrıca Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ekonomik olarak inanılmaz bir gelişme göstererek refah devleti olma yolunda önemli adımlar atmaktadırlar. Bu da aslında siyasi bütünleşme hedefinden çok daha önemli bir getiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira ekonomik olarak refaha ulaşan toplumların dış çatışmalardan da kaçınacakları artık bugün bir gerçeklik olarak belirmektedir. Zira birbirlerine

¹³⁷Bilici, a.g.e., s.93.

ekonomik olarak bu kadar sıkı bağlarla bağlanmış olan devletler çatışmayı ve hatta savaşı artık kolay kolay göze alamayacaklardır.

“Uluslararası sistemin başat aktörleri olan devletler ekonomik ve siyasal açıdan ulusal çıkar tanımlamalarını yaparken 1980’lere dek “egemenlik” kavramına özel bir önem vermekteydiler. 1980’lerin başlarında ön plana çıkan ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile ivme kazanan süreçte ise, egemenlik kavramından çok, birbirlerine olan ihtiyaçları belirgin biçimde artış göstermiştir. Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye tarafından formüle edilen ‘karşılıklı bağımlılık’ (interdependence) terimiyle ifade edilen bu süreç, 1990 sonrasında ön plana çıkan küreselleşme söylemiyle birlikte daha da güçlenmiş ve küresel bir fenomen halini almıştır”¹³⁸.

“Özellikle ekonomik alanda kendini gösteren bu değişim, devletlerin, kendilerini dünyanın geri kalanından soyutlamasına imkân vermemekte ve ulus-devlet kavramında belirgin bir erozyona neden olmaktadır”¹³⁹. “Bu süreç, uluslararası sistemin aktörlerini işbirliği ve entegrasyona yöneltirken, devletleri de dış politika stratejilerini bu dinamiklere göre şekillendirmek durumunda bırakmaktadır”¹⁴⁰.

“1990’lı yıllarla birlikte hemen her sosyal bilim dalında olduğu gibi uluslararası ilişkiler disiplininde de önemli yer edinen küreselleşme olgusunun, formüle edilişi dönem itibarıyla uluslararası sistemin güncel yapısını açıklamada yetersiz kalan karşılıklı bağımlılık kavramının yerini aldığı yönünde görüşler ileri sürülmüştür”¹⁴¹.

Aslında bu barış ve ekonomik ilişkiler düzlemi halen devam eden gerçeklikte uluslararası ilişkiler bağlamında çoğu zaman gözlemlenen bir olgu olup aynı zamanda uluslararası ilişkilerle ilgili teori kapsamında da “Karşılıklı Bağımlılık Kuramı” olarak adlandırılan tezlerle de açıklanabilmektedir. Bu anlamda 28 üyeli

¹³⁸ E. Fuat Keyman, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, No 9, 2006, s. 1-20.

¹³⁹ Hüseyin Sevim, “Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, No 9, 2006, s. 89-124.

¹⁴⁰ Muharrem Gürkaynak, Serhan Yalçiner, “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 6, Sayı 23 (Güz 2009), s. 73-92.

¹⁴¹ James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, 5. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2009, s. 108.

Avrupa Birliği, bu devletleri bünyesinde barındırmakla yapısal olarak bugün ki haliyle dahi Avrupa’ da çatışmaları önleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği bölgesel düzeyde barışa önemli ölçüde katkıda bulunduğu gibi bu kıtanın küresel anlamda etkileme gücünden hareket edilerek dünya barışına da önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği’nin “bütünleşme projesi” birçok yerde başarıya ulaşmış model olarak “bölgesel işbirliği projesi” şeklinde ele alınmaktadır. Bu anlamda dünya çapında pozitif bir etkileme gücü de bulunmaktadır. Aslında genel olarak Birleşik Avrupa Devleti amacından arı olarak bakıldığında yukarıda yer açılana açılardan bakıldığında, Avrupa’nın bütünleşmesi açısından bu sürecinin kritik ve önemli olan bir aşaması oluşturan Avrupa Birliği aslında başarılı olmuş bir “uluslararası işbirliği projesi” dir. Bu anlamda geçerliliğini ve yetkinliğini ispatlamış olan bir modeldir. Yine de küresel anlamda bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, uluslararası sistem olarak genel yapılanması, bu yapılanma içinde Avrupa ve dünya bakımından Avrupa Birliği en iyi örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak tüm bu özelliklerini kullanma konusunda mevcut olan tehdit, risk, fırsat ve potansiyel olan sistemler bir bütünlük içinde ele alındığında, bugün Avrupa Birliği’nin elinde bulundurduğu kapasitesi, gücü ve imkânları da değerlendirildiğinde ciddi anlamda yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir.

Ancak yine de Soğuk Savaşın bitiminden sonra yaşanan dönemdeki uluslararası sistem değişikliği ile işleyişin belirleyicisi olabilecek dünya genelinde büyük bir güçle rol oynayacak bir aktör olma hedefi anlamında “Avrupa Birleşik Devletleri” oluşumuna giden yapı bu açıdan bakılınca büyük bir hayal kırıklığına yol açmış ve bitişe doğru yönelen dönüşüme girmiştir. Bugün aslında küçülen küresel dünyada, evrensel olarak barış ve güvenlik hâkim olsa da, daha büyük bir rüzgâr artık tam tersine esmekte olup barış ve güvenlik çok büyük oranda ciddi tehditler altında bulunmaktadır. Bu anlamda uluslararası alanda ekonomik düzenin adaletten yoksun oluşu, dengeli dağılmayan gelir seviyesi, küresel alanda iklimin değişmesi sonucunda kuraklığın yayılması, çevresel sorunlar, gerek ekonomik, gerek siyasi nedenlerle oluşan göç dalgasının artık küresel bir hal alması, enerjinin güvenliği yanında kitle imha silahları karşısında insanların acizliği, bu silahların yayılma riskleri, sürekli değişen ve zarar çevresi büyüyen terör faaliyetleri, çatışma

tehdidi, son olarak bölgesel alanlarda krizler, çatışmalar sonucunda dünya barışı ve istikrarın büyük bir tehdit altında olması Avrupa Birliği'nin aslında hedefine ulaşamadığı sonucunu veren olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya aslında Soğuk Savaşta bir garip dengeye sahipken bu dönemin sona ermesi ile küresel barış artık daha güvenli olmayıp daha kırılgan bir hal almış bulunmaktadır. Bu anlamda küreselleşerek küçülen dünyamız için artık neredeyse yaşanan “hiçbir sorun, tehdit ve riskin bölgesel kalma olanağı kalmamıştır. Bu nedenle bölgesel bir barış ve istikrar aslında küresel barış ve istikrarı korumakta olup bu alan çok daha karmaşık bir şekilde ve iç içe geçerek ve birbirine bağlı hale gelmiş bulunmaktadır”¹⁴².

Savaşlar, finansal panikler, hükümet politikasındaki anlamlı değişimler, piyasa katılıkları ekonomik seri davranışlarında önemli değişikliklere sebep olmaktadır¹⁴³.

Bugün Dünya, ekonomik, siyasi, kültürel, bölgesel olmak üzere kutuplaşmakta ve bu durum küreselleşmeyi daha da karmaşık bir kapsamda birbirine yakınlaştırmakta ve tabii ülkeleri karşılıklı olarak bağımlı hale getirmektedir. Ülkeler arasındaki ilişkilerin bu kadar çok yönlü hale gelmesi hem ilişkilerin girift bir şekil almasına hem de iç içe geçmesine zemin hazırlamaktadır. Bu şekilde küreselleşen bir dünya kavramı ile birlikte global barış ve güvenlik düşünüldüğü zaman bu ortamın ne kadar kırılganlaştığı anlaşılacaktır.

Bu nedenle barış ve güvenlik küresel çerçevede ve sistemsel bir bütünlükle el alınmalıdır. Bu şekli ile barış ve güvenliğin kapsamı her zaman sahip olduğundan daha da hayati bir önem ihtiva etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği küresel anlamda etkin ve yüksek bir güce sahip aktörler olup barış ve güvenlik için önemli işlev ve görevlere sahiptirler. Uluslararası alanda küresel bakımdan etkinlik ve güç sahibi olan aktörler, dünya çapındaki sorun, risk ve tehditlerle ilgili olarak genel olarak çözüm yolları geliştirmek konusunda yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu çevreler bizzat kendilerinin barış ve güvenliği

¹⁴²A.e., s.94.

¹⁴³Engin Bekar, Selahattin Güriş, **Modeling Inflation Series with the Parametric and Semiparametric**

Transition Models and Comparison of Their Forecasting Performances, Published Online January 2018 (<http://econstat.eurasianacademy.org>), (Çevrimiçi) <http://dx.doi.org/10.17740/eas.stat.2018-V9-04>, Erişim Tarihi: 15.01.2018.

yanında global anlamdaki barış ve güvenlik açısından da bu durum bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın Soğuk Savaşın bitiminden sonraki dönemde Amerika Birleşik Devletleri neredeyse tek egemen büyük güç olarak tüm dünya çapında belirleyici olan çok büyük bir güç olarak etkinlik göstermiştir. Bu anlamda tek belirleyici reel güç olma imtiyazını yakalayan Amerika Birleşik Devletleri küresel olarak kapsayıcı bir vizyon geliştirmiş ve dünya çapında bütünü öngören çözüm yolları ile global olarak barış ve güvenlik getirecek ve sürdürecektir politikalar gütmekten ziyade tersine bir tutumla tarafsız olmaktan uzak, kendine bir taraf belirleyerek global kutuplaşmayı daha da artıracak davranışlar sergilemiştir.

Bu durum karşısında ise Amerika Birleşik Devletleri'nin bu tutumlarını dengelemek adına global anlamda bir diğer güce ihtiyaç daha çok hissedilmektedir. Bu güce sahip tek aktör ise ancak küresel alanda etkin ve belirleyici rol oynama kapasitesine sahip olan birleşik güç ise Avrupa Birliği'dir. Ancak Avrupa Birliği'nin kapasitesi yapısal ve amaçsal olarak bu rol için uygunken; dünya çapındaki bu etkiye sahip iken hayata uygulama konusunda başarı gösterememektedir. Yukarıda vurgulamış olduğumuz bütünleşme sürecinde Avrupa Birliği, ekonomik alandaki bütünleşmesi ile tamamen amacına ulaşmış, adalet ve içişleri konularında da bütünleşme ile ilgili olarak belirli bir düzeye ulaşmış bulunmaktadır. Ancak Birlik dış politika yanında güvenlik alanında da 1970 yılında yapılan ASİ Andlaşması'ndan itibaren birçok konuda ortaklaşa olarak kurumsal ve hukuki konularda adımlar atılmış olsa da buna rağmen, gerçek anlamda ufak bir gelişme de kaydedilememiştir. 1992 yılında Maastricht Anlaşması'nın akdedilmesi ile Avrupa'nın bütünleşmesi yani "Avrupa Birleşik Devletleri" nin gerçekleşmesi konusunda güçlü bir şekilde siyasi iradenin ortaya konulması ve bu amaca ulaştırılacak sağlam bir şekilde hukuk ve kurumsal alanlarda yeni atılımların yapıldığı görülmektedir. "Avrupa Birleşik Devletleri" nin planlanmasının "Ekonomi ve Parasal, Adalet ve İçişleri ile Dış ve Güvenlik Politikası" olarak üç ortaklaşa sütun üzerinden yapılandırılması düşünülmekteydi. Bu planlamanın gerçekleştirilebilmesi için 1997 Amsterdam, 2001 Nice Andlaşmaları imzalanmış ve bu amaca ulaşılabilmesi için hızlı bir şekilde ilerleme sağlanmıştır. Sonunda 2004'te Roma'da gerçekleştirilen büyük bir tören ile Avrupa Birliği Anayasası imzalanmıştı. Söz konusu anlaşmalar dünya çapındaki

küresel güçlerin oynayacağı rolleri kapsayan bir “Avrupa Birleşik Devletleri” nin kurulmasına doğru yapılan önemli bir adımdır.

Fakat yukarıda da belirttiğimiz üzere büyük umutlarla imzalanmış olan bu Anayasa hayata geçirilememiş referandumlarda onaylanmayarak kadük kalmıştır. Hatta bugün “İngiltere’nin Birlikten ayrılma kararı alarak Brexit sürecine girmesi bu krizin sonuçlarından” denilebilir. Zira Birliğin artık tam anlamıyla tek bir devlet olma hedefinin açıklandığı ve bu kapsamda kararlar alınarak ilerlendiği bir evrede Avrupa Birliği yönünden ciddi anlamda sınavlar yaşanmıştır. Avrupa Birliği, bu önemli belirleyici kritik dönemlerde siyasi bütünleşmesinin sonuçlarını sergilemesi gerekirken yaşamsal bu deneyler karşısında başarılı olamamış ve zor duruma düşmüştür. Örneğin 1991’de Irak Krizinin ilk çıkışında Avrupa aynı görüşü ileri sürememiş parçalanmış ve farklı politik görüşler ortaya çıkmıştır. Yine 1992’ den başlayarak Yugoslavya’ nın dağılması sürecinde, Avrupa’daki bu krizi yatıştırarak inisiyatif kullanamamış, eskiden beri süre gelen klasik politikaları çerçevesinde Avrupa’daki güç mücadelesi kapsamında neredeyse ayak oyunları sergilenmiştir. Avrupa Birliği, Irak krizi nedeniyle neredeyse ters düşen kıta ülkeleri karşısında, aciz kalmış ve birbirine giren bu ülkeler siyasi olarak Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan 1995 Dayton Andlaşması ile barış ortamına kavuşmuştur. Yaşanmış olan Irak Krizi ve 2003 Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak’ı işgalinin sonuçları küresel alanda etkiler yaratmıştır. Bu anlamda doğacak olan uluslararası sorunlar ile Avrupa ülkeleri dış siyaset alanında parçalanmış ve Avrupa Birliği’nin yaşanan sorunlar karşısında ortak bir dış politikası oluşturulamamıştır. Kurumsal anlamda hukuki yapı Anayasa’nın referandumlarda reddedilmesi ile dış politikanın ortak bir şekilde sergilenmesi olanağı kalmamıştır. Ekonomik bütünleşme bu nedenle siyasi bütünleşme ile tamamlanamamış ve Avrupa Birliği, ekonomik olarak bir dev iken siyasi olarak etkinliğini kanıtlayamamış bir cüce olarak kalmıştır.

Bu açıdan bakıldığında, Avrupa Birliği’nin dünyada geniş çerçeveden bakıldığında küresel bir güç olarak egemen olabilme potansiyeli ile sorunlara çözüm getirebilmeye yönelik olarak barış ve bütünlük amaçlı öneriler getirerek, işlerlik kazandırma anlamında olanaklara sahip iken bunları kullanmak için gereken adımları atmaktan çok uzakta kalmıştır. Bu alanda genel olarak Birliğin, siyasi irade zafiyeti

bulunmakta olup aslında inandırıcılıktan yoksun olması da önemli bir sorundur. Bunun yanı sıra Birlik, stratejik olarak vizyonsal bir eksiklik de göstermektedir. Aslında Avrupa Birliği, uluslararası alanda sistemsal olarak belirleyicilik getiren rol oynamayı hedef olarak açıklamış, “küresel olarak bir baş aktör olma, dış politika, demokrasi, hukuk devleti, temel insan hakları, serbest piyasa ekonomisinin rekabetçi modeli” gibi gücün yumuşatılmış (soft power) faktörlerinden yararlanmayı; ve ayırım getiren insanların dinleri, milletleri ve kültürleri yanında bölgeler üstü değerleri barış yolu ile benimseterek global barış ve güvenliğin yerine getirilmesinin sağlanmasını amaçladığını bildirmekteydi. Öncelikle Avrupa Birliği, kurumsal olarak belirlenen yapısıyla karar alma mekanizmaları açısından önemli kararlar, Parlamento’da değil de bunun yerine Konsey’ de oybirliğiyle alınması gibi devlet olma gibi bir yapıya sahip olamadığı gibi gücünü de bu anlamda tam olarak sergileyememiş ve bu değerleri de tam anlamıyla devlet olmayı içselleştirerek uygulayabilmiş değildir. Avrupa Birliği, yukarıda sayılan rol modelleri ne yazık ki tam olarak uygulayamamıştır.

Kıbrıs, BM çerçevesi açısından sorun iken bu sorunu GKRR’ni üye yaparak daha da kompleks hale getirmiş oldu. Avrupa Birliği’nin küresel arenadaki aktörlüğü sınavı, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki alanlardan birisi öncelikle Kıbrıs sorununda çözümü için gereken önemli bir tarihi bir fırsatta, taraflı ve basiretsiz bir şekilde davranılmıştır. Karşı tarafın isteği doğrultusunda hareket ederek Birlik gücünü neredeyse kötüye kullanmıştır. Böylece Kıbrıs sorunu çözümlenmek yerine daha da kronik çözümlenemez bir hal almıştır. Bu aşamada sadece Güney Kıbrıs uluslararası hukuka aykırı olarak Avrupa Birliği’ne alınmıştır¹⁴⁴. Ayrıca Avrupa Birliği, veto hakkını Rumlara tanıyarak Türkiye’nin tam üyeliği içinde bunu kullanılabilir sistem kilitleyen bir koz karşı tarafa verilmiştir. Yine Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği için kabul edilen 17.12.2004 Zirve Kararı ile 03.10.2005 tarihinde Müzakere Çerçeve Belgesi’nde Birliğin genişlemesi sürecinde yeni üyelerin hiç birine yapılmamış olan bir takım istemlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda Türkiye’nin üyeliği konusu hukuki bir süreç olmaktan ziyade, tek yönlü, siyasi olarak bir takım düzlemelere yer verilmiştir. Bu anlamda Güney Kıbrıs’a verilmiş

¹⁴⁴Gürlük, Turan, a.g.e. s. 46.

olan Türkiye'nin üyeliğine veto kartı ile “ucu açık müzakere”, “gerektiğinde kişilerin serbest dolaşımına daimi kısıtlama getirebilme”, “hazmetme kapasitesi” gibi kavramsal olarak pek çok daha önce belirlenmemiş şartlar ve mekanizmalar düzenlenerek artık Türkiye'nin Birliğe tam üyeliği belirsizlikler üzerine kurulu olan bir zeminde bir türlü gerçekleşmeyen yılan hikâyesine dönüşmüştür¹⁴⁵.

Bu eleştirilerimizin en büyük göstergesi olan “Kıbrıs Sorunu” Avrupa Birliği'nin tarafsız ve barışçıl bir tutum sergilemediğinin önemli bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olayda Avrupa Birliği, küresel anlamda belirleyen olmayı olanaklı kılan, uluslararası alanda krizleri çözme kabiliyeti, taktik manevra alanı ve strateji anlamında vizyonu bulunmakta iken kullanmadığını göstermiştir. Hâlbuki Dünya'ya medeniyetler, kültürler, dinler ve milletler üstü yaklaşması gereken Avrupa Birliği, Türkiye'nin üyeliği konusunda anlaşılabilir bir belirsizlik yanında çift taraflı tutum sergileyerek, ilan etmiş olduğu küresel misyonunu barıştan yana kullanmamıştır. Türkiye söz konusu olduğunda tarafsız bir Avrupa Birliği söz konusu değildir. Bu nedenle de küresel anlamda belirleyici olan ve etkin rol oynayan potansiyeli gerçekleştirebilme amacını gerçekleştirememiştir. Ayrıca Avrupa Birliği, Türkiye'nin Birliğe sağlayacağı siyasi, askeri, coğrafi açıdan stratejik, kültürel ve hatta ekonomik anlamdaki katkısını neredeyse görmezden gelmektedir. Avrupa'nın tarihsel, dinsel ve kültürel anlamda çok da aynılık taşımasa da benzerlikleri nedeniyle Kıbrıs'ın bir bölümüne karşı ayrımcılık taşıyan bir anlayışla Türkiye'yi dışlamışlardır. Bu davranış ise yumuşak güç öğelerini ön plana çıkartarak din, millet, kültür ve bölgelerin üstünde evrensel değerler bağlamında küresel düzeydeki barış ve güvenliği yapılandıracağına olan inandırıcılığı sarsılmıştır.

Yine tüm bu olumsuzluklara rağmen Avrupa Birliği, bugün artık varmış olduğu bütünleşme ile bölgesel alanda barış, güvenlik ve refah için hizmet veren ve katkıda bulunmakta olan başarıya ulaşmış ekonomik bir yapılanma ve birleşim örneği olarak Dünya'daki yerini almıştır. “Ancak dünya çapında yaşamsal bir rol oynamakta ise de sahip olduğu Avrupa Kıtasını aşan boyutlardaki yapılanmaya rağmen yine de siyasi olarak gerekli vizyonu sağlayamamış ve etkisini ve gücünü hissettirememiştir. Aldığı hatalı kararlar ile de barışa katkı sağlamak yerine gerilimi

¹⁴⁵Akçay, *Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem*, s. 22 vd.

destekleyen taraflı bir tutum sergilemiştir. Bu nedenle de Avrupa Birliği için “ekonomik bir dev; siyasi bir cüce” tanımlaması yapılmaktadır”¹⁴⁶.

2.1.2. Avrupa Birliği’nin İçişleri Politikası

2.1.2.1. İnsan Hak ve Özgürlükleri Politikası

İnsan hakları toplum içerisinde yaşayan insanın gerek kişilerle ilişkilerinde gerekse devlete karşı doğuştan sahip olduğu hakları ifade etmektedir. İnsan Hakları, insanlık onurunun bir gereği olarak her gerçek kişinin sahip olduğu vazgeçilemez haklardır. Fransızcadan gelen bir ifade ile genelleşen “Droits de l’homme“ (insan hakları) kavramı anlam karışıklığına yol açmaktadır. Bu anlamda çok tartışılmakta olan insan hakları çift anlamlıdır. Birinci anlamı iyelik belirteci ile insana ait olan, insanın sahibi olduğudur. İnsana dair olan “içsel”, “doğal” olarak kişinin beden ve düşünce anlamında temel öğelerini kapsayan haklar, insan haklarıdır. Ancak ikinci anlamında aynı anda kişiye olan ilgiyi de belirtmektedir. Bu anlamda İnsana dair olan haklar, bir kişiye ait temel oluşturan öğelerinde dışa yansıtılmasıdır. Ancak insanın varoluşu ile yaşam için gerekli olmasa dahi artık kişi için vazgeçilmez olarak görülen tüm koşulları kapsayan haklar insan haklarını oluşturmaktadır. İnsan hakları, kişinin insan olması vasfı ile sahip olduğu ve vazgeçilmesi de mümkün olmayan insan olmanın gerektirdiği onuru taşıma amacıyla doğuştan sahip olunması gereken haklardır.

Bu açıdan bakıldığında, mülkiyet hakkı insan haklarının temelinde yatan ve diğer hakların devletlerce kabulünde ve hatta insanların gelişimine temel hazırlayan yaşan alanın sınırlarını ifade eden ilk haktır. Mülkiyet hakkına ilişkin olarak getirilen eleştirilere karşın belirtmek gerekir ise özel mülkiyet, kişinin özüne ilişkin olan içsel anlamda taşıdığı sahiplenme duygusuna dair bir haktır. Ancak eşitlikle çelişmekte ise de özsel olduğu ifade edilmektedir. İnsan hakları bugün gelişmekte ve yeni nesil haklar eklenmektedir. Bu haklara “üçüncü kuşak“ insan hakları denilmekte olup söz konusu haklar ise kişinin kendi durumunu özgürce belirleme hakkı, gelişim hakkı, barış hakkı, bunları kapsayan genel anlamda mutluluk hakkı ya da bir diğer ifade ile “insan olarak var olmak hakkı” olarak ifade edilmektedir. Söz konusu hakların amacı

146 Mor, a.g.e. s. 500-503, (Çevrimiçi) http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_2_16.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2016, s. 523-541.

aslında kişinin toplum alanında kendi sınırlarını bilmesi ve hem diğer kişilere hem de devlete karşı bu hakların korunması olarak tanımlanmalıdır¹⁴⁷.

İnsan haklarının kapsamı zaman içerisinde toplumların gelişimi doğrultusunda gelişme gösterdiğinden tanımlama konusunda görüş birliği oluşmamış olmakla birlikte aslında bunlar çoğunlukla insanların özgürlüğünü koruyan haklardır. Bazen ise doğrudan olmasa da dolaylı olarak insan hakları kişinin özgürlük alanını korumaktadır. İnsan hakların çoğu bir insanın, insan olması nedeniyle temel olarak varoluşunun gerçekliğinden doğan özgürlük anlayışından gelmektedir. İnsan Hak ve Özgürlükleri denilmesinin bir nedeni de bu olup temel insan haklarında çekirdekte yer alan unsur “seçebilme özgürlüğün” den gelmektedir. Bir insanın özgür olması ise kişinin yaşarken doğasında olanı gerçekleştirmesi için tercihte bulunma olanağının olmasından çıkmaktadır. Kişinin seçim yapması, düşünme yetisinin insana kazandırdığı ve insanı insan yapan temel özelliktir. Bu kapsamda insan hakları, özgürlükten kaynaklandığından söz konusu hakların özünü özgürlük kavramı oluşturmaktadır. Bunu devlet teorisi karşısında değerlendirdiğimizde özgürlük, bir kişinin yaşamını kendisinin belirlediği seçimlere göre kurması çabasında başka kişi ve özellikle de siyasi otoriteye keyfi bir şekilde engellenememesi anlamına gelmektedir. Bugün özgürlük sınırsız olmayıp insan hak ve özgürlükleri sınırları önceden belirlenmiş bir alanda yaşamayı ifade etmektedir. Aslında Özgürlük, genel anlamıyla aslında kişinin yaşamının, eylem ve olanaklarının kısıtlanmamasını ifade etmektedir. Genel anlamıyla özgürlük için kişinin ahlaki olarak özerkliği kapsamına müdahale edilmemesi, bir başka ifade ile eylemlerinin bizzat kendine ait seçimlere dayanmasını anlatmaktadır. Ayrıca özgürlük, kişinin kullanılabilmesinde başkasının hareketsiz kalması yeterli bulunan, bu anlamda başka birinin herhangi bir edimde bulunması gerekmeyen, bir insanın kişisel olarak davranışlarını bizzat seçebildiği, yaşam çizgisini belirleyebilme yetkisidir.

Bu açıdan bakıldığında ise hak ve özgürlük, tek bir hukuki gerçekliğin iki yönünü göstermektedir. Özgürlük aslında temel insan hakkı olup bir hak ancak özgür bir alanda kullanılabilir. Bu anlamda hak, hürriyetin temelini teşkil etmekte ve

¹⁴⁷Cemile ARIKOĞLU, *Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları Politikası / Türkiye Örneği Üzerine İnceleme*, (Çevrimiçi) <http://193.255.140.18/Tez/032022/METIN.pdf>, Erişim Tarihi: 01.01.2018.

konusunu oluşturmaktadır. Bu anlamda özgürlük ise hakkın gerçekleşmesinin temel alanı yani aracıdır. Özgürlük kapsam olarak daha geniş ve soyut olup hak ise özgürlüğün somutlaştırılmış halini nitelendirmektedir. Bu bakımdan haklar, doğrudan doğruya veya dolaylı bir şekilde özgürlüklere bağlı olmakla özgürlük hakların tümünün ortak kökeninde yer almaktadır. Kişilerin sahip oldukları haklar geçmişteki anlayışa göre devlet tarafından tanınan imtiyazlardı. Ancak bugün yazılı hukuk belgeleri ile güvence altına alınmadan bahsedilmektedir. Güvence altına alma kavramı ise zaten insanların doğuştan sahip olduğu hakların devlete karşı korunmasını ifade etmektedir. Kişiler doğuştan insan haklarına sahip iseler bu hakların varlığının devlet tarafından tanınması ya da kabul edilmesi bir ihdas etme değil sadece kullanım koşullarının belirlenmesi ve güvence altına alınmasıdır. Bu anlamda haklar, kanunlarla kişilerin özgürlüklerini korumak için insanlara tanınmış olan yetkiler olarak tanımlanmaktadır. Her özgürlük kişi için bir haktır. Ancak her hak aynı zamanda bir özgürlük değildir.

Özgürlüğe ilişkin olarak iki temel düşünce bulunmaktadır. İlk olarak bir görüşe göre özgürlük pozitif bir değer olup özgürlük, kısıtlanmamış, engellenmemiş olmak veya müdahale edilmemesi anlamına gelmemektedir. Bu görüşe göre özgürlük, kişinin bir şeyi yapabilme gücü olarak ifade edilmektedir. Bir kişinin dışardan engellenmeksizin hareket edebilmesi aslında onun özgürlüğünün bir göstergesi değildir. Kişinin aynı zamanda her istediğini yapabilmeye güç ya da kapasite olarak da sahip olması gerekmektedir. Bu görüş aslında gücü özgürlükle bağdaştırmakta ve köken olarak özgürlüğün yapabilme gücünden geldiğini belirtmektedirler. Bu düşünce ile varılan sonuç ise toplumsal ve siyasi açıdan bakıldığında kişilerin seçeneklerinin olmasını istediklerini yapabilmek için, uygun olan imkânlarla sahip olabilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakılması sonuç olarak devlete pozitif yükümlülükler getirmektedir. Devletin bu tarz bir anlayışa sahip olması ise müdahaleci bir siyasal görüşe yol açabilmektedir. Aynı şekilde özgürlüğü güç olarak kabul etmek yanında yeteneğin özgürlük olduğunu söylemek bu iki kavramı birbirine karıştırmaya yol açmaktadır. Aslında yapabilme gücüne sahip olmak aynı zamanda bir şeyi yapmak için özgürlüğü de sahip olunduğunu gösterse de bir şeyi sırf yapmak için güçlü olmak, o şeyin yapılması için gereken özgürlüğe

sahip olduğumuz anlamına gelmemektedir. Yine yapma güç veya yeteneğine kişinin sahip olmaması da o şeyi yapma bağlamında özgür olmadığını da göstermemektedir. Özgürlük kelime anlamı olarak bir şeyi yapmak için önümüzde engellerin bulunmadığına işaret etmek için de kullanılmaktadır.

Negatif anlamda özgürlük anlayışı ise “gerçekçi özgürlük“ anlayışına sahip olanlarca kabul görmemektedir. Negatif özgürlük anlayışında, özgürlük karşısındaki tüm engellerin yalnızca dıştan gelmeyebileceğini, aynı zamanda da özgürlükle ilgili içten kaynaklanan engellerin (bilinçsizlik, yanlış bilinç gibi) bulunduğu açıklanmaktadır. Bu nedenle de, özgürlük dışardan gelen engellemeleri yanı sıra iç engellerin de olmadığı anlamına gelmelidir. Yoksa bir kişinin eylemi sonuca ulaşma konusunda başarılı olamayacak ya da gerçekten de kendisinin seçimi sonucunda gerçekleşmiş olamayacaktır. Başka bir deyişle, kişinin eylemleri “rasyonel“ olmayan güdülerden kaynaklanan kişi aslında özgür de değildir¹⁴⁸. Yani bu anlayışa göre özgürlük ise aklın yönetiminde olan ve kişinin ise kendini disiplin altına alması olarak da kabul edilmektedir.

Kişilerin korunma içgüdüleri sonucunda doğan iktidar ihtiyacı ile özgür olmak için gerekli özerk bir yaşam alanı ihtiyacı karşılıklı olarak bir insanın doğasından kaynaklanan yani doğuştan var olan bir ikilemdir. Bu ikili sürekli olarak “antagonizma” içerisinde ilerlemekte olan bir politikanın bileşenlerinden oluşmaktadır. Siyasi iktidar ile insan haklarının gelişiminin seyri, kişilerin ve onlardan oluşan toplumun itaat etmesi ve özgürlüğe doğru kurtuluşu arasında gidip gelmesinden ibarettir. Toplumun düzen ihtiyacından kaynaklanan iktidar gücüne duyulan ihtiyaç ile özgürlük gereksinimi arasında oluşan bu antagonizma, toplumlara, toplumların determinizm ve değişimlere, törelere ve inançlarına istikrarına, kurumlarına ve otoriteye duyarlılığına göre değişim göstermektedir. Bu nedenle politik olarak kişilerin, iktidar ile olan ilişkisi olumsal olup bir durum oluşturmakta olan verilerin tümüne bağımlı bulunmaktadır. Bu anlamda politika anlamında bir ilişkiyi belirleyen insan hakları, bir model, şema ve politik toplumların tamamı için ortak olan mıdır? Ancak tüm toplumlara uygulanabilecek olan bir ideal midir? İnsan hakları sorusuna yanıt olarak verileri bir durumdan doğduğu gerekçesi

¹⁴⁸Akçay, *Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem*, s. 18.

ile aşırı Katolik ve nüfusu düşük olan İrlanda toplumu ile iki çocuktan fazlasının yasak olduğu, aynı zamanda ana baba için bir ceza sebebi olduğu Hindistan arasında ise yaşama hakkına dair ortak bir nokta olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin nüfusu giderek yaşlanmaktadır¹⁴⁹.

Bu nedenle sadece toplumsal somut verilerin tümünü göz önüne alan ve bütün idealize düşüncelerden sıyrılan bir bakış açısıyla insan haklarının gerçekliği kavranmalıdır. Ancak bu şekilde insan haklarının geliştirilmesi savı gerçekçi olarak bir sonuç bulabilecektir. Günümüze kadar gelinen süreç yüzyıllarca devam etmiş ve insanlık, dogmatik öğelerden kaynaklanan bir hırsla, tam aksine bir tutumla davranma suretiyle insanlığın hikâyesini bir trajediye dönüştürmüştür. Bu hikâyede şiddet öğeleri de gitgide bu nedenle artmıştır. Bugün İnsan haklarına ilişkin sorun dünya üzerinde geniş bir coğrafya üzerinde durmaktadır. Hatta İnsan Hakları alanında son derece gelişmiş olan Avrupa Birliği ülkeleri dahi salt kendi vatandaşlarının insan haklarına saygılı bir tutum izlemektedir. Hatta bazı ülkeler vatandaşları arasında sonradan vatandaşlığı kazananlar konusunda ayrımcılık dahi yapabilmektedirler. Bu nedenle medeniyet dediğin hala tek dişi kalmış canavar olarak devam etmektedir. İnsan haklarının tam olarak gerçekleşmeyişinin nedeni ise gönüllü olarak itaat etmeyi seven bir insanoğlunun özlenen kurtuluşu, hala kölelik zihniyeti içerisinde olan insanın bezginliği ile başkaldıran insanlar arasında yaşanan çatışmalar devam etmektedir. Aslında felsefi olarak çağdaşlaşmış modern dünyada tüm insanların çeşitliliği, insan hakları sorunun özünü değiştirmekte ve boyutlarının çoğalmasına neden olarak karmaşık bir hal almasına neden olmaktadır. Bu durum sorunsalı daha da zorlaştırmakta ve olası çözümlerin ertelemesine neden olduğu gibi sorunu belirsizleştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında insan hakları salt özgürlük olarak anlaşılmamalı aynı zamanda insan olan herkesi için geçerli olan “Özgürlük Hakkı'nın eşitliği ilkesi herkese her durumda uygulanmalıdır¹⁵⁰.

¹⁴⁹Burcu Gökçe Yılmaz Akın, “Yaşlanan Avrupa Birliği”, Akçay, Kahraman, Baykal, a.g.e s.174.

¹⁵⁰Veysel Bozkurt, “Değişen Paradigma, Çatışan Uygarlıklar ve Bölgesel Bütünleşme”, Turgay Uzun, Serap Özen, **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 34.

2.1.2.1.1. İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Alana Geçişi

İHEB'nin birinci maddesi; "Bütün insanlar özgür, onurlu ve eşit haklarla doğarlar." ifadesi insanların, insanlık tarihi sürecinde insan olmalarından kaynaklanan özelliği nedeni ile doğan temel hakların kazanılması ve koruması için yapılmış olan mücadelelerin temel dayanağıdır. Bazı kavramlar toplumdaki farklı anlamlarda kullanılmış olup Demokrasi, insan hakları ve hatta özgürlük kavramları da zamana ve topluma göre farklı şekillerde algılanabilmiştir. İnsanlar var oldukları sürece toplum yaşamı içerisinde özgürlüklerinin alanlarını genişletmek için sürekli bir mücadelede bulunmuş ve bunun bir sonucu olarak da insan haklarının tanımlaması zaman içerisinde gittikçe gelişmiştir. Bugün insan hakları artık zamana ve toplumlara göre yapılan ulusal tanımlamaların üstünde genel ve evrensel bir tanımlamaya kavuşmuştur. Bu anlamda bakıldığında demokrasi, zaman içerisinde bir oluşum ve gelişim süreci geçirmiş olup buna paralel olarak insan hakları kavramı da aynı tarihsel süreç içinde gelişim göstermiştir.

Antik Çağ'dan itibaren toplumların kendilerine özgü bir yapıya sahip olmaları ve farklı değer yargılarını taşımaları insan haklarının temel ilkelerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Antik Çağ aslında orta çağdan gelişmiş bir anlayışa sahip olup siyasi iktidarın sınırlandırılması öğretisinin ilk izlerinin rastlandığı ve hatta insan hakları kavramını dahi gündeme getiren Çin ve tabii bugünkü medeniyetleri etkileyen vatandaşların kanunlar önünde eşit olduğu karinesidir. Sonrasında bunu geliştiren ve yazılı hukuk sistemi ile bugüne aktaran Roma demokrasi ve insan haklarının gelişiminde büyük rol oynamış olup yine insanlık tarihi boyunca belli başlı medeniyetlerde bu gelişime katkı sağlamışlardır. Bu anlamda ilk kez "hukuk devleti" ve "hukukun üstünlüğü" kavramlarını temel alan Solon Devleti M.Ö. 6.yy.'da hüküm sürmüştür. Bu devlet doğal hukuk ilkesinden hareketle soy ve cinsiyet ayrımcılığı olmadan tüm insanların eşitliğini savunmuş olan Zenon (M.Ö.336-270) gibi düşünörlere sahipse de "grekoromen" bir anlayış ile yabancıların, kadınların ve köleler ayrımını getirerek, vatandaşlara tanınmış olan haklardan bu kişilerin yararlanamadığı elitist bir toplum olmaktan daha ileriye gidememiştir.

İnsan haklarının gelişiminde yaşanan tarihi süreç savaşız olmayıp aksine büyük mücadele, özveri ve savaşlarla dolu olan bir tarihi süreçtir. İnsan, geçmişten bugüne iktidar karşısında köle, işçi, kadın, çocuk, düşünür veya aydın olarak haklarının mücadelesini vermek zorunda kalmıştır. İnsan haklarının kazanılmasında oldukça zorlu, çetin bir mücadele ile bedeli ödenmiş olan bir özveri ile yaşanmış çok uzun bir tarihi gelişim süreci yatmaktadır. Artık gerilerde kalmış olmakla birlikte kölelik aslından insan haklarının bugün kabul edilmesinde neredeyse ilk çıkış mücadelesidir. Köleliğe karşı ilk ayaklanma, Romalı bir sarışın kölece örgütlenmiş olup “Spartaküs Köle Ayaklanması” olarak tarihte geçmiştir. Bu köle ayaklanması ise 6000 Romalı kölenin öldürülmesiyle kanlı bir şekilde sonuçlanmıştır. Başkaldıran 6000 Romalı köle, tarihi Roma’nın giriş caddesinin iki kenarına dikilen direklerde çarmıha gerilerek öldürülmeleriyle sonuçlanmıştır.¹⁵¹ Köle ayaklanmaları aslında insanların bilinçle oluşturdukları akıllarından çıkmamıştır. Zira insanlık bilinç altında eşitliğe kodlanmıştır. Kölelik o gün için toplumsal bazda normal kabul edilse de köleler bilinçaltında aslında eşit olduklarını biliyorlardı. Bütün siyasal düşünceler, dinler kurumsal olarak o günün toplumunda geçerli kabul edilen köleliğin kaldırılması ilk bu isyanlarla akla gelmiştir. Ancak o dönemde bunun söyleme dönüşmesi için erken olup isyanlar köleliği kaldırılmasının ilk ipuçlarıdır. İnsan hakları, ilkel toplumlardan bugüne kadar uzanmış olan binlerce, on binlerce hatta bazı tarihçilere göre milyonlarca yıl öncesinden başlamış olan insanlık tarihinde insan haklarının bugün ulaştığı seviye göz önüne alındığında zamansal olarak katledilmiş bulunan seviyenin önemi ortaya çıkacaktır.

Tarihsel olarak ilk uygar toplum kabul edilen Mezopotamya bölgesinde yaşamış olan Hammurabi Kanunlarına göre; “Bir Tanrı’ya ya da tapınağa yahut saraya yani yöneticiye, soylulara ait bir şeyi çalan, otuz katını; halktan birinin bir şeyini çalan on katını öder.” Kuralı eşitsizliği ifade etmekteydi. Aynı şekilde “eğer bir soylu, halktan birinin gözünü çıkarırsa, soylunun gözü çıkarılmaz, soylu zarara uğrayan bu kişiye 1 gümüş Mina ödeyerek sorumluluktan kurtulur.” Ancak tersine bir durum söz konusu olduğunda soylunun, o kimsenin gözünü çıkarma hakkı

¹⁵¹ Turgay Saydam, “Roma Cumhuriyetinde Kölelik: Spartaküs Örneği”, (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/449033>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

bulunmaktaydı. Bu da eşitlik anlayışının olmadığı kişileri köleler ve soylular olarak kategorize ettiklerini göstermekteydi. Aynı şekilde Hititlere ait yasalarda kısas yerini artık dört köle ile tazminat ödenmesi şeklinde bir yaptırıma bırakmıştır. Ancak eşitlik burada bozularak öldürülen bir kadınsa, zarar görene verilecek olan köle sayısı iki olarak belirlenmiştir.

Bu anlamda cinsiyet yönünden eşitlik kavramı farklı bir şekilde algılanmış, özgürlük ve eşitlik zaman içerisinde başkalaşmış ve değişim göstererek bugün ki gerçek anlamına kavuşmuştur. Eski Yunan'ın büyük düşünürlerinden olan Eflatun (Platon) ve Aristo, insan hakları literatürü açısından, insanı insan olarak değerli görmeyen iki filozof olarak anılmaktadır. Bu düşünürlere göre devletin karşısında kişilerin istemde bulunabilecekleri herhangi bir hakkı bulunmamaktadır.

Yüzyıllar sonra insan haklarının öncelikle devlete karşı ileri sürülmesi kabul edilmiş ve devlet karşısında bireyin korunmasını ifade eden insan olmak nedeniyle insana özgü kabul edilen bu haklar bir öğreti olarak 17. ve 18. yüzyıllarda doğmuş ve gelişim göstermiştir. Eski Yunan'da ise insan hakkı kavramı anlamında bir fikir dahi söz konusu değildir. Platon'un idealize ettiği devlet anlayışı, devlet karşısında kişilere herhangi bir serbesti tanımayan ve kişi tamamen çevreleyen bir iktidar gücüdür. Bu devlet anlayışında iktidarın dayandığı "Monolitik" bir yapıdaki devlettir. Aristo ise insanı toplum içerisinde yaşayan bir hayvan olarak tanımlamakla felsefesinde Platon'a göre biraz daha insancıl bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak Aristo da henüz o dönemde insan onuruna değer verme kavramından uzaktır.¹⁵² Kendi toplumda geçerli olan eşitlikten uzak anlayışı ve düzeni Aristo da herkes gibi kanıksamakta ve bunu doğal bir durum olarak kavrayarak, kabul etmektedir. Aristo, Politika isimli eserinde, köleliğin meşru olduğunu tanımaktadır. Kadın, erkeğe tabi olmakla doğal olarak aşağılık bir varlıktır. Bu gibi eşitliğe aykırı unsurlar Aristo için içinde yaşadığı toplumun doğal tabiatı gereğidir.

İnsan hakları açısından insanlık Ortaçağ'daki karanlık dönemde Hristiyanlık ve feodal düzenin toplum düzeni içerisinde gelişim şansı yakalayamamıştır. Aslında ilk zamanlarında Hristiyanlık insana değer veren bir anlayış getirmiş ve herkesi insan

¹⁵² Taşkiner Ketenci, "Aristoteles ve Augustinus'un İnsan Anlayışları Üzerine", (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/149816>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

olma sıfatı nedeniyle erdemli ve eşit kabul etmiştir. Ancak zamanla siyasi iktidar ile din temsil eden Kilise birbirinden ayrılarak bu insancıl yaklaşım yitirilmiştir. Daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu döneminde Sezarlık ve Patriklik birleştirilmiş ve Hristiyanlık artık imparatorların koruması altında iken tam aksine bir şekilde despot bir hal almıştır.

Feodalitenin egemenliğindeki toplumlarda düzen, İmparatorlukların dağılması sonrasında bölgesel olan egemen güç artık merkezi otorite karşısında güçsüzleşerek giderek parçalanmıştır. Ancak bu dönemde feodal beylere yine de ayrıcalıklar ve belirli haklar tanınmıştır. Bu süreçte yaşanan feodal yapının getirdiği üretim sistemi, insan haklarına aykırı bir düzenden doğmakta ve hakların gelişimi için elverişli olmayan bir ortam bulunmaktaydı.¹⁵³ Feodal beylere bağlı bulunan serfler, ancak beylerin izni ile evlenebilmekte veya topraktan ayrılabilmekteydi. Ortaçağda yaşamış bulunan düşünür Akino'lu Thomas'a göre zalim ve keyfi bir iktidarın önlenmesi gerekmektedir. Düşünüre göre hükümdarın insanlarla birlikte ilahi yargıya bağlı olduğundan Tanrı'nın iradesinin de bu yönde olduğunu savunmaktaydı. Ancak Akino'lu Thomas bir özgürlük savaşçısı olmayıp köleliği yararlı, meşru görmüş ve bu doğrultuda da vicdan özgürlüğünü kabul etmemiştir. Ayrıca din konusunda dine fesat karıştıranların aforoz edilmesini yeterli görmemekte, ölüm cezasına çaptırılması gerektiğini savunmaktadır. Ortaçağ bu ve benzeri fikirler altında son derece karanlık bir dönem olmakla insan haklarının gelişme göstermediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak ortaçağın getirdiği çok acımasız zulümlerle insan haklarının ortaya çıkmasına sebep olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu dönemde insan hakları alanında bir gelişme olmadıysa da bu dönemde yaşananlar ortaçağın karanlığının aydınlatılması için yaşananlara ve düşüncelere zemin hazırlamıştır. Ortaçağ insan haklarının doğumunun belki de varlık nedenidir.

Ancak yine de insan hakları ve eşitlik kavramlarının bugünkü anlamıyla gündeme geldiği yıllar çok sonraları olmuştur. Kısacası her insanın birey olması nedeniyle doğuştan sahip olunan hakların yasal sistemin olmazsa olmazı olarak kabul

¹⁵³ Pınar Ülgen, "Orta Çağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", (Çevrimiçi), <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423909249.pdf>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

edilmeye başlandığı dönemlerde yani ancak 17. ve 18. yüzyıllar arasında gerçekleşmiştir. Bugün anladığımız anlamda modern demokrasi fikrinin temelleri o dönemde atılmış olup bu andan itibaren artık devletin kayıtsız şartsız egemenliğine dayanan anlayış, yerini gitgide devletin geri planda kaldığı bireyin öncelikli olduğu ve devletin kişilerin haklarını korumak ve güvence altına almak yükümlülüklerinin vurgulandığı daha insani bir anlayışına dönüşmüştür. Toplum sözleşmesi faraziyesine dayanan temel hakların insan olmanın bir sonucu olarak var olduğu anlayışı önce İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Daha sonraları Fransa ve yeni kıtaların keşfi ile de ABD’de ortaya çıkarak birbirlerini de etkilemiş ve giderek gelişme gösteren devrimci akımlar sonucunda temel ortak nokta olarak artık “halk egemenliği” yani demokrasi yönetim şekli olarak kabul edilmiştir.

Özgürlükçü düşünceye geçiş Ortaçağ’dan sonra, Rönesans ve Reform hareketleri ile tarihi olarak yeniden kendini göstermiş ve reform sonucunda da kilisenin devletler üzerindeki etkileri de giderek yok olmuştur. Bu çağda göz önünde bulundurulması gereken önemli başka bir gelişme de ekonomik ve sosyal alanda yapılan “Sanayi Devrimi”dir. Feodal siyasal ve ekonomik düzenin gelişmeye kapalı yapısından kurtulan Avrupa’nın yaşadığı en önemli değişim “Sanayi Devrimi” ile olmuştur.¹⁵⁴ Feodal düzenin ekonomik sömürü düzeni buharlı makinenin icadı ile artık sanayi devrimini getirmiş ve üretim ilişkileri de bu değişimle yeni oluşan toplumsal sınıfların dönüşmesini ve ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi ile serfler yerini işçi sınıfına bırakırken asiller karşısında burjuva sınıfı denilen asil olmayan yeni bir sınıf da ortaya çıkmış toplumsal anlamda bu nedenle çok köklü değişiklikler oluşmuştur. Sanayi devrimi ile oluşan işçi sınıfı ve burjuva sınıfı feodal düzende monark ve asiller üzerinde bir baskı unsuru oluşturmuştur. Bu baskılar sonucunda da artık insan hakları alanında gelişim başlamış ve eşitlik anlamında ve doğuştan sahip olunan insan onuru kavramlarına ulaşılması anlamında bir başka noktaya sıçrama böylelikle gerçekleşmiştir. Doğal hukuk akımı denilen bu insan hakları öğretisi dönemsel olarak ilk kez bu gelişim sürecinde savunulmaya başlanmıştır. Kapitalizm de bu dönemde gelişmeye başlamış olup aslında bu gelişim

¹⁵⁴ Mesut Küçükcalay, “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi”, (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/195233>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

için de fikirselsel olarak bu anlayış bir anlamda gerekli olan düşünce biçimini de sağlamıştır.

Sanayi devrimi ile özgürlük ve eşitlik kavramları artık yeni gelişen ekonomik ve sosyal anlayışa uygun olarak gelişen yeni toplumsal sınıfların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bir şekil ve içerik kazanmaya başlamıştır. Bu yeni dönem aslında artık doğal yaşamda kişilerin sahip oldukları hakları detayları ile açıklayan ve toplum sözleşmesi faraziyesini ilk dile getiren İngiliz bilim adamı John Locke'dır. İngiliz düşünürüne göre söz konusu olan doğal haklar, yaşam ve özgürlük hakları, mülkiyet hakları ve yasalara karşı koyanlara karşı cezalandırma hakkı olmak üzere 3 gruba ayırarak açıklamıştır. Ancak bu üç grup hak içerisinde, özellikle mülkiyet hakkı vurgulanmış olup mülkiyet hakkı aslında kişinin sınırları ile ilgilidir. Bugün artık mülkiyet hakkı kavramı daha geniş bir çerçevede barınma hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Barınma hakkı kişinin kendi yaşam alanını belirleme ve seçebilme hak ve özgürlüğünü ifade etmektedir. Ancak kapitalizmin doğduğu yıllarda burjuvalar, aristokrat sınıfın yerine güçlü bir sosyal sınıf olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ise mülkiyet hakkının yüceltilerek kutsal olduğu, dokunulmazlığı ve insan haklarının da bu çerçevede üretim ilişkileri sisteminin gelişmesi sonucunda düşünce boyutunda yakınlığını ve bağlılığını ortaya koymaktadır. Aslında mülkiyet hakkının doğumu, insanların yerleşik hayata geçerek topluluk halinde yaşarken toplum halinde yaşamaya başlaması ile gerçekleşmiştir. Zira insanların yerleşik hayata geçmeleri ise tarımın keşfi ile olmuştur. Tarımın keşfi sonucunda insanlar, belirli bir toprak parçasını çitle çevreleyerek burası benim demekle bugün ki anlamda mülkiyet hakkı da doğmuştur.

Ortaçağ'ın ortalarından başlayarak feodal toplum düzeni içerisinde, insan haklarıyla ilgili olan ilk yazılı belgeler İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Tarihi olarak bir dönüm noktası olan Anayasal düzene geçişi simgeleyen ve insan haklarının gelişiminde temeldeki ana yapı taşlarından birisi olan 1215 yılında kabul edilen Magna Charta, aslında krala karşı toprak sahibi olan soylular yanında kilisenin de

yararını korumayı amaçlayan haklardan oluşmaktadır. Bu belgede henüz genel anlamdaki insan hakları ve eşitlik kavramları yer almamaktadır.¹⁵⁵

1628 Haklar Dilekçesi ile Magna Charta' bildirgesinden çok daha detaylı olarak haklar tanımlanmış olup 63 maddeden oluşmaktadır. Bu sözleşmeye göre, kanunla belirlenmiş bir yasaklama olmaksızın özgür bir kişinin tutuklanamayacağı, sürgüne gönderilemeyeceği ve kötü muameleye maruz bırakılmayacağı kabul edilmektedir. Daha sonra ise İngiltere' de "herkesin bağımsız mahkemelerde önünde yargılanma hakkına sahip olduğu temeline dayanmakta olan "Habeas Corpus" ilkesi 1679 yılında kabul edilmiştir. Yine İngiliz vatandaşlarının temel haklarının güvence altına alındığı ve parlamentonun tüm bu hakların koruyucusu olarak monark karşısında kuvvetlendiren "Bill of Rights" Temel Haklar Bildirgesi, 1689 yılında kabul edilmiştir. Tüm bu belgelerle, kişilerin bireyselleşmesi ve artık birey olan vatandaşların yasalar önündeki eşitliği ve temel özgürlüklerini tanımlanması gerçekleşmiştir. Ayrıca bunlarında ötesinde insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlayacak olan denetleme mekanizmaları da bu belgelerle geliştirilmiştir.

İnsan haklarının çıkışının düşünce temelinde devletin otoritesinin sınırlandırılması anlayışı yatmaktadır. Bu amaçla ortaya atılan doğal hukuk teorisinin temelinde toplum sözleşmesi öğretileri yer almaktadır. Söz konusu görüşün en önemli temsilcileri olan Hobbes, Locke ve Rousseau'nun, görüşleri zamana ve yere göre uygulamalarda farklılıklar içermektedir. Buna karşın de ortak noktaları, devletin gücün ve alanının kanunlarla belirlenerek sınırlanması yanında yine kişilerin hak ve özgürlüklerinin kanunlarla güvence altına alınmasıdır. Hobbes, Locke ve Rousseau tarafından belirlenen güçler ayrılığı teorisi daha sonra modern demokratik yapının temelleri atan Montesquieu ve birçok düşünür, 18. yüzyılda, insan haklarının temellerini oluşturmuş ve bu alanda yapılan siyasi deklarasyonların da kaynağını oluşturmuştur. Ancak aslında Avrupa'da ortaya çıkmış bulunan bu düşünce akımları gelişimini göstermekle birlikte uygulamaların başlangıç noktası Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. 1776 tarihinde kabul edilen "Virginia İnsan Hakları Bildirisi" ve

155Ersan İlal , "Magna Carta", (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/96147>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

1778 yılındaki “Bağımsızlık Bildirisi” ile “bütün insanların eşit ve devredilemez haklarla yaratıldığını, yaşama hakkı, özgürlük hakkı ve mutluluğu arama hakkı” şeklinde temellendirilen hakların vazgeçilemez olması hüküm altına alınmıştır¹⁵⁶.

Asıl gelişim ise 1789 Fransız İhtilali ile gerçekleşmiş olup insan haklarının temel prensipleri ve korunması için gereken yöntemi ortaya koymuş olan “Amerikan Bağımsızlık Bildirisi” nin de ötesine geçilerek, insan haklarının evrensel ve dokunulmaz olduğu vurgulanmıştır. Bu tarihten sonra ise artık Fransa’da Cumhuriyet rejimi ile yeni bir siyasi düzen kurulmuş ve demokrasi kendisine en uygun rejimi Cumhuriyetle bulmuştur. Bu amaç için tüm siyasi gruplaşmaların gerçekleşmesine izin verildiği vurgulanmış olan Fransız “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” nde ileri bir seviyeye geçilerek bireylerin özgürlüğün sınırları, başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermeme ve yasalara aykırı olmayan her tür davranışta bulunabilme serbestisi olarak çizilmiştir.” Söz konusu belirleme aslında aynı zamanda hakkında tanımıdır. Kanunlar ise genel iradenin bir ifadesi olarak tanımlanmış olup bu sınırlamanın amacının ise sadece topluma zarar verecek davranışları yasaklamak olarak belirlenmiştir. Ancak “kanunla yasaklanan eylemleri gerçekleştirenlerin yani kanunlara uymayanların cezalandırabileceği yanında çok önemli bir ceza hukuku ilkesi olan suçu ispatlanana kadar herkesin masum olduğu” kabul edilmiştir. Ayrıca “bütün vatandaşların kanun önünde eşit olduğu ve şahsen ya da temsilcileri aracılığı ile yasaların oluşturulmasına katkıda bulunabileceği” ifadeleri dahi o dönemde Fransız İnsan Hakları ve Vatandaşlar Bildirisi’nde yer almıştır. Tüm bunlara ek olarak yukarıda bahsedilen doğuştan sahip olunan haklara siyasi hakların da dâhil olduğu ilk defa bu bildirmede dile getirilmiştir.

Aslında Fransız “İnsan Hakları ve Vatandaşlık Bildirisi” bugün ki özü yakalamıştır. Söz konusu ilke en temel anlamıyla ele alınmıştır. Buna göre; “toplumsal düzeni bozucu gösterilerden kaçınmak ve bu hakları kötüye kullanmamak kaydıyla herkesin fikir, inanç ve ifade özgürlüğünden yararlanabileceği, vatandaşların düşüncelerini özgürce söyle ve yazıyla ifade etme ve yayınlama hakkına sahip olduğu” o dönemde kabul edilerek, bugüne büyük bir katkı

¹⁵⁶ Ethem Çalık, “İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi Ve Siyasi Ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi”, (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/369317>, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

sağlanmıştır. Bu bildirge daha sonra ki yüzyılda Avrupa ülkelerinde yapılan tüm anayasaların temel olarak dayanağını oluşturmuştur. Söz konusu dönemde Fransız İhtilalinin arkasında 1830’lu yıllara varıncaya kadar, yapılan tüm Anayasalarda Fransız İnsan Hakları Bildirisi’nin etkisi görülmüş ve 70 kadar Anayasa bu şekilde ilan edilmiştir.

İnsan Hakları bu şekilde gelişim göstermesine rağmen, kölelik çok daha sonra yasaklanabilmiştir. Fransız sömürgelerinde kölelik ancak 1848’de yasaklanabilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 1865’ de kölelik kaldırılmıştır. Buna karşın kölelerin oy kullanma hakkını kazanması ise ancak 1870’de kabul edilmiştir. İnsan hakları alanında yaşanan bu temel dönüşüm, II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan 1945 tarihli bir Antlaşmayla kurulmuştur. Böylelikle insan hakları, ilk defa uluslararası hukuk alanında bir sözleşme ile kabul görmüştür. Yalnız bu antlaşmada insan haklarından bahsedilmiş olsa da insan haklarının neler olduğu belirtilmemiştir¹⁵⁷.

2.1.2.1.2. İnsan Hakkı ve Eşitlik

İnsan, insan olması hasebiyle yekdiğeri ile ahlaki olarak eşit olup doğuştan eşit olmak bugün artık evrensel bir değer halini almıştır. Bu ilkeye göre, “her birey insan olma sıfatı ile diğer insanlarla eşit değerdedir. İnsan olmak, bireylerin birbirlerinden farklı olarak tek tek sahip oldukları özellik ve yeteneklerden, olumlu ya da olumsuz fırsatlardan bağımsız bir şekilde herkes için vardır. Bunun sonucunda ise herkese insan olma sıfatı nedeniyle eşit muamele edilmesi ve eşit saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bu anlamdaki “eşit saygı ilkesi” esas olarak en temeldeki özgürlük anlayışı yönünden geçerlidir. Bu açıdan özgürlük ise kısaca herkesin en temel hakkıdır. Bu nedenle ne siyasi otorite ne de herhangi bir kimse diğerini keyfi bir şekilde özgürlüğünden yoksun bırakamaz. “Keyfi olarak” ibaresi burada, bir kişinin özgürlüğünün başkasının özgürlüğünü tanımamanın gerekçesi olamayacağı anlamında kullanıldığı ifade edilmekte ise de burada kanunlarla tanımlanan hukuka uygunluk nedenlerine atıf yapıldığı da düşünülebilir. Meşru müdafaa hali böyle olup bir kişinin bu gereğe aykırı davranması, onun o somut

¹⁵⁷ Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 44-45, Oğuşgil, a.g.e., s. 13.

durumda özgürlük kullanımının engellenmesini meşru hale getirmektedir. Kaldı ki kişilerin insan olmakla eşit olmaları, onların maddi-fiziki donanımları bakımından eleştirmek için genel olarak zora başvurulmasını ifade etmeyip tam tersine herkesin “insan onuru” na eşit bir şekilde saygı gösterilmesini gerektirmektedir.

Bu nedenle kişilerin diğerlerine göre özel olan birtakım yeteneklerinin olması, onlara herkesten ayrıcalıklı olarak muamele edilmesini meşru hale getiremez. Özgürlük ve insan onuru bakımından mağduriyetlerin giderilmesi ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmış ve sonuç olarak 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, kabul edilerek son halini almıştır. Bu bildirge ile ilk kez bu düzeyde bir belge ile insan haklarının listesi yayımlanarak evrensel düzeyde ilk kez ortaya konmuştur. Bu bildirge ile insan hakları artık yine ilk kez hukuki olarak bağlayıcı olan bir sözleşmeye kavuşmuştur. Bu uzun süreç de insan hakları alanında yapılan tüm çalışmalar çok uzun bir süre sonra artık nihayet somut sonuçlar vermiştir.

İnsan haklarının tarihsel gelişimi Birleşmiş Milletler’ in kurulmasıyla başlatılmamalıdır. Yaşanan iki Dünya savaşının arasındaki süreçte, insan hakları konusunda, kavram olarak insan haklarından ve kurumlarından söz etmese dahi atılmış olan çok önemli bir adım bulunmaktadır. “Milletler Cemiyeti”, yaşanan dünya savaşı sonrasında dünya barışının korunabilmesi amacıyla “Versay Barış Antlaşması” ile kurulmuştur. Ayrıca “Versay Barış Antlaşması” nın ekinde yer alan bir 13. bölümde Çalışma ve sosyal politika alanında, uluslararası kurallar getirmesi öngörülen, “Uluslararası Çalışma Örgütü” (ILO) 1919 yılında kurulmuştur. Bu örgütün kurulması son derece önemli olup sosyal haklar alanında uluslararası bir boyut kazanılan bir başlangıç noktasıdır. ILO sonraları sosyal haklar yönünden belirlenen kurallara uyulmasının da sağlanması için koruma ve denetim mekanizmaları öngörmüştür. Bu anlamda Milletler Cemiyeti’nin kurulması yanında 13. Bölümün gereği olarak anayasal organlarla sosyal hakların uluslararası alan korunmaya alınması konusunda ILO’nun kurulması son derece önemli bir adımdır. Ancak birçok yazar insan haklarının korunmasını tarihi olarak genellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde Birleşmiş Milletlerin kurulmasından sonra, bölgesel düzeyde insan haklarının Avrupa Sözleşmesiyle kabul edilmesi ve daha sonra

uluslararası alanda Birleşmiş Milletler' in kabul ettiği sözleşmelerle başlatmaktadır. Ancak İnsan hakları alanındaki ilk uluslararası koruma ve kurumsallaşma içeriğe dâhil olmanın yanı sıra koruma mekanizmalarının kurulması ile de I. Dünya Savaşı Sonrasında kurulan ILO örgütü ile başlamıştır.

Birleşmiş Milletlerin kurulmasından sonraki gelişmeler incelendiğinde ise Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Rosswelt savaş yılları içerisinde dört özgürlük belirleyerek söz ve ifade hürriyeti, vicdan hürriyeti, yoksulluktan kurtulma hürriyeti, korkudan kurtulma hürriyeti ile ilgili bir söylev vermişti. Sonrasında 1941 yılında, "Atlantik Şartı" kabul edilerek insan haklarının açısından önemli bir aşama kaydedilmiştir. Akabinde 1947 yılında "Birleşmiş Milletler Bildirisi" adıyla insan haklarına ilişkin yeni bir belge kabul edilmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte 26.06.1945 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kurulmuştur. Böylece insan hakları, Birleşmiş Milletler Antlaşmasıyla ilk kez uluslararası hukukta genel anlamda kabul görmüştür.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen ve ilan edilen 10.12.1948 tarihli "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" nde insan hakları listesi geniş bir kapsamda yer almaktaydı. Bu bildirge ile toplumsal bazı grupların iktisadi ve sosyal alandaki istemleri de "insan hakkı" onuruyla taçlandırılmıştı. Maurice Cranston'ın belirttiği gibi, Bildiri'nin sivil ve siyasi haklara ilişkin olan yirmi maddesi, John Locke'un ve Thomas Jefferson'ın dili ile kaleme alınmıştı. Ancak iktisadi ve sosyal haklara ilişkin devamı maddelerinde çağının anlayışına uygun yeni bir dil hâkimdir. Maurice Cranston bildirge ile ilgili olarak "bu ekonomik ve sosyal haklar, ülkelerinde bireyin hürriyet ve mülkiyet hakkını kurduğunu iddia edemeyecek, fakat kendilerinin kontrolü altındaki insanların çoğu için sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri ve ücretli tatil sağladığını veya sağlamaya çalışmakta olduğunu öne sürebilecek ülkeler tarafından beyannameye ilave edilmiştir." yorumunda bulunmaktadır¹⁵⁸.

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ne, hukuki bir zeminde bağlayıcılık kazandırma çalışmalarının sonunda, 1966 tarihinde imzaya sunulan iki tane uluslararası alanda sözleşme yapılarak 1976 yılında ise yürürlüğe girmiş

¹⁵⁸Cemile ARIKOĞLU, *Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları Politikası / Türkiye Örneği Üzerine İnceleme*, (Çevrimiçi) <http://193.255.140.18/Tez/032022/METIN.pdf>, Erişim Tarihi: 01.01.2018, s. 27-45.

bulunmaktadır. Söz konusu sözleşmeler “Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” ile “İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” dir. “Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” klasik haklarla ilişkin olup ikinci sözleşme olan” “İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” ise pozitif statülü hakları için hazırlanmıştır. Ancak her iki sözleşme birlikte literatürde “İnsan Hakları Uluslararası Kanunu” olarak bilinmektedir.

Avrupa Birliği'nin karar organı olan “Avrupa Konseyi” Bölgesel ittifaklardan en önemlisi olup “insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması” ilkesini temel almaktadır. Avrupa Konseyi'nin insan haklarının korunmasında ve gelişiminde yer oldukça büyüktür. 1949 yılında kurulmuş olan Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış bulunan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nden esinlenmiş ise de daha dar kapsamlıdır. Ancak bununla birlikte, uluslararası hukuka yine de çok büyük katkısı olmuştur. Dünya'daki barış ve adaletin sağlanmasında asıl dayanak temel hak ve özgürlüklerin, gerçek anlamda demokratik bir düzende yerleşen siyasal rejime dayanması gerekmektedir. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” sahibi olan Avrupa devletleri tarafından, insan haklarının gerçekleştirilmesi amacıyla atılmış olan ilk ortak adım olmanın yanı sıra çok büyük bir ilerleme sağlamıştır.

Yine Avrupa Konseyi'ne üye olan ülkelerce insan haklarına ilişkin olarak bölgesel seviyede yapılan başka bir önemli anlaşma ise Avrupa Sosyal Şartı olup 1961'de imzalanarak 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Sosyal Şartı ile Kıta Avrupası'nda ülkeler iktisadi ve sosyal hakların güvence altına alınmasını hedeflemişlerdir. 1988 ve 1991 tarihlerinde gerçekleştirilen değişiklikler ile bu haklar etkinleştirilmiş olmasının yanı sıra yenileri de eklenerek zenginlik kazandırılmıştır. Son olarak 1996 yılında hazırlanmış olan Sosyal Kanunu'nun yeni metni ise üye devletlerin imzasına açılmıştır. Bu çalışmalar Avrupa Birliği'nin temelini ekonomik bir entegrasyona dayanmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik olarak işbirliği anlamında çok önemli bir kural olan iş gücü, hizmet ve malların serbest dolaşımına zemin hazırlayan söz konusu sosyal haklardır. Birlik içerisinde her ülke aynı koşullara ve aynı haklara sahiptir. Bu anlayış Avrupa Birliği'nin ekonomi alanındaki başarısının ana dayanak noktasıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile artık birlik içerisinde geçerli olan somut ve etkin bir denetim ve yaptırım mekanizması kurulmuş olmaktadır. Bu anlamda Birliğe üye olan devletlerin, egemenlik haklarının sınırlandırılması ile ilgili olarak hassasiyetlerinin aşılması amacıyla, iki aşamalı bir yöntem benimsenmiş bulunmaktadır. Söz konusu denetim mekanizmasının, hukuki anlamda bağlayıcılığını karar alma yetkisine sahip olan “İnsan Hakları Adalet Divanı” sağlamaktadır. Bu konuda 01.11.1998 yürürlüğe giren 11 no.’ lu Protokol öncesi, “İnsan Hakları Komisyonu” korunma sisteminde yer almaktaydı. Söz konusu 11 no.’ lu Protokolle Komisyon ve Mahkeme bu ikili ayrımı kaldırmış ve tam zamanlı çalışacak olan tek bir “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi” kurulmuş bulunmaktadır.

Avrupa Konseyine üye olan ülkelerce 1987 tarihinde imzalanmış olan 1989’da yürürlüğe giren “İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Davranış veya Cezaların Önlenmesine Yönelik Avrupa Sözleşmesi” ile “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi” ne yeni veya tamamlayıcı birtakım haklar eklememiştir. Ayrıca getirilen yeni izleme mekanizmalarıyla son derece etkin olan bir denetim sistemi oluşturulmuştur. Bu alanda yine “Avrupa Konseyi” tarafından hak ve özgürlüklerin korunması için 1995 yılında imzalanan “Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi” de en son gerçekleştirilen insan hak ve özgürlüklerinin korunması amacını güden sözleşmedir. Daha önceleri “Birinci Dünya Savaşı” ile imparatorlukların yıkılması sonucunda kurulan bağımsız devletler bünyesinde yaşayan azınlıkların haklarının koruna bilmesi için ”azınlık sözleşmeleri” imzalanmıştır. “İkinci Dünya Savaşı” nda sonra ise bu konu, Birleşmiş Milletler “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi” kapsamında düzenlenerek net bir şekilde uluslararası nitelik kazandırılmıştır.

Her dönemde o çağın koşullarına ve gereksinimlerine uygun olarak demokrasi ve insan hakları konusunda gelişmeler yaşanmakta ve ülkeler bu konuda daha çok hassasiyet göstermek zorunda kalmaktadırlar. Tüm bu gelişmeler sonucunda ise giderek hak ve özgürlüklerin çerçevesi de genişlemekte ve koruma mekanizmaları etkinlik kazanmaktadır. Haklar çeşitlendikçe kapsam da genişlemekte ve denetim zorlaşmaktadır. Söz konusu gelişim tersine bir sonuç doğurarak insan hak ve özgürlüklerinin korunması konusunda uluslararası sözleşmelere dayanan sistem

içerisinde denetim mekanizmalarının etkinliği de giderek zayıflamaktadır. Bir görüşe göre, insan haklarını korunmasına ilişkin olarak uygulamada görülen en temel sorunun, uluslararası sözleşmelerle belirlenmiş olan hak ve özgürlükler konusunda temel ilkelerin evrenselliği herkes tarafından benimsenmiş olmasına karşın, ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyine göre göreceli bir şekilde daha geride olan ülkeler ve yeni demokrasiler içinde temel koşulların gerçekleştirilememektedir.

Bu yaklaşımı hareket noktası olarak alan bir görüşe göre iyimser bir yaklaşımlar değerlendirme yapmakta ve esas olanın temel prensiplerin oturtulması ve benimsenmesi olduğunu belirterek uygulamada yaşanan sorunların bu ülkelerde de zamanla çözüme kavuşturulabileceğini ileri sürmektedir. Bu iyiniyetli ve iyimser yaklaşım sayesinde bu ülkelerin, temel hak ve özgürlüklere saygılı bir sistem yerleştirebilmelerine destek olmak amacıyla 1990'da Avrupa Konseyi'nin bünyesinde "Avrupa Demokrasi Komisyonu" oluşturulmuştur. "Venedik Komisyonu" olarak da bilinen, Anayasa Hukuku ve kamu hukuku alanında uzmanlardan oluşmuş bulunan Komisyon, Avrupa ülkeleri ve diğer devletlerden katılımlarla yasalarının "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" nde yer alan standartlara uygunluğunun incelenmesi söz konusu olabilmektedir¹⁵⁹.

2.1.2.2. Güvenlik Politikası

"Avrupa'da barış ve istikrarın korunması büyük önem arz etmektedir. Türkiye, Soğuk Savaş yıllarında Avrupa'daki barış ve istikrarın korunmasına katkıda bulunan Avrupalı bir müttefik olarak, İttifak içindeki Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğini de (AGSK) güçlendireceği anlayışıyla AB içinde geliştirilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) ve AB Lizbon Antlaşmasının 2009 yılında onaylanmasıyla birlikte AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının (OGSP) gelişimini desteklemiştir. Bu Türkiye için stratejik bir karardır. Türkiye OGSP'ye sadece AB'ye aday olması nedeniyle değil, bölgesel ve uluslararası barış ve istikrara katma değeri olacak her girişimi desteklemek yönündeki genel yaklaşımı çerçevesinde ve çok yönlü dış politikasının gereği olarak katkıda bulunmaktadır. Türkiye bu desteğini, sözlü beyanların ötesinde AB'nin savunma ve güvenlik

¹⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

alanındaki faaliyetlerine, misyon ve hareketlerine kapsamlı katkıda bulunmak suretiyle fiiliyata da yansıtılmıştır”¹⁶⁰.

Avrupa daha öncede belirttiğimiz üzere savaş çıkaran kıta olma sabıkasından dolayı bu kıtada kurulacak barış hususi bir öneme sahiptir. Türkiye, Soğuk Savaş zamanında söz konusu bölgede bu barış ve istikrarın korunması için katkı sağlayan Avrupalı bir müttefikti. Barışı korumak için geliştirilen bu ittifak içerisindeki “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğini” de (AGSK) güçlendirilmesi amacıyla Avrupa Birliği içerisinde oluşturulan “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”nın ve Lizbon’un onaylanması sonucunda Avrupa Birliği OGSP gelişimi desteklenmiştir. Görüldüğü üzere, Türkiye’nin OGSP’ye olan desteği sadece AB üyeliği süreci açısından olmayıp, aynı zamanda bölgesel barış ve istikrarda amaçlanmıştır. Bu destek Avrupa Birliği’nin savunmasına ve güvenlik alanında yapılan faaliyetlere, misyon ve harekâtlara katılarak fiilen de sağlamış bulunmaktadır.

Ayrıca Türkiye her zaman NATO ve Avrupa Birliği arasında stratejik işbirliğini de desteklemekte olup bu yaklaşım, NATO üyeliğinin, Avrupa Birliği’ne üyelik için adaylığının yanında uluslararası barış ve istikrardan yana olan politikalarının da doğal bir sonucudur. Bu kapsamda, Türkiye, iki uluslararası örgüt arasında işbirliğine rehber olmak için karşılıklı destek, tamamlayıcılık ve şeffaflık oluşturulması amacıyla çalışmalarda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu amaçla iki örgüt arasında oluşacak işbirliğinin geliştirilmesi için “2002-2003 yıllarında NATO ile AB arasında mutabık kalınan çerçeve anlaşmaya uygun olarak geliştirilmesi çabalarına iştirak etmektedir”¹⁶¹.

Türkiye, Avrupa Birliği’ne bu anlamda katkılarını ilk dönemlerde Batı Avrupa ülkelerinden oluşan Birlik için kazanılmış haklar ve statüler bağlamında yapmıştır. Türkiye’nin bu yöndeki çabaları sonucu 2001 yılının sonunda Ankara Belgesi imzalanmıştır. Ankara Anlaşması, Türkiye’nin “İngiltere ve ABD” ile müzakereleri sonucunda Avrupa Birliği üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerinin AGSP’ye katılımını düzenlenmekteydi. Ekim 2002’deki Zirve’de AB’ye üye olan Devlet ve Hükümet Başkanlarınca onaylanmış bulunmaktadır. “AGSP: Avrupa

¹⁶⁰A.e.

¹⁶¹A.e.

Birliği Üyesi Olmayan Avrupalı Mütteliklerin Müdahil Olmaları Hakkındaki Nice Hükümlerinin Uygulaması” başlığını taşıyan bu belge ile Kuzey Atlantik Konseyi’nin (KAK) 13.12.2002 tarihli Kararı ile 16 Aralık 2002’de NATO ile AB arasında işbirliği kurulmakta ve bu belgeler kapsamını belirlemektedir. Bu çerçeve belgeler “2003 yılında NATO Genel Sekreteri ve AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Genel Sekreteri/Yüksek Temsilcisi arasında yapılmış olan mektup teatisi ile resmîyet kazandırılmıştır”¹⁶².

“Türkiye, Avrupa güvenliği ve savunması hakkında her iki örgüt arasında bir stratejik ortaklık tesis edilmesini memnuniyetle karşılamıştır. Güvenliğin bölünmezliği ilkesine dayanan bu stratejik ortaklık, mevcut risk ve tehditlere karşı ortak mücadelenin daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Türkiye, AB üyesi olmayan Avrupalı mütteliklerin OGSP’ye katılımını düzenleyen Nice Uygulama Belgesi’nin hükümlerinin hayata geçirilmesi ve bu mütteliklerin katkıda buldukları AB misyon ve hareketlerinin karar alma süreçlerine daha etkin şekilde dahil edilmeleri hususunda AB’ye sorumluluk düştüğüne inanmaktadır”¹⁶³.

2004’de NATO tarafından İstanbul’da gerçekleştirilen Zirvede NATO ile Avrupa Birliği’nin operasyonel anlamda işbirliği konusunda yeni bir adım atılmasına neden olmuştur. İstanbul Zirvesi sonucunda NATO, Bosna-Hersek’ te bulunan varlığını korumak kaydıyla, yürütmüş olduğu “İstikrar Gücü Harekâtı”nı bitirme kararı aldığını bildirmiştir. NATO’nun harekâtı bitirmeye ilişkin bu kararının akabinde, Avrupa Birliği’nin “Berlin (+) düzenlemeleri” ni temel alan NATO’nun olanak ve yetenekleri de kullanılarak Bosna-Hersek’te Avrupa Birliği’nin öncülüğünde “Althea harekâtı” başlatılmıştır. Avrupa Birliği’nin öncülüğünde gerçekleştirilen harekâtla, Avrupa Birliği’nin NATO’nun imkânları ve yeteneklerine başvurması sonucunda “Berlin (+) düzenlemeleri” isimli belgelerin NATO ve Avrupa Birliğinin işbirliğinde başarılı olduğu kanıtlanmıştır.

Ancak, yine de “Nice Uygulama Belgesinde” yer alan hükümler bugüne tam olarak uygulama alanı bulamamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2004

¹⁶² Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 52.

¹⁶³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

yılında Avrupa Birliği'ne üyeliğinin kabulü ile birlikte, Yunanistan'ın da zaman zaman destek olmasıyla, OGSP'ye Türkiye'nin katılımına ilişkin çabalarımızı engellemektedir. Bu anlamda “Avrupa Savunma Ajansı”yla koordine içerisinde olmamız, Avrupa Birliği ile bilgi güvenliği konusundaki anlaşmayı imzalamamız GKRY'nce engellemiş bulunmaktadır. Türkiye'nin, bu konudaki beklentileri de sıklıkla ve her düzeyde gerek müttefik ülkeler gerekse Avrupa Birliğine üye ülkeler nezdinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin sorunlarının giderilmesi ve endişelerin ortadan kaldırılması ve yapılan taahhütlerin de yerine getirilmesi anlamında somut adımlar atması bir gerekliliktir.

NATO ile Avrupa Birliği arasında gerçekleşen stratejik anlamdaki işbirliğinde 2010 yılında Lizbon'da yapılan NATO Zirvesinde önemli kararlar alınmış ve zirve açısından en önemli konularından birisi de bu işbirliği olmuştur.¹⁶⁴ Bu zirvede kabul gören iki örgüt arasındaki Stratejik İşbirliğine dair belgede bu konuyla ilgili olarak özen gösterilmesi gereken yanları ve beklentileri de dikkate alan hükümler konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu Stratejik İşbirliğine dair belgede bulunan “iki örgüt kendi aralarında bulunan stratejik ortak Türkiye olması gibi bir proje Avrupa Birliği'nin üyesi olmayan NATO'ya üye olan ülkelerin Avrupa Birliği'nin “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” na tam katılımı zorunlu olduğundan o güne kadar ki üst düzey NATO belgeleri kabul edilmiş olduğundan en güçlü ifade tarzı ile yazılmıştır. Ayrıca, bu iki örgüt arasında işbirliğinin geliştirilmesi de zımni olarak belgede yer alan belirli koşulların yerine getirilmiş olması şartına bağlanmıştır.

Burada NATO'dan Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) örnek alınarak bir anlamda getirilen ve aslında “NATO Komiteleri, EuroGroup ve Bağımsız Avrupa Program Grubuna (Independent European Programme Group-IEPG)” dayanılarak kurulan bir örgütlenme şekli olan EDA' dan da bahsetmemiz gerekir. EDA aslında Türkiye, NATO'ya üye olması nedeniyle sahip olduğu kazanılmış haklarından dolayı BAB'a üyeliğine karşın, BAB'da yer almakta olan “Batı Avrupa Silahlanma Örgütü (WEAO) ve Grubu'na (WEAG)” üyelik durumu nedeniyle bulunmaktaydı. Avrupa Birliği'ne üye olmayan EDA' ya Türkiye'nin tam üye haklarıyla katılamayacağı

¹⁶⁴A.e.

konusunda bilgi sahibi olunmasına karşın, Türkiye ve EDA arasında işbirliğine ilişkin düzenlemeler gerekeceğinden Avrupa Birliği taahhütleri çerçevesinde WEAG/WEAO' nun kapatılması kararı Türkiye tarafınca da onaylanmıştır. Söz konusu Avrupa Birliği anlaşmasına verilen taahhüt genel çerçevesi ile “EDA”yı oluşturan “Ortak Eylem Belgesi” ne hükme bağlanmıştır.

Türkiye ile EDA arasında kurulan ilişkiler için düzenlemeler öncesi zemini hükme bağlanmadan önce “İdari Düzenleme Belgesi” karşılıklı olarak mektupların teatisi şeklinde gerçekleştirilerek yürürlük aşamasına kadar gelmiştir. Avrupa Birliği ile ilişkilerimizin benzer konumda olduğu Norveç’le ilgili olarak hazırlanmış olan belge yanında, 14.04.2005’te gerçekleştirilen toplantılarda GKRY, “siyasi mülahazalarla” bulunduğunu vurgulayarak Türkiye’ye ilişkin olan düzenlemenin kabulü nedense engellemiştir. Tam aksine olmak üzere benzer durumda olan Norveç’e ilişkin düzenlemeler ise eşitliğe aykırı bir uygulama ile kabul edilmiştir.

2.1.3. Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımı Politikaları

Roma Antlaşması’nda ekonominin güçlendirilmesi ve değişik alandaki bölgelerde oluşan farklılıkların azaltılması için gerekli ihtiyaçla giriş bölümü hazırlanmıştır. Buna dayanarak, “Avrupa Sosyal Fonu” ve “Avrupa Tarımsal Yönlendirme” ve “Garanti Fonu” 1958’ bu anlaşma gereğince kurulmuştur. “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ise 1975’de en yoksul bölgelerde üye ülkelerin desteklerinin sağlanması için kurulmuş olup 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi’ nde ise güney ülkeler ve diğer az gelişmiş bölgeler için bir uyum politikası öngörülmüştür. Kırsal kalkınma ise; kırsal kesimde yaşayanların gelir dağılımında adaletin sağlanması, doğal kaynakların bilinçli kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansması süreci olarak tanımlanabilir. ¹⁶⁵1989-1993 arası dönemde dayanışma fonları yani Yapısal Fonlar için 68 milyar ECU gibi bir tutarda 1997’de bir kaynak ayrılmıştı. 1993 yılında ise yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile uyum konusu ekonomik ve parasal birlik ile tek pazarın yanı sıra Avrupa Birliği’nin

¹⁶⁵ Mithat Zeki Dinçer, **Kırsal Turizm Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Politikaların Değerlendirilmesi**, (Çevrimiçi), <https://www.researchgate.net/publication/311456049>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

temel hedefleri içerisinde”¹⁶⁶. Bu şekilde oluşturulan Uyum Fonu, Avrupa Birliği'nin içerisinde az gelişmiş olan bölgelere yapılacak destek için, çevre ve taşımacılık alanında projelere ayrılmıştır. 1994-1999 yılları arasında yaşanan dönemde, Topluluğun bütçesinin 1/3'ü oluşturmakta olan 177 milyar tahsis edilmiştir. Bunların yanında, yeni bir atılım ile Avrupa Birliği ülkelerinin kuzeyinde yer alan balıkçılıkla geçinen ülkeleri korumak için “Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı” da oluşturulmuştur¹⁶⁷.

Amsterdam Antlaşması, Birlik içerisindeki uyum sürecinin önemini teyit etmekte, işsizlik seviyesinin düşürülmesi amacıyla önlemler alınması gerekliliğini vurgulayarak İstihdam ayrı bir başlık altında hükme bağlanmıştır. 1999 yılında ise gerçekleştirilmiş olan Zirve’de bu fonların yenilenmesi ve işleyişi konularında düzenleme kararı alınmıştır.

“AB Bölgesel Politikası'nın mali araçları dört yapısal fondan oluşmaktadır”¹⁶⁸; “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (EAGGF). Yapısal fonlar kapsamında üç temel hedef bulunuyor; Hedef 1: Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyum ve gelişmenin desteklenmesi. (Az gelişmiş bölgeler AB'nin toplam nüfusunun yaklaşık %22'sini kapsıyor. Ancak, bu bölgeler toplam yapısal harcamaların %70'ini alıyorlar), Hedef 2: Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenmesi yoluyla, karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi. (Yapısal sıkıntılar yaşayan bölgelere ekonomik ve sosyal dönüşümün desteklenmesi amacıyla yapısal fonların %11,5'i tahsis ediliyor. AB'nin toplam nüfusunun %18'ini kapsıyor), Hedef 3: Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasının desteklenmesi. (AB genelinde Hedef 1 bölgeleri dışındaki bölgelerin desteklenmesini öngörüyor. Yapısal fonların %12,3'ü bu amaçla ayrılıyor). Ayrıca, bazı sorunlara ortak çözüm bulunmasını amaçlayan Topluluk girişimleri bulunuyor. Yapısal fonların % 5,35'i bu amaç için kullanılıyor; Interreg

¹⁶⁶ Akdemir, a.g.e. s. 70 vd.

¹⁶⁷ Bilici, “Bölgesel Farklılıklar Sorunu ve Çözüm Çabaları”, Akçay, Kahraman, Baykal, a.g.e s.95-105.

¹⁶⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı “Avrupa Birliği'nde Turizmin Önemi, Avrupa Birliği Turizmi Nasıl Destekler?”, Ankara, 2000, s.19-33.

İİİ: Topluluk içindeki ortak sınır bölgelerinde, Topluluk üyesi ülkelerle, sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve Topluluğun kendi içindeki bölgeler arasındaki işbirliklerini sağlıyor. Urban II: Krizde bulunan kentsel alanların ve semtlerin ıslah edilmesi amacıyla geliştirilen yenilikçi stratejileri ve işbirliklerini destekliyor. Leader +: Sürdürülebilir kalkınmanın yeni yerel stratejilerinin belirlenmesi amacıyla kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik eylem gruplarının işbirliğini destekliyor. Equal: İstihdam pazarına girişte sorunlara neden olan eşitsizliklerin ve ayrımcılığın sebepleriyle mücadele etmek için destek veriliyor. Hedef 1 bölgeleri dışında kalan balıkçılık yapılarının düzenlenmesine ilişkin fonların aktarımı da söz konusudur. (% 0,5) Kalkınmaya yönelik yeni fikirlerin desteklenmesine yönelik yenilikçi faaliyetlere de %0,51 oranında pay ayrılıyor”¹⁶⁹.

2.1.3.1. Mali Yardımlar

“Avrupa Birliği mali yardımlarının geçmişi, Topluluğun kurucu antlaşmalarına kadar uzanmaktadır. 18 Nisan 1951 tarihinde imzalanarak 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma’da kömür ve çelik ürünlerindeki yatırımlara ilişkin olarak mali yardım konusuna ayrı bir başlık ayrılmıştır”¹⁷⁰.

“Topluluğun kuruluşundan bugüne dek derinleşme ve genişleme boyutlarında kaydettiği aşamalar sonucu, mali yardımlarının çeşitliliği ve önemi daha da artırmıştır. Topluluğun amaçlarına hizmet eden önemli bir araç olarak işlev gören mali yardımlarla üye ve üye olmayan ülkelere hibe veya kredi şeklinde önemli miktarlarda kaynak aktarılmıştır ve aktarılmaktadır. Avrupa Birliği ile mali işbirliği, aday ülkelerle Topluluk ilişkilerinin temel dinamiklerindedir. Bu çerçevede Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirtilen ve Avrupa Birliği Müktesebatının

¹⁶⁹ Lokman Toprak, **Bölgeler Arası Kalkınma Farklılıklarını Gidermede Turizmin Rolü: Güneydoğu Anadolu Gölgesi Örneği**, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Malatya, 2008.

¹⁷⁰ Hakan Karabacak, **Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği**, https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 05.12.2018.

Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı'nda taahhüt edilen önceliklerinin hayata geçirilmesine yönelik olarak Topluluk mali yardımlarından faydalanabilmektedir"¹⁷¹.

1957'de akdedilen "Roma Antlaşması"yla "Avrupa Yatırım Bankası", Birlik içerisinde gerçekleştirilecek yatırımlarda ihtiyaç duyduğu uzun vade ile finansmana olanak sağlamak sureti ile Avrupa Birliği'nin amaçlarına hizmet etmek için kurulmuştur. Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke, Birlik içerisindeki ekonomik büyüklüklerine bağlı olan ağırlıkları ile orantılı olarak ortak oldukları Avrupa Yatırım Bankası'nın sermayesine katkıda bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin finansmanı için kurulmuş olan Avrupa Yatırım Bankası'nın görevi, Birliğe üye olan ülkelerin bütünleşmesi için dengeli şekilde kalkınmaları, ekonomik ve sosyal olarak da uyum sağlamalarına yardımcı olma amacına hizmet etmektedir¹⁷². Avrupa Yatırım Bankası, Topluluk sistemi içinde tüzel kişiliği bulunan, mali özerkliğe sahip bir kuruluştur. Özellikle Banka'nın yönetim ve denetim mekanizmaları da bu özerkliği yansıtmakta olup Banka'nın borç alması ve vermesine ilişkin kararları da bu özerklikle birlikte projesel temelde olanak tanınmasını sağlamaktadır.

Avrupa Yatırım Bankası, birimleri aracılığıyla kalkınma projelerinin değerlendirilmesi ve finansmanı, sermaye piyasalarından kaynakların alınarak yönetilmesi, faaliyetlerinin olduğu alanlarda risklerin değerlendirilerek yönetilmesiyle gerekli mali ve ekonomik çalışmaların yürütülmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Avrupa Yatırım Bankası, sermaye piyasaları kaynaklarını kullanırken yatırım projelerini finanse etmekte ve bankacılık sistemiyle işbirliğiyle çalışmaktadır. Avrupa Yatırım Birliği'nin finansmanında faaliyetlerine esas olarak Banka'nın öz kaynaklarından hareketle yürütmektedir. Banka'nın sermayesinin 2,5 katına kadar kredi kullandırabilme yetkisi bulunmaktadır. Bankanın azami kredilendirme sınırı 250 milyar Euro olup sermaye artırımına gidilmesi sonucunda 150 milyar Euro'ya çıkarılması planlanmıştır. Avrupa Yatırım Bankası'nın uyguladığı faiz oranlarıyla, dünya piyasalarının borçlanmış olduğu faiz oranları ile benzerlik göstermektedir. Avrupa Yatırım Bankası, dünya piyasalarından en iyi koşullarla tahvil ihraç etmekte ve buna karşılık en düşük faiz oranıyla

¹⁷¹ A.e.

¹⁷² Akdemir, a.g.e., s. 43.

borçlanabilmektedir. Birlik üyelerine yardım için kurulan Banka'nın kâr amacı bulunmamakta ve bundan dolayı da kredi kullananlar Birliğe üye ülkelerden ilave olan kâr talep etmeksizin de kredilerin düşük faizlerle aktarılmasına imkân tanınmaktadır.

Bankanın kullandırdıkları kredilerin önemli bir bölümü; “enerji, altyapı, sanayinin geliştirilmesi, çevrenin korunması gibi projelerin finansmanında kullanılmaktadır. Bankanın finanse ettiği yatırım projelerine aşağıdaki somut örnekler verilebilir:

- Altyapı projeleri: Haberleşme ve ulaştırma ile ilgili altyapının geliştirilmesi, karayolu, otoyolu, demiryolu, köprü, havaalanları yapımı, telekomünikasyon altyapısının yapımı, geliştirilmesi ve modernleştirilmesine yönelik projeler,
- Sanayinin ve hizmet sektörünün geliştirilmesine yönelik projeler,
- Enerji üretimi ve dağıtımı ile ilgili projeler: Özellikle yerel enerji kaynaklarını geliştirmeye, enerji tasarrufu sağlamaya veya enerji dağıtım ağlarını modernleştirmeye yönelik projeler.
- Çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik projeler: Örneğin şehirlerin atık su arıtma tesislerinin yapımı ile ilgili projeler”¹⁷³ verilebilir.

Bankaların kredileri yaklaşık olarak yüzde 85–90 civarında bulunan üye ülkelere ilişkin olanı veya geriye kalan krediler de üyeliği bulunmayan üçüncü ülkelere verilmektedir. Avrupa Yatırım Bankası'ndan mali yardım talebinde bulunan projeler; “kamu ve özel sektör içerisinde yer alan kurumlar, dernek, vakıf, belediye ve sivil toplum”¹⁷⁴ örgütlerince hazırlanarak talep edilebilmektedir.

“Global Krediler” ile yatırımsal maliyetlerin en fazla yüzde 50'si karşılanabilmektedir. Bu şekli ile Avrupa Yatırım Bankası' nın finansmanı kadar bir miktarın da ilgili kuruluşça kredilendirilmek sureti ile dönüştürülmesi arzulanmaktadır. Avrupa Yatırım Bankası'nın faiz oranı ise aracı bankalar tarafından belirlenmekte olup örneğin Türkiye' de finanse edilen projeler için yüzde 7 oranında

¹⁷³ Hakan Karabacak, **Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği**, https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁷⁴ A.e.

faiz uygulanmaktadır. Banka'nın bu tarz projeleri, Birliğin genel olarak ekonomisine katkısı, çevresel olarak etkisi ve mali olarak verimliliği, getirisinin finansmanı ve nakit akışının karşılana bilmesi gibi unsurlar açısından değerlendirilmektedir. Söz konusu kredilerin geri ödemesiz bir dönemi de bulunması kredinin koşullarına göre mümkündür. Avrupa Yatırım Bankası' nın sağlamış olduğu finansman, aynı KOBİ kredilerinde olduğu üzere, maksimum yüzde 50 oranında destek sağlamaktadır. Banka'nın finansmanında ki maliyet, Banka'nın kâr amacının olmamasından ötürü düşük bulunmaktadır¹⁷⁵.

Avrupa Topluluğu içerisindeki üye ülkelerin bütçelerinden hibe alınarak veya özel koşullu krediler alınarak Avrupa Yatırım Bankasına kaynak sağlanması söz konusudur. Ancak topluluk bütçesinden sağlanan hibeler çok daha büyük bir yer tutmaktadır. Avrupa Birliği' nin sağladığı hibe niteliğindeki mali yardımlar, Avrupa Topluluğu'nun Bütçesinden kullanıldığından, söz konusu yardımların Topluluğun bütçesinden harcanan kalemler çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin bu kapsamda harcamaları genelde çoğunlukla “tarım harcamaları, yapısal harcamalar, dış faaliyetler”e yönelik harcamalardan oluşmaktadır. Ayrıca “katılım öncesi yardımlar, iç politikalarla ve idari harcamalar” kapsamında ayrıştırılabilecek olan 6 ana başlıkla belirlenebilecek kalemler bulunmaktadır. Bu anlamdaki iç politikalar ve idari harcamalar başlıkları dışındaki diğer başlıklar üyeler ve üye olmayan ülkeler için yapılmakta olan ekonomik yardımlar şeklinde iki başlık altında incelenmektedir. “Avrupa Yatırım Bankası Üye Ükelere Yönelik Mali Yardımları, Avrupa Toplulukları Genel Bütçesi'nin tarım harcamaları ve yapısal harcamalardan oluşan mali kalemler adı altında üye ülkelere için mali yardım sağlanmaktadır. Bu anlamda bütçe harcamalarının yüzde 80'inine yakınına oluşturan tarım harcamaları ve yapısal harcamalar, bizzat üye ülkelerin yönetimleri tarafından idare edilmekte ve dağıtılmaktadırlar. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelere yapılmakta olan harcamalar öncelikle Avrupa Birliği Komisyonu olmak üzere çeşitli Avrupa Birliği'nin kurumlarınca denetime tabi tutulmaktadır”¹⁷⁶.

¹⁷⁵ A.e.

¹⁷⁶ A.e.

Birliğin, tarım politikaları çerçevesinde oluşan Tarım Harcamaları, “Topluluğun Ortak Tarım Politikası” gereğince yapılmaktadır. Avrupa Birliği ilk başta bütçenin tamamına yakını tarım harcamalarına ayırmaktadır. Bugün ise söz konusu oran yüzde 45’e yakın bir seviyeye düşürmüştür. Avrupa Birliği içerisinde, bu payın daha da azaltılması için müzakereler gerçekleştirilmektedir. Ancak tarım sektörü için belirlenen bu fonlar, ATGY Fonu üzerinden harcanmakta olup yapılan paylaşımın % 90’lık kısmı, fon içerisindeki Garanti bölümüne; kalan % 10’luk bölümü ise “Yapısal Harcamalara” ayrılmıştır. Avrupa Birliği Fonu’nun, garanti için ayırmış olduğu desteklerin üç ana amacı bulunmakta olup tarımsal piyasalara müdahale masraflarında bulunmaktadır. Bu kapsamda üreticiye genellikle en az düzeyde belirlenmiş olan bir fiyat üzerinden garanti verilmek suretiyle yardım edilmektedir. Daha sonra bu fiyatlandırma sureti ile tüketici, fiyat artışlarından korumakta ve bu şekilde piyasaya olumlu bir şekilde müdahale edilmektedir. Bunun sonucunda arz artırılmakta ve dışardan müdahale ile destekleme alımları yapılmaktadır. Bu şekilde alımlarla oluşmakta olan stoklar için ise koruma, bakım, depolama masrafları da Birlik tarafından yapılmaktadır. Birliğe üye olmayan ülkelere de tarım ürünü ihraç edilmekte ve bu durumda da topluluğun fiyatları dünya piyasalarındaki fiyatlardan yüksek ise üreticiye ihracat iadeleri de yapılmaktadır. Üreticinin, tarım topraklarının nadasa bırakılarak dinlendirilmesi gereken dönemdeki zararı için bu masrafların yarısı karşılanmaktadır. Ayrıca diğer yarısı da yönlendirme kısmı tarafından karşılanarak tarım üreticisi korunmaktadır.

“Yapısal Harcamalar”ın misyonu, çeşitli bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyinin arasında yer alan farkları azaltma çalışmaları yapmaktadır. Bu yönden yapısal harcamalar, Topluluk içerisinde sosyo-ekonomik açıdan farklılıkların azaltılması için Avrupa Birliği, bölgesel politikalarının bir vasıtası olarak kullanılmaktadır. Bu kapsamda yapılan yardımlarla Birliğe üye olan ülkelerin, kendi aralarındaki bölgesel eşitsizlikler giderilmeye çalışılmaktadır. Topluluğun kaynakları bu doğrultuda belirlenmekte olan mali araçlar kullanılarak yönlendirilmekte ve onlara destek olunmaktadır. Avrupa Birliği bölgesel alandaki politikasını bu desteklerle gerçekleştirme çalışmaları yapmaktadır. Birliğin yapısal alandaki harcamalarından oluşan mali araçlar esas olarak Birliğin “Uyum Fonu” ndan ve dört

adet Yapısal Fondan oluşmaktadır. Söz konusu Fonların oluşturduğu sistemin yönetilmesi Birlik içerisinde “Bölgesel Politikalar Sorumlu Genel Müdürlük” tarafından gerçekleştirilmektedir. “2000 – 2006 yıllarında gerçekleşen yedi yıllık sürede Yapısal Fonlarla toplam 195 milyar Euro, Topluluğun ekonomik olarak az gelişmiş olan bölgelerine aktarılmıştır. Aynı dönem içerisinde Uyum Fonu’nun yıllık bütçesi 2,5 milyar dolar, yedi senelik toplam bütçesi ise 18 milyar Euro’dur. Bununla beraber, bu kapsamda yapılan Yapısal Harcamalar toplamı 213 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir”¹⁷⁷.

Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin uyum sağlayabilmesini amaçlayan ekonomik katkı sağlamak için kurulmuş bulunan Uyum Fonu, “Maastricht Antlaşması” ile 1993 tarihinde kurulmuş bulunmaktadır. Aslında Birlik içerisindeki gelişmiş üye ülkelere uyumun kolaylaştırılması hedefi bir anlamda yine üye ülkeleri de korumaktadır. Ekonomik ve Parasal Birlik amacını güden Maastricht kriterleri, Birliğe üyeliği kabul edilen ülkelerin uyum sağlamakta zorlanabilecek olması nedeni ile kabul edilmiştir.

Yukarıda açıklanmış olan Fonların kullanılması yalnızca belirlenmiş yetkililerin sorumluluğunda bulunmaktadır. Bu nedenle Yapısal Fonlar, söz konusu Komisyonlar tarafından seçilmekte olan projelere doğrudan aktarılmamaktadır. Uygulamada bu Fonlar geniş bir açıdan merkezîyetçi olmayan bir yapıyı gerektirmekte olup söz konusu projelere finanse edilmektedir. Ulusal kaynaklar, kural olarak her zaman Topluluk fonları ile desteklenmektedir. Zira bu programlara ait bütçeler, “her zaman, ulusal kaynakların yanında (özel veya kamu), Topluluk fonlarını da içermektedir. Bununla beraber, Topluluk fonları, ülkelerin ulusal bütçelerinde bir tasarruf aracı olarak kullanılmamaktadır”¹⁷⁸. Bunların kullanımında belirlenen süreçler ise aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Avrupa Birliği Konseyi, Birliğin tüm üyelerinden oluşmakta olup Avrupa Birliği Komisyonundan geçerek gelen bir öneriyle “Yapısal Fon” ların bütçesi olarak tutarına ve Fonların kullanımı ile ilgili ana kurallara karar vermektedir. Yapısal

177 Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, s. 73, (Çevrimiçi), https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁷⁸A.e.

Fonların ödenmesi ülkelere ve hedeflenen amaca göre ayrımı yapılmaktadır. Söz konusu finansmanın ne şekilde yararlandırılacağı ve hangi alanlarda kullanılacağı, belirlenen ülke ile koşullarda uzlaşmanın sağlanması, Komisyon tarafından tespit edilmektedir. Bu anlamda Komisyon ortak konulara ilişkin olarak ilgili ülkeye yönelik rehber kişiler göndermektedir.

• Üye ülke ile ilgili söz konusu olan kararlardan sonra, bütün üye ülkeler için ayrı ayrı veya bölge bazında kendi bölgelerine yönelik önerilerini hazırlamaktadırlar. Söz konusu öneriler, Komisyonun konularla ilgili olarak rehberlerin hazırladığı raporlar da dikkate alınarak, yaşanan sorunlara veya mağdur durumda bulunan sosyal topluluklara ilişkin olarak kalkınma planı kapsamında gruplandırılmaktadırlar. Bu anlamda ekonomik ve sosyal alanlarda çalışmakta olan Birlik temsilcileri olan aktörler de söz konusu uygulamaya katılmaktadırlar.

- Söz konusu planlar tamamlanarak, Komisyon'a gönderilmektedir.
- “Üye ülkeler ve Komisyon bu belgelerin içeriğini ve bunların uygulanmasında kullanılacak uygun ulusal kaynakları ve Topluluk kaynaklarını tartışırlar.
- Her iki taraf tüm bu konularda uzlaşma sağladığı zaman Komisyon nihai plan ve programları kabul eder. Bunlar, programların uygulanması için bir Topluluk kararının gerekip gerekmediğine bağlı olarak, Topluluk Destek Çerçevesi veya Tek Programlama Belgeleri olarak adlandırılır. Ardından, üye ülkenin programı uygulamaya başlayabilmesi için hesaplar üzerinden ödeme gerçekleştirilir”¹⁷⁹.
- Bu sürecin tamamlanmasının sonrasında Birlik içerisinde belirlenen yetkili organlar seçilen projeleri uygulamaya geçmektedirler. Seçilmiş olan proje, programda belirlenmekte olan son tarihten önce tamamlanarak hayata geçirilmelidir. Topluluğun yardımların serbest bırakılmasına ilişkin olan zamansal çizelgeleri önceden başlangıçta tespit edilmektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁸⁰ A.e.

Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, Kıbrıs, Malta'nın topraklarının tamamı NUTS 2 bölgesi olarak tanımlanmış olup Yapısal Fonların kullanımında belirlenen ilkelerden biri de fondan yararlanmakta olan ülkelerin kullanıma ilişkin kapasiteleridir. Bu kapasitesiler fonların kullanmakta olduğu ülkeler için çok önemlidir. Şöyle ki;

- Ülkelerin uyumsal olarak verilen hedeflere ulaşması büyük oranda yapılacak olan proje harcamalarına bağlıdır.
- Eğer üye ülke fonları yeterli düzeyde harcamamış ise, kaynağın harcanamayan bölümünün Brüksel'e geri gönderilmesi gerekmektedir.
- Genellikle fonun harcanma düzeyinin aşağılarda kalması harcamaların siyasal anlamda sorun oluşturduğunu gösterir.
- Fonların aşağı seviyelerde harcanması daha sonraki yıllarda kaynak miktarlarının belirlenmesini etkilemektedir.
- Avrupa Birliği Komisyonu'nun, fonları kullanması ve bunların harcanmış olması Birliğin başarısının düzeyinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır.
- Fonların kullanımındaki kapasitenin ise üç tane unsuru belirleyicidir.

“Makro-ekonomik Kullanım Kapasitesi, GSYİH açısından ölçülür ve tanımlanır. Ülke GSYİH'sının yüzde 4'ü kullanım kapasitesi sınırı olarak tespit edilir. Aday ülkelerin toplam GSYİH'ları 550 milyar Euro iken, 2006 yılında Yapısal Fonlardan sağlanacak miktar 12,6 milyar Euro olup toplamın sadece yüzde 2,4'üne tekabül etmektedir. Bu durumda, yüzde 4 sınırı anlam ifade etmemektedir. İdari Kullanım Kapasitesi, Yapısal Fonların yönetimine ilişkin gerekleri yerine getirebilmek üzere ihtiyaç olunan yetenek ve kabiliyetleri ifade etmektedir. Finansal Kullanım Kapasitesi, AB destekli programlara ulusal kaynaklardan ve program ve/veya projelerle ilgili ortaklardan ortak-finansman sağlanmasına ilişkin imkân ve isteği ölçmekte ve tanımlamaktadır”¹⁸¹.

¹⁸¹ Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Birliğe “Üye Olmayan Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar”; Avrupa Topluluklarından Genel Bütçe harcamalarına ilişkin kalemlerden oluşan dış faaliyetlerle ilgili harcamalar yanında katılımdan önce yapılan yardımların kapsamı “Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkelerine, Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri” ne hibe niteliğinde olup ekonomik alanda gelişmişliği sağlamak amaçlıdır.

Avrupa Birliği’ne üye olan ülkelerin geçmiş dönemlerdeki sömürgelerinden oluşan Afrika, Karayip ve Pasifik’ de yer alan ülkelere yapılan yardımların önemli bir kısmını oluşturmakta olup bunların sayısı bugün 71’e kadar ulaşmaktadır. Birleşmiş Milletlerin verilerine göre Dünyanın fakirlik sınırının altında olan 48 ülkeden 42’si yardım yapılan ülkelerdir. Söz konusu ülkelere yardım sağlamak için “Avrupa Kalkınma Fonu” olarak adlandırılan Birlik içerisinde ayrı bir fon belirlenmiştir. Bu fon miktarı üye olan ülkelere beraber tespit edilmekte olup belirlenen miktar, yardım edilen milli gelir büyüklüklerinin orantılı şekilde üye ülkelere dağıtılmaktadır. Avrupa Birliği’nce dış ülkeler 1964 –1999 yılları arasında 36 yıllık süre içerisinde bu bölgelere yaklaşık 30 milyon eurodan fazla ekonomik destek gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki 6 yıllık dönemde ise fonlardan oluşan yardım tutarının toplamı ise 15.200 milyon Euro olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Bunların içerisinde 14 milyon euroya yakın miktarda hibe olan “Afrika, Karayip ve Pasifik” ülkeleriyle ilgili 1964 yılından bu yana anlaşmalar ve yardımlara ilişkin veriler ise aşağıda yer almaktadır:

- “1964-1975 yılları için, Yaounde I ve II Sözleşmeleri kapsamında, 20 Afrika ülkesine 1.800 milyon Euro hibe, 288,1 milyon Euro kredi sağlanmıştır.
- 1976-1980 yılları için, Lome I Sözleşmesi kapsamında 46 AKP ülkesine 3.559,5 milyon Euro hibe, 498,5 milyon Euro kredi sağlanmıştır.
- 1981-1985 yılları için, Lome II Sözleşmesi kapsamında 63 AKP ülkesine 5.716 milyon Euro hibe, 897,9 milyon Euro kredi sağlanmıştır.
- 1986-1990 yılları için, Lome III Sözleşmesi kapsamında 66 AKP ülkesine 8.500 milyon Euro hibe, 2.300 milyon Euro kredi sağlanmıştır.

• 1990-1995 yılları için, Lome IV Sözleşmesi kapsamında 68 AKP ülkesine 12.000 milyon Euro hibe, 2.025 milyon Euro kredi sağlanmıştır¹⁸².

• “2000-2007 yılları için de, Cotonou Anlaşması kapsamında 58 AKP ülkesine 13.500 milyon Euro hibe, 1.700 milyon Euro kredi sağlanmıştır”¹⁸³.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Avrupa Birliği ile Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) arasında 1989 tarihinde Ticaret ve İşbirliği Antlaşması imzalanmış olan anlaşmanın yerine dağılan topluluğa üye ülkelerle ortaklık ve işbirliği alanında anlaşmalar imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaların en önemli özelliği anlaşmanın taraflarına ticari hükümler gereğince “ticarete en fazla gözetilen ülke” olarak karşılıklı ticaret yapmaları ilkesini getirmektedir. Anlaşmanın imzalandığı ülkeler, “Rusya Federasyonu, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Türkmenistan ve Özbekistan”dır.

Avrupa Birliği ile Latin Amerika Ülkelerinden Brezilya ve Uruguay arasında 1970'li yıllarda yapılan ilk anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak bu anlaşmalar o gün için asgari alanda bir ticari işbirliği kapsamı ile sınırlı kalmıştır. Daha sonra 1982 – 1991'deki dönemde, Topluluk ile tüm Latin Amerika Ülkelerini kapsamakta olan ilişkiler kurulmuş olup imzalanan bu anlaşmalarda ticaret alanında sınırlı kalınmamıştır. Bu ticari anlaşmalar yanı sıra “ekonomi, sanayi, bilim ve teknoloji, çevre ve uyuşturucu ile mücadele” alanlarında da düzenlemeler yapılarak kapsam genişletilmiştir. Avrupa Birliği, Latin Amerika açısından önemli nitelikteki ticari bir ortak olmasıdır. Zira Latin Amerika'nın ihracatında toplam içerisindeki yüzde 20'lik bölüm Topluluğa yönelmiştir. Söz konusu ithalatının da yüzde 20'si Topluluk içerisinden yapılmaktadır. Bu alanda Latin Amerika'nın ticari işlemlerinin dengede kalması ve artması ise borcu fazla olan bu ülkelerin ekonomileri içerisindeki dengenin kurulmasında hayati önem taşımaktadır. “Topluluğun söz konusu ülkelere

¹⁸² Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁸³ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 5. Baskı, Ankara, Doğuşum Matbaacılık, Kasım 2002, s.165.

mali ve teknik işbirliği gereğince 150'den fazla projede finansman sağlaması söz konusudur”¹⁸⁴.

2.1.3.2. Vergilendirme Politikaları

1959-1963 yılları arasındaki dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türkiye'nin üyeliği ile ilgili olarak yapılan toplantılar sonucunda Ankara Antlaşması imzalanmıştır.

Türkiye-AB ilişkileri, 1 Aralık 1964'te kabul edilen Ankara Antlaşması ile başladığı söylenebilir. Anlaşma; “Türkiye' nin ekonomik kalkınmasının ve yaşam şartlarının yükseltilmesi gereğini dikkate alarak, her iki tarafın ticari, ekonomik ilişkilerini devamlı ve dengeli olarak güçlendirmenin teşvik edilmesini” amaçlamış ve Türkiye' nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılma sürecini açık tutmuştur”¹⁸⁵.

Bu anlaşma Türkiye'nin üyeliğe giden süreçteki Birlikle ortaklığını düzenleyerek bu süreç içerisindeki anlayışın çerçevesini çizerek şekillendirmiştir. Ancak 2000'li yıllarda Avrupa Birliği 'acquis communautaire' müktesebatı temelinde Roma Antlaşması ile kurucu bir anlayış getirmiştir. Roma Antlaşması'nın 238. Maddesinden hareketle belirlenen Ankara Antlaşması sonucunda Türkiye ile Topluluğa ait ortaklığın temel ilkeleri saptanmıştır. Ankara Antlaşması Avrupa Birliği' nin kurucu antlaşmalarında olduğu gibi hedefler belirleyen bir çerçeve antlaşması niteliğindedir. Topluluğa üye olan ülkelerle de ayrıca bu sözleşme imzalanmıştır. Söz konusu sözleşme uluslararası bir hukuk belgesi niteliği ile Toplulukla ilişkileri tescil etmektedir. Ankara Antlaşması belli bir süre ile sınırlandırılmış olduğundan, öngörülmüş olan hedeflerin gerçekleşmesi için gereken süre kadar yürürlükte kalacağı ifade edilmiştir¹⁸⁶. Ankara Antlaşmasının teminatı ise daha sonra 1970 yılında imzalanmış olan Katma Protokolle tamamlanmıştır. Anlaşmanın nihai olarak hedefi Türkiye' nin tam üyeliği olup buna ilişkin aşamalar öngörülmüştür. Öncelikli olarak üyeliğe hazırlık, geçiş ve son dönem olarak

¹⁸⁴Sevgi Çilingir, Dergi Park İnternet Sitesi, **Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi**, 2013, s. 39-64. (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/234820>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁸⁵Seyhun Doğan, “Helsinki Zirvesi Sonrasında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.3, 2002, s. 106.

¹⁸⁶Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 52.

belirlenen süreç 3 aşamalı olarak öngörülmüştür. Öncelikle “hazırlık dönemini izleyen Katma Protokolün ticari hükümlerinin geçici antlaşma ile 01.09.197’de yürürlüğe girmesi geçiş dönemini başlatırken Protokolde 01.01.1973’te yürürlüğe girmiştir”¹⁸⁷.

Böylelikle sınai alanındaki ürünlerde GB’nin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, ihracatın desteklenmesi, mali yardımlar, tarım ürünlerinde devam eden süreçte büyümesi gereken tercihli olan ticaret alanındaki rejim nedeniyle artması gereken tavizler yanında “işçilerin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestisi, hizmetlerin olanaklar doğrultusunda serbest şekilde dolaşımı, Türkiye’nin ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ile arasındaki mevzuat ve politikaların birleştirilmesi ve uyum sağlanması gibi konulara önem verilmiştir”¹⁸⁸. Böylece Türkiye ile AET arasında gümrük birliğine aşamalı olarak geçiş sağlanmış ve çalışmalar sonucunda malların ticaretinde uygulanmakta olan gümrük vergilerinin tamamı ile benzer şekillerde etki taşıyan vergiler, parasal önlemleri kaldırmak suretiyle Birlik dışındaki ülkelere karşı da Ortak Gümrük Tarifesi’ nin uygulanması amaçlanmıştır¹⁸⁹. Bu nedenle üye ülkelerle arasındaki tarifeler veya kotalarla benzeri kısıtlamalar kaldırılmıştır. “GATT Antlaşmasınının 24. maddesinden esinlenerek mal ve hizmetler için ortak piyasa oluşturmak istenmiş”¹⁹⁰ istenmiş olup son aşama ise Ankara Antlaşması gereğince taraflarca saptanan kişi, hizmet, mal ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak suretiyle ekonomi politikalarının uyumu ile mevzuatlar arasında bulunan çelişkiler ortadan kaldırılmakta ve tarım alanda da ortak tarım politikası uygulanmakla tarımsal ürünlerin ticaretinde geliştirilme amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin Ankara Antlaşmasıyla getirmiş olduğu sorumlulukları yerine getirmektedir. Anlaşılma sonucunda taraflar Türkiye' nin Toplulukla bütünleşmesini karara bağlamışlardır. Ancak 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizinden dolayı Türkiye’nin bütçesinde ithalat aşırı bir yük oluşturmuştur. Türkiye'nin 1976 yılında Katma Protokolünün getirmiş olduğu 12 ve 22 yıllık listeler gümrük vergilerinin

¹⁸⁷ Türkiye Barolar Birliği Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/abhukukuveekonomi.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

¹⁸⁸ Gürlük, Turan, a.g.e. s. 26 vd.

¹⁸⁹ Akçay, Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem, s. 58.

¹⁹⁰ Türkiye Barolar Birliği Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/abhukukuveekonomi.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

düşürülmesinde yükümlülükleri askıya alma ve 1978'de ise dondurmak için zorlamıştır. 12.09.1980'de yaşanan darbe sonrasında Toplulukla olan ilişkiler kopma noktasına kadar gelmiştir. Ancak bütün bunların aşılabilmesi 1986 yılında kurulmuş olan “ad-hoc komiteleri” ile sağlanmıştır. 14.04.1987 tarihinde Roma Antlaşması'nın 12. Maddesi gereğince Avrupa'da toprağı olan ülkelerden olduğundan bu statüyle tam üyelik için başvuru yapılmıştır. Ancak 1989 yılında da ise Komisyon üyelik başvurusu ile ilgili olarak olumsuz rapor düzenlemiştir. Bu rapor sonucunda üyelik başvurusu bugünlere kadar uzamış ve 1957 yılından sonra altı ülke arasında gümrük vergilerini ve ticaretteki sınırlamaları kaldırılmış, ortak pazar dışında kalan ülkelere de Ortak Gümrük Politikası izleme hedefi ile Roma Antlaşması kapsamında ekonomik faaliyetlerin uyumunu sağlayarak ölçeksiz olarak ekonomiden yararlanarak kişilerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenlerle ülkelerin arasında ticareti engelleyici nitelikteki bütün kısıtlamaların, gümrük vergileri kaldırmakta ve üye olmayanlara karşı da ortak gümrük ve ticaret politikaları belirlemeyi hedeflemişlerdir.

Topluluk içerisindeki bu tarz anlayış giderek gelişerek çeşitli alanlarda ortak politikalar hayata geçirilmiştir. Bu şekilde İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan'ın bölge olarak ekonomik alandaki farklılıklar azaltılabilmekte “Dayanışma ve Uyum Fonu” oluşturulurken “tüketicinin korunması, sağlık, mesleki ve özgün eğitim, iletişim, çevre, kültür, enerji, sanayi, ulaştırma, araştırma ve geliştirme alanlarında” ortak politikalar oluşturulmuştur. Ayrıca sınıai hakların korunmasının da ötesinde mal ve hizmetlerin Birlik içerisinde engelsiz olarak dolaşımı amacıyla tek kayıt sisteminin kurulmasıyla Topluluğun markası ulusal alandan daha öteye taşınmıştır. Bu kayıt sistemi ile tek tip düzenlemeler yapılarak aynı kurala tabi tutulan tek Pazar anlayışı tamamlanmıştır. Bu nedenle üretim alanında sağlık ve tüketicinin korunması gibi zorunlu koşulların yanında pazara arz konusu olan mallar, yetkililer tarafından denetim yapılmasına da olanak sağlamıştır. Maastricht Anlaşması ile ekonomik, parasal, toplumsal, politika ve kurumların tam olarak kaynaştırılması sonucunda ekonomik ve parasal alanlarda Birliğin her alanda tamamlanmış olması amaçlanmıştır. Bu şekilde tek para sistemi, ortak merkez bankası, ortak dış ticaret politikası, kaynaştırılmış mali sistem yaratılmak istenmiş ve

tasarruf eğilimi ile yatırım korelasyonu ekonomik gelişmenin saptayıcısı olmuştur. Kaynak dağılımının sermaye piyasası alanında da gelişmesi ile aşılacaktır. Bu nedenle akılcı olarak kaynak tahsisinin gelişmesi sorundur. Bu şekilde her nasılsa küreselleşme özelleştirmeyi de zorunlu kılmış ancak bölgesel alandaki ekonomik farklılıklar sebebiyle bazı yöreler sanayileşmenin gerektirdiği alt yapı eksikliklerini dolayısıyla da reel gelirlerin düşük hızda büyümesine olan gereksinimi ve hatalı tahsis ya da kaynak sapsması nedeniyle kaynakların kıt olması da piyasa ekonomisinde tanzimine bırakmamayı gerektirmiştir.

Bu nedenle piyasalara dış müdahale zorunluğu bulunmakta olup fonlar ya da yatırım teşvikleri gibi araçların ekonomik olarak kullanım zorunluluğu bulunmaktadır. Bu sektörler arasındaki verimlilik farkları teşviklerle aşılabilmektedir. Bu şekilde toplam sağlanan fayda maksimize edilmekte ortak refah da yükseltilmektedir¹⁹¹. Bilindiği gibi ekonomide denge istisna, dengesizlik asıldır “toprak tahsisi, vergi ve harç muafiyetleri, bürokratik engellerin yok edilmesi vb.” araçları kullanabilmektedir. Zaman zaman devletler merkezîyetçi anlayıştan ayrılarak yetkilerini kısmen yerel yönetimlere bırakabilmektedir. Ancak sonuçta dış müdahaleler herhalde olmaktadır. Böylelikle ekonomik parametreler, yeni bir dengenin ihdas edilmesine yaramaktadır. Bu nedenle dengesiz ortamın yeniden dengeye oturtulması için müdahale edinilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Kamunun bu şekilde piyasalara müdahaleleri sonucunda piyasalarda yetersizlikler giderilmek istenmektedir. Söz konusu müdahaleler ise üretim olgusunun önünde bulunan engellerin kaldırılması amacına yönelik olup vergi teşvikinin araç olarak kullanılması da “kaynak dağılımı, kaynak yaratma, gelir dağılımı ve istikrar” üzerinde etkiler oluşturmaktadır.

Politikanın araçlarını kullanan kamu otoritesi, dünya ekonomileriyle bütünleşme amacıyla rekabeti korumak için hareket etmektedir. Bu nedenle de Gümrük Birliği çok önemli bir enstrüman olmakla bunu sağlamak için üretimin pazar için yapılması ve kalitenin yükseltilerek fiyatı düşürülmesi hedefi sonucunda tüketicinin reelde gelirini artırmaktadır. Bu müdahalelerle üretim teknolojileri

¹⁹¹ Ömer Bozkurt, **Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1993, s.30.

yenilenebilmek de ölçek ekonomilerinden yararlanmak ise olası hale gelmektedir. Bu şekilde pozitif olarak içsel ve dışsal alanda tasarruflardan faydalanılmaktadır. Aynı anda mikro, küçük ve orta boy işletmeler için zorunlu olan pazar için üretim yapılması söz konusu olmaktadır. Bununla da korporatif anlayış ile hizmet içi eğitim gelişmekte ve böylece yeni buluşlara dayanan teknolojiler uygulanarak uluslararası piyasalarda uyum sağlanması için çaba içerisindeki çırak, kalfa ve usta anlayışı ile üreten kişilerin emeklerinin kalitesinin artırılmasına hizmet etmektedir.

Avrupa Kıtası'nın bütünleşmesi fikri ile bu konudaki denemeler 13. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Aslında bu fikrin ilk ortaya çıkmasındaki etken Avrupa'da kafalarda soyut olarak beliren "Türk tehlikesi" düşüncesidir. Oysa batıda en büyük sorun kendi aralarında var olan çekişmelerden ve bölünmüşlükten doğmuştur. Bu anlamda 100 yıl mezhep savaşları sonrası, 1648'de "Westphalia Barış Kongresi"nden sonra Protestan mezhebi tanınmış ve atık tek olma özelliğini kaybeden Katolik mezhebi ile arasında bir denge oluşmuştur. Yapılan bu kongrenin sonucunda Papa ve dolayısıyla Vatikan bağımsız, eşit, laik devlet anlayışı ve sınırlara saygı ilkesini kabul etmiştir. Bu dönemde ulusal akımın etkisiyle son derece küçük olan devletlerin ortaya çıkışı sonrasında zorunlu olarak bu devletlerin arasında kolektif güvenlik sistemi kabul edilmiştir. Avrupa'nın bakış açısı 13. yüzyıl, 17. yüzyıl veya 21. Yüzyıl da değişmemiştir. Avrupalıların kafalarındaki bu yaklaşım farklı medeniyet kaygısı ile günümüze dek süregelen ve artık gerçekliğini kaybetmiş bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Türkler her zaman dünyayı anayurdu olarak benimsemiştir. Gün gelmiş Orta Asya'dan başlayan yolculuk Küçük Asya ve sonrasında da Avrupa'da devam etmiştir. Hatta Osmanlıdan önce de Kıpçak Türklerini Avrupa'da görmek mümkündür. Kısacası Türklerin anayurdu bugünkü Moğolistan'dan başlayarak Macar ovalarına kadar yayılmaktadır. Bir teoriye göre Amerika Kıtasındaki Kızılderililerin dahi Türk olma ihtimali bulunmaktadır.

İmtiyazlı ortaklık seçeneğini ileri süren ülkeler Avrupa'nın kimliğini gerekçe göstererek Türkiye'nin Avrupalı olmadığı gerekçesini ileri sürmektedirler¹⁹². Etnik köken konusunda tartışmalar¹⁹³ konumuzla ilgili olmamakla birlikte, reddedilemez

¹⁹² Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 27 vd.

¹⁹³ Bozkurt, a.g.e., s.40-45.

bir gerçek var ki biz Türkler Asyalı olduğu kadar Avrupalı, Avrupalı olduğu kadar da Asyalıdır. Genel olarak kısacası Türkler Avrasyalı olarak kendilerini tanımlamıştır.

Coğrafi alanda aslında Türkiye'nin bir sorun olmadığına göre bu değişik uygarlık anlayışının temelini din farkı teşkil etmektedir. Ancak din farkı konusunda da Uygurlardan bu yana kurulan devletlerden sonra Müslüman olan Türklerin kurdukları ilk devlet olan Karahanlılardan bu gün modern ve laik Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar gelinen süreçte de dini kendi öz kültürümüzle yorumladığımız da bir gerçektir. "Türk Hukuk Tarihi, İslamiyet öncesi, İslamiyet'in kabulünden Tanzimat' a kadar olan dönem, Tanzimat'tan Cumhuriyetin ilanına kadar ki dönem ve Cumhuriyet sonrası evrelerle açıklanmaktadır"¹⁹⁴. Batı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Birliğe üyeliğini eşitlikçi bir anlayış ile değil çifte standartta dayanan, bilimsel gerçekliklerden uzak gerekçelerle engellemektedir. Bu yaklaşım aktif ekonomi politika ve AB Hukuku teknikleri ile ilgili olarak yapılacak hukuki mücadele ile silinebilir.

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde kamu maliyesi alanındaki disiplinin başarıyla yürütülmekte ve bunun nedeni ise enflasyonun düşük seyretmesi ve kamu borçlarına duyulan ihtiyacı gerelettiğinden uluslararası piyasalarda faiz de gerilemekte dolayısıyla da yatırımlar artmaktadır. Bu olgu da Avrupa Birliği üyesi olmayan çevredeki ülkelerin GSYİH' larında sınırlı bir şekilde %1'lik bir düzeyde gelişme yaratabilmektedir. Eğer emek veya mal piyasasında yeniden yapılanma olmaz ise işsizlik oranlarında yükseliş yaşanmakta ve dolayısıyla üretim kapasitesinde ise daralma meydana gelmektedir. Gelirde yaşanan gerilemeler tüketim noktasında küçülmeye sebep olmaktadır. Böylece maliyenin disiplinden uzaklaşmasına imkân vermektedir. Kamu giderlerinin artışı ise borç miktarında da genişleme yaratmaktadır. Ortak para biriminde de risk bu nedenle yükselmektedir. Portekiz, İrlanda, Yunanistan'da, belli ölçülerde İspanya hatta İtalya'da buna ilişkin sorunun kökeninde söz konusu olgu karşımıza çıkmaktadır. Bu şekildeki yükseliş Avrupa Birliği' nin dışında kalan ülkelerde yükselmekte olan faiz oranlarının yatırımlarda daralma olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla üretim kapasitesinde de olumsuz gelişmeler yaratılmasına yol açmaktadır. Maliye teorisinde Keynezyen görüş

¹⁹⁴A.e., s.46,47.

gereğince yatırımlar kişilerin geliri ile aynı zamanda faiz sınırına da bağlıdır. Yatırım fonksiyonu gelire doğru orantılı olsa da faiz haddi ile ters yönlü bir ilişkisi bulunmaktadır. Gelirde yaşanan değişimler talepte kaymalara yol açacak ve aynı faiz sınırında yatırım miktarlarında da değişikliklere yol açacaktır. Tüketim mallarının talebinde yaşanan genişleme yatırım mallarının talebinde ise daha büyük bir artışa neden olacak ve hızlandıran bir etkisi bulunacaktır.

Bütün bunlar ise Birlik üyesi olmayan ülkelerin ekonomik olarak üretiminde daralmaya yol açmaktadır. Euro alanında yaşanan yeniden yapılanma ise herhangi bir nedenle gerçekleşmezse talepte bir şok getirmekte ve kamu gelirlerinin düşmesini sağlamaktadır. Bu durum ise kamu giderlerinde de giderek kısıtlama yaratmaktadır. Faiz oranları da bu veriler çerçevesinde düşecektir.

Birliğin yapısı aynı zamanda bazı dönemlerde diğerlerine karşın daha düzenli bir ekonomik bütünün fonksiyonu görünümündedir. Euro'nun tek para olarak dış ticarete ve mali işlemlerde hâkimiyetinin duyulması kur dalgalanmasının önüne geçmekte tasarrufları artırmakta Avrupa Birliği vatandaşlarının harcanabilir reel gelirini de artırmaktadır. Bu şekilde yaşam kaliteleri ve dolayısıyla refahları yükseltmekte ve Avrupa Birliği kendi içerisinde ekonomik anlamda dışarıya çekici hale gelmektedir. Bilindiği üzere bir ülkenin ekonomik gücü ve gelişmişlik seviyesi ile ilgili bilgiler, o ülkenin gayri safi milli hasılasına bakılarak mali yıl içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları ile yapılan çarpımların toplamını vermektedir. Bu toplam sonucunda amortismanlar düşürülmekte elde edilmiş olan safi milli hasıladan vasıtalı vergilerin çıkarılması da ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile yüzeysel olarak da bilgi veren başka bir kavram da milli geliri gündeme getirmektedir. Yalnız o ülkede yaşayan vatandaşların satın alma güçlerinin bilinmesi, kişisel gelir, harcanabilir gelirin araştırılması gereklilik arz etmektedir.

Çünkü GSMH ve milli gelir alanında yalnız tek bir ülkenin ekonomik sistemi ile değil aynı anda doğal kaynakları, nüfusu, coğrafi kültürel ve tarihsel koşulları, dinsel inançları, halkın çalışma azmi, yeteneği ve eğilimleri büyük ölçüde rol oynamaktadır. Milli gelir bir devletin vatandaşları için yapılan sübvansiyonlar ve transfer harcamalarında etkilenmekte olup bunların eklenmesi vatandaşların sosyal güvenlik kapsamına alınmasında sosyal güvenlik primleri ve kurumlar vergisi veya

dağıtılmayan şirket karları sebebiyle bireylerin ellerine geçemeyen gelirlerin düşülerek kişisel geliri belirleye bilmekteyiz. Sübvansiyonlar, destekleme alımları, ucuz hammadde tedariki ile üreticileri desteklemek amacıyla ekmeğin fiyatına narh konulması zorunlu tüketim maddeleri fiyatlarının düşük tutulması suretiyle de tüketicinin bütçe eğrisinin artıya geçmesi sağlanmakta ve satın alma gücü de yükseltilmektedir.

Devletler bu ekonomik alanda özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hâkim olan sosyal adalete ilişkin ana ilkeyi temel almak sureti ile gelir dağılımında yaşanan çarpıklıkları bir nebze olsun giderebilmek için zor durumdaki muhtaç vatandaşlarına da karşılıksız olarak ödemeler yapmaktadır. İşsizlik sigortası veya öğrenci bursları, aile sigortaları gibi sosyal yardımlar alanındaki transfer ödemeleri bir anlamda rasyonalite ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bir açıdan bakıldığında milli gelirin alt gelir gruplarının lehine yeniden dağıtımına tabi tutulması gibi sosyal karmaşaların da önüne geçtiği gözlemlenmektedir. Akılcı bir yönetimin gereği olarak devletler bu tür çalkantıları fayda/maliyet analizi yaparak yönlendirmelidir. Ayrıca üretim bir çark olup sürekli ve kesintisiz şekilde dönmesi için tüketim gerekli olup tüketim olmadığında ekonomide üretimde olamayacağı bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu husus göz önüne alındığında üretime karşılıksız yardımlar da gerçekleştirilmektedir. Ekonomik olarak kişisel gelirin bu şekilde ortaya çıkması ile emlak vergisi, taşıt alım vergisi, gelir vergisi gibi dolaysız vergiler düşüldükten sonra kişilerin harcaması için net gelir ortaya çıkmaktadır. Harcanabilir tutar esas alındığında gelirin bu kısmı Euro alanında işlem maliyetlerinde yaşanan tasarruflar sebebiyle reel olarak artmaktadır. Euro'nun EPB sebebiyle kullanılması sonucunda Euro alanının etkisinde kalan ülkelerde ticareti artıcı bir fonksiyon taşımaktadır.

Bugün AB'nin mali temelleri ve Türkiye'nin ilişkilerinin "Euroland" kavramı ile somutlaştırılarak ekonomik ve parasal anlamda bir birlik oluşturulması amacı ile üç aşamalı gelişen bir süreç öngörülmektedir. Bu süreç Delors raporunda düzenlenmiş olup Amerikan Dolarından sonra dünyanın 2. büyük para birimi olan Avro ise sadece bölgesel olarak değil artık dünyada takip edilen ve kullanılan aynı zamanda mali sisteminde hissedilir değişiklikler yaratan bir para birimidir. Çünkü

Birliğe üye ülke olan ülkelerin paraları arbitraj maliyetleri sıfırlanarak iç ticaret ve pazarın derinliğini artırmakla Euro ile alış veriş üretimde konsolidasyonu hızlandırmış bulunmaktadır. Bu nedenle de üretim tesisleri tasfiye edilmiş bu aşamada şirketler kendilerini kurtarabilmek için şirket evliliklerine başvurmuşlardır¹⁹⁵. Bu sebeplerle dağıtım kanallarının yenilenmesi gündeme gelerek finansal açıdan bakıldığında üye ülkelerden Euro'yu bünyelerinde ortak para birimi olarak kabul eden alan 17 ülkede kur riski kavramı yok olmuştur. Dolayısıyla kredi riski ve rating önem kazanmış ve bu da iç finansmanda piyasaların entegrasyona hız kazandırmıştır. Multinational şirket faaliyetleri ise kolaylıkla muhasebeleştirilirken finans piyasalarını birbirine bağlamada ödeme sisteminin oluşturulması sonucunda söz konusu piyasalara derinlik ve ivme kazandırılmıştır.

Ayrıca böylelikle maliye politikaları Maastrich ilkeleri gereğince daraltıcı kapsamda uygulamalara ve işsizliğin azaltılmasındaki savaşta olumsuz etkiler yaratmıştır. Maastrich Anlaşması ile beraber, para arz sistemi bağımsızlığını yitirerek Avrupa Merkez Bankası'nın demokratik denetimine bırakılmıştır. Bu tedbir aslında istikrarın bozulmasının önlenmesi amacıyla yönelik olup AMB ve UMB sıkı ilişki ve iletişim gereksinimi duymaktadır. Bu nedenle Avrupa Merkez Bankası'ndan ulusal merkez bankalarına temsilci gönderilerek oluşturulan bir yönetim kurulu oluşturulmuş bulunmaktadır.

Böylelikle fiyat istikrarı sağlanmış ve değişime dair maliyetlerde de azalmalar meydana getirilmiştir. Faiz oranların denetim altına alınarak büyüme anlamında yeni bir ivme kazandırılmış dünyanın ikinci ekonomik gücü olan Avrupa Birliği'nin yaratacağı serbest rekabet olanağının pozitif yönüyle de önem taşımaktadır. Bu nedenle Euro para biriminin gücü ile Birliğe üye olan ülkelerin tamamı Maastricht kriterlerine uyumlu olması mümkündür. Bu nedenle ekonomik yönden istenilen gelişmişlik düzeyine ulaşamamıştır. Sivil toplumun anlayış olarak tam oluşmamış olması nedeni ile siyasi sistemlerle uyum sağlanamamıştır. Ancak istikrarlı olarak demokrasinin yerleşmediği veya yine aynı doğrultuda hukuki güvenliğin

¹⁹⁵Etem Kara, **Arupa Birliği'nde Şirketlerin Sınır Aşan Hareketliliği**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 24-25.

bulunmadığı ve bu önemdeki bir yönetsel anlayışa sahip olmayan bir yönetimin entegrasyon sağlama çabaları amacına ulaşmamaktadır.

Çağdaş düzeyde ekonomi anlayışının dayanakları ise demokrasi, liberalizm, insan hakları, özgürlük, eşitlik, bireycilik, laisizm kavramlarının entegrasyonu ile altyapısı oluşturularak bunlar ekonomik gelişmelerle de doğrudan ilgilidirler¹⁹⁶. Topluluğun kurucu olan altı üye ülkesi öncelikle 1968 yılında gümrük birliğini gerçekleştirmişlerdir. Topluluk sonrasında 1969 yılında Lahey Zirvesinde alınan kararlar ile ekonomik ve parasal anlamdaki birliğin temellerini atmışlardır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyeliğiyle oluşacak olan rekabet olanaklarının pozitif yönde artışı, sektörel alanda yaşanan gelişmelerin istihdam sorununu çözmek için yardımcı olması, çok uluslu şirketlerin bakış açısının olumlu yönde değişmesini sağlamıştır. "Batıda Birlikle oluşan büyük pazarın avantajlarından yararlanma konusundaki arzu ile Birliğe entegre olmak için almak isteğini umduğu sonuçların da kesişmesine rağmen çıkış noktası değişiktir"¹⁹⁷.

Türkiye'nin alt yapısının yetersizliklerinde, derin olarak bölgesel dengesizlikler taşırken Avrupa Birliği'ne girilemeyeceği gibi yüksek enflasyon oranlarında da Avrupa Birliği'ne uyum sağlayamayacağından bugün Euro'nun Türkiye ile olan ilişkisine bakılmasında yarar bulunmaktadır. Fiyat alanında istikrarın sağlanması, düzenli olarak kamu maliyesinin kurulması, kamu açıklarının kabul edilebilir bir seviyede tutulması gibi ekonomik ve parasal politikaların koordinasyonunu sağlayacaktır. Avrupa Para Enstitüsü, Euro'ya geçişle ilgili prosedürleri ve kuralları oluştururken milli paraların değişkenliğinden etkilenen kurlar Euro ile sabitleştirilmektedir. Birliğe, üye ülkelerin iktisadi politikaları da birbirleri ile uyumlu hale getirilecektir. Söz konusu koşulların yerine getirilememiş olması üye ülkelerin Avrupa Birliği Antlaşması uyarınca da Bakanlar Konseyi oturumlarında belirli hallerde oy hakkından mahrum bırakılmaktadırlar. Kısacası üye ülkeler iktisadi alandaki politikalarını koordinasyona ek olarak tek pazar ve serbest rekabetle ilgili politikalarından yola çıkarak buna uygun olan ortak amaçlar belirlenmesi ortak bir ekonomik politikanın oluşturmasının da ötesinde politikaların

¹⁹⁶ Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 18.

¹⁹⁷ Burak Tanör, "Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP", Akçay, Kahraman, Baykal, **a.g.e** s. 390-391.

desteklemesi için fiyat istikrarının sağlanması amacıyla para ve kur politikası belirlenmektedir.

Türkiye'nin 2010'lu yıllarda uyguladığı bütçe disiplini sonucunda bütçe açığı tavanının % 3 olarak tespiti, bunun aşılması durumunda GSMH'nin % 51 oranına kadar teminat altına alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla iç ve dış borç miktarının bütçe içerisindeki oranlarda oluşan performansı ise Avrupa Birliği'nin ekonomik ve parasal birlik kriterleri ile uyumu ile ilgili olarak hem olumlu hem de olumsuz anlamda gelişmelere yol açmış bulunmaktadır. Ancak IMF'in de dışardan desteği ile sorun bu sorun dondurulmuştur. Bu nedenle yaşanan güvene ilişkin bunalım Avrupa Birliği'nin 2010 yılına dek yapılması planlanan kurumsal alandaki reformlarından Türkiye'nin dışlanması üstü kapalı olarak ifade edilmeyen nedenlerden birini oluşturmuştur.

Dünya ticaretinin 1/5'ini gerçekleştirmekte olan Avrupa Birliği'nin 21. yüzyılın başlarında Akdeniz ülkeleri ile gerçekleştirdikleri ticareti “serbest ticaret bölgeleri” sistemi içerisinde yapmaları sonucunda kurumsal açıdan güçlendirmeyi hedeflemişlerdir. Serbest ticaret bölgelerinin ayrıca ev sahibi ülke ekonomisi ile ileri ve geri bağlantılar yoluyla emeğin beceri düzeyini artırma, teknoloji transferi, bölgesel kalkınma ve kadın istihdamını geliştirme amaçlarına hizmet edeceği de belirtilmiştir.¹⁹⁸ Bu kapsamda, Türkiye'nin sanayisinin yapısını ele aldığımızda, emek maliyetinin üstünlüğü işgücünde verimliliğe göre düşük kalmaktadır. Türkiye ancak “Federal Almanya'nın 1/6'sı, Belçika'nın 1/6'sı Danimarka'nın 1/5'i, Fransa'nın 1/6'sı Luxemburg'un 1/8'i, Yunanistan'ın 1/2'si” oranında verimliliğe sahip olması nedeniyle bu konuda kat edilmesi gereken mesafe oldukça çoktur. Yine Türkiye'nin sanayisi iç pazarın ihtiyaçlarını karşılamak için küçük ölçekte kurulmuştur. Bu nedenle sermaye yoğun, high-tech kullanılmakta olan alanlar konusunda olumsuz bir puan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle maliyet artırdığından dolayı tek pazarda gerçekleşen ihracat potansiyelimiz de azaltılmaktadır. Tüketicinin bilincinin yeni yeni oluşması ile sanayi ve tarımsal out-putların denetiminde etkinlik azaltılmakta iken, ihracatımızı da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Avrupa Birliği'

¹⁹⁸ Sevil Acar, Derya Gültekin Karakaş, “Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler” (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/315873>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

nde yeni teknoloji ve yeni ürünler için araştırma ve geliştirme yapmak, organizasyonlara ağırlık verilmesi ve sanayi alanında yenilik ve istihdam sorunları da ağırlık kazanmaktadır. Böylelikle iç pazarın derinleşmesi yoluna girilmekte ve buna göre tek değer ölçüsü Euro'nun da değerinin eklenmesi söz konusu ivmeyi hızlandırmaktadır. Üyelik için aday olan ülke, sanayimizin maliyet sıkıntıları nedeniyle sanayinin revize edilmesi gerekmekte ve rekabet gücünü artırmak için pazar payımızın yükseltilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin sanayisi Avrupa Birliği sanayisinde tamamlayıcılıkla ilgili fonksiyonun yanı sıra potansiyel olarak rakip olmasının özelliğini de göstermektedir. Maliyet olarak yapıların farklı olmasının yanı sıra aynı malı üretenler için tamamlayıcı olarak tanımlanmakta ve rakip olan ülke sanayileri bir malı birbirlerine çok yakın maliyetlerle üretilen sanayiler kastedilmektedir. Kısacası Avrupa Birliği ile aramızda dengelerin oluşması bir süre almakta olup bu da sanayimizin gözden geçirilerek yenilenmesi zorunluluğu da beraberinde yer almaktadır. "Avrupa Birliği içerisinde inşa edilen Ekonomik ve Parasal Birlik, II. Dünya Savaşını müteakip Avrupa ülkeleri arasında başlayan entegrasyon sürecinin önemli sonuçlarından biridir. Üye ülkelerin ortak para politikası kapsamında uluslararası tek bir Merkez Bankasına yetki devrinde bulunmalarını gerektiren bu yapıda, ortak para politikasına dahil olma süreci ve ekonomi politikalarının yönetimi büyük önem taşımaktadır."¹⁹⁹ Ekonomik ve Parasal Birlik politik olarak bütünleşmenin son kilometre taşı olup Euro'nun da üye adayları olan Türkiye'ye etkisine dair genel politik ve ekonomik durumun istikrarsızlığı ile özdeşleşmektedir. İhracatımız çeşitlenmiş ve artmış olup alt yapıda göreceli iyileşmelerle küresel sisteme uyumunda önemli olan tarım ve sanayide büyük yapısal dengesizlikler varlığı ve makroekonomik dengesizliklerin giderek derinleşmesi de önemli bir noktadır. Türkiye'deki enflasyonun Birliğin ortalaması üstünde olması, gizli işsizlik nedeniyle verimsizliğin büyük boyutlara ulaşması, sosyal politika araçlarının yetersiz olması, kişi başına satın alma gücünün de Topluluğun 1/3'ü kadar olması da üyeliğin önünde bir engeldir.

¹⁹⁹M. Tarık Eraslan, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **Ekonomik ve Parasal Birliğin Teknik Yapısı ve Türkiye'nin Sisteme Dâhil Olması**, (Çevrimiçi), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/MehmetTarikEraslan.pdf>, Erişim Tarihi: 15. 12.2018.

Ulus devlet olmanın tamamlanmasında yaşanan güçlükler 21. Yüzyıldan itibaren tamamen aşılmış olsa dahi bu yapının tüm iç ve dış olumsuzluklar karşında tamamlanmak suretiyle ulusal üstü bir gücün hâkimiyetini kabullenmek Türkiye için oldukça zor bir yaklaşımdır. Avrupa Birliği ile Euro ayrılmaz bir bütünün parçası olarak düşünüldüğünde Birliğe üye olmak bir anlamda ulusal hâkimiyetin alanını daraltacak ve bu nedenle de ulusal değer yargılarında da radikal anlamda değişiklikleri gerekli kılacaktır. Bunun gibi 09.12.2000 tarihli Avrupa Birliği Konseyi kararına göre 2010 yılına kadar gerçekleşecek olan genişleme ve kurumsal reformlara ilişkin deklarasyonlarda Türkiye henüz üyelik müzakerelerinden kaçınılmasına sığınarak Birliği dışlamak için girişimde bulunmuştur. 14-15 Aralık 2000 tarihinde de Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşumuna ilişkin olan tutumu sürerken Avrupa Birliğine karşı izlenen politikalarla Türkiye'nin çabaları sonuçsuz kalmıştır. Bundan kaynaklanan günümüze kadar izlenen teslimiyetçi olan ekonomik politikaların hukuki temelin de ise gerçekçilik ve rasyonalizm kriterleri gereğince gözden geçirilmesi gereken istemler belirgin hale getirilmelidir. Tabi ki bu durumun düzeltilmesinin asgari koşulu ekonomik ve siyasi istikrardan ibarettir.

Bu kapsamda Avrupa Birliği Kurumları tarafından hazırlanan Katılım Ortaklık Belgelerine karşısında Türkiye'nin Ulusal Programının kesinlikle üyelik istemi tarih içermelidir. Aksi halde Avrupa Birliği'nin artık 2010'lu yıllarda Avrupa ile Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde oluşturduğu ve temelini 1995 yılında "Barcelona Konferansı" nda atmış olduğu serbest ticaret bölgesi anlaşmasında sistemin kurumsal ve çevresel olarak desteklenmesinin geliştirilmesi çabasında bir figüran olarak kalması söz konusu olacaktır. Avrupa Birliği'nin dar görüşlülüğü kendi çevresinde bulunanları koruyan yani kendi çıkarlarını koruyan anlayışı sonucunda Türkiye'nin üyeliğini kabul etmemek yanında sistem içinde almaksızın ortak üye olarak aday ülke pozisyonunda tutmaktan vazgeçmelidir. Barcelona Konferansı'nda ise 12 Akdeniz ülkesi ile Gümrük birliği hedeflenmiş, Birliğin ticaret alanı ve dolayısıyla nüfuz sahası da genişletilmek istenmiştir. Böylece bölgedeki dinamiklerde denetim altına alınmak istenilmiştir. Bu kapsamda "Türkiye için Avrupa Stratejisini" ve "Gümrük Birliği" nin gözden geçirilmesini öngören bu sistem içerisinde Türkiye için

belirlenen bu role razı olmaksansa aktif olarak “ekonomik, siyasi ve hukuki uygulamalarla Türkiye konusunda belirleyiciliğimizi yitirmemek gerekmektedir. Türkiye'nin Birliğin para birimi olan Euro'yu kendi ulusal çıkarları için kabullenmesi, özdeşleşmesi aslında bir istinat noktası teşkil etmekte olup ekonomik ve siyasi istikrar, birikimli politikacılar ve onları destekleyen teknokrat kadrolarla bu durumun gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir”²⁰⁰.

2.1.3.3. Avrupa Birliği İktisadi Bütünleşmesinin Sınırları

Avrupa Birliği'nin birleşmesinde en temel unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkan İç Pazar; kişilerin, malların, hizmetlerin, sermayenin Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin sınırları içerisinde serbest dolaşımına dayanmaktadır. İç Pazarın oluşması dört ana serbestliğe dayanmakta olup bir “Ortak Pazar” kurulmasını sağlamakta olan Avrupa Birliği'nin ilk kurucu antlaşmalarından olan “Roma Antlaşması” ile kabul edilmiştir. Avrupa Birliği'nin Ortak Pazarı, tüm “fiziki, maddi, teknik ve mevzuata ilişkin” olumsuzlukların giderilmesi ve hâlihazırda uygulanan kaidelerin basitleştirilme sureti ile “kişiler, tüketiciler ve iş dünyası”ndan oluşan Avrupa Birliği'ni oluşturan 28 üye ülkenin nüfusunu oluşturan yaklaşık 500 milyon kişi ile direk tesirini sağlamış olduğu Ortak Pazar'ın kurulması asıl hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Birliğin bir iç pazarlarla birleştirilmesi düşüncesi ekonomik ve siyasi alandaki bütünleşme amacıyla bağlantılı bir yoldur. Avrupa Birliği'nde pazarların birleştirilmesi ve Tek Pazarın bu şekilde oluşturulması düşüncesi ekonomik ve siyasi bütünleşme amacına ulaşmak için getirilmiştir. Avrupa Birliği'nin bu şekilde oluşturduğu İç Pazar ise şu anda dünyanın en büyük pazarı haline gelmiştir.

2.1.3.4. Sınırların Korunması ve Güvenlik Birimlerinin İşbirliği

Avrupa Birliği, Sınır Koruma Ajansı FRONTEX yeniden yapılandırılmış ve Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı FRONTEX adını almıştır. Bu kurumun yetki ve görev alanı genişletilerek yeni misyonu ile Bulgaristan'ın Türkiye sınırında

²⁰⁰ Selçuk Demirbulak, **Avrupa Birliği Hukuku Ve Ekonomi Politikası Çerçevesinde Müzakereler**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2011, s.13-27.

düzenlenen törenle göreve başlatılmıştır. FRONTEX'in yeniden yapılandırılması sonucunda Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı'nın görev ve yetkileri şu şekilde değiştirilmiştir. Son yıllarda yaşanan yoğun mülteci akınından en çok etkilenmekte olan Yunanistan, Türkiye ile olan sınırını koruyamadığından diğer Avrupa Birliği, üyelerinin eleştirilerine maruz kalmaktaydı. Bu nedenle “Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı”nın kurulması ile Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının da etkin bir şekilde korunması amaçlanmaktadır. Ajans ilk aşamada Bulgaristan sınırında görev yapacak olmakla birlikte yeniden yapılandırılan FRONTEX' in Bulgaristan'ın Türkiye sınırında yaklaşık 120 sınır koruma görevlisi görev yapmaktadır. Böylece Balkanlar üzerindeki güzergâha yakın sınırın daha iyi bir şekilde korunması hedeflenmektedir. Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov ise ülke sınırlarının korunması için Avrupa Birliği'nin desteğini de istemiştir.

Avrupa Birliği'nin sınırlarında güvenliğin artırılması yönündeki çalışmaları mülteci krizi ile başlamıştır. Yunanistan ve İtalya gibi sığınmacı göçmenlerin ilk ayak bastıkları ülkeler bu durumla tek başına baş etmekte zorluk yaşamaktadırlar. Avrupa'ya olan mülteci akının sonucunda da Almanya, Avusturya, Danimarka, İsveç ve Norveç'in gibi Schengen Bölgesi ülkeler artık göçmenlere karşı yeniden sınır kontrolü uygulaması başlatmışlardır. Avrupa Birliği'nin dış sınırlarını iyi korunması halinde, Schengen Bölgesi'nde serbest dolaşımın mümkün olup bu düşünceyle, Birliğin üye olmayan ülkelere başlayarak dış sınırlarının etkin bir şekilde korunması öngörülmektedir. FRONTEX, 2004 yılında Polonya'nın başkenti Varşova merkezli olarak kurulmuş olup sınırların korunması için görev yapmaktadır. Ancak bu birliğin o yıllarda görev ve yetkileri oldukça kısıtlı olarak belirlenmişti. Bu ajansın bünyesinde sürekli olarak çalışan sınır koruma görevlileri önceleri bulunmamaktaydı. Bu nedenle de acil bir durum olduğunda üye ülkeler kendi sınır muhafızları görevlendirmekteydi veya ajansa bu muhafızlar sağlanmaktaydı. Ancak bu durum çok uzun zaman almakta ve çoğu zaman da ihtiyaç karşılanamamaktaydı.

Ayrıca FRONTEX, Avrupa Birliği'ne üye olan bir ülkenin talebiyle de göreve çağrılabilir. FRONTEX bünyesinde bulunan kadrolu personelin sayısının ise 2020 yılında iki katına çıkartılarak yaklaşık bine ulaşması planlanmaktadır. Ayrıca en az 1.500 sınır koruma görevlisinden oluşan bir ekip

kurulacaktır. Bu ekip sadece acil durumlarda anında dış sınırların korunması amacıyla görevlendirilecektir. Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin de desteğiyle misyonlar kurulacak ve donanım sağlanacak olan bir havuz oluşturulacaktır. Yine bunlara ek olarak sınır muhafızlarının, Avrupa Birliği'nin dış sınırlarını her yerde aynı standartlarda kontrol edilmesi garantilenmektedir. Bu durum aynı zamanda terörizmle veya organize suçlarla mücadelede aynı standartlara göre denetlenme anlamına gelmektedir. Ajansın ayrıca olası tehditler ve görülen eksikliklerle ilişkili olarak düzenli bir şekilde analizini yayınlaması da planlanmaktadır.

“Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı”nın ayrıca müdahale yetkisi de bulunmakta olup Schengen Bölgesi'nin korunması amacıyla tehdit niteliğindeki durumlarda, Avrupa Birliği Komisyonu da FRONTEX' den alacağı bilgilerin rehberliğinde Avrupa Birliği'ne üye bir ülkenin itirazlarına karşı müdahale edebilmektedir. Ancak üye olan ülkelerin iç güvenliklerinin korunması konusunda ulusal egemenliğe müdahale niteliğinde sayılabilecek konularda son söz “Avrupa Birliği Konseyi” nindir. Bu konularda kararların çoğunluk oylarıyla alınması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin FRONTEX görevlilerini, yerel polis ve sınır muhafızlarının işbirliği doğrultusunda yapmayacağı üye bir ülkeye göndermesi de pek mümkün bulunmamaktadır. Zira bu durumda başka bir sorunla karşılaşılabilmesi ihtimali bulunmaktadır. Eğer üye olan bir ülke Avrupa Birliği Konseyi'nin almış olduğu karara karşın yardım istemiyorsa, diğer üye olan ülkeler göçmenlerin gelmesini engellemek amacıyla Schengen Bölgesi içerisinde yeniden sınır kontrollerine başlayabilecektir. FRONTEX, iltica başvurusu reddedilen sığınmacıların ülkelere geri gönderilmesini hızlandırmak amacıyla sınır dışı edilmelerini kendi inisiyatifi ile gerçekleştirebilmektedir. Bunun yanı sıra FRONTEX' in de sınır dışı edilecek olan kişilere ait belgelerin geldikleri ülkelere sağlanması için Avrupa Birliği'ne üye olan devletlere de destek verilmesi planlanmaktadır.

Sınır muhafızları Avrupa Birliği'ne üye olmayan üçüncü ülkelerde de görev yapabilmektedir. Örneğin Kuzey Afrika ülkeleri gibi Avrupa Birliği'ne komşu olan devletlerde de görev yapabilmesi yeni düzenleme ile öngörülmüştür. Ancak bunun için getirilen koşul görev yapılacak olan komşu ülke ile Avrupalı sınır muhafızlarının

yetki alanlarını düzenleyen ve misyon sırasında temel haklara saygı gösterileceğini garanti eden bir anlaşmanın yapılması gerekmektedir. Avrupa Birliği, “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi” gibi uluslararası anlaşmalara uymakla “uluslararası korumaya ihtiyacı olan herkese kapı açık olan ancak yasadışı yollardan gelmek isteyenlere ise kapının kapalı olduğu” ifade edilmektedir. “Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı” bünyesinde görev yapmakta olan acil müdahale ekibi göreve başlamış olup 01.01.2017 tarihinden başlayarak sınır dışı edilme işlemlerini hızlandıracak olan ekibin de göreve başlaması planlanmaktadır. Ajansın, sınırlarda yaşanan kaçak geçişlerle ilgili olan eksikliklere dair incelemeler yapması da beklenmektedir.

2.1.3.5. Kişilerin Serbest Dolaşımı

ABAD, ilk olarak Grzelczyck davasına ilişkin olarak vermiş olduğu bir kararında Avrupa Birliği vatandaşlığı üye devlet vatandaşlarının temel hakkıdır. Ancak belirli bazı istisnai durumlarda aynı durumdaki kişilerin Birliğe üye olan hangi devletin vatandaşlığına tabi olduğu dikkate alınmaksızın eşit haklara sahip olmalarını sağlayacak olduğuna karar vermiştir. Adalet Divanı bundan sonraki kararlarında da aynı görüş doğrultusunda karar vermeye devam etmiştir. Bu kararlarla tanımlanmış olan Avrupa Birliği'nin vatandaşlığı içi boş değildir. Avrupa Birliği vatandaşlarının başka bir AB üyesi ülkede bulunmaları halinde AB vatandaşı olmaları da kişilere belirli bazı haklar sağlamaktadır. Avrupa Birliği vatandaşlığından kaynaklanmakta olan kimi ayrıcalıklardan olan “serbest dolaşım hakkı”nın tanımlanması ile yeni bir anlayışın gelişmesine yol açmıştır. Adalet Divanının son kararlarında yine Avrupa Birliği'nin vatandaşlarına tanınan Birlik içerisinde “serbest dolaşım hakkı” geliştirilmiş ve ikincil hukukunu Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramının çerçevesi ayrıca yorumlanmıştır.

“Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın ABİHA'nın Avrupa Birliği vatandaşlığına ilişkin olan 20 ve 21. maddelerle ilgili olarak yaratıcı bir yorum ve uygulama ile birlikte artık sosyal katkılardan faydalanmaları için olanak tanımaktadır. Avrupa

Birliği vatandaşlarının hem serbest dolaşım hem de eşit muamele görme hakkı yönünden artık ekonomik olarak aktivite unsuru bir zorunluluk değildir”²⁰¹.

İlk olarak kurucu anlaşmalardan olan Maastricht Antlaşması’yla hukuki olarak “Avrupa Birliği Vatandaşlığı” kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği vatandaşlığı kişilere kurucu anlaşmalarda ki “malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı” husularında dört temel özgürlüğü tanımış ve beşinci bir özgürlük de vatandaşlık olmuştur. “Avrupa Birliği Adalet Divanı” nın (ABAD) Grzelczyck2 davasında vermiş olduğu ilk kararda “üye ülke vatandaşları için en önemli kimlik, Birlik vatandaşlığı olacaktır”²⁰² ifadesindeki hüküm bu konuda içtihatları zenginleştirmiş bulunmaktadır. Adalet Divanı, Birliğin vatandaşlığında tanınan statü nedeniyle üye devletlerin vatandaşlarının temel statüsü halini almıştır. Adalet Divanı’nın, “Maastricht Antlaşması’nın vatandaşlık ile ilgili hükümlerinin geniş şekilde yorumlanmasına ilişkin bu yaklaşım 1998 yılında önemli bir karar olan Martinez Sala kararıyla başlamıştır. ABAD’ın şimdiye kadar Avrupa Birliği vatandaşlığına konu edilmiş olan kararlarının bazı istisnaları haricinde tamamına yakını gerçek veya potansiyel olarak, doğrudan veya dolaylı olarak serbest dolaşım ve ikamet hakkı ile”²⁰³ ilgilidir.

İlk AT Anlaşması madde 17’de; ‘Bir Birlik vatandaşlığı yaratılmıştır. Bir üye devlet vatandaşlığına sahip her kişi, Birlik vatandaşıdır. Birlik vatandaşlığı, ulusal vatandaşlığı tamamlar; ancak onun yerini almaz. Birlik vatandaşları, işbu antlaşmada öngörülen haklara sahiptir ve yükümlülüklerine tabidir’ düzenlemesine yer verilmiştir. Yine bu anlaşmanın 18. maddesine göre de “1. Her Birlik vatandaşı, işbu antlaşmada ve onun uygulanması için yapılan düzenlemelerde öngörülen sınırlama ve koşullar saklı kalmak üzere, üye devletlerin ülkelerinde serbest dolaşım ve oturma hakkına sahiptir. 2. Birlik girişimi bu amacın gerçekleştirilmesini gerekli kılıyorsa ve işbu antlaşma gerekli düzenlemeler getirmemişse, Konsey, 1. paragrafta belirtilen

²⁰¹Servet Alyanak, **AB Vatandaşlığının Ab İçerisinde Serbest Dolaşım Ve İkamet Hakkı Yönünden Temel Statü Olması**, Yıl: 5, Sayı: 17 (Nisan 2014), (Çevrimiçi) <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjwskL7rHUAhVCBcAKHVdPAIkQFgggtMAI&url=http%3A%2F%2Fdergipark.gov.tr%2Fdownload%2Farticle-file%2F289374&usg=AFQjCNE5W8lrNk6pLL-Ek1AQbKYbiOKOIQ>, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

²⁰²Burak Erdenir, “Türkiye- Avrupa Bütünleşmesi, Kimlik ve Kültür Unsurları”, Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe, **Yarım Asrın Ardından Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2013, s.7.

²⁰³Servet Alyanak, **Avrupa Birliği Kamu İhalesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 142-143.

hakların kullanılmasını kolaylaştırmayı amaçlayan hükümleri kararlaştırabilir. Konsey 251. maddede (ortak karar usulü) belirtilen yönteme uygun olarak karar verir. 3. 2. fıkra; pasaportlar, kimlik belgeleri, oturma izinleri ya da bu tür herhangi bir belgeyle ilgili hükümlere ya da sosyal güvenlik veya sosyal koruma ile ilgili hükümlere uygulanmaz.” düzenlemesi yer almaktaydı.

Yeniden düzenlenen Lizbon Anlaşması’na göre “Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşması”nın yirminci maddesinde; “1. Bir Birlik vatandaşlığı yaratılmıştır. Bir üye devlet vatandaşlığına sahip her kişi, Birlik vatandaşıdır. Birlik vatandaşlığı, ulusal vatandaşlığı tamamlar; ancak onun yerini almaz. 2. Birlik vatandaşları, işbu antlaşmada öngörülen sınırlama ve koşullar saklı kalmak üzere haklarını kullanır. AB vatandaşlarının hakları arasında;

- a) Üye devletlerin sınırları içerisinde serbest dolaşım ve oturma hakkına sahiptir.
- b) İkamet ettikleri üye devlette, o devletin vatandaşlarıyla aynı şartlarda, Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ve yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı,
- c) Uyuştu olduğu üye devletin temsil edilmediği üçüncü bir ülkenin topraklarında, üye devletlerden herhangi birinin diplomatik veya konsolosluk makamlarınca, o üye devletin uyruklarıyla aynı şartlarda korunma hakkı,
- d) Avrupa Parlamentosu’na dilekçe verme, Avrupa Ombudsman’ına başvurma ve Birlik kurumlarına ve danışma organlarına Antlaşmalar’ın dillerinden birinde başvurma ve aynı dilde cevap alma hakkı²⁰⁴.

Bu haklar, Antlaşmalar’da belirlenen şartlar ve sınırlar çerçevesinde ve bu Antlaşmalar’a uygun olarak kabul edilmiş tedbirler vasıtasıyla kullanılır.” hükmü yer almaktadır.

“ABİHA’nın 20 maddesinde açıklandığı üzere Birliğin vatandaşlığı, üye devlet vatandaşlığına bağlı olan tali bir vatandaşlıktır. Lizbon Antlaşması ile kabul edilen ABİHA’nın 20. maddesine göre önceki Avrupa Topluluğu Antlaşmasında Avrupa Birliği vatandaşlığıyla ilgili hükümlere göre kapsam itibarıyla çok fazla bir yenilik getirmemiştir. Avrupa Birliği vatandaşlığı statüsü nedeniyle üye ülkelerin arasında serbest dolaşım ve ikamet hakkına ilişkin olarak düzenlemeler

²⁰⁴Oğuşgil, a.g.e., s.123-124.

getirilmiştir”²⁰⁵. ABİHA'nın 20. Madde fıkrası 2'de, Avrupa Birliği'nin vatandaşlık hakları listelenmiş olup bu maddede yer alan düzenleme, Lizbon'dan evvel Avrupa Topluluğu Anlaşması madde 17 fıkrası 2'de, 'Birlik vatandaşları, işbu Antlaşmada öngörülen haklara sahiptir ve yükümlülüklerine tabidir' düzenlemesinden kapsam olarak farklıdır. Bu yeni düzenlemede Birliğin vatandaşlarına tanınmış olan hakların sayılması yöntemi daha açık bir şekilde kullanılmıştır. ABİHA madde 20-21'de, sadece üye devletlere verilen belirli durumlarda vatandaşlık hakkı uygulanmamaktadır. Avrupa Birliği vatandaşlığı, kurucu antlaşmanın konusu yönünden kapsam ve Birlik müktesebatıyla bağlantısı bulunmayan durumları genişletmek amacıyla düşünülmemiştir. Kısacası, "hükümlerin uygulanması için bu durumu Birlik hukuku ile bağdaştıran bir unsura ihtiyaç bulunmaktadır"²⁰⁶.

Bununla birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanı, ABİHA'nın 20. Maddesine göre Birlik vatandaşlarının her birinin vatandaşlığa dayanan bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaması için korunmakta ve genişletmek için kullanılmaktadır. Böylelikle serbest dolaşıma ilişkin haklardan birisi ile olan bağ da ortadan kalkmaktadır. Bu koruma kapsamında yer alan kişilerin sayısı da bu şekilde artmakta olup Avrupa Birliği vatandaşlığının tanımlanması Antlaşmanın kişisel olarak uygulanma alanının (ratione personae) içinde kalmaktadır. Birliğin ikincil plandaki mevzuatına göre bireylere verilen haklar, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Birliği vatandaşlarının Birlik içerisindeki sınırlarının içinde eğitimsel amaçla yapacakları serbest dolaşım ile ilgili olarak teşmil etmiş bulunmaktadır.

ABİHA onsekizinci maddesi kapsamında yer alan "genel ayrımcılık yapma" yasağına ilişkin ilke sadece bu Antlaşma kapsamında uygulanabilmektedir. Ancak söz konusu Antlaşma kapsamı sürekli genişlemekte olup bu nedenle yapılmış olan Antlaşmadaki değişiklikler ve klasik temel dört özgürlükle ilgili olarak özellikle de hizmeti sunmakla ilgili özgürlüğün, sınırlandırılması karşısında ilgili bu hükmün kapsayıcılığı bulunmaktadır. Bu kapsamda "serbest dolaşım hakkı", Avrupa Birliği vatandaşlığı ile ilişkilendirilmiş ve Antlaşmayla hükme bağlanması sonucunda Avrupa Birliği vatandaşlarının ekonomik alandaki faaliyetleri ihtiyaç duyulması beklenmeksizin "ABİHA'nın 18. Maddesinde yer alan genel ayrımcılık yapma

²⁰⁵ Karluk, **Avrupa Birliği**, s.50-70.

²⁰⁶ Alyanak, **Avrupa Birliği Kamu İhalesi**, s. 142-145.

yasağı nedeni ile bu yeni özgürlük alanı içerisinde uygulanma olanağı bulmuştur. Nitekim bu durum Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın çeşitli kararlarında da hüküm altına alınmıştır²⁰⁷.

2.1.3.6. Hizmetlerin ve Sermayenin Serbest Dolaşımı

“Mesleklerin Serbest Dolaşımı”nın kapsamı, “posta hizmetleri, perakendecilik, online hizmetler, basın, spor, şans oyunları, eczacılık, iş dünyası hizmetleri ve genel amaçlı hizmetleri kapsamaktadır. Hizmetler, AB ekonomik faaliyetinin ve istihdamın yüzde 70'ini oluşturmaları itibariyle İç Pazar'da önemli bir yere sahiptir. Hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin genel ilkeler AB Antlaşması'nda yer almakta ve AB'de şirketlerin başka bir üye ülkede yerleşme ve hizmet sunmalarına imkân vermektedir²⁰⁸.

“Sermayenin Serbest Dolaşımı” ise Avrupa Birliği'nde sınır ötesinde olan ve üye ülkelerin arasındaki sermaye hareketlerini kapsamaktadır. Bunlar “doğrudan yabancı sermaye yatırımları, emlak yatırım ve alımları, menkul kıymet yatırımları, borç ve kredi tahsisi, mali kurumlarla diğer işlemleri içermektedir. Vatandaşlar için sermayenin serbest dolaşımı ikamet ettikleri ülkenin dışında bir AB ülkesinde banka hesabı açabilme, hisse senedi satın alma, en fazla getiri sağlayan ülkede yatırım, emlak satın alma gibi işlemleri gerçekleştirebilmeyi ifade etmektedir ve ilkeleri AB'nin kurucu antlaşmasında belirlenmiştir²⁰⁹.

ABİHA'nın 21. maddesine göre Avrupa Birliği vatandaşlarının bu statü gereğince “serbest dolaşım ve ikamet hakkı”nı da vermektedir. ABİHA madde 21'e göre; “Her Birlik vatandaşı, bu Antlaşmalar'da öngörülen sınırlamalar, şartlar ve bunların uygulanması için kabul edilen tedbirler çerçevesinde, üye devletlerin topraklarında serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkına sahiptir.” “Bu maddeye göre yapılan düzenleme Birlik vatandaşlığının gereği olarak serbest dolaşım ve ikamet hakkını ele almakta ve bu sebeple de geniş kapsamlı olduğu söylene

²⁰⁷ A.e. s. 145-148.

²⁰⁸ İlke Göçmen, “Hizmetlerin Serbest Dolaşımı”, Belgin Akçay, Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, **Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği, Serbest Dolaşım ve Politikalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s.

²⁰⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

bilecektir. ABİHA'nın 21. maddesi, Birliğin vatandaşlığı bölümünde yer almaktadır. Ayrıca vatandaşlarında bir takım haklarının anayasal olarak teminat altına alınması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Aslında serbest dolaşım hakkı, Avrupa Birliği hukukunda ilk kez keşfedilmemiş olup yeni bir alan değildir”²¹⁰. “Ancak bu özgürlüğün tanınması Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Antlaşması'nın öngörmüş olduğu klasik dört özgürlük sınırları içinde uygulama alanı bulmuştur. Serbest dolaşıma özgürlük tanıyan bu hak Antlaşma hükümlerinden bağımsız olarak ilk kez Birlik hukukunun ikincil mevzuatı kapsamında bir düzenleme ile güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda ikamet hakkı ile ilgili olarak dokuz tane Birlik mevzuatı bulunmaktadır”²¹¹.

2.1.3.7. Malların Gümrüksüz Dolaşımı “Gümrük Birliği”

Malların serbest dolaşımı Avrupa Birliği'nde işletmeler ve tüketicilerin faaliyetlerinin gösterilebileceği ve yararlanabileceği uygun bir ortamın yaratılması için Avrupa Birliği'nin en önemli önceliklerin biridir. Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinde temel hedefi, İç Pazar oluşumunda malların serbest dolaşımı yoluyla ilk olarak hayata geçirilmiştir. Malların serbest dolaşımında bütün olarak bu halin gerçekleştirilebilmesi için ise “gümrük vergisi, eş etkili vergiler ile miktar kısıtlamalarının kaldırılması” ve ticari ürünlerle ilgili özelliklerin Birliğin genel alanında onaylayacağı kurallarla belirlenmiş olması bir gerekliliktir. Bu düzeyde hukuki düzenlemeler, “uyumlaştırılmış” ve “uyumlaştırılmamış” kuralar olmak üzere ikiye ayrılmakta olup uyumlaştırılmamış alan ilkesine gereğince, herhangi bir ürün Birliğe üye ülkede yasal olarak satılabiliyorsa diğer üye ülkelerde de serbest piyasa içerisinde serbestçe satılabilmektedir. Bunun için müktesebatin mütekabiliyet çerçevesinde olması gerekmektedir.

Uyumlaştırılmış alan, “Klasik Yaklaşım” olarak adlandırılan bir yöntemle geliştirilmiş ve piyasaya sürülecek olan ürünlerle ilgili olarak çok ayrıntılı tanımlamalar yer almıştır. Söz konusu amaçla “Yeni Yaklaşım” olarak kabul edilen bir sistemelliğe gidilmiştir. Bu sistemin etkin bir şekilde işleyişinde ise “Küresel Yaklaşım” ın ürünü olan test ve belgelendirme sistemi düzenlenmiş bulunmaktadır.

²¹⁰Can, a.g.e., s. 43.

²¹¹ Bkz. Alyanak, a.g.e., s. 146-148.

Temel olarak “belgelendirme ve uyumlaştırılmış standartlara uygunluk ilkesine dayanan yeni yaklaşım; uygunluk değerlendirmesi, akreditasyon, standardizasyon ve piyasa gözetimi kurumlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşımın gerektirdiği yatay idari yapılar, önemli değişiklik gerektirmektedir. Ancak, Yeni Yaklaşım yönergelerinin yanı sıra, ilaçlar, gıda ve motorlu araçlar gibi ürün gruplarına ilişkin bazı klasik yaklaşım direktifleri de halen yürürlükte bulunmaktadır.

AB’de sanayi mallarına ilişkin iç pazarı düzenlemeler şu temellerle dayanır:

- Güvenliğe ilişkin koşullar,
- Ürünlerin uyması gereken gönüllü ya da zorunlu teknik özellikler,
- Teknik özelliklerin temel koşulları karşıladığının kanıtlanması amacıyla özel prosedürler (uygunluk değerlendirmesi),
- Karmaşık ürünlerin uygunluk değerlendirmesi ve onayı için üçüncü taraflar (uygunluk değerlendirmesi kuruluşları),
- Uygunluk değerlendirmesi kuruluşlarının faaliyetlerini gereği gibi yerine getirebileceklerini onaylayan diğer kurumlar,
- Akreditasyon,
- Üye Devletler tarafından yürütülen piyasa gözetimi,
- AB dışından gelen ürünlerin üye devletlerde gümrük otoriteleri tarafından kontrolü,
- Elektrikli makine teçhizat, oyuncaklar, patlayıcılar ve tıbbi araçlar gibi belirli ürünlerde CE işaretleme²¹².

2.1.3.8. Tek Pazar ve Tek Para

1992 yılında Maastricht Antlaşması’nın imzalanmasından sonra Avrupa Birliği liderleri bir “Ekonomik ve Parasal Birlik” (EPB) kurulması için anlaşma yapmışlardır. Söz konusu parasal birliğin temel amacı, Avrupa Birliği’nde dengeli bir şekilde sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlanmasıdır. Ekonomik Parasal Birlik,

²¹² İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi internet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Avrupa Birliği'ne üye devletler, mali alanda uyum sağlanması ve ortak kullanılacak olan Euro'nun kabul edilmesine ilişkin sürecin hayata geçirilmesinde kurulmuştur. Ekonomik Parasal Birlik, ekonomi alanındaki politikaların üye devletlerle aralarında koordine sağlanması, kamu borçlarının ve bütçe açığının üzerinde yer alan sınırlamalarla “maliye politikalarının eş güdümünün sağlanmasını, Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanmakta olan bağımsız bir para politikasını, ortak para birimini ve Avro Alanı'nı kapsamaktadır. EPB üç aşamada hayata geçirilmiştir. Tek Pazar sisteminin tamamlanması ve Avrupa Merkez Bankası'nın oluşturulmasından sonra 1999 ve 2002 arasında 12 AB üyesi ölke”²¹³ kendi para simgelerini kullanımdan kaldırmakla egemenliğe ilişkin önemli bir gösterge sayılan milli para birimlerinden vazgeçmişlerdir. Birlik içerisinde kabul edilen tüm üye devletlerde geçerli tek para birimi Euro'yu kullanmaya başlamışlardır. Birliğin genişlemesi ile yaşanan süreç içerisinde “Euro Alanı” na üye olan ölkelerin sayısı 23'e çıkmıştır. Parada istikrar sağlanması ve dolayısıyla düşük enflasyon amacı ile getirilen parasal birlik, “Avrupa Merkez Bankası” nca sağlanmakla, kontrolleri de yine banka tarafından yerine getirilmektedir. Ancak yine de mali politikalar ise üye ölkelerin kendi egemenlik alanlarında gerçekleşmekte ve yine onların kontrolünde kalmaktadır.

Euro'nun kullanılmasıyla, “kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin” Avrupa Birliği içinde serbestçe dolaşım hakkının fiziki olarak gerçekleştirilebilmesinin maddi bir koşulu olan tek pazar kurulması bu Birliği tamamlar niteliktedir. Tek para birimi olan Euro'nun kullanılması, birlik içerisinde çok önemlidir. Bu nedenle Avrupa Birliği vatandaşları, para biriminin ortak olması sonucunda alım gücü olarak korunmakta, serbest dolaşımın sınırlar arasında para bozdurma işlemlerin maliyetini de sınırlamaktadır. Avrupa Birliği içerisinde küresel anlamda ticaretin kolaylaşması için küresel anlamdaki krizler karşısında daha güçlü duran bir Birlik içinde bir Avrupa'nın yaratılmasında tek para birimi etkindir. Ancak bütün “üye ölkeler ekonomik ve parasal birliğin bir parçası olmakla birlikte bütün ölkeler Euro para birimini kullanmamaktadır. Danimarka ve İngiltere Euro'yu

²¹³ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi internet Sitesi (evrimii), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

kullanmamakla”²¹⁴ birlikte, bazı ülkeler ise ortak para birimine geçilmesi için gerekli olan kriterler tamamlanamadığından bu ülkelerce Euro kullanamamaktadır.

Avrupa Birliği'nin temel olarak bütünleşme amacının gerçekleşmesi doğru işlemekte olan EPB alanındaki birleşme içerisinde, Dünyanın 2. büyük para birimi olan Euro'nun Birliğin büyüme hedefli bir ekonominin yaratılması için temel olduğu benimsenmektedir. Euro'nun ekonomik büyüme, yatırım, sürdürülebilirlik ve işletmelerin üstünde yer alan doğrudan etki nedeniyle Avrupa Birliği için Euro'nun güçlenmesi ve istikrar kazanması çok ehemmiyetli bir husustur. 2008 krizi, Avrupa Birliği'nin ekonomik anlamda koordineli bir yönetime ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Kriz sürecinde kimi ülkeler daha fazla etkilenmiş ve giderek artan bir borçlanma, sadece söz konusu zayıf ülkeler yanında tüm Avrupa Birliği üyesi ülkelerini de etkilemiştir. Avrupa Birliği'nin bu anlamda bir bütün olarak hareketle krizi durdurma çabaları önem kazanmış ve bu alandaki çalışmalar hız kazanmıştır. Aslında ortak pazarın sonucu hem iyi hem de kötü olmaktadır. Zira ortak Pazar hem ticareti geliştirmekte hem de yaşanan bir ekonomik kriz pazarın tamamını olumsuz yönde etkilemekte ve kriz tüm Birlik içerisinde yayılmakta ve derinleşmektedir.

Birliğe üye olan devletlerin ekonomik alandaki politikalarında uyum sağlanabilmesi amacıyla 2010 yılında “Avrupa Komisyonu” nca başlatılmış olan “Avrupa Sömestri” ile üye ülkelerce bütçeleri ve ekonomi politikalarını, Avrupa Birliği içerisinde kabul edilen hedef ve kurallar kapsamında belirlenen bir döngü içerisinde gerçekleşen süreçte organize etmeleri amaçlanmıştır. “Avrupa Sömestri” nin kabulü ile bu kapsamda Avrupa'nın 2020 yılına kadar olan stratejik programı ortaya konulmuş olup büyüme ve istihdam hedefleri ve stratejileri içerisinde yapısal nitelikte reformların yanı sıra “İstikrar ve Büyüme Paketi” gereği ekonomik planlar ile makro-ekonomik dalgalanmaları önlenmesi amacıyla politikaların koordinasyonu sağlanmıştır²¹⁵.

“2011 yılında kabul edilen Altılı Paket (*Six Pack*), Ekonomik ve Parasal Birliğin yürürlüğe girmesinden itibaren getirilmiş olan en güçlü ekonomik yönetim, mali ve makroekonomik gözetim aracıdır. Mali alanda, Üye Devlet bütçeleri ve bütçe

²¹⁴ Akdemir, a.g.e. s. 64 vd.

²¹⁵ Akdemir, *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, s. 75-79.

açıklarını kontrol altına almayı hedefleyen İstikrar ve Büyüme Pakti'ni güçlendirmiştir. Dört tüzük ve bir yönergeden oluşan Altılı Paket, 4 Ekim 2011'te AB Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 13 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İstikrar ve Büyüme Pakti'nin güçlendirilmesine yönelik maliye politikaları ve bütçe denetiminin yanı sıra AB'de makroekonomik dengesizliklerin daha kapsamlı ve gelişmiş gözetimine yöneliktir”²¹⁶.

“Avrupa Sömestri” kapsamı içerisinde kabul edilen “Altılı Paket” ise Üye Devletlerin hepsi için geçerli olmakla Euro Alanına üye devletler için geçerli olan bazı özel kurallar bulunmaktadır. Yapılan düzenlemelerde “İstikrar ve Büyüme Pakti” ile kamunun borçlarında yüzde altmış, bütçe açığı ile ilgili yüzde üç azami kuralı olarak uygulanmasının sağlanmasıdır. Söz konusu “Altılı Paket”, Birliğin önleyici ve düzeltici unsurlar güçlendirmektedir. Bu paket içerisinde yer alan kriterler ihlal edilmekle bu ülkelerde uygulanmakta olan kurallarla oluşan planlamada pekiştirilmektedir. Altılı Paket kapsamında bulunan altı farklı mevzuat bulunmakta olup dört adedi “İstikrar ve Büyüme Pakti” na ilişkin kapsamlı reformlar bulunmaktadır. Diğer iki paketse Avrupa Birliği ve Euro bölgesinde yer alan makro-ekonomik dengesizlikler tespit edilmekle bu sorunların giderilmesine yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir.

“30 Mayıs 2013 tarihinde yürürlüğe giren ve iki tüzükten oluşan İkili Paket (*Two Pack*), Avrupa Sömestri adı altındaki ekonomik koordinasyon sürecinin yasal tabanını güçlendirmektedir. Avrupa Komisyonu'nun, Avro Alanı üyesi devletlerinin, AB İstikrar ve Büyüme Pakti kapsamında belirlenen mali hedefleri yerine getirmek için neler yaptığını değerlendirmesine yardımcı olmaktadır. Ciddi mali zorluk yaşayan veya AB tarafından kurtarma programı uygulanan ülkeler için ise çok detaylı prosedürler öngörmektedir. İkili Paketin düzenlemenin amacı; Komisyon ve Konsey'e iletilen bilgilerin kapsamını ve sıklığını artırarak Üye Devletlerin mali durumlarını düzeltici eylemleri zamanında ve sürekli bir şekilde yerine getirmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir”²¹⁷.

²¹⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi internet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.
²¹⁷ A.e.

Yürürlüğe 01.01.2013'te giren EPB' de "İstikrar, Koordinasyon ve Yönetişim Antlaşması", stabil bir mali yapı oluşturulması. Söz konusu Antlaşma 12 Euro Alanı Devleti ve 8 Avrupa Birliği'ne üye Devlet olmak üzere 25 üye olan Devletçe de onaylanmıştır. Diğer Avrupa Birliği devletleri de bu birliğe katılarak 02.03.2012 tarihinde ise Üye Devletlerce imzalanmış olan antlaşma 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Avrupa Birliği içeriğinde Antlaşma veya Mali Sözleşme, taraf olan ülkelerde bütçenin dengesi ya da dengenin kurulamayıp fazla vermesi şart koşulmaktadır. Bu kapsamda üye olan Devletler yıllık olarak bütçe açığının, nominal GSYİH' nin % 0,5'ini aşmaması hedeflenmektedir. Ayrıca bütçe açığı konusunda uzun süreli bir sürdürülebilir ekonomik denge amacıyla her ülke kendine özel olarak belirlenen oranlarda uyumlu olması gerekmektedir. Bu Antlaşma' da belirlenen bütçede disiplinler ve kendiliğinden düzelme mekanizmasının ülkelerin iç hukuka aktarımı 01.01.2014 tarihine kadar yapılması öngörülmüştür.

2.1.3.9. Birlik Sınırlarının Belirlenmesi "Shengen Müktesebatının Kapsamı"

Shengen Müktesebatı' nın kapsamı: Kişilerin Serbest Dolaşımını içermekte olup Avrupa Birliği'nin kuruluşu ile ilk başlarda iş gücü piyasalarını serbestleştirmek için kabul edilmiş ve uzun yıllar içerisinde bütün Avrupa Birliği vatandaşlarının hepsini kapsamış bulunmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği vatandaşları ise serbest olarak herhangi bir Avrupa Birliği ülkede çalışabilmesini, öğrenim görmesini ve bu çalışma sonucunda emekli olabildiğini kapsamaktadır²¹⁸.

Avrupa Birliği'nin sınırları içinde birliğe üye ve üyeliğe aday olan ülkelerde kendi aralarında vize uygulanması olmaksızın, bu ülkelerin vatandaşlarının da serbest dolaşım hakkının bulunmasına rağmen Türkiye'nin, Shengen vizesi kapsamında bu anlaşma gereğince vize ile diplomatik hukuki, ekonomik, toplumsal

²¹⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=31, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

ve insani alandaki kişilerin “Avrupa Birliği” ne ve aday olan ülkelerde dolaşımı içerisinde gerekli olan yasal bir prosedürler olarak karşımıza çıkmaktadır²¹⁹.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ADALET POLİTİKASI

AB, “Adalet ve İçişleri Politikası, Birliğin özgürlük, güvenlik ve adalet alanında ki çalışmaları korumak ve geliştirmek amacıyla çalışmaktadır. Birliğin adalet politikasının 5 ülke dışındaki bütün üye ülkelerin arasında iç sınır kontrollerinin kaldırılarak “Schengen müktesebatı” kurulmuştur. Adalet Politikası önemli ve çeşitli başlıkları barındırmakta olup “dış sınır kontrolleri, vize, yasadışı göç, sığınma, polis birimleri arasında işbirliği, organize suçlar ve terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele alanında işbirliği, gümrük işbirliği”²²⁰ ile “cezai ve sivil konularda adli işbirliği Adalet ve İçişleri Politikası’ nın kapsamında”²²¹ bulunmaktadır.

“Temel Haklar Sözleşmesi’nde yer verilen kişisel, sivil, siyasi, ekonomik ve sosyal haklara üye ülkeler tarafından riayet edilmesini gözetmek; yasal olmayan veya düzensiz göçle mücadele etmek; organize suçlar, siber suçlar ve terörizm ile mücadele ve silah ve insan kaçakçılığını önleme amacıyla kolluk kuvvetleri ve adli makamlar arasındaki işbirliğini güçlendirmek; bazı özel hukuk davalarında verilen mahkeme kararlarının tüm AB çapında tanınması ve uygulanması ve kaçan suçluların yargılandıkları ülkeye kısa sürede iade edilmeleri için adli işbirliğini geliştirmek, AB’nin bu politika kapsamındaki öncelikli faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Bu amaçla Dış Sınırlar Ajansı (*FRONTEX*), Avrupa Polis Ofisi (*EUROPOL*), Avrupa Yargı Ağı (*European Judicial Network*) gibi kurumlar oluşturulmuştur”²²².

Adalet ve İçişleri konusunun AB’nin Kurucu Antlaşması’nda yer alması, 10 Aralık 1991 tarihinde imzalanan ve 1993 yılının Kasım ayında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması’yla gerçekleşmiştir. “Adalet ve İçişleri Politikası kapsamında,

²¹⁹Burak Erdenir, “Türkiye-AB ilişkilerinde Sorunlu Bir Konu: Türk Vatandaşlarına Yönelik Shengen Vizesi”, Belgin Akçay, **Türkiye-AB ilişkileri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 108 vd.

²²⁰Bkz. Meral Sungurtekin Özkan, **Avrupa Birliği - Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 59.

²²¹Ülger, **a.g.e.** s. 156 vd.

²²² İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi internet Sitesi, (Çevrimiçi), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

göç ve siyasi iltica alanlarında üye devletler arasındaki işbirliği geliştirilmiş ve Europol isimli Avrupa Polis Ofisi'nin kurulması yönünde karar alınmıştır. Mülteci politikası, Üye Ülkeler dış sınırlarının açılmasına ilişkin kurallar, göç politikası, uyuşturucu ve hileyle mücadele, ceza hukuku ve medeni hukuk alanlarında işbirliği, gümrük alanında işbirliği ve polisiye alanlarda işbirliği konuları, adalet ve içişleri politikası kapsamında değerlendirilmiştir. Irkçılığın ve yabancı düşmanlığının önlenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi konuları da 3. Sütun kapsamında yer almaktadır. Böylece, daha etkinleştirilmiş düzenlemeler ile yeni araçlar kullanılarak, örgütlü suç, terörizm, insan ticareti, çocuk istismarı, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ve yolsuzluğa karşı mücadele alanlarında üye devletler arasında işbirliği olanakları sağlanmıştır. Özgür AB vatandaşlarının AB sınırları içinde herhangi bir yerde seyahat etme, çalışma, yasama hakları garanti altına alınmıştır. Bu haktan tam olarak yararlanabilmek için insanların kendi hayatlarına yönlendirmeleri ve iş güvenliklerini sağlamaları gerekmektedir. Vatandaşlar, uluslararası suça karşı korunması ve Birlik düzeyinde temel haklarına saygı gösterilmesi ve adaletten eşit faydalanması hedeflenmiştir. Bu durum AB'nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratmasının nedenidir. Gene Schengen Müktesebatı Amsterdam Antlaşması ile Birlik Hukuku'nun parçası haline gelmiştir”²²³.

“Maastricht Antlaşması ile özellikle, Topluluğun kurumlarından biri olan Parlamento'nun yetkileri artırılıp, ortak karar alma adı verilen yeni bir süreç çerçevesinde bazı konularda Parlamento'ya veto etme ve gensoru verme yetkisi tanındı. Üye sayısının yeniden düzenlenmesi ve dış politika konularında nitelikli çoğunlukla karar alması da kabul edildi. Diğer bir Topluluk kurumu olan Komisyon, karar alma sürecindeki ilk girişim hakkına ve alınan kararların uygulama sürecinde izleme yetkilerine sahipti. Adalet Divanı ise içtihatları ile Topluluk Hukuku'nun temel kaynağı olarak Üye Ülkelerin milli hukuk sistemlerinde doğrudan geçerli olacaktı. Bu çerçevede, ODGP ile ilgili konularda kararlar, Bakanlar Konseyi tarafından ve oybirliği ile alınacaktı. Bunun sonucunda tüm Üye Devletlere veto

²²³ Hümevra Uzuner, **Amsterdam Antlaşması İle Getirilen Yenilikler ve Bunların Avrupa Birliği'ne Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

yetkisini kullanma imkânı doğdu. Komisyon bu alanlarda sınırlı şekilde katkıda bulunmaktaydı ve Avrupa Parlamentosu'nun rolü bir danışma organı ve tartışma platformu olarak sınırlı idi. Adalet Divanı'nın yargı gücü bu alanları kapsamamaktaydı. Maastricht Antlaşması ile getirilen yeni düzende özellikle ODGP'nin işleyişi ile Topluluk karar alma mekanizmaları arasında kopukluk olduğundan, bu durumu asmak için, Bakanlar Konseyi nezdinde bazı kararların oybirliği yerine nitelikli çoğunluk ile alınabilmesi mümkün kılındı²²⁴.

Polis ve suçla mücadelede işbirliği ise, kararların alınması için oybirliğini gerektiren hükümetler arası alanda yürütülmektedir. “Birliğin adalet ve içişleri alanında işbirliği yapılmasını öngören üçüncü sütun kapsamında ele alınan bu konu, zamanla bir Birlik politikası haline getirilmiştir”²²⁵.

1985 yılında yapılmış olan Schengen anlaşması, kişilerin serbest dolaşımı esasına dayanan çok önemli bir anlaşmadır. AT, kendi ülkelerinin sınırları içerisinde ikamet veya seyahat eden kişilerin hepsi için serbest dolaşım olanağı sağlamakta olan Schengen Antlaşması'nı imzalamışlardır. Avrupa Birliği'ne dâhil olan İngiltere ve İrlanda dışındaki bütün üye ülkeler Schengen anlaşmasını imzalayarak serbest dolaşımı kabul etmişlerdir. Ancak “Norveç ve İzlanda gibi AB üyesi olmayan bazı ülkeler de Schengen Anlaşması'nı kabul ederek Shengen bölgesine dâhil olmuşlardır²²⁶. Benzer şekilde Amsterdam Anlaşması da Schengen anlaşması gibi, “özgürlük, güvenlik ve adalet” konularının gerçekleştirilmesi için Avrupa Birliği'nin yetki alanına girmiş bulunmaktadır.

Amsterdam Antlaşması' ile kabul edilen “Avrupa Adli Sahası” oluşturulma amacıyla Avrupa Birliği'nin politikalar geliştirmesi için sözleşmede hükümler yer almaktadır. Avrupa Birliğinde çeşitli üye ülkelerde kişilerin farklı muameleye tabi tutulmasının önlenmesi için üye olan bütün ülkelerde eşit bir şekilde güvence verilmesi kabul edilmiştir.

²²⁴ Philip Lynch, Nanette A. Neuwahl, G. Wyn Rees, “Conclusions: Maastricht, Amsterdam and Beyond”, **Reforming The European Union, From Maastricht to Amsterdam**, Ed. By. Philip Lynch, Nanette A. Neuwahl, G. Wyn Rees, England, 2000, pp.236-243.

²²⁵ Sezgin KAYA, “Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği”, **Uludağ Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXVIII, Sayı 1, 2009, s. 49-69.

²²⁶Gürlük, Turan, a.g.e. s. s. 7.

Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin arasında büyük ve ciddi uluslararası suçlarla ilgili olarak karşılıklı işbirliğinin gerçekleştirilebilmesi için 1995 yılında Europol kurulmuştur. Europol, iki veya daha fazla Birlik üyesi ilgilendirmekte olan durumlarda “terörizm, uyuşturucu ticareti ve diğer örgütlü suçlara karşı” mücadele edilmesinde işbirliği yapmaktadır.

15-16.10.1999'da yapılan “Tampere Zirvesi” nde, “adalet ve işçleri” alanlarında yapılan çalışmalarda belirli hedeflerle ilgili olarak uzlaşmaya varılarak ortak bir Avrupa iltica sistemi ile ilgili çalışılması ve adil bir iltica programı için ortak standartlar ve iltica talebinde bulunanlarla ilgili olarak en alt seviyedeki standartların tespiti ve sığınmacıların durumunun belirlenmesi, içeriğın yeknesak hale getirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, ciddi organize suçlarıyla mücadelesinde işbirliğinin kurulması için Eurojust oluşturulmuştur. Üye ülkelerin adli makamlarınca birbirleriyle işbirliği kurması ve özellikle de Europol tahlillerine dayanılarak organize suç davalarında yapılan adli soruşturmalarn birlikte yapılmasının desteklenebilmesi hedefleri Eurojust'ın görevleri içerisinde yer almıştır.

AB'nin adalet ve işçleri konusunda işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çeşitli girişimleri bulunmaktadır. Sınır yönetimine ilişkin ilk Birlik fonu, Odysseus Programı (1998-2002) olmuştur²²⁷. Sığınma, göç ve dış sınır geçişlerini bir arada kapsayan bu fon ile Komisyon, üye devletlerin ilgili kurumları, akademisyenler ve sivil toplum örgütleri arasında eğitim ve işbirliği sağlamak üzere 12 milyar Euro destek sağlamıştır²²⁸. 2002-2006 döneminde Odysseus' un işlevlerinin bir kısmı, dış sınırlar, sığınma, vize ve göç konusunda idari işbirliğine yönelik ARGO Programı'na devredilmiştir.17 Toplam 20.75 milyon Euro tutarındaki ARGO desteğinin bir kısmı, 2006 yılında deniz yoluyla kaçak girişlere (İspanya, Malta ve İtalya) yönelik acil durumlar için harcanmıştır²²⁹.

²²⁷ Sevgi Çilingir, “Kriz Gündeminde AB Göç Politikasının Yetkiler, Hedefler Ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği”, **İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1, 2018, 19-49.

²²⁸ European Commission, “ODYSSEUS Programme: Commission Subsidies 49 Projects in the Area of Asylum”, **Immigration and Crossing of External Borders**. Press Release, IP/98/1105, 1998.

²²⁹ European Commission, **The ARGO Programme 2002-2006**. MEMO/06/333, 2006.

Madde Bağımlılığı alanındaki ‘Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele, Takip ve Yönlendirme için Ulusal Politika ve Stratejiler Belgesi’ni (1998) gözden geçirerek kısa vadede Madde ile Mücadelede Avrupa Birliği Eylem Planı (2000-2004) ile uyumlu hale getirilmesi benimsenmiştir²³⁰. 24 Şubat 2000’de Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından 293/2000/EC sayılı karar ile kabul edilen Daphne Programı, (2000-2003) çocuklara, gençlere ve kadınlara uygulanan şiddete karşı savaşta önleyici tedbirleri destekleyen, 4 yıllık bir Topluluk Hareket Programıdır. Daphne Programının kabul edilmesine yönelik olarak programın nasıl uygulanacağı ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı Konsey kararında: İlgili Konsey kararında amacı ve kapsamı anlatılmaktadır. Suçtan etkilenenlere yönelik faaliyet gösteren organizasyonlara ek olarak eğitim birimleri, üniversiteler, gönüllü kuruluşlar, araştırma merkezleri ve yerel birimler bu programın hedef kitlesini oluşturmaktadır.

2.2.1. ABAD, FRONTEX ve EUROPOL Avrupa Yargı Ağı

ABAD, AB'nin yargı organıdır. Adalet Divanı'nın temel amacı, “Avrupa Birliği hukukunun Avrupa Birliği içerisinde her yerde aynı şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamaktır. Divan, Birlik hukukunun yorumlanmasında ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlama, ulusal hukuk düzenleri ile AB hukuk düzeni arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, hukuki denetim, yorum, uyuşmazlık çözme, hukuk yaratma ve boşluk doldurma işlevlerini yerine”²³¹ getirmektedir.

Divanda ve Genel Mahkemede her üye devletten bir yargıç bulunmaktadır. Adalet Divanı ve Genel Mahkeme 28 yargıçtan oluşmakta ve 8'er adet Hukuk Sözcüsü bulunmaktadır. Hukuk sözcülerince davalarla ilgili olarak görüş hazırlanmak suretiyle yargıçlara yardımcı olunmaktadır. Adalet Divanında görev yapan Yargıçlar, üye devletlerin hükümetlerince yapılan mutabakat sonucunda altı yıl süreyle atanmaktadırlar. Ayrıca süre sonunda yargıçların yeniden atanmaları da mümkün bulunmaktadır. Adalet Divanı'nın her aşamasında yer alan yargıçların bağımsızlıkları ve statüleri kuruluşunu düzenleyen hükümlerle güvence altına

²³⁰İbrahim Cılga, “Madde ve Madde Kullanımı İle Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Öncelikleri”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt 20, Sayı 1, Nisan 2009.

²³¹ Avrupa Birliği Adalet Divanı Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/_45632.html, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

alınmış bulunmaktadır. Ayrıca Adalet Divan'ın görmekte olduğu dosyalara ilişkin olarak yaptıkları müzakereler gizli olup açıklanmaz. Divan'ın kararları çoğunluğun oyuna göre alınır. Ancak karar bütün yargıçlar tarafından imzalanarak verilir. Yalnız karşı oylar kararda yer alsa da yayınlanamaz”²³².

“Avrupa Birliği Adalet Divanı AB hukukundan kaynaklanan bir takım davalara bakmaya yetkilidir. Bunlar genel olarak üye devletlerin ve AB kurumlarının AB hukukuna uyup uymadığının denetlenmesine yönelik davalar ile ulusal mahkemelerde görülmekte olan davaların çözüme bağlanması için gerekli olduğunda AB hukukunun yorumlanmasına ilişkin davalardır. Avrupa Birliği Adalet Divanı Lüksemburg'da faaliyet göstermektedir”²³³.

“AB Adalet ve İçişleri Politikası, Birliği özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak korumayı ve daha fazla geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu politikanın en ayrıntılı kısmını beş ülke hariç tüm üye ülkeler arasındaki iç sınır kontrollerini tamamen kaldıran Schengen müktesebatı oluşturmaktadır. Dış sınır kontrolleri, vize, yasadışı göç, sığınma, polisbirimleri arasında işbirliği, organize suçlar ve terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele alanında işbirliği, gümrük işbirliği ve cezai ve sivil konularda adli işbirliği Adalet ve İçişleri Politikası'nın kapsamında yer almaktadır. Temel Haklar Sözleşmesi'nde yer verilen kişisel, sivil, siyasi, ekonomik ve sosyal haklara üye ülkeler tarafından riayet edilmesini gözetmek; yasal olmayan veya düzensiz göçle mücadele etmek; organize suçlar, siber suçlar ve terörizm ile mücadele ve silah ve insan kaçakçılığını önleme amacıyla kolluk kuvvetleri ve adli makamlar arasındaki işbirliğini güçlendirmek; bazı özel hukuk davalarında verilen mahkeme kararlarının tüm AB çapında tanınması ve uygulanması ve kaçan suçluların yargılandıkları ülkeye kısa sürede iade edilmeleri için adli işbirliğini geliştirmek, AB'nin bu politika kapsamındaki öncelikli faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Bu amaçla Dış Sınırlar Ajansı (*FRONTEX*), Avrupa Polis Ofisi

²³² Mehmet Hanifi Bayram, **Avrupa Birliği Hukuku Dersleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 251 vd.

²³³ Avrupa Birliği Adalet Divanı Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/_45632.html, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

(EUROPOL), Avrupa Yargı Ağı (*European Judicial Network*) gibi kurumlar oluşturulmuştur”²³⁴.

Avrupa Birliği Konseyi, ciddi örgütlü suçla mücadeleyi güçlendirmek amacıyla, ulusal savcılardan, yargıçlardan veya polis memurlarından oluşan ‘Eurojust’ adlı bir birim kurulmasına karar vermiştir²³⁵. Merkezi Lahey’de bulunan Eurojust, “Avrupa Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Yönetimi Ajansı” 2002 yılında kurulmuş olan Avrupa Birliği’nin bir ajansıdır. Bütün üye devletler görevlendirildiğinden hâkim, savcı veya üst düzey emniyet teşkilatı mensuplarından oluşmaktadır. Birliğe üye ülkelerin görevlendirdiği deneyimli yargı mensupları veya kolluk görevlilerinden oluşmaktadır.

Ajansın kurulmasındaki amaç, üye ülkelerin ilgili kurumlarınca ve “Europol” merkezli soruşturmalar ile bunlar ışığında elde edilen bilgilerin, en az 2 üye ülkeyi ilgilendiren veya hukuki bir süreç gerektiren önemli kriminal konuları mahkeme öncesi ve yargılama aşamalarında koordinasyon ve işbirliğinin desteklenmesi ve güçlendirilmesidir. “Europol” Suçlara ilişkin olarak istihbarat çalışmalarını yürüten Avrupa Birliği’nin bir ajansıdır.

2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

İkinci dünya savaşının sonrasında Avrupa’nın yeniden yenilenerek kurulması, gelecekte artık yıkıcı savaşların çıkmasının önlenmesi ve diktatörlerin tekrar ortaya çıkmasının da önüne geçilmek istenilmesine dair düşüncelerle bir araya gelen ülkeler, Avrupa Konseyi olarak adlandırdıkları örgüt kurmuşlardır. 05.05.1949’da 10 ülkeden oluşan üye devletler bir araya gelmek suretiyle Avrupa Konseyini kuran anlaşmayı imzalamış bulunmaktadır. Avrupa Konseyi’nin merkezi Strasbourg olup AİHS ile insan haklarını ve temel özgürlüklerin korunması amaçlanmıştır²³⁶. 04.11.1950 yılında imzaya sunulan ve 03.09.1953’te yürürlüğe giren bu sözleşmeye, Türkiye ise 18.05.1954 tarihinde sözleşmeyi onaylamış bulunmakla sözleşmeyi iç hukukuna dâhil etmiştir. Sözleşmede bazı temel hak ve özgürlükler düzenlenmiş olup

²³⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi internet Sitesi (Çevrimiçi), https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=233, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

²³⁵ Council Decision On Setting Up A Eurojust Team, 19 Haziran 2000 (OR.de) 8938/00 Limite, Eurojust 3 Cats 44.

²³⁶ Mehmet Hakan Keskin, *Mitos’tan Lizbon’a Avrupa Birliği El Kitabı*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.217.

sözleşmeyi imzalayan ülkelerin temel hak ve özgürlüklere uymalarının denetlenebilmesi için getirilen önlemler düzenlenmiştir. İnsan Hakları sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonra çok sayıda ek protokol yapılmış olup ek protokollerle yeni bazı haklar koruma altına alınmıştır. Ayrıca mahkemenin çalışmasına dair kurumsal işleyiş şekline dair yeni düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye ise AİHM'e bireysel başvuru hakkını 1987'de kabul etmiş akabinde AİHM'e zorunlu yargı yetkisini ise 1990'da benimsemiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), sözleşmede bulunan devletlerin sayısınca yargıçtan oluştuğundan yargıçlar AİHS'ne taraf olan devletlerin her biri tarafından gösterilen adaylar içerisinde, AK Parlamenterler Meclisince oy çokluğu ile seçilmektedirler. Ayrıca bir kez seçilebilirler. Yargıçlar görevlerini yaparken ülkeleri adına değil kendi adlarına hareket etmektedirler. Kendi ülkelerinin ya da herhangi bir devleti temsil ederek karar vermemektedirler. Amaç yargıçların karar verirken tamamen bağımsız ve tarafsız olarak hareket etmeleridir. Bu açıdan yargıçların tarafsızlıklarına hâlel getirecek herhangi bir görev almamaları gerekmektedir. Yargıçların, bağımsızlık ve tarafsızlıklarını koruyabilmeleri için de Avrupa Konseyi'nin imtiyaz ve muafiyetlerine ilişkin umumi anlaşmayla Ek 6. No.'lu protokol gereğince bir takım ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar getirilmiş bulunmaktadır.

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Strasbourg'da bulunan uluslararası bir yargı organıdır. Mahkeme, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'yi onaylamış olan Avrupa Konseyi'ne üye devlet sayısına eşit sayıda hâkimden oluşur. Bugün itibariyle bu sayı 47'dir. Hâkimler, hiçbir devleti temsil etmeyip, Mahkemede kendi adlarına görev yaparlar. Hukukçular, geldikleri devletten tamamen bağımsız olup, ne devletleri ne de başvuru sahiplerini temsil ederler”²³⁷.

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Strasbourg'da bulunan uluslararası bir yargı organı olup İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'yle onaylamış olan Avrupa Konseyi'ne üye devlet sayısına eşit sayıda hâkimlerden

²³⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://madde14.org/index.php?title=Avrupa_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Mahkemesi, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

oluşmaktadır. Mahkeme'nin üye sayısı 47 olup hâkimler hiçbir devleti temsil etmemektedir. Hâkimler Mahkeme'de kendi adlarına görev yapmaktadırlar. Hukukçular, yine geldikleri devletlerden tamamen bağımsız olup devletlerin ya da başvuran kişilerin temsilcisi değildirler”²³⁸.

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin genel özelliği diğer sözleşmelerden farklı olarak temelde insan hakları anlamında yargısal bir kurum olması ve bir yaptırım gücü içermesidir”²³⁹. AİHS, taraflar açısından hukuken bağlayıcı bir sözleşmedir. Sözleşmenin bu formu ve aynı zamanlı olarak ulusal sistemde hakların kullanılmasını denetlemekte olan bir yapı yaratmakla milletlerarası sistemde insan haklarını koruyan, gözeten ve geliştiren ilk milletlerarası belge niteliğindedir.

AİHS'in devrim niteliğindeki en büyük katkısı Devletlerden daha çok bireylerce başlatılmış olan prosedüre dayanmakta olup Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı denetimine dair yetkisi Yüksek Sözleşmeci Tarafta da kabul edilmesini içeren hükmün de Sözleşmeye dâhil edilmiş olmasıdır. Bu sözleşme ile getirilen en önemli başarılarından biri bireysel dilekçe hakkının kullanılması değil bunun zorunlu kılınarak bu hakkın sağlanmasıdır. Bugün sözleşmenin tarafı olan ülkeler, aynı zamanda bireysel başvuru konusunda da AİHM'in başvuruları değerlendirmesine rıza göstermiş sayılmaktadır.

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 11. Ek Protokolle tam zamanlı çalışan bir mahkeme statüsüne kavuşmuştur. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanı, kabul edilebilirlik kararları, başvuruların esastan incelenmesi ve karara bağlanması gibi günümüz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin temel görevlerini yerine getirmişlerdir. Komisyon öncelikli incelemeyi yapmakta, bir rapor hazırlamakta, Divan ise Komisyon bulgularının ardından inceleme sürecine dâhil olabilmekteydi. Sözleşme haklarına Yüksek Sözleşmeci Tarafların uyup uymadıklarına ilişkin

²³⁸ A.e.

²³⁹ Gökçe Topaloğlu, *Avrupa Birliği'nin Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu'na Katılımı*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 122-13.

denetimi sağlayan mekanizma teknik anlamı ile tam bir mahkeme statüsüne ve işleyişine kavuşmuştur²⁴⁰.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları sorumlu devletlerce yerine getirilen ya da getirilmeyen konuların denetimine ilişkin olarak AKBK aracılığıyla yürütülmektedir. AIHM'e üye sayısına eş sayıda yargıç bulunmakta olup AIHS madde 21 gereğince; "Yargıçlar Mahkemeye kendi adlarına katılırlar. Görev süreleri içerisinde, yargıçlar bağımsızlıkları, tarafsızlıkları ve daimi görevin gerekleri ile bağdaşmayan herhangi bir görev üstlenemezler; bu fıkranın uygulanmasından doğan sorunlar Mahkeme tarafından karara bağlanır." hükmü yer almaktadır. AIHS madde 22'de yargıç seçme usulleri ve madde 23'te görev yapacakları süreler belirlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 24-51 arasındaki hükümler, davaların kabul edilebilirlik tetkikinde görevli komiteler üç yargıtan, esastan inceleyen daireler yedi yargıtan, bu kararlara ilişkin itiraz merci olan Büyük Daire de onyediyi yargıtan oluşmaktadır. Bireysel başvurular da ise devletlerin başvurularını ve mahkemenin genel işleyişini ve yargıçlarla ilgili olarak ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar düzenlemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin iş yükünü artmakta olduğundan iş yükünün hafifletilmesi amacıyla Mahkeme'nin sisteminde bir kısım değişiklikler getirilmiştir. Ayrıca 14. Ek Protokolün de yürürlüğe girmiş olması sonucunda tek yargıçlı sistem, komite yetkilerinin değiştirilmesi, kabul edilebilirlik kıstaslarının farklılaşması, Mahkeme'nin asıl iş yükünü oluşturmakta olan bireysel başvurularla ilgili başvurunun zorlaşması için bazı düzenlemeler getirilmiştir.

²⁴⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://madde14.org/index.php?title=Avrupa_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Mahkemesi, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARINA UYUM SÜRECİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARINA TÜRKİYE’NİN UYUM SÜRECİ

Avrupa’nın bütünleşmesi, “Tüm Avrupa ülkelerinin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne ortak bağlılığı üzerine kurulmuştur”²⁴¹. Bu doğrultuda gerçekleştirilmiş olan “Kopenhag siyasi kriterleri de bu bağlılığın göstergesidir. Özgürlük, güvenlik ve adalet alanı bu değerler ve karşılıklı güven üzerine inşa edilmiştir”²⁴². Kişilerin özgürlükleri, güvenliğin ve adalete erişim olanağının sağlandığı huzur ortamında sağlanabilir. Güvenlikle ilgili tehditler artık günümüzde uluslar üstü boyutlarda terör saldırılarına neden olmaktadır. Bu nedenle, ulusal nitelikte olan üye devletlerin hükümetleri izole olarak hareket edememektedirler. Söz konusu küresel bazda etkili olan tehditlerin önlenmesi hükümetler tarafından birlikte çalışılmasını gerektirmektedir. Bu konuda ise polisin, diğer kanunları uygulayan kurumların ve yargının birlikte hareket etmesi çok önemli olup “Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği, sınır yönetimi, yasadışı göç ve örgütlü suçlar ile yolsuzluk, insan ticareti ve uyuşturucu ticareti de dâhil olmak üzere bu gibi konularda AB içerisinde işbirliğinin yoğunlaştırılmasına imkân tanıyacaktır”²⁴³. Ülkeler arasında etkin bir şekilde ortak olarak hareket edilmesi karşılıklı güvenin kurulmasına bağlı olup doğal olarak ulus aşırı sorunların çözümüne katkıda bulunulması halen Avrupa Birliği’ne üye olan ülkelerde ve Birlik sınırları içerisinde vatandaşların güvenliği ve özgürlüğü güçlendirilmelidir.

²⁴¹ Ersin Yalçın, “Sınırı Aşan Organize Suçlarla Mücadelede Avrupa Birliği”, (Çevrimiçi), <https://www.ulusaltezmerkezi.net/sinirasan-organize-suclarla-mucadelede-avrupa-birligi-turkiye-iliskileri/136>, Erişim Tarihi: 15.12.2018

²⁴² Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi, “Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar”, (Çevrimiçi), <http://www.basarmevzuat.com/dergi/2004-12/a/06.htm>, Erişim Tarihi: 15. 12. 2018.

²⁴³ Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi, “Avrupa Birliği”, (Çevrimiçi), <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/12a/05.htm>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

3.1.1. İçişleri Politikaları

Avrupa Birliği'nin sınır yönetimi özellikle politik açıdan önemli bir konu olup 01.05.2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye kabul edilen ülkelerdeki gibi, Türkiye'nin Schengen Bölgesi'ne üyeliği olası AB üyeliğine müteakip yapılmayacaktır. Bu konuda sınır güvenliği ile ilgili Türkiye tekrar gözden geçirilmesinin ardından, Konseyce planlanacak bir süreçte Türkiye Shengen Bölgesi'ne dâhil olacaktır. Yani, iç sınırların kontrolü Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe akabinde kalkmayacaktır. “Dolayısıyla, Türkiye'den diğer AB üyesi ülkelere seyahat etmek isteyen Türk vatandaşları ile diğer AB vatandaşları sınır kontrollerine tabi olacaklar ve diğer AB üyesi ülkelere girerken pasaportlarını veya kimliklerini göstermek zorunda kalacaklardır. Türkiye'den ayrılan ve diğer AB üyesi ülkelere giriş yapan üçüncü ülke vatandaşları da göç kontrollerinin tümüne tabi olacaklardır”²⁴⁴.

“Türkiye'nin AB'ye tam üye olması dış sınırlarının uzamasına sebebiyet verecektir. Bulgaristan ve Yunanistan'la olan sınırlar iç sınır olacak, dış kara sınırların uzunluğu Gürcistan (276 km), Ermenistan (328 km), Azerbaycan (18km), Irak (384 km), İran (560 km) ve Suriye (911 km) olmak üzere artacaktır. 2477 kilometrelik yeni dış kara sınırına 1762 kilometreden oluşan Karadeniz deniz sınırı (blue border) ve 4768 kilometreden oluşan Ege ve Akdeniz deniz sınırı (blue border) eklenecektir. Doğu ve Güneydoğu sınırının büyük bir kısmı dağlık araziden geçmektedir. Kendi güvenliğini sağlamak için Türkiye şimdiden sınır yönetimi için önemli miktarda kaynak aktarmaktadır”²⁴⁵.

“Türkiye tam üyelikle birlikte ve özellikle daha sonraki aşamada iç sınırların ortadan kaldırılmasına ilişkin verilecek olası kararlar, yeni dış sınırların etkin korunmasını sağlamada sorumluluk üstlenmesinin yanı sıra Birliğin kendi güvenliğini sağlamasında da önemli rol oynayacaktır. Buna rağmen, sınır yönetimi birçok alanda AB uygulamaları ile uyum içerisinde değildir. Örneğin, Schengen uygulamalarında sınır yönetimi için tek bir profesyonel otoritenin varlığına ihtiyaç

²⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

²⁴⁵ A.e..

duyulurken, Türkiye’de sınır yönetimi şu anda ordu, jandarma, polis ve sahil güvenlik arasında bölünmüştür”²⁴⁶.

“Türkiye kendi sınır yönetimi kanununu AB müktesebatı uygulamalarıyla uyumlaştırmak için şimdiden ilk adımları atmıştır. Türkiye 2003 yılında müktesebat uyumunu sağlamak için asker olmayan profesyonel bir sınır polisi oluşturmayı taahhüt eden bir strateji belirlemiş ve şu anda da yasal ve kurumsal uyumun takvimini ve detaylarını belirleyen bir Ulusal Eylem Planı geliştirmektedir. Bu plan, sınırlarda en yüksek düzeyde korumayı sağlamak için ekipman ve altyapının nerelere dağıtılması gerektiğini ve personel ve eğitim ihtiyaçlarını belirleyecektir. Planın ancak küçük bölümleri AB fonları tarafından finanse edilebileceğinden, Türk Hükümeti Planın uygulanması için gerekli mali kaynağın tashihi konusunda gerekli önlemleri almalıdır. Planın uygulanmasının AB tarafından tam olarak değerlendirilmesine olanak tanınmasını teminen, Planda ulaşılmak istenen hedeflerin ara aşamalarıyla birlikte açık olarak tanımlanması gerekmektedir. Türkiye’nin sınır yönetiminin AB standartlarına ulaştırılmasını teminen diğer yeni üye olan ülkelere yapılan uygulamaya benzer şekilde AB tarafından düzenli değerlendirme ziyaretleri gerçekleştirilecektir”²⁴⁷.

“Türkiye’nin AB’ye olası tam üyeliğini takiben, kurulması teklif edilen Avrupa Sınır Ajansı Türkiye’de ortak operasyon ve pilot projelerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra kritik durumlar ortaya çıktığı takdirde müdahale etmek amacıyla operasyonlar düzenlemek gibi bazı görevler üstlenebilecektir. Mevcut durumda, Türk vatandaşlarının Avrupa Birliğine girmeleri için vize almaları gerekmektedir. Katılım müzakerelerinin başlatılması vize şartının otomatik olarak kaldırılmasına yol açmayacaktır. Ancak, Komisyonun teklifi üzerine Üye Ülkelerin müzakerelerin herhangi bir aşamasında Türkiye’ye vize uygulamasını kaldırmaları yolu açıktır. Türkiye, kendi adına katılımdan önce üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin Vize Yönetmeliği ile uyumunu tamamlamalıdır, bu uyum mevcut Üye Ülkelere yönelik yasa dışı göçle mücadelede yardımcı olacaktır. Türkiye hâlihazırda yasa dışı

²⁴⁶ A.e..

²⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

göçle ilgili olarak göç akımlarının yönünü Türkiye’den uzaklaştıran adımlar atmış durumdadır”²⁴⁸.

“Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üye olması dış sınırlarının genişlemesine sebebiyet verecektir. Bulgaristan ve Yunanistan’la güney sınırları iç sınır olacaktır. Türkiye’ nin sınırları artık dış kara sınırlarını oluşturacaktır. Böylece Avrupa Birliği’nin dış kara sınırlarının uzunluğu Gürcistan (276 km), Ermenistan (328 km), Azerbaycan (18km), Irak (384 km), İran (560 km) ve Suriye (911 km) olmak üzere genişleyecektir. Ayrıca Türkiye’nin deniz sınırları olan 2477 kilometrelik yeni dış kara sınırına 1762 kilometreden oluşan Karadeniz deniz sınırı (blue border) ve 4768 kilometreden oluşan Ege ve Akdeniz deniz sınırı (blue border) da eklenerek genişleyecektir. En zor yanı ise Doğu ve Güneydoğu’da oluşan sınırın büyük bir kısmı dağlık araziden geçmektedir”²⁴⁹.

“Avrupa Birliği kendi güvenliğini sağlamak ve sığınmacıların göç etmesini önlemek için Türkiye’ye şimdiden sınır yönetimine katkı sağlamak amacıyla önemli miktarda kaynak aktarmaktadır. Türkiye tam üyelikle birlikte ve özellikle daha sonraki aşamada iç sınırların ortadan kaldırılmasına ilişkin verilecek olan kararlar, yeni dış sınırlarının etkin korunmasını sağlamada sorumluluk üstlenmekte ve bunun yanı sıra Birliğin güvenliğinin sağlanmasında da önemli rol üstlenecektir. Buna karşın, sınır yönetiminin birçok alanda Avrupa Birliği uygulamalarıyla uyum içerisinde bulunmamaktadır. Örneğin, Schengen uygulamalarında sınır yönetiminde tek bir profesyonel otorite bulunmasına ihtiyaç duyulmakta iken, Türkiye’de ise sınır yönetimi şu anda ordu, jandarma, polis ve sahil güvenlik arasında bölünmüş bulunmaktadır”²⁵⁰.

“Yasadışı yollarla Türkiye üzerinden AB üye ülke topraklarına giren mültecilerin Türkiye’ye iadesini öngören ve 16 Aralık 2013 tarihinde taraflar arasında imzalanan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girdi. Anlaşma sayesinde taraflardan birisinin topraklarında yasadışı şekilde ikamet eden kişilerin, geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi dâhil uluslararası hukuka ve temel haklara tam riayet ederek, ivedilikle geri

²⁴⁸ A.e..

²⁴⁹ A.e..

²⁵⁰ A.e..

gönderilmesinin mümkün olacağını vurguladı. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile Türkiye topraklarından AB'ye gelen düzensiz göç hareketlerinin daha iyi bir şekilde yönetilmesinin mümkün olacağını da belirten Malmström, Geri Kabul Anlaşması'nın eksiksiz ve etkin bir şekilde uygulanmasının aynı zamanda Türkiye ile vizesiz rejime yönelik yol haritasında belirlenen ön koşullardan birisini oluşturduğunu ve yürürlüğe giren anlaşmanın vize serbestisi açısından önemli bir ilerleme teşkil²⁵¹ etmiştir.

“4 Mayıs 2016 tarihinde Komisyonun Üçüncü Vize Serbestliği Raporu'nu yayımlamasıyla ve 72 kriterden 65'inin karşılanmasıyla, vize serbestliği diyalogunda teknik reform sürecinde sona yaklaşıldı. Komisyon raporda, AB standartlarında biyometrik veri içeren pasaportların uygulamaya koyulması ve Türkiye ile AB arasında geri kabul mekanizmasının etkin şekilde işlemlerini öne süren 2 kriter için gerekli adımların atıldığını; teknik, bürokratik sebeplerden ötürü bu kriterlerin raporun yayımlanma tarihine kadar gerçekleşmesinin mümkün olmadığını kabul etti ve iyi niyet²⁵² sergilemiştir.

“Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, AB liderlerine, 20-21 Ekim 2016 tarihli AB Liderler Zirvesi öncesinde, Türkiye Mülteci Aracı konusunda kaydedilen ilerlemeyi değerlendiren bir mektup gönderdi. Juncker, 17 Ekim 2016 tarihli mektubunda, Türkiye Mülteci Aracı'nın uygulanmaya başlamasının üzerinden altı ay geçtiğini anımsatarak, son haftalarda Mülteci Aracı kapsamındaki faaliyetlerin hızlandığını ve uygulamada önemli ilerlemeler kaydedildiğini belirtti. Mektupta, 3 milyar avro finansmana sahip Mülteci Aracı kapsamında ayrılan toplam finansmanın hâlihazırda 2,2 milyar avro düzeyinde olduğu, bu tutarın 1,2 milyar avroluk bölümünün ise kontrata bağlandığı kaydedildi. Ayrıca, taahhüt edilen tutarın 467 milyon avrosunun gönderildiği, geriye kalanının da proje uygulamaları ilerledikçe ödeneceği açıklandı. Juncker, mektubunda, Mülteci Aracı kapsamında sağlanan

²⁵¹İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, **Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Yürürlüğe Girdi**, (Çevrimiçi) [https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=5909&id=5934&anahtar=geri kabul anlaşması](https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=5909&id=5934&anahtar=geri%20kabul%20anlasmasi), Erişim Tarihi: 28.10.2018.

²⁵²İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, **Haftanın Haberi Üçüncü Vize Serbestliği Raporu Vizesiz Avrupa'ya Yeşil Işık Yakıyor**, (Çevrimiçi) [https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7223&id=7361&anahtar=geri kabul anlaşması](https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7223&id=7361&anahtar=geri%20kabul%20anlasmasi), Erişim Tarihi: 28.10.2018.

fonların Türkiye’de bulunan üç milyonu aşkın mültecinin hayatında önemli bir fark yarattığını belirtti”²⁵³.

“Mülteci krizi konusunda da değerlendirmelerini paylaşan Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, 2,7 milyon kişiye ev sahipliği yapan Türkiye’nin mültecilerin temel gereksinimlerinin karşılanması için elinden geleni yaptığını belirtti ve bu konuda yük paylaşımının önemine dikkat çekti. Çavuşoğlu ayrıca 18 Mart Uzlaşısı, Geri Kabul Anlaşması ve Türkiye-AB Vize Serbestliği Diyaloğu’nun birbiriyle bağlantılı olduğunu belirterek, üç anlaşmanın da birlikte uygulanması gerektiğinin altını çizdi”²⁵⁴.

Türkiye konumu itibari ile göç yolunun üzerinde olup “yasa dışı göçle ilgili olarak göç dalgalarının yönünü Türkiye’den uzaklaştıran önlemler almıştır”²⁵⁵. “AB ile Geri Kabul Anlaşmasının akdedilmesi bu sorunların katılım öncesi dönemde çözümüne yardımcı olacaktır. Ayrıca, katılım öncesi dönemde, eşleştirme (twinning) gibi araçların kullanılması Türk kolluk kuvvetleri yetkilileri ile Üye Ülkeler arasında yasa dışı göçle ilgili olarak daha yakın bir operasyonel işbirliğine neden olacaktır. Buna ilaveten, katılım öncesi dönemde Üye Ülkeler ve Türkiye arasında göç akımları ve örgütlü suç şebekelerine ilişkin bilgi, istatistik ve risk değerlendirmesi alışverişlerinin artırılması, kamuyu bilgilendirme kampanyalarının, yasadışı göçmenlerin menşe ülkelerine geri gönderilmelerine yönelik irtibat ile göçmen kaçakçıları ve tacirlerine ilişkin şebekelerin çökertilmesine yönelik işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla yasadışı göçle mücadele güçlendirilmelidir”²⁵⁶.

Bu kapsamda Türkiye ile AB arasında göçmenlere ilişkin olarak Geri Kabul anlaşması yapılmış bulunmaktadır²⁵⁷. Bugün Türkiye, Avrupa Birliğinde iltica başvurusunda bulunan vatandaşlarının olduğu bir ülke durumundadır. Ancak artık Güneydoğu Anadolu Bölgesinde devam eden siyasi reform uygulamalarından sonra

²⁵³ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, Türkiye AB Gündemi, (Çevrimiçi), https://bulten.ikv.org.tr/icerik_print.asp?ust_id=7241&id=7448, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

²⁵⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, **TÜRKİYE-AB GÜNDEMİ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, AKPM Genel Kurulu’na Katıldı,** (Çevrimiçi) [https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7640&id=7642&anahtar=geri kabul anlaşması](https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7640&id=7642&anahtar=geri%20kabul%20anlasmasi), Erişim Tarihi: 28. 10.2018

²⁵⁵ Nuray Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 2.

²⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

²⁵⁷ Ekşi, a.g.e. s. 3 vd.

iltica başvurularının sayısını oldukça azalmıştır. Bu veriden hareketle kabul edilmeyen başvuruların genellikle Türkiye'yi ekonomik sebeplerle terk etmek isteyen kişilerce yapılmış olduğu sonucuna varılabilir.

Buna ek olarak Türkiye'nin katılımından sonra "Dublin Sözleşmesi" bu kapsamda Türkiye sınırları içerisinde de uygulanacaktır. Bu şekilde, Türkiye'ye illegal giriş yapan ve başvurunun üçüncü ülkelere yapılmasını isteyen mülteci olarak değerlendirilmek istenen kişiler başvuruları Türkiye'ye yönlendirilecektir.

Türkiye'nin büyüklüğü ve ekonomik gelişmişlik düzeyi göz önüne alındığında üyeliğin Avrupa Birliği bütçesinde önemli bir katkısı olacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin bütçeye etkisi konusunda varsayım olarak bir dayanak ve mevcut olan Avrupa müktesebatına göre saptanmaktadır. Avrupa Birliği politikalarının gelecekteki gelişimi bütçe anlamında önemli yansımaları olacaktır. Avrupa Birliği'ne katılım Müzakerelerinin sonuçları ve bunun sonucunda Türkiye için yapılacak düzenlemelere göre yapılacak reformlar, "2004'te üye olan 10 yeni ülkenin etkileri ve Türkiye'den önce AB'ye üye olacak ülkelerin AB'nin harcama politikasına etkileri belirsizdir. Türkiye'de meydana gelen gelişmeler de AB'nin temel harcama politikalarıyla doğrudan ilgilidir. Ulusal, bölgesel ve tarımsal ekonomik gelişmelerin nüfus ve enflasyon gibi değişkenler dikkate alındığında, tam olarak öngörülebilmesi güçtür. Diğer yandan, AB'nin harcama politikaları da, Türkiye AB'ye üye olmadan önce önemli değişiklikler geçirebileceğinden, harcamaların finansmanı için mevcut düzenlemelerin gelecekte aynı kalması söz konusu olmayacak ve AB bütçesinin gelirler kısmı da bundan etkilenecektir"²⁵⁸.

Avrupa Birliği'nin bütçesi mevcut yapısı itibari ile Türkiye'nin üye ülke olmasından etkilenecek olup bu nedenle bazı çekincelerde bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye ilgili parametrelerin de açıklanması gerekmektedir. Örneğin 2004 yılında Avrupa Birliği bütçesi içerisinde bulunan finansal planda ödemelerin tavanı Avrupa Birliğinin 25 üye ülkenin GSMH toplamının yaklaşık yüzde birine denk gelerek yaklaşık 110 milyar Euro civarındadır. Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin gerçekleşmesi halinde harcamalar alanındaki temel unsurların büyük bir bölümü bundan etkilenecektir. Türkiye'nin üyeliği gerçekleştiğinde tarımsal alanda, Birliğin

²⁵⁸ Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi, "Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar", (Çevrimiçi), <http://www.basarmevzuat.com/dergi/2004-12/a/06.htm>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Ortak Tarım Politikalarının çerçevesi içerisinde ciddi miktarlarda parasal destek söz konusu olacaktır. Tarım sektörü açısından büyük bir potansiyele sahip olan Türkiye'nin durumu ilerleyen süreçte Avrupa Birliği'ne katkı sağlayacaktır. Avrupa Birliği'nde tarımsal alandaki işgücü nüfusun yaklaşık olarak 4 milyonu teşkil etmektedir. Birliğe yeni üye olan ülkelerde ise bu rakam yaklaşık 11 milyon civarında olup bu da çalışan nüfusun yüzde 6'sını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin nüfusunun büyüklüğü göz önüne alındığında, üye bir ülke olması halinde Türkiye'nin Avrupa Birliği kurumlarındaki temsil kabiliyetinde (özellikle de Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyinde) "büyük devletler gibi benzer olacağından, önemli bir etkisi olacaktır"²⁵⁹. "Türkiye'nin katılımının AB bütçesi üzerindeki etkisiyle ilgili yapılan tahminler oldukça belirsizdir, fakat bu etkinin büyük olacağı açıktır. Türkiye'nin üyeliğinin maliyetinin müzakere sürecinin bir unsuru olacağı ve AB üye ülkelerinin, bir önceki genişlemelerde olduğu gibi, alacağı kararlar çerçevesinde belirleneceğinin önemle altını çizmek de gerekmektedir"²⁶⁰.

Bu nedenle imtiyazlı ortaklıkla Türkiye'nin Birliğin karar mekanizmasının dışında tutulması özellikle Almanya ve Fransa tarafından istenilmektedir. Zira Birliğe üye olan bir Türkiye nüfus olarak 2040 yılında 90 milyona yaklaşacağından kararların büyük bir çoğunluğunda önemli bir söz sahibi olabilecektir. Bu durum karşısında Avrupa Birliği, kimlik sorununu ileri sürerek Türkiye'nin imtiyazlı ortak olarak ekonomik ayrıcalıklarının olmasını, ancak karar alırken sisteme dâhil olmamasını istemektedir²⁶¹. Bu çözümde Türkiye ile "güvenlik ve savunma, adalet ve içişleri alanı kapsamında terör ve organize suçlarla mücadele alanlarında yakın"²⁶² işbirliğinin imtiyazlı ortaklıkla yürütülmesi öngörülmektedir. Tam üyelik karşısında imtiyazlı ortaklık diğer yeni üye ülkelerde belli konularda yaşanan sorunların aşılmasında Tangör tarafından olumlu bir çözüm yolu olarak dahi görülmektedir²⁶³.

²⁵⁹ Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 30 vd.

²⁶⁰ Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi, "Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar", (Çevrimiçi), <http://www.basarmevzuat.com/dergi/2004-12/a/05.htm>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

²⁶¹ Burak Erdenir, "Türkiye-AB İlişkileri ve 'İmtiyazlı Ortaklık' Meselesi", **Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.II, No:5, 5 Temmuz 2016, s. 16-18.

²⁶² Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 30-31.

²⁶³ Bkz. A.e. s. 41-42.

3.1.2. Adli İşbirliği

Türkiye'nin AB üyeliği, AB ile hukuki ilişkilerinde (özellikle medeni ve cezai konularda) adli işbirliğinin yoğun bir şekilde kurulmasına sebep olacaktır. Bu işbirliğinde temel esas karşılıklı tanıma ve karşılıklı güvendir. Bu hususi ilişkinin kurulması için, hukukun üstünlüğüne inanan, bağımsız ve işler bir adli mekanizmaya sahip adli yapının varlığına gerek duyulmaktadır. Türkiye bu minvalde hızla gelişen müktesebatı da kendisine uyarlayacaktır.

“Cezai konularda, Avrupa Tevkif Müzekkeresi mevcut üye ülkelerde tutuklanan kişilerin Türk mahkemelerine teslimini ve Türkiye’de tutuklananların da üye ülkelere teslim edilmesini sağlayacaktır. Üye ülke mahkeme sistemleri arasındaki işbirliği, üye ülke yargıları arasındaki karşılıklı güven ve itimada dayalı olan kararların karşılıklı tanınması prensibine dayanır. Bu karşılıklı güven ve işbirliğini geliştirebilmek amacıyla, Türkiye’nin katılım öncesi süreçte özel hukuk ve ceza hukuku alanlarındaki reform sürecine devam etmesi zaruret teşkil edecektir. Sürdürülmekte olan yargı reformu sürecini izlemek üzere AB heyetlerinin düzenli ziyaretleri devam edecektir”²⁶⁴.

“Türkiye başlıca uyuşturucu kaçakçılığı güzergâhlarından olan Balkan Rotası üzerinde yer almaktadır. Uyuşturucu kaçakçılığı alanı da dâhil olmak üzere organize suçlarla ilgili olarak Türk kolluk kuvvetleri yetkilileri hâlihazırda AB’deki muhataplarıyla işbirliğinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, genel olarak uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçlar alanlarında katılım öncesi süreç, Türk kolluk kuvvetlerinin idari kapasitesini artırma ve AB’deki muhataplarıyla olan bağlarını önemli ölçüde güçlendirme amacına yönelik olarak kullanılmalıdır. Böylelikle, Türkiye’de ve AB’de kurumların etkili ortak eylem yapabilmeleri sağlanacak ve ortak tehditlere karşı beraber çalışma yetenekleri arttırılacaktır. Birliğe katılım ve Europol ve Eurojust gibi yapılara üyelik bu tarz bir işbirliğini daha da ileri götürecektir. Genel olarak, şu anki Üye Ülkelerdeki talebe bağlı olan Türkiye’den geçiş yapan uyuşturucu miktarı Türkiye’nin Birliğe katılımından etkilenmeyecektir. Türkiye’nin katılım öncesi dönemde Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu

²⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

Bağımlılığını İzleme Merkezi'ne (EMCDDA) gözlemci olarak iştirak etmesi ve (Birliğe) katılımıyla birlikte tam üye olması, Türkiye'nin iç talebe yönelik olarak bilgi toplamasını önemli ölçüde kolaylaştıracak ve bu da AB Uyuşturucu Stratejisiyle tamamen uyumlu bir Ulusal Uyuşturucu Stratejisi geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Türkiye'yi de kapsayacak bir şekilde özgürlük, güvenlik ve adalet alanının genişletilmesi, örgütlü suçlar, yasadışı ticaret ve terörizm gibi ortak ulus aşan tehditler karşısında işbirliğinin güçlendirilmesini sağlayarak AB'ye bir bütün olarak yarar getirecektir. Yine de, bu alanda aşılması gereken zorluklar göz önüne alınınca, yargı da dâhil olmak üzere Adalet ve İçişleri alanında katılım süreci karmaşık olacaktır. Sınır yönetimi alanında bir Ulusal Eylem Planının geliştirilmesi için ilk adımlar atılmıştır. AB'nin gelişmeleri tam olarak değerlendirebilmesini sağlayabilmek için orta vadeli açık hedeflerin planda tanımlanması gerekmektedir. Sınır yönetiminin üst düzeyde sağlanması; özgürlük, güvenlik ve adalet alanı açısından olduğu kadar, ticaret, veterinerlik ve bitki sağlığı kontrolleri ve gümrükler gibi diğer alanlar için de önemlidir. Türkiye iltica sisteminin geliştirilmesi ve iltica başvurularının değerlendirilmesi yükümlülüğünün üstlenilmesinde, ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin desteği gerekebilir. Ayrıca, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, AB kanun uygulayıcı yetkilileriyle uyuşturucu ticareti ve yasadışı göç gibi tehditlere ilişkin işbirliğini arttıracaktır²⁶⁵.

Birliğin diğer ülkelerin eklenerek genişlemesinde olduğu gibi Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği, çeşitli Avrupa Birliği kurumları içerisinde de etkilere neden olacaktır. Türkiye'nin muhtemel üyeliği gerçekleştiğinde bu tarihte Birlik Anayasa'nın kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuş olması öngörülmekteydi. Ancak söz konusu anayasa bazı ülkelere onaylanmadığından yürürlüğe girmeyerek kadük kalmıştır.

Türkiye'nin kesin üyeliği sonrasında ortaya çıkması muhtemel problem olarak görülen hususlardan biri de, AP'de temsil oranına göre sandalye dağılımında meydana gelebilecek değişimdir. AB'ye üye kalabalık nüfuslu ülkelerin, Türkiye'nin

²⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

üyeligi sonrası sandalye sayılarındaki olabilecek muhtemel azalma sorun olarak görülmektedir.

Türkiye için Birliğe üyelik koşulu gerçekleştiğinde Türk vatandaşlarının serbest dolaşım hakkını elde etmesinden korkulduğundan bu konuda bir B planı olarak Türkiye'nin imtiyazlı ortak olması fikri ileri sürülmektedir. Bu çözüm ile Türkiye ile Birliğin ilişkileri sıfırlanmamakta ancak Türkiye'nin Birlik içerisinde serbest bir şekilde dolaşmasının önüne geçilmek istenilmektedir. Buna gerekçe olarak da Türkiye'nin sınır güvenliğinin esnek oluşu gösterilmektedir. Ancak Türk vatandaşlarının Shengen vizesi alma koşullarının ağır oluşu ve masrafları göz önüne alındığında imtiyazlı ortaklıkla kolaylık sağlanması düşünülmektedir²⁶⁶.

06.07.2017 tarihinde Avrupa Birliği'nin başkenti Brüksel'de İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılmasıyla (Brexit) ilgili müzakerelerin açılışıyla başlamış olan görüşmeler, Avrupa Birliği liderler zirvesiyle kapandı. Avrupa birliğinin 2017 açısından en önemli gündemi, Brexit ile göç ve güvenlik konularında liderler zirvesinde yeni kararlar alınmıştır.

Türkiye açısından ise Avrupa Birliği ülkelerinde demokrasi ve insan haklarının durumuna ilişkin olarak kaygıların giderek artması nedeniyle birlik ile ilişkilerin geleceği de gayri resmi gündemde yer aldı. “Brexit sonrası İngiltere için, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne benzer bir ilişki türünün gündeme gelip gelmeyeceği ya da İngiltere için bulunacak formülün Türkiye'ye uyarlanıp uyarlanamayacağına yönelik tartışmalar”²⁶⁷ başlamıştır.

İngiltere, Avrupa Birliği'nden ayrılrsa da bir STA yaparak ekonomik ilişkilerini devam ettirmek istemektedir. Ancak Avrupa Birliği, böyle bir anlaşmanın, İngiltere'nin Birlik içerisinde geçerli olan eşitlikçi rekabet normlarına aykırı olarak Ortak Pazar'a erişimi anlamına geleceğini ve bu yolun haksız rekabete neden olacağından endişe etmektedir. Bu nedenle de Brexit sonucunda İngiltere'nin Avrupa Birliği üyesi olmaksızın, Norveç'e tanınan ayrıcalık gibi birlikten çıkışı Avrupa

²⁶⁶ Akçay, **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, s. 24 vd.

²⁶⁷ İrem Köker, BBC News Resmi İnternet Sitesi, **AB'de Brexit Sonrası İçin 'Türkiye Modeli' Tartışılıyor**, 24 Haziran 2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/40391373>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Birliği üyeleri arasında kabul edilmemektedir. Bu da daha farklı koşullarla birlikte ilişkileri olan Türkiye'yi akla getiriyor.

“Avrupa Parlamentosu (AP) Genel Kurulu, Avrupa Birliği (AB) Konseyi'ne Türkiye ile üyelik müzakerelerinin askıya alınmasını öneren raporu kabul etti. Türkiye karara sert tepki gösterdi. Başbakan Binali Yıldırım kararın ‘yok hükmünde olduğunu’ söyledi. Strasbourg'daki oturumda yapılan oylamada, Türkiye Raportörü Kati Piri'nin hazırladığı rapor 64'e karşı 477 oyla kabul edilirken, 97 üye de çekimser kal”²⁶⁸mıřtır.

3.1.3. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Adalet Politikalarına Uyumu

27 Nisan 1989' da “tam üyelik” başvurusunda bulunan Türkiye, ancak 10 - 11 Aralık 1999 tarihinde yapılan Helsinki Zirvesi'nde “aday ülke” statüsünü elde edebilmiřtir²⁶⁹. Türkiye'nin AB tam üyeliğine adaylığının 1999 yılında Helsinki Zirvesi ile teyidi sonrasında hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde adalet ve içişleri alanında, ikisi kısa vadeli olmak üzere toplam on öncelikli konuya yer veriliyor. Buna bağlı olarak Türkiye'nin hazırlamış olduğu Ulusal Program'da, iltica, dış sınırlar, göç, örgütlü suçlar, sahtecilik ve yolsuzluk, yasa dışı uyuşturucu ticareti, polis işbirliği, gümrük işbirliği, medeni ve ceza hukuku alanında adli işbirliği, yasa dışı uyuşturucu ticareti ve Schengen müktesebatına yer verilmiştir.

Türkiye Avrupa Birliği'ne üyeliği gereken anahtar bir ortaktır. “Ortaklık Anlaşması” Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1964 yılından beri mevcuttur. Türkiye, 1995 yılında gümrük birliğine dâhil olmuştur. Türkiye'ye Aralık 1999'da aday ülke statüsüne kavuşmuş olup, katılım müzakereleri Ekim 2005 yılında başlanmıştır. 29.11.2015 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği Zirvesi'nde tüm ortaklar çıkar alanlarında ilişkilerini yeniden canlandırma ve derinleştirme kararı verilmiştir.

268 BBC News Resmi İnternet Sitesi, “Başbakan Yıldırım: Avrupa Parlamentosu Yok Hükmündedir”, (Çevrimiçi), 6 Temmuz 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40518455>, Erişim Tarihi: 15. 12.2018.

269Doğan, a.g.e., s.106.

“Katılım müzakereleri çerçevesinde, bugüne kadar 16 fasıl müzakereye açılmış olup, bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır. Mevcut kurallar çerçevesinde üye devletlerin tutumlarına hanel gelmeksiniz, 15, 26 ve 31. fasıllar için hazırlık belgeleri Konseye sunulmuştur. Yargı ve Temel Haklar başlıklı 23. Fasıl ile Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlıklı 24. Fasıl için hazırlık belgeleri tamamlanma aşamasındadır. Türkiye, kriterleri karşılama ilerleme sağlamak, Müzakere Çerçeve Belgesindeki gereklilikleri yerine getirmek ve AB’ye karşı anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerine riayet etmek suretiyle müzakerelere hız kazandırabilir”²⁷⁰. Bu süreçte, katılım müzakereleri üst düzeyde yürütülmüştür. 2015 ve 2016’da yapılan toplantılarda terörizm ve dış politika konusuna odaklanılmıştır.

Başlıca konulardan biride, Türkiye üzerinden gerçekleştirilen illegal göçün önüne geçmek olmuştur. 29.11.2015 tarihinde ortaya konulan “Ortak Eylem Planı” ile illegal göç konusunda önemli adımlar atılmıştır. Adımların temelinde Suriyeli ve Iraklı kaçak göçmenlerin Avrupa’ya geçişinin önlenmesi bulunmaktadır.

Türkiye ve Avrupa Birliği, arasında gerçekleşen üst düzeydeki diyaloglar sayesinde desteklenmiş enerji, ekonomi ve ticaret alanlarında ise işbirliği daha da geliştirilmiştir. Birlik ve Türkiye bu konuda yardımlaşmanın yanı sıra Gümrük Birliği’nin yenilenmesi ve genişletilmesi amacıyla müzakerelerin hazırlıkları ilerletilmiştir.

Siyasi kriterler kapsamındaki ‘2016 Reform Eylem Planı’nın uygulanması ve ‘Vize Serbestisi Yol Haritası’ yla ilgili yasal gerekliliklerin ifa edilebilmesi için meclis tarafından gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Aynı zamanda Türkiye, örgütlü suçlarla mücadele konusunda da belirli bir seviyeye kadar hazırlıklıdır denilebilir. Bu konuda özellikle kurumların kapasitesi artırılmıştır. Ayrıca yeni stratejiler ve eylem planları kabul edilmiştir. TMK ile ilgili öne çıkan bazı eleştiriler yapılmıştır. Bu da kapsamı ve tanımları bakımından Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu bulunmadığı iddia edilmektedir.

²⁷⁰ **Avrupa Komisyonu Komisyon Çalışma Dokümanı**, “2016 Türkiye Raporu”, (Çevrimiçi), <https://docplayer.biz.tr/110079824-Komisyon-calisma-dokumani-turkiye-raporu-ekindeki.html>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Türkiye'deki yasal düzenlemelerdeki çerçevesel alan, insan hakları ve temel haklara saygı konusunda iyileştirilmesi gereken genel güvencelerden oluşmaktadır. Avrupa Birliği, AİHS ve AİHM kararlarından doğan hakların şu ana kadar uygulanmadığı yönünde eleştirmektedir. Söz konusu tedbirlerin tamamının orantılılık ve insan haklarına saygı ilkelerine uygunluğu bir zorunluluktur. TİHEK Kanunu bu alanda ortaya konan pozitif gelişmelerdendir. “Söz konusu Kanun, birçok zeminde ayrımcılığın önlenmesine ilişkin hükümler içermekle birlikte, cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa açık şekilde yer vermemektedir. Ayrımcılıkla mücadelede tam olarak kapsamlı bir çerçeve kanununun kabul edilmesi gerekmektedir. Yeni Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun henüz kurulmamış olması nedeniyle insan haklarına ilişkin davalarda yasal bir boşluk bulunmaktadır”²⁷¹.

Kıbrıs sorunu ile ilgili, yapılan toplantılarda ve BM yetkililerinin çabaları yanında destek olmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Bu sorunun çözümü için Türkiye'nin kararlı tutumu ve somut olarak gerçekleştirmiş olduğu katkısı hayati alanda önem taşımaktadır. GKRY ile ikili ilişkilerin normal düzeyde gerçekleştirilmesi konusunda ise de ilerleme kaydedilememiş bulunmaktadır. Aralık 2006 Avrupa Birliği Zirvesi'nde kabul edilen Türkiye aleyhindeki sonuçlar ise halen geçerli bulunmaktadır. Türkiye, Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü uygulamasına rağmen, GKRY'ye yönelik uygulanan kısıtlamalar nedeniyle 8 fasılın müzakerelere açılmama kararı alınmıştır.

2017 yılı sonlarında kredi derecelendirme kuruluşu 'S&P', uluslararası piyasalarda faiz oranlarındaki yükselmeden en olumsuz etkilenecek ülkeleri değerlendirerek, kırılğan beşli kapsamını yeniden belirlemiştir. Bu belirlemeye göre, Türkiye; Arjantin, Mısır, Pakistan ve Katar ile birlikte kırılğan beşli içinde yer almaktadır²⁷². Ancak ekonomik kıstaslarla bakıldığında, Türkiye güçlü bir ekonomiye sahiptir.

271 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, Erişim Tarihi: 28. 10.2018.

272 ABD Merkez Bankası'nın parasal sıkılaştırmaya başlama kararının ardından, Morgan Stanley 2013 yılı Ağustos ayında “Kırılğan Beşli” tanımını ortaya atmıştır. Bu tanım ile ABD'nin parasal sıkılaştırma politikasından en olumsuz etkilenecek beş ülke mercek altına alınmıştır. Bu ülkeler, Türkiye, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Genelde bu ülkelerin para birimleri dışsal

Türkiye, aslında Birlik içerisindeki rekabet baskısına ve piyasalardaki güçlerle baş edebilme kapasitesi açısından tam üyeliğe son derece hazırlıktır.

Üyelik yönünde atılacak en önemli adımlardan birisi, AB müktesebatının üstlenilmesi olmaktadır²⁷³. Aday ülke sorumluluklarını yerine getirebilme açısından Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatına kararlılıkla bağlı kaldığı, uyum yeteneğini dinç tuttuğu görülmektedir.

Yargılama sürelerini hızlandırmak amacıyla oluşturulan uzlaşma ve arabuluculuk sistemlerinin kurulması ve bu kurumlara ulaşmada artış görülmesi, AB tarafından tavsiye edilen kararlara uyulduğunun önemli göstergelerindedir.

AB tarafından öne çıkan bir diğer eleştiri, Mahkemelerce başvuru bilirkişilik sistemidir. Hâkimlerin bilirkişilik kurumuna gerekli olmasa dahi çok fazla başvurması, düşük kalitede bilirkişilik raporlarının hazırlanması ve bilirkişilere verilen ücretlerin düşüklüğü nedeniyle ücretler dâhil bu kurum büyük bir sorun olarak görülmektedir.

Halkın bilgiye serbest bir şekilde erişim sağlaması hakkı ile ilgili olarak, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, kendisine yapılan başvuruları değerlendirmekte, AB tarafından bu konunun daha hassas değerlendirilmesi yönünde eleştiriler mevcuttur. Bunun yanında Türkiye, GRECO tavsiyelerine uyum sağlamak adına sürekli olarak mevzuatını yenilemektedir.

“Katılım müzakereleri çerçevesinde, bugüne kadar 16 fasıl müzakereye açılmış olup, bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır. Ekonomik ve Parasal Politika başlıklı 17. Fasıl ile Mali ve Bütçesel Hükümler başlıklı 33. Fasıl sırasıyla 14 Aralık 2015 ve 30 Haziran 2016 tarihlerinde, AB ve Türkiye'nin 29 Kasım 2015 tarihli Ortak Açıklamalarında belirtildiği üzere, katılım sürecine yeniden ivme kazandırma taahhütleriyle uyumlu olarak müzakerelere açılmıştır. Hukukun üstünlüğü ile ilgili

şoklardan en fazla etkilenen para birimleri olma özelliği taşımaktadırlar. Morgan Stanley' in “Kırılğan Beşli” kapsamına giren ülkelerin ortak özelliği, bu ülkelerin G20 kapsamında olan ülkeler olmalarıdır. Bu ülke grubunda yer alan ülkelerin karşılaşacağı ekonomik ve finansal krizlerin uluslararası piyasalara olumsuz yansımaları söz konusu olabilecektir Zafer YÜKSELER, “Kırılğan Beşli”, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/320930852_KIRILGAN_BESLI, Erişim Tarihi: 08.01.2019 (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/320930852_KIRILGAN_BESLI, Erişim Tarihi: 08.01.2019

²⁷³Doğan, a.g.e., s.114.

23. ve 24. fasıllardaki açılış kriterlerinin, Türkiye'ye bu önemli alanda yapılacak reformlarla ilgili yol haritası sağlamak amacıyla belirlenmesine hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Reform önceliği taşıyan alanlardaki ilerlemeler Ortaklık Anlaşması kapsamında kurulan organlarca teşvik edilmekte ve izlenmektedir”²⁷⁴.

“Vize, göç ve iltica alanında, 29 Kasım 2015 tarihli AB-Türkiye Zirvesi'nde göç konusunda bir Ortak Eylem Planı başlatılmıştır. 18 Mart 2015 tarihli AB - Türkiye Ortak Açıklaması'na istinaden, Türkiye'den AB'ye gerçekleşen düzensiz göçün sonlandırılması, kaçakçıların faaliyetlerinin sekteye uğratılması ve AB hukuku ve uluslararası hukuk uyarınca uluslararası koruma altına alınmaya hakkı olanlara yönelik Avrupa'ya geçiş için yasal yolların geliştirilmesi amacıyla yakın işbirliği hızlandırılmıştır. Şubat, Mart, Nisan, Haziran ve Eylül 2016'da uygulama raporları hazırlanmıştır. Aralık 2013'te başlatılan Vize Serbestisi Diyaloguna ilişkin olarak, vize yol haritası hakkında ikinci ve üçüncü uygulama raporları, Mart ve Mayıs 2016'da çıkarılmıştır. Mayıs'taki raporda iyi düzeyde ilerleme memnuniyetle karşılanmış ve Türkiye'nin 72 kriterden henüz tamamlanmamış olan yedi kriteri karşılaması için çabalarını acilen hızlandırması koşuluyla Türk vatandaşları için vize şartının kaldırılması 109 için öneride bulunulmuştur. AB ve Türkiye bu konudaki yakın işbirliğini devam ettirmektedir”²⁷⁵.

AB'nin ilk beş ticari ortakları arasında yer alan Türkiye'nin en önemli ticari ortağı kuşkusuz AB'dir. Ayrıca Türkiye'ye yapılan doğrudan yatırımlarda AB'nin payı yüzde yetmiştir.

Ayrıca Türkiye, AÇA (European Environment Agency – EEA) ile TUBİM (EMCDDA) ve EUCPM'nin üyesidir.

3.2. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM YASALARI

Türkiye, 27 Nisan 1989'da Avrupa Topluluğu' na tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ancak Türkiye, 10 - 11 Aralık 1999' da yapılan Helsinki Zirvesi'nde

274 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, Erişim Tarihi:

28. 10.2018.

275 A.e.

Avrupa Konseyi tarafından aday ülke olarak benimsenmiştir. Avrupa Birliği' ne tam üyelik sözleşmesi, tam üyelik görüşmelerinin başlamasını Kopenhag Kriterleri' nin yerine getirilmesine bağlamıştır. Bu kriterler, katılım görüşmelerinin ön şartıdır²⁷⁶.

“Kopenhag Siyasi Kriterlerinin yerine getirilmesi yolunda yoğun bir reform sürecine girilmiştir. Türk Ceza Kanunu, Dernekler Kanunu, Basın Kanunu ve diğer temel yasaların tümüyle değişmesi katılım müzakereleri sırasında da devam edecek uzun süren bir yasama faaliyeti olup, Türkiye, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum konusunda gerekli yasal düzenlemeleri süratli bir şekilde uyum yasa paketleri marifetiyle gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Ancak, bununla beraber, gözden geçirilmiş AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı'n Siyasi Kriterler (s. 3) başlığı altında belirtildiği üzere, temel yasaların daha uzun vadede bir bütünlük içinde yenilenmesi de hedeftir”²⁷⁷.

Ocak 2002'de kabul edilen yeni Medeni Kanun'da kadın erkek eşitliği, çocukların ve zayıfların korunması ile vakıflar alanlarında yapılan değişiklikler AB'ye uyum yolunda bir dönüm noktası olmuştur.

“06.02.2002'de kabul edilen ilk uyum yasası paketiyle, Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, DGM Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu gibi yasalarımızda önemli değişiklikler yapılmıştır.

26 Mart 2002'de kabul edilen ikinci uyum yasası paketiyle, Siyasi Partiler, Basın, Dernekler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, DGM Yasalarında, siyasi kriterler alanındaki taahhütlerimiz doğrultusunda, önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

03.08.2002 tarihinde kabul edilen üçüncü uyum yasası paketiyle, ölüm cezası savaş ve yakın savaş tehdidi halleri dışında Türk hukuk sisteminden çıkarılmış, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması ve bunların öğrenilmesi önündeki hukuki engeller kaldırılmış, bazı basın suçlarına ilişkin hapis cezaları kaldırılmış, cemaat vakıflarına ilişkin taşınmaz mal rejimi daha liberal bir hale getirilmiş, ifade özgürlüğü kapsamındaki eleştiri hakkına açıklık kazandırılmış, hukuk ve ceza davalarında

²⁷⁶Doğan, a.g.e., s. 106.

²⁷⁷ Can, a.g.e. s.50-77.

AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesi imkânı getirilerek insan hakları ihlallerine ilişkin tahsis imkânı güçlendirilmiş göçmen kaçakçılığı suçu Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmış, dernek ve vakıfların faaliyetleri kolaylaştırılmıştır.

02.01.2003 tarihinde kabul edilen dördüncü uyum yasası paketiyle, işkenceyle mücadele, ifade, basın ve dernek özgürlüğü ile gözaltı koşullarına ilişkin çeşitli yasa maddeleri yeniden düzenlenmiş; Siyasi Partiler Kanunu, Anayasa değişikliğiyle uyumlu hale getirilmiş; gayrimüslim cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinmelerini daha da kolaylaştırmak amacıyla Vakıflar Kanunu'nda yeniden değişiklik yapılmıştır.

23.01.2003 tarihinde kabul edilen beşinci uyum yasası paketiyle, daha önce mevzuatımıza dâhil edilmiş bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları kararlarında yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenlemenin kapsamı genişletilmiştir. Böylece, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bakımından yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi kolaylaştırılmış, ayrıca bugüne kadar kesinleşmiş kararlar da yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenleme kapsamına alınmış ve ayrıca Dernekler Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmıştır.

19.07.2003 tarihinde kabul edilen altıncı uyum yasası paketiyle, düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiş, tüm bireylerin ayırım yapılmaksızın temel hak ve özgürlüklerden yararlandırılması konusunda düzenlemeler yapılmış, yaşam hakkının korunmasını güçlendiren adımlar atılmış kişi güvenliği ve AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesi konularında düzenlemeler yapılmıştır.

30.07. 2003 tarihinde kabul edilen yedinci uyum yasası paketiyle, düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiş, kişi hürriyeti ve güvenliği ile işkencenin önlenmesi konularında düzenlemeler yapılmış, askerî mahkemelerin sivil insanlara ilişkin yetki alanı daraltılmış, kamu harcamalarında şeffaflaştırılmasının sağlanmasına yönelik olarak düzenlemeler yapılmış, 18 yaşını bitirmemiş olan herkesin “çocuk” sayılması ve çocuk mahkemelerinin görev alanıyla ilgili istisnaların kaldırılması sağlanmış, dernek kurma ve ilgili özgürlükler ile toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin haklar genişletilmiş, vakıfların yurtdışı faaliyetlerine ilişkin prosedürler kolaylaştırılmış,

kültürel hak ve özgürlükler ile yürütmenin işlevselliğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

14.07.2004 tarihinde kabul edilen sekizinci uyum paketinde ise Yükseköğretim Kurulu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Haberleşme Yüksek Kurulu'ndaki Genelkurmay üyeliğine son verilmiştir. Aynı şekilde Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'na bir üyenin MGK tarafından seçilmesi sona ermiştir²⁷⁸. “Ayrıca, bu pakette çeşitli kanunlarda yapılan değişikliklerle, ölüm cezası kaldırılmış ve yerine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası getirilmiştir”²⁷⁹.

15.10.2015 tarihli verilere göre “karşılaşılan sınamalar ortak olup bu doğrultudaki müdahalelerin de koordine edilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği ve müzakere masasındaki aday ülke Türkiye, karşı karşıya kalınan mevcut sınamalarla, birlikte yüzleşmeye ve bunların üstesinden gelmeye karardır. Uluslararası toplum, dayanışma, beraberlik ve etkinlik gerektiren benzeri görülmemiş bir krizle karşı karşıyadır. Karşılaşılan sınamalar ortak olup bu doğrultudaki müdahalelerin de koordine edilmesi gerekmektedir. AB ve müzakere sürecindeki aday ülke olarak Türkiye, hâlihazırda karşı karşıya kalınan sınamalarla, birlikte yüzleşmeye ve bunların üstesinden gelmeye karardır. Bu Eylem Planı, Avrupa'nın mesajını daha güçlü ve daha görünür hale getirecektir. İnsanlık onuru, ortak çabalarımızın merkezinde yer almaktadır”²⁸⁰.

“AB tarafından öngörülen adımlar:

1. Türkiye'nin, geçici koruma altındaki Suriyelilerin yol açtığı sorunlarla baş edebilmesi amacıyla fonların seferber edilmesi.

2. 1. paragraf kapsamında seferber edilecek fonların yanı sıra, Türk makamlarıyla yakın işbirliği içerisinde, uzun süren mülteci krizi nedeniyle oluşan ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan ikili işbirliği programlarına paralel ve bunları tamamlayacak şekilde, korunmasızlık temelindeki en acil insani ihtiyaçların

²⁷⁸ Fatih Acar, “Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yargıda Yapılan Reformlar ve İstinaf Mahkemeleri”, (Çevrimiçi), <https://www.ulusaltezmerkezi.net/avrupa-birligine-uyum-surecinde-yargi-teskilatinda-yapilan-reformlar-ve-istinaf-mahkemeleri/38/>, Erişim Tarihi: 20.12.2018.

²⁷⁹ Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, Ankara, 2007, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/files/pub/abuyp.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2018.

²⁸⁰ A.e.

karşılanması konusunda Türkiye'deki ilgili insani yardım örgütleri aracılığıyla ivedi ve ilkeli insani yardım sağlamaya devam edilmesi.

3. Türkiye ve AB kurumları yola, 1 ve 2. paragraflarda belirtilen fonların etkili şekilde kullanılmasını sağlamak üzere programlamaya temel teşkil edecek kapsamlı bir ortak ihtiyaç analizi ile devam edecektir. Bu ihtiyaç analizi ile geçici koruma altındaki Suriyeliler ile Suriyelilere ev sahipliği yapan illerin ve bölgelerin, özellikle altyapı açısından, insan akını ile baş edebilmelerine yönelik temel ihtiyaçlarını karşılayacak uygun eylemlerin planlanması sağlanacaktır.

4. AB'nin, diğerlerinin yanı sıra, Suriyelileri Türkiye'ye yönelmeye zorlayan itici faktörlerin zayıflatılmasına da katkıda bulunmak amacıyla, Suriye içerisinde yerlerinden edilmiş Suriyeliler ile Lübnan, Ürdün ve Irak'ın ev sahipliği yaptığı Suriyeli mültecilere şimdiye kadar sağlamış olduğu 4,2 milyar avroyu aşan desteğin üstünde ve ötesinde destek sağlamaya devam edilmesi.

5. Üye devletlerin ve AB'nin hâlihazırdaki yeniden yerleştirme plan ve programlarına destek verilmesi.

Türkiye tarafından öngörülen adımlar:

1. Yabancılar ve uluslararası koruma konusundaki ikincil mevzuatın kabul edilmesi ve mevzuatın içeriğine ilişkin olarak ilgili tüm taraflarda farkındalık yaratılması suretiyle, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun etkin şekilde uygulanmasının sürdürülmesi ve daha fazla geliştirilmesi.

2. Daha güçlü bir göç yönetimi stratejisinin ve sisteminin oluşturulması için, göçmenlerin zorunluluk esasında kayıt altına alınmasına ve uygun belgelerin düzenlenmesine devam edilmesi.

3. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin, Türkiye'de kaldıkları süre boyunca, ilkokul öğrencilerinin eğitimi de dâhil olmak üzere kamu hizmetlerine ve sağlık hizmetlerine erişimlerini ve ekonomiye katılımlarını kolaylaştıran politikaların, mevzuat ve programların kabul edilmesine ve uygulanmasına yönelik çabaların sürdürülmesi.

4. Korunmaya ihtiyaç duyan kişilerin tespit edilmesi ve bakımlarının sağlanmasına devam edilmesi.

Düzensiz göçün önlenmesi amacıyla işbirliğinin güçlendirilmesi ile Eylem Planı'nın bu bölümündeki tedbirler, vize serbestisi diyalogu, vize yol haritası ve Türkiye-AB geri kabul anlaşmasının hükümleri esas alınarak oluşturulacaktır. Bu doğrultuda, her iki taraf da, aşağıdaki eylemleri gerçekleştirmeyi taahhüt etmektedir”²⁸¹.

“Başbakan ile yapmış oldukları görüşmenin ardından, AB Devlet ve Hükümet Başkanları, özellikle Batı Balkanlarda yaşananlar olmak üzere, göç konusunu ele almışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Başbakanı ile yapmış oldukları görüşmeleri ve Ortak Eylem Planı ile ilgili olarak kaydedilen gelişmeleri memnuniyetle karşılamışlardır. Türkiye, Yunanistan ve Türkiye arasındaki ikili geri kabul anlaşmasının uygulanması çerçevesinde, Türkiye'den Yunanistan'a geçen ve uluslararası korumaya muhtaç olmayan tüm göçmenlerin hızlı bir şekilde geri kabul edilmesi ve Türk karasularında yakalanan bütün düzensiz göçmenlerin geri alınması”²⁸² hususları teyit edilmiştir.

Ancak söz konusu çalışma ile yapılan olumlu hedefler Başbakan'ın istifası sonucunda gerçekleştirilememiştir. Hatta Avrupa Birliği Bakanlığının resmi internet sitesi bu tarihten sonra yaşananları alınan kararları dahi yayınlamamaktadır. Zira bu istifadan sonra Avrupa Birliği ile ilişkiler bozulmuş ve taahhütler yerine getirilmemiştir.

3.3. TÜRKİYE’NİN UYUM SÜRECİ: BİR ARAŞTIRMA

3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı Türkiye'nin Avrupa birliğine uyum süreci konusunda kişilere anket yöntemi ile ulaşmak ve katılımcıların insan hakları, siyasal ilişkiler, adalet sistemi, dış politikalar ve benzeri konularda görüşlerini alıp bunların Avrupa Birliğine uyum süreci hususundaki etkilerini ve katılımcıların Avrupa Birliğine uyum

²⁸¹ Ekşi, a.g.e. s. 3 vd.

²⁸² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, Erişim Tarihi: 28.10.2018.

süreci hakkındaki görüşlerini incelemektir. Bu hususların incelenmesi doğrultusunda Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum süreci hakkındaki görüşlerin kabaca tablosunu oluşturulmuştur.

Anket formu 55 sorudan oluşmaktadır bu soruların altı tanesi(1-6. Sorular) katılımcıların demografik bilgilerini (Cinsiyet, yaş, medeni hal, meslek, eğitim seviyesi, ikamet ettikleri ilçe) içermekte, on tanesi (7-16. Sorular) katılımcıların AB sürecini takip edip etmedikleri ve bu sürece dair genel bilgilerini öğrenmek amaçlı sorular içermekte ve kalan sorular katılımcıların AB süreci hakkındaki oluşabilecek genel yargılarının ışığında likert ölçeğe detaylandırılmıştır. Likert ölçeğindeki sorular 1- Hiç katılmıyorum, 2-Katılmıyorum,3-Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum sıralamasında puanlanmıştır. Sorular oluşturulurken herhangi bir ölçeğe bağlı kalınmamış, sorular konuyla alakalı daha önce yapılmış bir takım anketler derlenerek oluşturulmuştur.

3.3.2. Araştırmanın Uygulaması

Anket formunun hedef kitlesi adalet ve kolluk kuvvetleri olarak planlanmış olsa da çalışmanın sürdürülebilmesi için gereken etik onayı alınamadığından ötürü çalışmanın örnekleme genel popülasyona çevrilmiştir. Sorular yeni popülasyona göre revize edildikten sonra anket formu, örneklem grubu genel popülasyonu temsil edebilmesi için Ankara'nın 10 adet ilçesinden ön lisans ve üzeri eğitim seviyesindeki öğrencilere sunulmuştur.

2016 TÜİK verilerine göre Ankara'nın nüfusu 5.346.518, ön lisans ve üstü derecede mezun olan kişi sayısı 916.477'dir.

Ankara'nın 10 ilçesinden ön lisans ve üzeri mezun 960 kişiye uygulanmıştır. Örneklem aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3.1. İkamet ettiğiniz İlçe?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Çankaya	312	32,5	32,5	32,5

Yeni Mahalle	156	16,3	16,3	48,8
Keçiören	141	14,7	14,7	63,4
Etimesgut	130	13,5	13,5	77,0
Mamak	75	7,8	7,8	84,8
Sincan	53	5,5	5,5	90,3
Altındağ	39	4,1	4,1	94,4
Gölbaşı	25	2,6	2,6	97,0
Pursaklar	15	1,6	1,6	98,5
Polatlı	14	1,5	1,5	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Tabloda da görüldüğü gibi Ankara'nın Çankaya ilçesinden 312, Yeni Mahalle ilçesinden 156, Keçiören'den 141, Etimesgut'tan 130, Mamak'tan 75, Sincan'dan 53, Altındağ'dan 39, Gölbaşı'ndan 25, Pursaklar'dan 15 ve Polatlı'dan 14 kişi ile anket yapılmıştır.

3.3.2.1. Frekans Dağılımları ve Demografik Bilgiler

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların genel profilini oluşturan soruların frekans dağılımlarının, yüzdelik değerlerinin bulunduğu frekans tabloları bulunmaktadır.

Tablo 3.2. Cinsiyetiniz ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belirtilmemiş	3	,3	,3	,3
Valid Kadın	317	33,0	33,0	33,3
Valid Erkek	640	66,7	66,7	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcıların %33 ü kadın %67 si erkektir.

Tablo 3.3. Eğitim durumunuz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Diğer	5	,5	,5	,5
Önlisans	231	24,1	24,1	24,6
Lisans	577	60,1	60,1	84,7
Valid Lisansüstü	105	10,9	10,9	95,6
Doktora	42	4,4	4,4	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcılardan 5 kişi en son bitirdiği okul düzeyini söylemezken 231 i önlisans, 577 si lisans 105 i lisansüstü 42 si doktora mezunudur.

Tablo 3.4. Medeni haliniz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belirtilmemiş	2	,2	,2	,2
Bekâr	387	40,3	40,3	40,5
Valid Evli	565	58,9	58,9	99,4
Boşanmış	6	,6	,6	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcıların 2 kişisi medeni halini belirtmiyor, 387 si bekâr 565 i Evli 3 kişi ise boşanmıştır.

Tablo 3.5. Avrupa Birliği hakkında ne kadar bilgiye sahipsiniz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Belirtilmemiş	3	,3	,3	,3
Hiçbir fikrim yok	78	8,1	8,1	8,4
Çok fikrim yok	193	20,1	20,1	28,5
Kısmen bilgiliyim	578	60,2	60,2	88,8
Oldukça bilgiliyim	108	11,3	11,3	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcılardan 3 kişi bu soruyu yanıtlamazken %60 lık bir çoğunluğun AB hakkında kısmen bilgili olduğunu görüyoruz.

Tablo 3.6. Basın ve medya organlarından AB ile ilgili haberleri takip ediyor musunuz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Perc.
Valid Belirtilmemiş	3	,3	,3	,3
Hiç takip etmiyorum	84	8,8	8,8	9,1
Takip etmiyorum	163	17,0	17,0	26,0
Zaman zaman takip ediyorum	390	40,6	40,6	66,7
Karşıma çıkarsa takip ediyorum	223	23,2	23,2	89,9
Her zaman takip ediyorum	97	10,1	10,1	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Aynı şekilde basın ve medya organlarından AB ile ilgili haberleri takip eden kesimin %40 lık bir çoğunlukta olduğu her zaman takip ederim diyenler ve hiç takip

etmiyorum diyen katılımcıların yaklaşık %10 ‘arlık azınlık kesimi oluşturduklarını gözlemleriz.

Tablo 3.7. Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belirtilmemiş	12	1,3	1,3	1,3
Dağılacak	125	13,0	13,0	14,3
Daha iyiye gidecek	427	44,5	44,5	58,8
Valid Aynı kalacak	120	12,5	12,5	71,3
Küresel aktör olacak	130	13,5	13,5	84,8
Bir fikrim yok	146	15,2	15,2	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcıların yaklaşık yarısı AB nin gidişatının iyiyegideceği yargısındaiken diğer şıklara verilen yanıt sayıları da birbirine oldukça yakındır.

Tablo 3.8. Türkiye ne zaman AB'ye üye olabilir?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belirtilmemiş	8	,8	,8	,8
Çok yakında(5-10 yıl)	104	10,8	10,8	11,7
Yakında(10-15 yıl)	169	17,6	17,6	29,3
Uzun zaman içinde(15-20)	386	40,2	40,2	69,5
Hiçbir zaman	293	30,5	30,5	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcıların çoğunluğunda Türkiye'nin AB üyeliğinin yakın olacağını düşünenlerin sayısı azdır.

%70 bunun ya hiç olmayacağını ya da uzun zaman sonra olacağını düşünmektedir.

Tablo 3.9. Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğini destekliyor musunuz?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belirtilmemiş	3	,3	,3	,3
Evet	629	65,5	65,5	65,8
Valid Hayır	264	27,5	27,5	93,3
Bilmiyorum	64	6,7	6,7	100,0
Total	960	100,0	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'nin AB'ye üye olmasını desteklemektedir.

3.3.2.2. Faktör Analizleri

Faktör analizi, aynı yapıyı ölçen çok sayıda değişkenden, az sayıda ve tanımlanabilir nitelikte anlamlı değişkenler elde etmeye yönelik çok değişkenli bir istatistiktir. Çalışmada faktör analizi araştırma konusunun hangi başlıklar altında temellendiğini görebilmek için kullanılmıştır.

Öncelikle KMO ve Bartlett testi kullanarak örnekleminizin analiz için yeterli olup olmadığını incelenmiştir. Değerin 0,874 olduğu yani analize oldukça uygun bir model ile çalıştığımız görülmüştür.

Tablo 3.10. KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,874
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	15200,136

df	325
Sig.	,000

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	7,935	30,517	30,517	7,935	30,517	30,517	4,759
2	4,417	16,987	47,505	4,417	16,987	47,505	6,439
3	1,827	7,028	54,533	1,827	7,028	54,533	3,711
4	1,235	4,749	59,282	1,235	4,749	59,282	4,161
5	1,097	4,221	63,503	1,097	4,221	63,503	3,465
6	1,007	3,873	67,375	1,007	3,873	67,375	1,891
7	,899	3,457	70,832				
8	,805	3,096	73,928				
9	,741	2,849	76,777				
10	,680	2,616	79,393				
11	,661	2,543	81,936				
12	,587	2,257	84,193				
13	,531	2,041	86,234				
14	,478	1,840	88,074				
15	,427	1,644	89,718				
16	,414	1,591	91,308				
17	,369	1,421	92,729				
18	,316	1,215	93,944				
19	,290	1,116	95,060				
20	,276	1,060	96,121				

21	,224	,860	96,981				
22	,203	,780	97,761				
23	,177	,680	98,441				
24	,150	,576	99,016				
25	,139	,535	99,551				
26	,117	,449	100,000				

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. When components are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Pattern Matrix^a

	Component					
	1	2	3	4	5	6
Sözde Ermeni ve Kıbrıs sorunu Avrupa Birliği içinde iç siyaset malzemesi olarak kullanıldığını düşünüyorum.	,741					
Hükümetin dış politikasını yeterli buluyorum.	,709					
Avrupa Birliği, Kıbrıs ve ermeni sorunu hakkında baskı yaparsa Türkiye AB'ye üyelik kararından vazgeçmelidir.	,693					

Hükümetin Avrupa Birliği uyum çalışmalarını yeterli buluyorum.	Avrupa Birliği uyum süreci yeterli buluyorum.	,579					
Türkiye'nin üyeliğinin engellendiğini düşünüyorum?	AB politikaları sonucunda elde edilen siyasi hakların önemli olduğunu düşünüyorum.	AB,571	,880				
AB müzakere sürecinden önce Türkiye'deki adalet sisteminin yetersiz olduğunu düşünüyorum.	AB politikaları sonucunda elde edilen insan hakların önemli olduğunu düşünüyorum.	,867	,863				
AB müzakere sürecinden önce Türkiye'de insan haklarının yetersiz olduğunu düşünüyorum.		,837					

AB politikalarının Türkiye Adalet sistemindeki eksiklikleri giderdiğini düşünüyorum.	,814				
Ölüm cezasının kaldırılmasını doğru buluyorum.	,786				
AB politikalarının Türkiye Adalet sistemini iyileştirdiğini düşünüyorum.	,784				
AB politikalarının mesleğim üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum.	,722				
İngiltere Avrupa Birliği'nden çıktıktan sonra olumsuz etkilenecektir.		,822			
İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkmasını haklı buluyorum.		,771			
Gümrük Birliği anlaşmasının güncellenmesi gerektiğini düşünüyorum.		,725			

Gümrük Birliği'nin ülkemize katkı sağladığını düşünüyorum.	,642			
Avrupa Birliği'nin dağılması gerektiğini düşünüyorum.	,477			
Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sözde ermenî sorununun çözümüne bağlıdır.			-,898	
Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği Kıbrıs sorununun çözümüne bağlıdır.			-,891	
Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sorunun çözümüne bağlıdır.			-,804	
Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınmayacağını düşünüyorum.				,872
Türkiye'nin AB'ye girmesinin emperyalizme (sömürgeciliğe) hizmet edeceğini düşünüyorum.				,674

Hükümetin Avrupa Birliği politikalarını doğru bulmuyorum.					,510	
Üyelik sürecinin ülkemize olumlu yönde gelişmelere neden olduğunu düşünüyorum.						-,827
Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üye olması Türkiye'nin yararına olduğunu düşünmüyorum.						-,578

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 17 iterations.

3.3.2.3. Güvenilirlik Analizleri

1.Faktör'ün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,815	5

2.Faktörün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,938	8

3.Faktörün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,938	8

4.Faktörün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,899	3

5.Faktörün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,696	3

6.Faktörün güvenilirlik analizi

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,685	2

Güvenilirlik analizleri ve Faktör analizleri sonuçlarına göre bazı sorular araştırmanın doğruluğu açısından araştırmadan çıkartılmıştır. Çalışmanın devamında hipotezleri test etmek için faktörlerdeki sorular her faktörün başlığı altında ortalamaları alınarak skor değişkenleri oluşturulmuştur.

3.3.3. Değerlendirme

Çalışmada ilk olarak değerlendirilen husus katılımcıların Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğinin faktör değişkenleriyle ilişkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Buna göre Faktörler başlığının altında gösterilen faktör içeriklerinin hangisinin etkili olup olmadığının gözlemlenmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'nin AB üyeliği ni destekliyor musunuz sorusunun 3 şıklı yanıtı vardır.(Evet, Hayır, Bilmiyorum) Bu şıklar grup değişkenini oluştururken diğer faktörler birbirinden bağımsız oldukları Pearson korelasyonu ile görülmektedir.

Correlations

	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC6
Pearson Correlation	1	-,381**	,531**	,492**	,528**	-,060
FAC1 Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,065
N	955	955	955	954	955	955
Pearson Correlation	-,381**	1	-,159**	-,165**	-,232**	,448**
FAC2 Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000
N	955	960	960	959	960	960
Pearson Correlation	,531**	-,159**	1	,372**	,507**	-,034
FAC3 Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,294
N	955	960	960	959	960	960
Pearson Correlation	,492**	-,165**	,372**	1	,455**	-,011
FAC4 Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,736
N	954	959	959	959	959	959
Pearson Correlation	,528**	-,232**	,507**	,455**	1	-,039
FAC5 Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,228
N	955	960	960	959	960	960
Pearson Correlation	-,060	,448**	-,034	-,011	-,039	1
FAC6 Sig. (2-tailed)	,065	,000	,294	,736	,228	
N	955	960	960	959	960	960

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablodan da görüldüğü gibi ilişkiler oldukça düşüktür. İlişki düzeylerini inceleyeceğimiz hipotez testi ise ANOVA'nın parametrik olmayan karşılığı Kruskal-Wallis hipotez testi uygulanmıştır.

Hipotezler aşağıdaki gibidir. H0 lar hipotez H1 ler ise alternatif hipotezleri göstermektedir.

H01: Türkiye'nin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H11: Türkiye'nin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

H02: Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H12: Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

H03: Avrupa Birliğinin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H13: Avrupa Birliğinin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

H04: Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikamızla ilişkisinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H14: Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikamızla ilişkisinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

H05: Türkiye'nin AB' ye girip girmemesi Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H15: Türkiye'nin AB' ye girip girmemesi Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

H06: Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

H16: Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

Test Statistics^{a,b}

	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC6
Chi-Square	121,676	162,939	41,039	31,240	69,298	162,792
df	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	,000	,000	,000	,000	,000	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğini destekliyor musunuz?

Buna göre hipotezleri reddedilir. Yani;

Türkiye'nin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

Avrupa Birliğinin dış politikaları Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikasıyla ilişkisinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

Türkiye'nin AB' ye girip girmemesi Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır.

İkinci husus ise AB'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz sorusuyla Faktör değişkenlerinin ilişkisi ile ilgili yine kruskal wallis testidir. Hipotezler ise aşağıdaki gibidir.

H01: Türkiye'nin dış politikalarının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H11: Türkiye'nin dış politikalarının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

H02: Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H12: Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

H03: Avrupa Birliğinin dış politikaları katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H13: Avrupa Birliğinin dış politikaları katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

H04: Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikamızla ilişkisinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H14: Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikamızla ilişkisinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

H05: Türkiye'nin AB' ye girip girmemesi katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H15: Türkiye'nin AB' ye girip girmemesi katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

H06: Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi yoktur.

H16: Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Test Statistics^{a,b}

	FAC1	FAC2	FAC3	FAC4	FAC5	FAC6
--	------	------	------	------	------	------

Chi-Square	117,313	116,705	12,710	45,319	63,583	51,528
df	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	,000	,000	,013	,000	,000	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Buna göre hipotezleri reddedilir alternatif hipotezler ise %5 hata payıyla kabul edilir.

Türkiye'nin dış politikalarının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Avrupa Birliğinin dış politikaları katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikasıyla ilişkisinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin katılımcıların Avrupa Birliği'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

3.3.4. Bulguların Değerlendirilmesi

Pattern matrisinde ise faktörlerin hangi kümelerde toplandığı gözükmemektedir.

Buna göre ilk faktörün soruları; Türkiye'nin Dış Politika Faktörü

- Sözde Ermeni ve Kıbrıs sorunu Avrupa Birliği içinde iç siyaset malzemesi olarak kullanıldığını düşünüyorum.
- Hükümetin dış politikasını yeterli buluyorum.

- Avrupa Birliği, Kıbrıs ve ermeni sorunu hakkında baskı yaparsa Türkiye AB'ye üyelik kararından vazgeçmelidir.
- Hükümetin Avrupa Birliği uyum süreci çalışmalarını yeterli buluyorum.
- Türkiye'nin AB üyeliğinin engellendiğini düşünüyorum.

İkinci faktör soruları; Uyum Faktörü

- AB politikaları sonucunda elde edilen siyasi hakların önemli olduğunu düşünüyorum.
- AB müzakere sürecinden önce Türkiye'deki adalet sisteminin yetersiz olduğunu düşünüyorum.
- AB politikaları sonucunda elde edilen insan hakların önemli olduğunu düşünüyorum.
- AB müzakere sürecinden önce Türkiye'de insan haklarının yetersiz olduğunu düşünüyorum.
- AB politikalarının Türkiye Adalet sistemindeki eksiklikleri giderdiğini düşünüyorum.
- Ölüm cezasının kaldırılmasını doğru buluyorum.
- AB politikalarının Türkiye Adalet sistemini iyileştirdiğini düşünüyorum.
- AB politikalarının mesleğim üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum.

Üçüncü faktör soruları; AB'nin Dış Politika Faktörü

- İngiltere Avrupa Birliği'nden çıktıktan sonra olumsuz etkilenecektir.
- İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden çıkmasını haklı buluyorum.
- Gümrük Birliği anlaşmasının güncellenmesi gerektiğini düşünüyorum.
- Gümrük Birliği'nin ülkemize katkı sağladığını düşünüyorum.
- Avrupa Birliği'nin dağılması gerektiğini düşünüyorum.

Dördüncü faktör; Türkiye'nin, Kıbrıs ve Sözde Ermeni Sorunu Faktörü

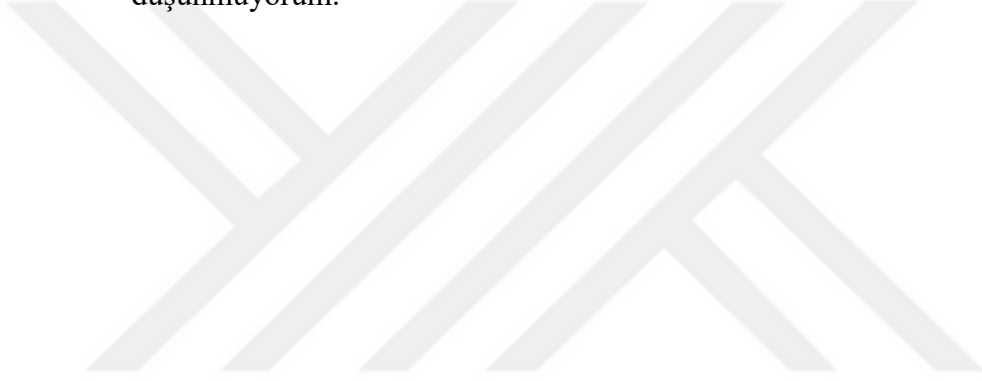
- Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sözde ermeni sorununun çözümüne bağlıdır.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği Kıbrıs sorununun çözümüne bağlıdır.

Beşinci faktör; Türkiye'nin Üyeliği Faktörü

- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınmayacağını düşünüyorum.
- Türkiye'nin AB'ye girmesinin emperyalizme (sömürgeciliğe) hizmet edeceğini düşünüyorum.
- Hükümetin Avrupa Birliği politikalarını doğru bulmuyorum.

Altıncı faktör; AB'ye Üyeliliğin Etkileri Faktörü

- Üyelik sürecinin ülkemize olumlu yönde gelişmelere neden olduğunu düşünüyorum.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üye olması Türkiye'nin yararına olduğunu düşünmüyorum.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrasında barış ve istikrarın ancak kurumsal bir yapıya sahip “Birleşik Avrupa” ile süreklilik kazanabileceği kabul edilmiştir. Bu plan bugünkü anlamda AB’nin temellerini oluşturmuştur.

AB’nin amacı siyasi bütünleşme olup ekonomik birlik esasen bu amaca giden bir araç durumundadır. Siyasi ve ekonomik birlikte, aday ülkelerin hukuki mevzuatının, AB müktesebatına uyumlu olması ana koşuldur.

Adalet ve içişleri politikaları AB’nin varlığını korumakta ve geleceğini garanti altına alma, toplumun refahını ve mutluluğunu sağlama amacını taşımaktadır.

AB, Türkiye ile güvenlik ve savunma, adalet ve içişleri alanı kapsamında terör ve organize suçlarla mücadelede yakın işbirliğinin imtiyazlı ortaklıkla yürütülmesini öngörmektedir.

AB’nin ekonomik temeller yanında siyasi birliği de sağlama amacıyla derinleşmesi amacını güden bu süreçteki en önemli son aşamaysa, 2007’de imzalanarak, 2009’da yürürlüğe girmiş olan Lizbon Antlaşması’dır. Söz konusu antlaşma ile esas olarak, AB’nin kararlarını almasına ilişkin sistemindeki sorunların ortadan kaldırılması yanında daha demokratik ve etkili bir şekilde işleyen bir kurumsal bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. Lizbon Antlaşması ile AB’nin üç sütunu kalkmıştır; İkinci ve üçüncü sütundaki ulusal çıkarlar, artarak Topluluk çıkarı haline gelmektedir.

Adli işbirliğinde karşılıklı güvene dayanan bir yardımlaşma bulunmaktadır. Türkiye’nin güven ortamını sağladığını karşı tarafa verebilmesi için hukukun üstünlüğüne ve temel haklara saygılı bağımsız ve verimli bir yargı ağına sahip olması gerekmektedir. Türkiye, en asgaride standart olarak kanunlarını Birlik müktesebatına uyumlu hale getirmiş ve kanunların içeriklerini de bu alanda hızla gelişmekte olan müktesebatına da uygulayacaktır.

Bu politikalara Türkiye’nin uyum kabiliyeti şüphesiz ki önemlidir. Bunu ölçmek adına çalışmada, kişilere anket yöntemi ile ulaşılarak ve katılımcıların insan hakları, siyasi ilişkiler, adalet sistemi, dış politikalar ve benzeri konularda görüşleri

alınarak bunların AB'ye uyum süreci hususundaki etkileri ve katılımcıların AB'ye uyum süreci hakkındaki görüşleri incelenmiştir.

Türkiye'nin AB ile uyum sürecinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmaya göre; Türkiye'nin uyum süreci 55 soruluk bir anket üzerinden değerlendirilerek, analiz sonuçlarına göre; katılımcıların Türkiye'nin AB ye girmesi hususunda umutsuz oldukları görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye'nin AB üyeliğini destekledikleri, ancak, bunun mümkün olmayacağını, AB'nin Avrupa Birliğinin Türkiye'nin gerek iç politikaları, gerek AB'ye uyum sağlama, gerek dış politikaları konusunda üyelik sürecine hazır olmadığı görüşünde olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Seçilen popülasyona göre, genel olarak AB sürecinin desteklendiği; fakat katılımcıların çoğunluğunun bu sürecin AB'ye üyelik ile sonuçlanmayacağını düşündüğü görülmüştür. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci içerisindeki attığı adımların yeterli olduğu, olası AB üyeliğinin desteklendiği, ancak üyelik konusunda umutsuz olduğu söylenebilir.

Katılımcılara yöneltilen demografik tespit soruları, frekans dağılımları ve yüzdeler ile tablolandırılmıştır. Bu tablolara göre; katılımcıların %33'ü kadın %67'si erkektir. Katılımcılardan 5 kişi en son bitirdiği okul düzeyini söylemezken 231'i ön lisans, 577'si lisans 105'i lisansüstü 42'si doktora mezunudur. Katılımcıların 2 kişisi medeni halini belirtmemiş, 387'si bekâr 565'i evli 3 kişi ise boşanmıştır. Katılımcılardan %60'lık bir çoğunluğun AB hakkında kısmen bilgisi vardır. AB ile ilgili haberleri takip eden kesimin %40'lık bir çoğunlukta olduğu her zaman takip ederim diyenler ve hiç takip etmiyorum diyen katılımcıların yaklaşık %10'arlık azınlık kesimi oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı, AB'nin gidişatının iyiye gideceği yargısındadır. Katılımcıların çoğunluğunda Türkiye'nin AB üyeliğinin yakın olacağını düşünenlerin sayısı azdır. %70 bunun ya hiç olmayacağını ya da uzun zaman sonra olacağını düşünmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'nin AB'ye üye olmasını desteklemektedir.

Hipotez oluşturmaya başlanmadan önce faktör analizleri ve güvenilirlik analizleri yapılmış, bu soruların bazıları analiz sonuçlarına göre, araştırmanın

güvenilirliğinin artması için araştırmanın dışında tutulmuştur. Faktör analizinin KMO değerleri ve kümülatif yüzdesi yeterli değerlerdedir. Çalışmadaki faktörler aşağıdaki gibidir.

Birinci faktörün soruları; Türkiye'nin dış politika faktörü konusundaki sorulardan oluşur. İkinci faktör soruları; Türkiye'nin AB'ye uyum faktörü içinde sergilenen politikası ile ilgilidir. Üçüncü faktör soruları; AB'nin dış politika faktörünü içermektedir. Dördüncü faktör Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni vb. sorunların AB politikasıyla ilişkisi üzerinedir. Beşinci faktör, Türkiye'nin üyeliği faktörü ile alakalıdır. Altıncı faktör ise AB'ye üyeliğinin etkileri faktörü ile ilgilidir.

Faktörler belirlendikten sonra asıl hipotezler oluşturulmuştur. Çalışmada ilk olarak değerlendirilen husus, katılımcıların Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğinin faktör değişkenleriyle ilişkisi olup olmadığının araştırılmasıdır. Buna göre, faktörler başlığının altında gösterilen faktör içeriklerinin hangisinin etkili olup olmadığının gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ise katılımcıların AB üyeliğini desteklemeleri hususunda faktörlerin hepsinin etkili olduğu görülmüştür. Detaylandırılacak olursa;

AB'nin dış politikalarının, Türkiye'nin AB'ye girip girmemesinin, AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin, dış politikalarının ve Kıbrıs ile sözde Ermeni sorununun AB politikası ilişkisinin Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi vardır. Buna karşın Türkiye'nin, AB'ye uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyip desteklemediğine etkisi yoktur.

İkinci husus ise, AB'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz sorusuyla faktör değişkenlerinin ilişkisi ile ilgili yine kruskal wallis testidir. Hipotezler ise aşağıdaki gibidir:

Türkiye'nin dış politikalarının, Türkiye'nin AB'ye uyum hareketleri içinde sergilenen politikasının, AB'nin dış politikalarının, Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin ülkedeki olumlu/olumsuz etkilerinin ve Türkiye'nin, Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununun AB politikasıyla ilişkisinin, katılımcıların AB'nin geleceğini nasıl gördükleriyle manidar bir ilişkisi vardır.

Ampirik analizini sonuçlarını özetleyecek olursak; katılımcıların Türkiye'nin AB'ye girmesi hususunda umutsuz oldukları görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'nin AB'ye üyeliğini desteklemekte fakat bunun mümkün olmayacağını AB'nin Türkiye'nin gerek iç politikaları, gerek AB ye uyum sağlama, gerek dış politikaları konusunda AB'ye alım sürecine hazır olmadığı görüşüne ulaşılabilir.

Katılımcıların yarısı AB'nin gidişatının olumlu yönde olduğunu düşünmektedir. Analizler doğrultusunda katılımcıların AB'nin gidişatı hakkındaki görüşlerinin AB'ye üyeliği desteklemeleri, Türkiye'nin AB'ye giriş sürecindeki etkileri hakkındaki görüşleri, Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum süreci içerisindeki politikaları üzerine görüşleri ile paralel gittiği gözlemlenmektedir.

Yani seçilen popülasyona göre, lisans seviyesinde eğitim görmüş olan kesimin genel olarak AB sürecini desteklediği fakat analiz bölümünde incelenmiş faktörlerin de etkisi sonucunda, katılımcıların çoğunluğunun bu sürecin AB'ye üyelik ile sonuçlanmayacağı düşündüğü görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin AB politikalarıyla ilişkisinde katılımcılar Kıbrıs ve sözde Ermeni sorununa bakış tarzının etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. AB'nin bakış açısı değişmedikçe Türkiye'nin üyeliği konusunda pek mümkün görülmemektedir.

Sonuç olarak; Türkiye, Avrupa Birliği ile yüzyıllar boyu süregelen komşuluk ilişkisi içerisinde, tüm hassasiyeti ile davranarak önemli bir müttefiki konuma gelmiştir. AB standartlarına ulaşmak istenmesi muasır medeniyet yolunda atılan adımlar gibi addolunmaktadır. Türkiye AB üyeliğini istemektedir, karşılıklı olarak yararlar sağlanacağından hiç şüphe yoktur. Gerek yasalar gerekse kurumlar olarak sürekli kendini yenilemekte olan Türkiye, her zaman istenilen şartlara ulaşmak için adımlar atma çabası içerisinde.

Ampirik analizi sonuçları, Birliğe katılma arzusunun çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Muhtemel bir üyelik hem Türkiye'ye hem AB'ye önemli kazanımlar sağlayabilecektir. Bu katılım hem Türkiye'ye hem de AB'ye önemli artılar kazandıracaktır. Ortadoğu ve Avrupa arasında köprü olması stratejik boyutta hem güvenlik ortağı hem de müttefik olmasına neden olmaktadır. Gerek organize, terör,

mülteci türü ciddi suç türleriyle mücadelede gerekse de dolaylı olarak AB'nin güvenliği ile ilgili konuda Türkiye önemli bir konum sağlamaktadır.

AB üyeliği için içişleri ve adalet politikalarına Türkiye'nin uyumu önem taşımaktadır. Tüm alanlarda ilişkinin gelişmesi için öncelikle içişleri ve adalet politikalarının uyumu önemli bir aşamadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, B. S.: **Türkiye ve AB İlişkileri ve Yeni Gündem**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Akçay, B. ve Açıkmeye, S. A.: **Yarım Asrın Ardından Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2013, s.7.
- Akçay, Y. E.: **Türkiye-AB ilişkileri ve ‘İmtiyazlı Ortaklık’ Meselesi**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Akçay, B., Kahraman, S. ve Baykal, S. : **Avrupa Birliğinin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Akdemir, E.: **Avrupa Birliği’nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye**, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, 2014.
- Alp, Y.: **Değişen Uluslararası Ortamda Türkiye ve AB İlişkileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Alyanak, S.: **Avrupa Birliği Kamu İhalesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Atmaca, R.: **Türkiye’nin AB’ye Üyelik Sürecinde Gümrük Birliği’nin Yeri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Aytaç, A. ve Apak, S.: **Küresel Krizler**, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2009.

Başbakanlık Dış Ticaret

Müsteşarlığı:

Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, Doğuşum Matbaacılık, Ankara, 2002.

Baykal, S.:

“Temel Haklar’ , Belgin Akçay, Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik” **Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği, Serbest Dolaşım ve Politikalar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Baykal, S.:

“Avrupa Birliği’nde Yetki Sorunu ve Lizbon Anlaşması”, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Bayram, M.H.:

Avrupa Birliği Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Bekar E. ve Güriş S.:

“Modeling Inflation Series with the Parametric and Semiparametric Transition Models and Comparison of Their Forecasting Performances, Published Online January 2018 (<http://econstat.eurasianacademy.org>) <http://dx.doi.org/10.17740/eas.stat.2018-V9-04>, *Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, 2018, Volume:9, 2018.

Bilgin, A.:

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Lizbon Antlaşması, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

- Bilici, N.: **“Bölgesel Farklılıklar ve Çözüm Çabaları”**, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Bozkurt, E., Özcan, M. ve Köktaş, A.: **Avrupa Birliği Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.
- Bozkurt, Ö.: “Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi” **Amme İdaresi Dergisi**, 26-1, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1993, s.30.
- Bozkurt, V.: “Değişen Paradigma, Çatışan Uygarlıklar ve Bölgesel Bütünleşme”, Turgay Uzun, Serap Özen” **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Can, H.: **Avrupa Birliği Hukuku**. İstanbul, Sürat Üniversite Yayınları, 2013.
- Cılga, İ.: “Madde ve Madde Kullanımı İle Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Öncelikleri”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt 20, Sayı 1, Nisan 2009.
- Çilingir, S.: “Kriz Gündeminde AB Göç Politikasının Yetkiler, Hedefler Ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği”, **İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1, 2018, 19-49.

- Dilemre, H.: “Türkiye- AB Gümrük Birliği’nde Güncel Durum Tespiti”, Belgin Sariye Akçay, **Türkiye – AB İlişkileri Yeni Açılımlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 107 vd.
- Doğan, S.: “Helsinki Zirvesi Sonrasında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Süreci” **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, s.3, 2002.
- Dougherty, J. E., ve
Pfaltzgraff, R.: **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, 5. baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2009, s. 108.
- Ege, A.: “Avrupa Birliği’nin Uluslararası Ekonomik İlişkileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Ekşi, N.: “Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması”, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.
- Erdenir, B.: “Türkiye-AB İlişkilerinde Sorunlu Bir Konu: Türk Vatandaşlarına Yönelik Shengen Vizesi”, Belgin Akçay” **Türkiye-AB İlişkileri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Erdenir, B.: “Türkiye-AB İlişkileri ve “İmtiyazlı Ortaklık Meselesi”, **Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler**

Dergisi. S.5, Toros Üniversitesi Yayınları, Mersin, 2016.

Erdenir, B.: “Türkiye- Avrupa Bütünleşmesi, Kimlik ve Kültür Unsurları”, Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe, **Yarım Asrın Ardından Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2013, s.7.

Erdoğan, M.: “‘Küreselleşme, Hukuk ve Türkiye’, Turgay Uzun, Serap Özen” **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Dönüşüm, Sorunlar ve Tartışmalar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

Erhan, Ç. ve Akdemir, E.: “‘Avrupa Bütünleşmesi’ Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal” **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2008.

European Commission : “ODYSSEUS Programme Commission Subsidies 49 Projects in the Area of Asylum”, **Immigration and Crossing of External Borders.** Press Release, IP/98/1105, 1998. European Commission, **The ARGO Programme 2002-2006.** MEMO/06/333, 2006.

Güneş, A. M.: **Avrupa Birliği Hukuku’na Giriş**, Ekin Yayınları, İstanbul, 2016.

Gürbüz, V.: “Avrupa Birliği’nin Kafkasya ve Orta Asya İle İlişkileri ve Bu İlişkilerin Türkiye’ye Yansımaları”, Muhsin Kar,

Siyasal, Hakan Arıkan, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar,** Seçkin Yayınevi, Ankara.

Gürkaynak, M. ve Yalçın, S.: “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 6, Sayı 23 (Güz 2009), s. 73-92.

Gürlük, S. ve Turan, Ö.: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, “Türkiye Tarımı ve Ortak Tarım Politikası”, Ekin Kitapevi Yayınları, Bursa, s. 3 vd., 2013.

Kar, M. ve Arıkan, H.: **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar**, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 14-15, 2005.

Kara, E.: **Avrupa Birliği’nde Şirketlerin Sınır Aşan Hareketliliği**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Karluk, R.: **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri “Bir Çıkmaz Sokak”**, Beta Yayınları, Ankara, 2013.

Karluk, R.: **Avrupa Birliği**, 11. Bs., Beta Yayınları, Bursa, 2014.

Kaya, S.: “Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği”, **Uludağ Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXVIII, Sayı 1, 2009, s. 49-69.

Keskin, M. H.: **Avrupa Birliği El Kitabı**, “Mitos’ tan Lizbon'a”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

- Keyman, E. F.: “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, No 9, 2006, s. 1-20.
- Küçükahmetoğlu, O.: **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım**, Ekin Kitapevi Yayınları, 2006.
- Küçükahmetoğlu, O. ve Aydın, A.: “Türkiye’nin Ticari Hizmetler Endüstri-İç Ticareti: Ülkeye Özgü Belirleyicilerin Tespiti Üzerine Bir Uygulama”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1, 326-347, 2015.
- Lynch, P., Neuwahl, N. A., Rees, G. W.: “Conclusions: Maastricht, Amsterdam and Beyond”, **Reforming The European Union, From Maastricht to Amsterdam**, Ed. By. Philip Lynch, Nanette A. Neuwahl, G. Wyn Rees, England, 2000, pp.235-250.
- Oğuşgil, V.A.: **Avrupa Birliği ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları**, “Üye Ülkelerden Örnek ve Uygulamalar”, Legal Yayıncılık, İstanbul, 123-124, 2015.
- Özkan, M. S.: **Avrupa Birliği - Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara , 2009.
- Özkan, I.: **Lizbon Anlaşmasındaki Son Değişikliklerle Avrupa Birliği Kamu Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.

- Rençber, K.: **Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Hukuku**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2016.
- Samur, H.: **Birleşik Krallık-AB İlişkileri. AB ve Üye Devletler-AB15 Üzerine Bir İnceleme**, Detay Yayıncılık, Ankara, 213-260, 2016.
- Sevim, H.: “Uluslararası İlişkilerde Küreselleşme Olgusu ve Ulus-Devlet Kavramını Yeniden Düşünmek”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 3, No 9, 2006, s. 89-124.
- Tanör, B.: **Avrupa Birliği’nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları**, “OGSP”, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Topaloğlu, G.: **Avrupa Birliği’nin Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu’na Katılımı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- Toprak, L.: **Bölgeler Arası Kalkınma Farklılıklarını Gidermede Turizmin Rolü: Güneydoğu Anadolu Gölgesi Örneği**, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Malatya, 2008.
- Türe, H. Doğan, S. ve Koçak, D. : **Avrupa Birliği 2020 Stratejisi ve Türkiye**, Gazi Kitapevi Yayınları, Ankara, 2018.

- Uzuner, H.: **Amsterdam Antlaşması İle Getirilen Yenilikler ve Bunların Avrupa Birliği'ne Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2006.
- Ülger, İ. K.: **Avrupa Birliği Rehberi**, 2. Bs., Umuttepe Yayınları, İstanbul, 2015.
- Yavaşlar, F. B.: **Avrupa Birliği'nde Mali Kriz ve Türkiye'ye Etkileri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 56, 120-124, 2013.
- Yazgan H.: **Avrupa Birliği Genişleme Stratejileri, Türkiye AB İlişkileri, Yeni Açılımlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

İNTERNET KAYNAKLARI

- AB Resmi İnternet Sitesi (Çevrimiçi), “AB'nin tarihçesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-tarihcesi-82>, 28 Ekim 2016.
- Abdioğlu, H.: “Yönetişim İlkelerinin Uygulanmasında Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu Ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Açısından Önemi”, (çevrimiçi) <http://acikerisim.ticaret.edu.tr:8080/xmlui/handle/11467/330>, 3 Temmuz 2017.

Acar, F.: **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yargıda Yapılan Reformlar ve İstinaf Mahkemeleri**, (çevrimiçi) <https://www.ulusaltezmerkezi.net/avrupa-birligine-uyum-surecinde-yargi-teskilatinda-yapilan-reformlar-ve-istinaf-mahkemeleri/38/>, 20 Aralık 2018.

Acar, S. ve Karakaş, D. G.: **Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler**, (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/315873>, 15 Aralık 2018.

Alyanak, S.: **AB Vatandaşlığının AB İçerisinde Serbest Dolaşım Ve İkamet Hakkı Yönünden Temel Statü Olması**, Yıl: 5, Sayı: 17 (Nisan 2014), (çevrimiçi) <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjwsKL7rHUAhVCBcAKHVdPAIkQFgggMAI&url=http%3A%2F%2Fdergipark.gov.tr%2Fdownload%2Farticle-file%2F289374&usq=AFQjCNE5W8IrNk6pLL-Ek1AQbKYbiOKOIQ>, 28 Ekim 2018.

Arıkoğlu C.: **Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları Politikası / Türkiye Örneği Üzerine İnceleme**, (çevrimiçi) <http://193.255.140.18/Tez/032022/METIN.pdf>, 01 Ocak 2018.

Ataç, E.: **İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni AB Gündemi** "Birleşik Krallık 'ta Ertelenen Oylama Ve Brexit Kaosu", (çevrimiçi) https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9418&id=9420&anahtar=brexit, 15 Aralık 2018.

Ataç, E.: **İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni AB Gündemi**, "AB, May'ın Planını Kabul Etti Ancak Zorluklar

Devam Ediyor”, (çevrimiçi) https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9418&id=9420&anahtar=brexit, 20 Kasım 2018.

Avrupa Birliği Adalet Divanı Resmi İnternet Sitesi (çevrimiçi), <https://www.ab.gov.tr/45632.html>, 15 Aralık 2018.

Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, Ankara, 2007, (çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/files/pub/abuyp.pdf>, 20 Aralık 2018.

Avrupa Komisyonu Komisyon Çalışma Dokümanı, “2016 Türkiye Raporu”, (çevrimiçi), <https://docplayer.biz.tr/110079824-Komisyon-calisma-dokumani-turkiye-raporu-ekindeki.html>, 15 Aralık 2018.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), http://madde14.org/index.php?title=Avrupa%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Mahkemesi, 15 Aralık 2018.

BBC News Resmi İnternet Sitesi, “AB Kurumları ve Görevleri”, (çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/40391373>, 15 Aralık 2018.

BBC News Resmi İnternet Sitesi, “**Başbakan Yıldırım: Avrupa Parlamentosu Yok Hükümdedir**”, (çevrimiçi) 6 Temmuz 2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-40518455>, 15 Aralık 2018.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı “**Avrupa Birliği’nde Turizmin Önemi, Avrupa Birliği Turizmi Nasıl Destekler?**”, Ankara, 2000, s.19-33.

Bilçen, S.: **AB’de Önemli Bir Adım: Lizbon Antlaşması**, (çevrimiçi)https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/1izbonsunru24032010.pdf, 15 Ekim 2016.

Çalık, E.: **İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasi ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi**, (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/369317>, 17 Aralık 2018.

Çilingir, S.: “Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi”, (çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/234820>, 15 Aralık 2018.

Council Decision On Setting Up A Eurojust Team, 19 Haziran 2000 (OR.de) 8938/00 Limite, Eurojust 3 Cats 44.

Çilingir, S.: Dergi Park İnternet Sitesi, **Doğu Genişlemesi Işığında AB Yapısal Fonları ve Mali Yardımlarının Değerlendirilmesi**, 2013, s. 39-64. (çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/234820>, 15 Aralık 2018.

Dinçer, M.Z.: “**Kırsal Turizm Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Politikaların Değerlendirilmesi**”, (Çevrimiçi), <https://www.researchgate.net/publication/311456049>, 15 Aralık 2018.

Efe, H.: **“Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1):66-78, 2008, (evrimii) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/223508>, 3 Mart 2016.

Eraslan, M. T.: **Ekonomik ve Parasal Birliğin Teknik Yapısı ve Türkiye’nin Sisteme Dahil Olması**, (evrimii) <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/MehmetTarikEraslan.pdf>, 15 Aralık 2018.

Ersan, T.: **Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye**, (evrimii) <https://www.tobb.org.tr/AvrupaBirliğiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/AYBveTurkiye.pdf>, 03 Temmuz 2017.

Ertan,.: **İngiltere AB’den çıkabilir**, (evrimii) <http://www.akademikperspektif.com/2016/02/29/ingiltere-abden-cikabilir/>, 3 Mart 2016.

Gnuğur, H.: **Avrupa Birliği Hukukunun Uluslarüstü (Supranasyonal) Niteliği**, (evrimii) <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/Gunugur-30.-Yil-Armagani.pdf>, 3 Mart 2016.

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, (evrimii) http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=31, 28 Ekim 2018.

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Yürürlüğe Girdi”,

(çevrimiçi) https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=5909&id=5934&anahtar=geri kabul anlaşması, 28 Ekim 2018.

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi,
“Haftanın Haberi Üçüncü Vize Serbestliği Raporu
Vizesiz Avrupa’ya Yeşil Işık Yakıyor”, (çevrimiçi
https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7223&id=7361&anahtar=geri kabul anlaşması,
28 Ekim 2018.

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi İnternet Sitesi,
“Türkiye-AB Gündemi Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu,
AKPM Genel Kurulu’na Katıldı”, (çevrimiçi)
https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7640&id=7642&anahtar=geri kabul anlaşması,
28 Ekim 2018.

İktisadi Kalkınma Vakfı Resmi Resmi İnternet Sitesi (çevrimiçi)
<http://www.ikv.org.tr/icerikprint.asp?id=29>, 28 Ekim 2016.

İlal, E: **Magna Carta**, (çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/96147>, 17 Aralık 2018.

Karabacak, H.: Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, (çevrimiçi)
https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/md146/ABmaliyardim.pdf,
15 Aralık 2018.

Ketenci, T.: **Aristoteles ve Augustinus’un İnsan Anlayışları Üzerine**, (çevrimiçi),
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/149816>,
17 Aralık 2018.

- Köker, İ.: BBC News Resmi İnternet Sitesi, **AB’de Brexit Sonrası İçin ‘Türkiye Modeli’ Tartışılıyor**, 24 Haziran 2017, (çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/40391373>, 15 Aralık 2018.
- Küçükcalay, M.: **Endüstri Devrimi Ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi**, (çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/195233>, 17 Aralık 2018.
- Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi**, “Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar”, (çevrimiçi), <http://www.basarmevzuat.com/dergi/2004-12/a/06.html>, 15 Aralık 2018.
- Mevzuat Dergisi İnternet Sitesi, “**Avrupa Birliği**”, (çevrimiçi) <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/12a/05.htm>, 15 Aralık 2018.
- Mor, H.: “Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIV, Y. 2010, Sa. 1. s.500-503, (çevrimiçi) http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_2_16.pdf, 28 Ekim 2016.
- Saydam, T.: **Roma Cumhuriyetinde Kölelik: Spartaküs Örneği**, (çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/download/articlefile/449033>, 15 Aralık 2018.
- Sümer, G.: Lizbon Antlaşması. Avrupa Nereye? Türkiye Nerede?, (çevrimiçi) <http://www.bilgesam.org/incele/803/-lizbon-antlasmasi--avrupa-nereye--turkiye-nerede-/#.WVoIf4VOIns>, 3 Temmuz 2017.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi,
(çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, 15
Ekim 2016.

Türkiye Barolar Birliği Resmi İnternet Sitesi
(çevrimiçi)
http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/abhukuk_uve_ekonomi.pdf, 15 Aralık 2018.

Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan
Hususlar, (çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/data/AB/etki_degerlendirme.pdf, 20 Aralık 2018.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/iii-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa, 15 Aralık 2018.

Türkiye İş Kurumu Resmi İnternet Sitesi,
(çevrimiçi), https://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/ FERUDU~3.PDF, 28 Ekim 2016.

Türkiye – AB Ortak Eylem Planı, (çevrimiçi)
http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eylem_plani.pdf, 20 Ekim 2016

Ülgen, P.:

Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genle Bir Bakış, (çevrimiçi),
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423909249.pdf>, 17 Aralık 2018.

Yanıkdağ, T.:

Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na, (çevrimiçi)
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/43516>, 3
Mart 2016.

- Yükseler, Z.: **Kırılğan Beşli**, (çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/320930852_KIRILGAN_BESLI, 08 Ocak 2019.
- Yalçın, E.: Sınırı Aşan Organize Suçlarla Mücadelede Avrupa Birliği, (çevrimiçi) <https://www.ulusaltezmerkezi.net/sinirasan-organize-suclarla-mucadelede-avrupa-birligi-turkiye-iliskileri/136> 15 Aralık 2018.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Konya’da doğdum. İlköğretimimi İstanbul’da tamamladıktan sonra, 2002 yılında Polis Koleji’nden, 2006 yılında Polis Akademisi’nden mezun oldum. 2012 yılında Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde İnsan Hakları alanında ilk yüksek lisansımı tamamladım. Aynı sene Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nde ikinci lisansımı bitirdim. İkinci yüksek lisansımı, 2014 yılında Yeni Yüzyıl Üniversitesi’nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Uluslararası Terörizm alanında tamamladım.

Halen Batman İl Emniyet Müdürlüğü’nde görev yapmaktayım. Evli ve 2 çocuk babasıyım.